

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**FRANSA ULUSAL KÜTÜPHANESİ
TURC 302 NUMARALI ŞİİR MECMÛASI
(İNCELEME-METİN VE MESTAP'A GÖRE TASNİFİ)**

ELİF NUR ANBAR

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

OCAK 2021

**FRANSA ULUSAL KÜTÜPHANESİ TURC 302 NUMARALI ŞİİR
MECMÛASI (İNCELEME-METİN VE MESTAP'A GÖRE TASNİFİ)**

Elif Nur ANBAR

**DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2021

Elif Nur ANBAR tarafından hazırlanan “Fransa Ulusal Kütüphanesi Turc 302 Numaralı Şiir Mecmûası (İnceleme-Metin ve Mestap’a Göre Tasnifi)” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ahmet MERMER

Türk Dili ve Edebiyatı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. _____

Başkan: Prof. Dr. İbrahim DİLEK

Türk Dili ve Edebiyatı, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. _____

Üye : Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Türk Dili ve Edebiyatı, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. _____

Üye : Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN

Türk Dili ve Edebiyatı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. _____

Üye : Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Türk Dili ve Edebiyatı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. _____

Tez Savunma Tarihi: 21 /01 /2021

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum. _____

Doç. Dr. Ali DEĞİRMENDERELİ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Elif Nur ANBAR

21/01/2021

FRANSA ULUSAL KÜTÜPHANESİ TURC 302 NUMARALI ŞİİR MECMÛASI
(İNCELEME-METİN VE MESTAP'A GÖRE TASNİFİ)

(Doktora Tezi)

Elif Nur ANBAR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ocak 2021

ÖZET

Tezimizin konusu olan eser, 16. yüzyılda tertip edilmiş olması kuvvetle muhtemel olan Mecmû'a-i Eş'âr adlı seçme şiirler mecmûasıdır. Mecmû'a-i Eş'âr, Fransa Ulusal Kütüphanesi Turc 302 numarada kayıtlıdır. Mecmûada eserin mürettibine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Eserde 51 şâir ve 183 şiir yer almaktadır. Mecmûada yoğun olarak gazel, müfred ve musammatlar bulunmaktadır. Mecmûa, 14. ve 16. yüzyıllar arasında yaşamış şâirlerin şiirlerini ihtivâ etmektedir. Seçilmiş şiirler büyük oranda 16. yüzyıla aittir. Mecmûada bir kısmı zemin şiir ile birlikte bir kısmı ise zemin şiir olmaksızın tertip edilen nazîre şiirler de mevcuttur. 14. yüzyıl şâirlerinden Yusûf-ı Meddâh'a ait Kadı ile Uğru hikâyesinin mensûr bir nüshası mecmûada müstakil bir bölüm olarak yer almaktadır. Didaktik konulu eser, Türkçe-Farsça-Arapça karışık dilli olarak yazılmıştır. Mecmûanın içeriğine dair bilgiler mecmûalar üzerine yapılan araştırmalar ışığında değerlendirilmiştir ve Klasik Türk Edebiyatı literatürüne katkıları ile edebiyat tarihindeki yeri ortaya konulmuştur. Mecmûanın çeviri yazılı metni verilmiş, şiir noktasında teferruatlı bir biçimde tahlîli ve dizini yapılmıştır. Ayrıca MESTAP ile ilgili tablo tezimizin sonuna eklenmiştir.

Bilim Kodu : 31001
Anahtar Kelimeler : Şiir, Mecmûa, Kadı ile Uğru, MESTAP
Sayfa Adedi : 340
Danışman : Prof. Dr. Ahmet MERMER

FRANCE NATIONAL LIBRARY POETRY JOURNAL NUMBER OF TURC 302
(REVIEW BY-TEXT AND CLASSIFICATION OF MESTAP)

(Ph. D. Thesis)

Elif Nur ANBAR

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

January 2021

ABSTRACT

The work that is the subject of our thesis is a collection of selected poems called Mecmû'a-i Eş'âr, which is highly likely to have been arranged in the 16th century. Mecmû'a-i Eş'âr is registered at the National Library of France Turc 302. There is no definite information about the apostate of the work in the manuscript journal. There are 51 poets and 146 ghazals, 26 mufreds, 2 museddes, 2 tesdîs, 2 tahmîs, 1 muhammes, 1 tercî'-bend, 1 terbî 'and 2 kıt'a in total 183 poems. There are mostly ghazels, mufreds and musammats in the manuscript journal. It includes the works of poets who lived between 14th and 16th centuries. Selected poems are largely from 16th century. There are also nazîre poems in the magazine, some of which are composed with ground poems and some without ground poems. A copy of the story of Kadı and Uğru, belonging to Yûsûf-ı Meddâh, one of the 14th century poets, is included as a separate chapter in the magazine. Didactic-themed work was written in Turkish-Persian-Arabic mixed language. The information about the content of the magazine has been evaluated in the light of the researches on the magazines and its place in the history of literature has been revealed with its contributions to the Classical Turkish Literature. The translated text of the work has been given, and its analysis and index of proper names have been made. In addition, we added the MESTAP table to the end of our thesis.

Science Code : 31001
Key Words : Poem, Manuscript, Journal, KADI and Uğru, MESTAP
Page Number : 340
Supervisor : Prof. Dr. Ahmet MERMER

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana destek veren, bilgi, birikim ve tecrübesinden yararlandığım kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet MERMER'e, değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU, Prof. Dr. İbrahim DİLEK, Prof. Dr. Mustafa ARSLAN, Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN ve Prof. Dr. İsrail BABACAN hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Doktora sürecim boyunca her daim yanımda olup, beni destekleyen aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMÛA GELENEĞİ

1.1. Mecmûa Geleneğinin Oluşumu ve Gelişimi	3
1.2. Türk Edebiyatında Mecmûaların Yeri ve Önemi	4
1.3. Mecmûaların Tasnîfi	6

İKİNCİ BÖLÜM

MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1. Mecmûanın Tavsîfi	11
2.2. Mecmûanın Tertibi, Mürettibi ve Tertip Tarihi	13
2.3. Mecmûanın İmlâsı ve Metin Tenkidi Açısından Değerlendirilmesi	14
2.3.1. Mecmûanın İmlâsı.....	14
2.3.2. Mecmûanın Metin Tenkidi Açısından Değerlendirilmesi	16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MECMÛANIN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

3.1. Mecmûada Yer Alan Şiirler ve Şekil Özellikleri ile İlgili Değerlendirmeler	19
3.1.1. Mecmûada Kullanılan Nazım Şekilleri ile İlgili Değerlendirmeler.....	20

	Sayfa
3.1.1.1. Müfred.....	20
3.1.1.2. Kıt'a.....	21
3.1.1.3. Gazel	21
3.1.1.4. Terbî'	25
3.1.1.5. Muhammes.....	25
3.1.1.6. Tahmîs.....	25
3.1.1.7. Müseddes.....	25
3.1.1.8. Tesdîs	26
3.1.1.9. Tercî'-bend.....	27
3.1.2. Mecnûada Kullanılan Aruz Vezinleri ile İlgili Değerlendirmeler	27
3.1.3. Mecnûada Kullanılan Kafiye ve Redifler ile İlgili Değerlendirmeler	28
3.1.4. Mecnûada Yer Alan Nazîre Şiirler ile İlgili Değerlendirmeler.....	28
3.1.5. Mecnûada Yer Alan Mükerrer Şiirler ile İlgili Değerlendirmeler	31
3.2. Mecnûada Yer Alan Şâirler ile İlgili Değerlendirmeler.....	31
3.3. Mecnûada Müstakil Bir Bölüm: Kadı ile Uğru Hikâyesi.....	34
3.4. Mecnû'a-i Eş'âr'ın Tahlîli.....	38
3.4.1. Din-Tasavvuf.....	39
3.4.1.1. Din.....	39
3.4.1.1.1. Allah	39
3.4.1.1.2. Peygamberler	40
3.4.1.1.3. Halifeler	43
3.4.1.1.4. Sûreler.....	44
3.4.1.1.5. Âyetler	45
3.4.1.1.6. Hadîsler.....	47
3.4.1.1.7. Ahiretle ilgili mefhûmlar	48
3.4.1.8. Dînî mekânlar.....	50

	Sayfa
3.4.1.8.1. Mescit	50
3.4.1.8.3. Ka'be.....	51
3.4.1.2. Tasavvuf.....	52
3.4.1.2.1. Mutasavvıflar	52
3.4.1.2.2. Tasavvufla ilgili şahsiyetler	52
3.4.1.2.3. Tasavvufi telakkîler	54
3.4.1.2.4. Tarikat mensûpları	56
3.4.2. Cemiyet	57
3.4.2.1. Şahıslar	57
3.4.2.1.1. Tarîhî şahıslar	57
3.4.2.1.2. Edebî hikâye kahramanları	59
3.4.2.1.3. Acem menşeli şahıslar	61
3.4.2.1.4. Kutsal kitaplarda zımnen veya alenen zikredilen ünlü şahıslar	63
3.4.2.2. Kavimler.....	64
3.4.2.2.1. Habeş	64
3.4.2.2.2. Hindû	64
3.4.2.2.3. Rûm.....	65
3.4.2.3. Yer Adları.....	65
3.4.2.3.1. Aden.....	65
3.4.2.3.2. Bedahşân.....	65
3.4.2.3.3. İsfahân.....	66
3.4.2.3.4. Mısır.....	66
3.4.2.3.5. Şâm	66
3.4.2.3.6. Ummân	67
3.4.2.4. Sanatlar/Meslekler.....	67
3.4.2.4.1. Hakkâk.....	67

	Sayfa
3.4.2.4.2. Remmâl.....	67
3.4.2.4.3. Nöker	68
3.4.2.4.4. Vâ'iz	68
3.4.2.5. İçtimaî Hayat.....	68
3.4.2.5.1. Cezalandırma Yöntemleri.....	68
3.4.2.5.2. Gelenekler.....	69
3.4.2.5.3. Giyim-kuşam kültürü.....	72
3.4.2.5.4. Halk Söyleyişleri	81
3.4.2.5.5. Hastalıklar.....	84
3.4.2.5.6. Müzik aletleri.....	85
3.4.2.5.7. Yeme-içme kültürü	86
3.4.3. İnsan	88
3.4.3.1. Sevgili	88
3.4.3.1.1. Sevgilinin güzellik unsurları.....	88
3.4.3.2. Âşık	113
3.4.3.2.1. Gam-hâr	113
3.4.3.2.2. Bülbül ('ândelîb).....	113
3.4.3.2.3. Deli (şeydâ, dîvâne)	114
3.4.3.2.4. Hasta	114
3.4.3.2.5. Ser-mest	115
3.4.3.2.6. Gedâ.....	116
3.4.3.2.7. Bende	116
3.4.3.2.8. Âşıkda vücûd aksâmıyla ilgili mefhûmlar.....	119
3.4.3.3. Rakîb (ağyâr).....	123
3.4.3.3.1. Şer	123
3.4.3.3.2. İt (köpek)	123

	Sayfa
3.4.3.3.3. Eşek (har).....	124
3.4.3.3.4. Diken (hâr-ı mugaylân).....	124
3.4.3.3.5. Şeytân	124
3.4.3.3.6. Kâfir	125
3.4.3.3.7. Sovuk el	125
3.4.4.Tabiât.....	125
3.4.4.1. Kozmik âlem	125
3.4.4.1.1. Gökyüzü (felek, çarh, sipihr)	125
3.4.4.1.2. Gezegenler	127
3.4.4.2. Zaman.....	128
3.4.4.2.1. Gün (gündüz (rûz)/seher).....	129
3.4.4.2.2. Gece (gice).....	129
3.4.4.2.3. Mevsimler	130
3.4.4.3. Hayvanlar	131
3.4.4.3.1. Kuşlar.....	131
3.4.4.3.2. Dört ayaklı hayvanlar	134
3.4.4.3.3. Sürüngenler, böcekler	136
3.4.4.4. Bağ-bahçe.....	138
3.4.4.4.1. Bağ.....	138
3.4.4.4.2. Gülzâr/gülistân/gülşen	139
3.4.4.4.3. Lâlezâr	141
3.4.4.4.4. Çemen	141
3.4.4.5. Nebâtlar	141
3.4.4.5.1. Ağaçlar.....	141
3.4.4.5.2. Çiçekler.....	143
3.4.5. Renkler	146

	Sayfa
3.4.5.1. Siyâh (siyeh, kara).....	146
3.4.5.2. Kızıl (al)	146
3.4.6. Eşya	147
3.4.6.1. Şîşe	147
3.4.6.2. Bâlin (bâliş)	147
3.4.6.3. Şem', Şem'-dâr, Şem'-i şebistân.....	147
3.4.6.4. Sürâhî	148
3.4.6.5. Hâme (kalem).....	148

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MECMÛANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

4.1. Metin Teşkilinde İzlenen Yol	151
4.2. Transkripsiyon Alfabesi	152
4.3.1. Manzûm Metin	153
4.3.2. Mensûr Metin	278

BEŞİNCİ BÖLÜM

MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'IN MESTAP'A GÖRE TASNÎFİ

SONUÇ	323
KAYNAKLAR	327
ÖZGEÇMİŞ	335
DİZİN	337

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. Mecnûada kullanılan nazım şekilleriyle ilgili veriler	20
Çizelge 3.2. Mecnûada kullanılan vezinler ve ilgili veriler	27
Çizelge 3.3. Mecnûada yer alan şâirler ile ilgili veriler	32
Çizelge 4.1. Transkripsiyon alfabesi	152
Çizelge 5.1. MESTAP manzûm metinler tablosu	284
Çizelge 5.2. MESTAP mensûr metinler tablosu	322

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Yüzyıllara göre şiir sayılarının yüzdelik dağılımı.....	20
Şekil 3.2. Yüzyıllara göre işlenen temaların yüzdelik dağılımı.....	22

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ÂD	Âhî Dîvânı
ADD	Adnî Dîvânı
a.g.e.	Adı geçe eser
AHD	Azmî-zâde Hâletî Dîvânı
AMD	Amrî Dîvânı
APD	Ahmed Paşa Dîvânı
BD	Bâkî Dîvânı
BRD	Bursalı Rahmî Dîvânı
cm	Santimetre
CSD	Cem Sultan Dîvânı
DUD	Derzî-zâde ‘Ulîvî Dîvânı
ED	Emrî Dîvânı
F	Firkat-nâme
FLM	Fuzûlî/Leylâ ve Mecnûn Mesnevîsi
G	Gazel
GŞ	Gülşen-i Şu’ârâ
HAD	Hayâlî Dîvânı
HD	Hayretî Dîvânı
HİD	Hilâlî Dîvânı
HKD	Hüdâyî Kadîm Dîvânı
İÇD	Üsküplü İshâk Çelebi Dîvânı
KD	Kabûlî Dîvânı
KHÇ	Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkîresi
KMK 13540	Koyunoğlu Merkez Kütüphanesi
KND	Karamanlı Nizâmî Dîvânı
Kt	Kıt’a
LT	Lâtîfî Tezkîresi

Kısaltmalar	Açıklamalar
M	Mecmûa
MD	Mesîhî Dîvânı
MN	Mecmû'atü'n-Nezâ'ir
MUD	Muhibbî Dîvânı
Muh	Muhammes
Müf	Müfred
Müs	Müseddes
ND	Necâtî Dîvânı
PBM	Pervâne Bey Mecmûası
RD	Revânî Dîvânı
SD	Selîkî Dîvânı
SKEEK	Süleymaniye Kütüphanesi Esat Efendi Koleksiyonu
ŞD	Şem'î Dîvânı
Tah	Tahmîs
TCÇD	Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı
Ter	Tercî'-Bend
Tes	Tesdîs
TYD	Taşlıcalı Yahyâ Dîvânı
UD	Ubeydî Dîvânı
vr	Varak
vs	Vesâire
ZD	Zâtî Dîvânı

GİRİŞ

Mecmûa

Arapça cem' kökünden türetilmiş olan "mecmûa" kelimesi sözlüklerde "toplanmış, biriktirilmiş, tertip ve tanzîm edilmiş şeylerin hepsi; seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap, dergi (Develioğlu, 2015:689)", "Eş'âr ve sâ'ir âsâr-ı müntehave cem' ü kaydıyla hâsıl olmuş risâle, bu gibi âsâr-ı müntehabenin kaydına mahsus cüzdân (Sâmi, 2005: 1293)" gibi anlamlara gelmektedir. Edebiyat terimi olarak ise mecmûa çoğu zaman müellifi ve müstensihî belli olmayan, derleyicinin zevkine göre seçilmiş şiir, münşât, güfte vb. eserlerin toplanarak bir araya getirildiği çalışmaların genel adıdır (Mermer-Keskin, 2016: 139).

Mustafa İsmet Uzun, Klasik Türk kültürü çerçevesinde değerlendirilen mecmûaların, ilk zamanlarda cönk ile birçok ortak yönünün bulunduğunu fakat zamanla düzenli tertip ve şekle kavuşarak bir kitap veya telif eser özelliği kazandığını söylemektedir (Uzun, 2003: 265).

Günay Kut ise mecmûaları, bugün ki anlamıyla düşünmenin yanlış olacağını belirterek mecmûaların oluşumunu "genellikle kişilerin beğenilerini yansıtan bir not defteri olarak görevine başlamış ve bu görevini sürdürmüştür. O defter bitince de mecmûa dediğimiz şey ortaya çıkmıştır." şeklinde tanımlamıştır (Kut, 1986:170-173)

Mecmûalar, edebiyatın yanı sıra ihtivâ ettikleri bilgiler dolayısıyla tarih, sosyoloji, ilahiyât, tıp ve farmakoloji gibi birçok alanı da ilgilendirmektedir (Kurnaz-Aydemir, 2013: 51-64).

Genellikle birden fazla şâire ait aynı veya farklı nazım şekillerini içeren ve tematik olarak şiirler arasında birliktelik bulunmaksızın tertip edilen eserlere "şiir mecmûası" denir. Şiir mecmûaları, kütüphanelerde "mecmûa-i eş'âr", "mecmûatü'l-eş'âr" ve "mecmûa-i devâvîn" gibi farklı isimlerle yer alan ve kendine has özellikleriyle mürettibin estetik zevki ile birlikte tarihsel dönem hakkında da bilgi veren derleme türünde eserlerdir (Gürbüz,2012:101). Mecmûa tertibinde, dîvânlar ve mesnevîlerde olduğu gibi düzen noktasında kalıplaşmış kurallar yoktur. Bu sebeple düzen ve içerik noktasında mürettibin kişisel zevki ve bilgisi etkili olur. Bu yönüyle her mecmûayı; birbirinden farklı amaçlar doğrultusunda, birbirinden

farklı yöntemlerle tertip edilmiş olması ve ihtivâ ettiği bilgiler/eserler dolayısıyla benzersiz olarak nitelenmek mümkündür.

Mecmûaların bu özellikleri inceleme ve neşr edilme noktasında karışıklığa yol açmaktadır. Bu hususta mecmûalar üzerine yapılan ve yapılacak olan tasnîfler büyük öneme sahiptir. Tasnîfler vasıtasıyla mecmûaların temel özellikleri ortaya çıkarılabilmektedir. Mecmûalar üzerine yapılan teorik çalışmalar şekil, içerik ve şâirin kimliği (teselsül bağı, yüzyılı, mesleği vb.) gibi ölçütlere göre tespit edilen metinlerle Agah Sırrı Levend'den başlayarak farklı bilim insanlarınca çeşitli tasnîfler yapılmıştır.

İçerik ve şekil bakımından çeşitlilik gösteren ve içerisinde onlarca şiir, biyografik, sosyolojik, tarihî olmak üzere daha birçok bilgi bulunduran mecmûaların araştırmacılara ve okuyucuya hizmet edebilecek forma kavuşturularak neşr edilmesi ve değerlendirilmesi oldukça önemlidir.

Bu bakış açısıyla ele alınan tezin konusu; Fransa Ulusal Kütüphanesi'nde Turc 302 numarada kayıtlı olan ve “Mecmû'a-i Eş'âr” ismini taşıyan, 15. ve 16. yüzyıl şâirlerinin ağırlıklı olarak aşk ve sevgili temaları üzerine kurulmuş şiirlerinin tertip edildiği, farklı nazım şekillerini ihtivâ eden seçme şiir mecmûasının Latin harflerine aktarımı, edebiyat tarihine hangi ölçülerde katkı sağladığının tespit edilmesi, şekil ve içerik yönünden incelenmesidir.

Çalışmanın birinci bölümünde genel hatlarıyla Klasik Türk Edebiyatı çerçevesinde “mecnûa” geleneğinden söz edilmiştir. İkinci bölümde çalışmamıza konu olan mecmûanın tavsîfi yapılmış ve tertip hususiyetlerinden bahs edilmiştir. Üçüncü bölüm mecmûanın şekil ve içerik yönüyle değerlendirildiği kısımdır. Bu kısımda mecmûanın ihtivâ ettiği kavramlar “Din-tasavvuf”, “Cemiyet”, “İnsan”, Tabiat”, “Renkler” ve “Eşyâ” olmak üzere altı ana başlık altında tahlil edilmiştir. Mecmûada yer alan şiirlerinden hareketle dönem şâirlerinin hayal gücünü zenginleştiren sosyal hayat unsurları tespit edilmiştir. Dördüncü bölümde mecmûanın transkripsiyonlu metni, beşinci ve son bölümde ise MESTAP tablosu yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMÛA GELENEĞİ

1.1. Mecmûa Geleneğinin Oluşumu ve Gelişimi

İslâmî kültür geleneği içerisinde “mecnûa”, Hz. Peygamber’in hadîslerinin kayıt altına alınmasına yönelik ihtiyacın karşılanması dolayısıyla gelişmeye başlamıştır. Sahabeler, Hz. Peygamber’den duyduklarını imkânlar ölçüsünde kayıt altına almışlardır. İlk zamanlarda karışık bir şekilde başlayan ve hadîs literatüründe “sahife”, “cüz” ve “kitap” gibi isimlerle yer alan hadîs derleme geleneği, daha sonra ihtiyaç doğrultusunda “bâb”lar hâlinde tasnîf etme işlemine bağlı kalınarak sürdürülmüş ve bu tasnîf sonucunda meydana gelen eserlere “mecnûa” ile aynı kökten gelen “el-câmi” adı verilmiştir (Uzun,2003: 266). Bu isim benzerliğinin de edebiyattaki mecmûa kavramının oluşumunun kaynağını işaret ettiği düşünülebilir. Bu şekilde bir başlangıcın ardından mecmûalar zaman içerisinde zenginleşerek farklı ilgi alanına ait içeriklerle gelişmiş ve bugünkü şeklini almıştır.

Mecnûanın ilk örneklerinin görüldüğü Arap edebiyatında, seçme şiirleri bir araya getiren, günümüzün antolojik eserlerine benzer en eski ve önemli mecmûalar, Cahiliye döneminin yedi ünlü şâirinin kasidelerini bir araya getirerek oluşturulan “el-Mu’allakât”, Mufaddal ed-Dabbî’nin “el-Mufreddaliyât”, Asmâî’nin “el-Asma’iyyât” ve Ebû Temmâm’ın “el-Hamâse” adlı derlemeleridir (Uzun, 2003: 266). Seçilmiş kasidelerden oluşan “el-Mufraddaliyât” seçme şiir mecmûalarının en eskisi olma özelliği taşır (Boleli, 2008: 11-12).

İlk örnekleri Arap edebiyatında görülen mecmûa, sonraki yüzyıllarda Fars ve ardından Türk edebiyatında kendine has bir biçimde geliştirilmiş ve zaman içerisinde benzerleri de çoğalmıştır.

Türk edebiyatında ise; mecmûaların belirli bir tür, konu ve şekil etrafında bağımsız eserler olarak ne zaman tertip edilmeye başlandığıyla ilgili kesin bir bilgi yoktur. Fakat Ömer bin Mezîd’in 1437 yılında tertip ettiği “Mecnûatü’n-Nezâir” isimli nazîre mecmûasından yola çıkıldığında Türk edebiyatında mecmûa türünün 15. yüzyıl civarında zuhûr ettiğini söylemek mümkündür. Mecmûalar, ilk zamanlarda düzensiz ve daha çok not tutulan defter, karalamaların yapıldığı meşk defteri halinde iken zamanla farklı bir nitelik kazanmış ve

derleme eser haline gelmiştir. 16. yüzyıl itibariyle mecmûaların sayıları artış göstermiş ve ağırlıklı olarak bu artış 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Daha sonraları ise yerini antoloji mahiyetindeki eserlere bırakmıştır.

1.2. Türk Edebiyatında Mecmûaların Yeri ve Önemi

Agah Sırrı Levend Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde edebiyat tarihimizin başlıca kaynaklarını, “şâir tezkireleri, Osmanlı tarihleri, Şakaiku’n-Numaniyye ve zeylleri, vefâyâtlar gibi özellikle biyografi içerikli eserler olarak gösterir (Levend,2008: 249-250). Ahmet Mermer ise Eski Türk Edebiyatı’nı besleyen kaynakları; Kur’ân, hadîs, peygamberler tarihi, Şehnâme ve tasavvuf edebiyatı şeklinde sıralar (Mermer, 2007: 29). Bu noktada neşr edilen dîvân, mesnevî, münşeât ve mecmûa gibi eserlerin kaynaklık derecesi sorgulandığında her metnin Türk edebiyat tarihine ayrı ayrı kıymetli katkılar sağladığını söylemek mümkündür.

Genelde mecmûaları özelde ise şiir mecmûalarını önemli ve değerli kılan temel hususlar hakkında şunlar söylenebilir:

1. Şâirlerin dîvânlarında yer alan şiirlerinin farklı şekillerine mecmûalarda rastlamak mümkündür. Bu yolla özellikle dîvân ve mesnevî nüshalarında yer almayan fazla beyitlerle karşılaşılabılır. Kimi zaman da bazı beyitlerin eksikliği, mecmûalar vasıtasıyla tespit edilebilir.
2. Bilinen şâirlerin bilinmeyen ya da dîvânlarında yarım bırakılmış bazı eserlerini mecmûalarda tespit etmek ve böylece yarım kalan eserleri tamamlamak, hatta dîvânları tertip etmek mümkündür. ‘Amrî, Behiştî, Helâkî ve Selîkî gibi şâirlerin dîvânları, mecmûaların incelenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Son yıllarda bu çalışmalara benzer şekilde mecmûalardan hareketle bazı şâirlerin dîvânlarında bulunmayan eserlerini ele alan birçok çalışma da yapılmıştır.
3. Tezkirelerde adına yer verilmeyen, bilinmeyen şâirlerin şiirlerine mecmûalarda rastlamak mümkündür.
4. Mecmûalarda bilinmeyen veya çok sık kullanılmayan nazım şekilleri ve kafiye tipleri, yeni türler, nadir kullanılan arûz kalıplarıyla karşılaşmak mümkündür.

5. Mecmûalarda genel olarak tertip edildiği dönemin zevkini, beğenilen şâirleri ile şiirlerini ve bu yolla edebî zevkini, şâirlerin teselsül bağları ve hangi şâirin etkisinde eserler verdiğini, yeni şâirler ile bağlantılarını görmek mümkündür.
6. Mecmûalar, şâirlerin biyografileri ve kimlikleriyle doğrudan veya dolaylı olarak nereli oldukları, soyları, kendilerinin ya da babalarının ismi, meslekleriyle ilgili bilgiler ihtivâ edebilir.
7. Çeşitli hastalıkların tedavisi için reçeteler, devrin ileri gelenleri arasındaki siyâsi/toplumsal içerikli mektuplar, dualar, remil gibi fal türünde eserler, büyü ve yöntemleri, topluma ders vereceği düşünülen didaktik türde hikâyeler, fetvâlar, güfteler gibi mecmûanın temel olarak ihtivâ ettiği eserler dışında, edebiyat tarihi, sosyoloji veya farklı bilim dallarıyla ilgili metinler mecmûa yapraklarında yer alabilir. Tertip edildiği dönemde topluma kolaylık sağlayan mecmûalar, günümüz literatürüne de içerdiği bilgiler yönüyle katkı sağlamaktadır. Fakat mecmûalarda verilen bilgilere mürettibin kişisel görüşleri olduğundan ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir.

Son yıllarda Klasik Türk Edebiyatı araştırmacıları arasında mecmûalar üzerine yapılan çalışmalar oldukça artmıştır. Mecmûaların önemini ve değerini ortaya çıkarmak, onları belirli bir şekilde tasnîfe tâbi tutmak, mecmûa çalışmalarına yönelik usûl belirlemek gibi durumlar için “30 Haziran 2012” tarihinde “Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı” adı altında bir sempozyum düzenlenmiş, bu sempozyumda sunulan bildiriler kitaplaştırılarak yayımlanmış ve Prof. Dr. M. Fatih Köksal’ın “Şiir Mecmûalarının Önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)” başlığıyla sunduğu bildiri, Osmanlı devri şiir mecmûaları için model olarak kabul edilerek proje MESTAP adıyla hayata geçirilmiştir. Bu proje ile mecmûalarda yer alan şiirlerin tasnîfinin bir araya getirildiği bir “veri bankası” oluşturmak hedeflenmiştir.

Biz de çalışmamızın sonuna bu projeye ait tabloyu ekledik. Bu tabloda şiirlerin yer aldığı varak numarası, şâirin ismi, şiirin matla ve mahlas beyitleri, şiirin vezni, nazım şekli ve açıklamalar kısmı yer almaktadır.

1.3. Mecnûaların Tasnîfi

16.yüzyıldan itibaren bir gelenek haline gelen ve pek çok örneği ortaya konan mecnûaların her dönemde revaçta olması çeşitli formlarda örneklerin meydana getirilmesine neden olmuştur. Klasik Türk edebiyatı çerçevesinde diğer mecnûalardan içerdiği bilgiler/eserler sebebiyle ayrılan şiir mecnûaları, kendi içlerinde tertip edilme amacı ve şekli bağlamında birtakım farklılıklara sahiptir. Bu nedenle temel özelliklerinin tespiti ve farklılıklarının ortaya konması noktasında pek çok yönden sınıflandırmaya tâbi tutulmuştur. Bu eserlerin şekil ve içerik açısından belirgin ve net bir tarzı bulunmamaktadır. Mürettibi çoğu kez belli olmayan ve genel olarak mürettibin kişisel zevki doğrultusunda tertip edilen şiir mecnûalarını tasnîflendirme çalışmaları da tespit edilen her yeni şiir mecnûası ile gelişime ve değişime açıktır. Agâh Sırrı Levend ve Günay Kut bu doğrultuda ilk tasnîfleri yapan araştırmacılarıdır. Sınıflandırma çalışmalarının ilki Agâh Sırrı Levend'e aittir ve daha çok içeriğe yönelik bir çalışmadır. Levend' göre mecnûalar (Levend, 1984: 166-167):

1. Nazire mecnûaları
2. Meraklılarınca toplanmış, antoloji niteliğinde olan seçme şiir mecnûaları
3. Türlü konulardaki risâlelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecnûalar
4. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecnûalar
5. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları içeren mecnûalar.

Mecnûalar üzerine yapılan incelemelerin henüz tamamlanmadığını söyleyen Günay Kut, yeni çalışmaların yeni eserler ortaya çıkaracağını belirterek mecnûaları şekil, içerik ve mürettibin kimliği ölçüsünde tasnîf etmiştir (Kut,1986: 170):

1. Nazîre mecnûaları
2. Seçme şiir mecnûaları (mecnûa-i eş'âr, mecnûa-i devâvîn)
3. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecnûalar (mecnûa-i edviye, mecnûa-i ed'iye, mecnûa-i tevârih, mecnûa-i muammeyât, mecnûa-i münşeât, mecnûatü'r-resâil)
4. Karışık mecnûalar (Bu tür mecnûalar nazım nesir karışık olabileceği gibi Arapça, Türkçe ve Farsça gibi değişik dillerde de yazılmış olabilir)
5. Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecnûalar.

Mehmet Gürbüz tarafından mecmûanın tertip edilme şeklinde, mürettibi yönlendiren etkenler esas alınarak yapılan tasnîf şu şekildedir (Gürbüz, 2012: 97-114):

1. Şiirlerin Şekil Özelliklerine Göre Oluşturulan Şiir Mecmûaları
 - a) Gazel mecmûaları (Mecmûa-i Gazeliyyât)
 - b) Kaside mecmûaları (Mecmûa-i Kasâ'id)
 - c) Müstezâd mecmûaları
 - d) Matla mecmûaları (Mecmûa-i Metâli')
 - e) Beyit mecmûaları (Mecmûa-i Ebyât)
 - f) Mısra mecmûaları (Mecmûa-i Mesâri')
 - g) Farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden oluşan mecmûalar
2. Şiirlerin Konularına Göre Oluşturulan (Tematik) Şiir Mecmûaları
 - a) Tarih mecmûaları (Mecmûa-i Tevârîh)
 - b) Na't mecmûaları (Mecmûa-i Nu'ût)
 - c) Mu'ammâ mecmûaları (Mecmûa-i Mu'ammeyât)
 - d) Lügaz mecmûaları (Mecmûa-i Elgâz)
 - e) Medhiye mecmûaları (Mecmûa-i Medâiyih)
 - f) Şehrengiz mecmûaları
 - g) Farklı konularda yazılmış şiirleri içeren mecmûalar
3. Nazîre Mecmûaları
4. Şâirlerin Aidiyeti/Mensubiyeti Esasına Göre Hazırlanan Mecmûalar
 - a) Aynı zümreye mensup şâirlerin şiirlerini toplayan mecmûalar (Mevlevî, Hurûfî...)
 - b) Aynı coğrafyada ya da şehirde yetişmiş veya aynı milliyete mensup şâirlerin şiirlerini toplayan mecmûalar (Azerî şâirler, Kastamonulu şâirler...)
5. Bir Mensubiyet İlişkisi Gözetmeksizin Belirli Şâirlerin Dîvânlarını/Şiirlerini Bir Araya Getirmeyi Amaçlayan Mecmûalar

Atabey Kılıç ise mevcut bilgilerden yola çıkarak beş ana başlık üzerinden alt başlıklara ayırarak geniş bir tasnîf denemesi yapmıştır. Ana başlıklar üzerinden Kılıç'ın tasnîf denemesi şu şekildedir (Kılıç, 2012: 75-76)

1. Cilt ve Tertip Hususiyetleri Bakımından
 - a) Cönkler

- b) Mecnûalar
- 2. Şekil Bakımından
 - a) Manzûm metinler mecmûaları
 - b) Mensûr metinler mecmûaları
- 3. Dil Bakımından
 - a) Arapça mecmûala
 - b) Farsça mecmûalar
 - c) Türkçe mecmûalar
 - d) Çok dilli mecmûalar
- 4. Muhteva Bakımından
 - a) Din
 - b) Tasavvuf
 - c) ‘İlm-i Nücûm/ Fal ve Remil
 - d) Hikâye/Latîfe
 - e) Hazel ve Hiciv
 - f) Edviye
 - g) Mûsikî
 - h) Hat ve Kitâbet
- 5. Şahısların Tertip Ettiği ve Şahıslar İçin Tertip Edilen Mecnûalar

Yukarıdaki çalışmalarda şiir mecmûaları kısaca; nazîre mecmûaları, seçme şiir mecmûaları, antolojik türde seçme şiir mecmûaları, nazım şekillerine yönelik tertip edilen şiir mecmûaları, dil, şekil, muhtevâ, cilt-tertip hususiyetlerine göre tertip edilen şiir mecmûaları ve mürettibi bilinen/tanınan şiir mecmûaları şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalarda görüldüğü üzere şiir mecmûalarına farklı açılardan yaklaşmak mümkündür.

15. ve 16. yüzyıl şâirlerinin farklı nazım şekillerindeki şiirlerini ihtivâ eden “Mecnû’a-i Eş’âr”ı mürettibin tavrı göz önünde bulundurularak; seçme faaliyetinde mürettibi yönlendiren etkenler ve ihtivâ ettiği şiirler noktasında değerlendirmek doğru olacaktır.

Mecnûada yer alan şiirler ortaklıkları bakımından değerlendirildiğinde mürettibin kişisel zevkine göre yüzyıl, tema ve şâirlerin tarzı üzerinden derleme faaliyetinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Farklı nazım şekillerini ihtivâ eden ve mürettibin kişisel zevkine göre tertip

edilmiş olan “Mecmû’a-i Eş’âr”, Günay Kut’un tasnîfinde yer alan “seçme şiir mecmûaları” grubuna girmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1. Mecmûanın Tavsîfi

Tez konusu olan Mecmû'a-i Eş'âr, Fransa Ulusal Kütüphanesinde Turc 302 numarada kayıtlıdır. Deri kaplamadır. 107 varaktan oluşan ve bir şiir mecmûası olan eser Gubârî'ye ait bir tercî'-bendle başlar ve 97a'ya kadar eser manzûm şekilde devam eder. Bu kısımda düzenli sayfaların satır sayısı 10'dur fakat içerisinde pek çok da dağınık sayfa yer almaktadır. 97b-104b varakları arasında yer alan mensûr hikâyenin her varakta satır sayısı 13'tür.

Yazmanın sayfa numaraları sonradan 1, 2, 3, ... 203 şeklinde verilmiştir. Numaralar düzenli görünmektedir fakat 20. sayfada yapılan tekrar varak numarasıyla olan uyumu bozmuştur. Metnin iç kısmında, eserin içeriğine dair bilgi verilmemiş ancak eseri bulan kimse tarafından “Buña Maltada nâ-ehl elinde rast gelüp telef olmasun için buraya vaz’ olındı” notu düşülmüştür. 15’i şâirler 15’i nazım şekilleriyle ilgili olmak üzere 30 şiirde başlık bulunmaktadır. Başlıklar siyah mürekkeple yazılıdır.

Metnin geneli nesihtir. Sayfa süslemelerinin farklılık gösterdiği 79a-96b’de yer alan varaklarda ise yazı kısmen bozulmaktadır.

Mecmûa metni okunaklıdır ve genel olarak tek sütun halinde tertip edilmiştir. Fakat sayfaların değiştiği 79a-97b varaklarında şiirlerin ikişer sütun halinde olduğu görülür. Şiirler genel olarak düzenli bir şekilde cetvel içerisine yazılmıştır. Sadece 46a’da 5. beyit ile 64a’da 3. beytin ikinci mısraları cetvel dışına yazılmıştır.

Mecmûa içerisinde mükerrer şiirler de bulunmaktadır. Tekrar eden şiirler farklı şekillerde geçmektedir. Bu durum, Âhî’nin “gördi” ve Necâtî’nin “öğrenürsin” redifli gazellerinin farklı varaklarda aynen tekrar edilmesi ya da Hayretî’nin “-âne” redifli gazelinin farklı bir varakta tek beytinin yer alması şeklinde örneklendirilebilir.

Mükerrer şiirlerin yanı sıra Âfitâbî'nin “-uñda” redifli gazelinin iki parçaya bölünerek farklı varaklarda farklı birer şiir olarak yazıldığı da görülür.

Mecmûanın nüsha tavsîfi şu şekildedir:

Özellikleri: Eserin cildi deri kaplama olup sayfa kenarları yaldızlanmış, şirazesı sağlam ve el örgüsüdür. Yer yer şiirlerin üst kısımlarında şâir ve nazım şekline dair bilgi verilir.

Ölçüleri: 15x10 cm

Yaprak Sayısı: 107

Satır Sayısı: Karışık

Cetvel: Kırmızı çerçvelidir.

Yazı: Nesih

Kâğıt: Silüet Kâğıt

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Baş: Bir gice sâkin idüm hânķah-ı ğafletde
İ' tikâf etmiş idüm künc-i ğam- ı miñnetde (vr.1b)

... cehlle ola yaramazdur

Son: Ne' üzü-bi'llah temmet (vr.104b)

Yapraklarda, lale, karanfil, gül, menekşe, sünbül motiflerinin kullanıldığı görülür. Bu motifler yer yer saksı içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Pembemsi renk, motiflerin aslında renkli şekilde yapıldığını fakat zaman içerisinde nemlenme vs. sebeplerle solduğunu

göstermektedir. Sayfalardaki ara ara nemlenme sonucu görülen yıpranmalar da bu fikri destekler niteliktedir.

2.2. Mecmûanın Tertibi, Mürettibi ve Tertip Tarihi

Mecmûa, mürettep bir şiir mecmûası değildir. Şiirlerin sıralamasında yüzyıl, vezin, kafiye, şâir ya da nazım şekli açısından birliktelik bulunmamaktadır. Şâirlerin büyük bir çoğunluğu 16. yüzyıl, diğer kısmı ise 15. yüzyıl şâirlerinden oluşmaktadır. Yalnızca 85b’de 17. yüzyıla ait bir şâir bulunmaktadır. 79a-97a varakları arasındaki sayfaların tezhîp ve kâğıt türü olarak farklılaşması, 17. yüzyıl şâirinin sonradan yapılan ekleme sonucunda mecmûaya girdiğini göstermektedir.

Kütüphane kaydında mürettibin Emrî olduğuna dair bilgi verilmiştir. Bu bilginin 38b’de Emrî’nin 71 numaralı gazelinin üzerindeki “Li-muharrihi” ifadesi dolayısıyla verildiğini düşünmekteyiz. Ancak 78a’da bulunan müfredi dolayısıyla mürettibin, 16. yüzyılda yaşamış olan Şefî’î olduğunu tahmin etmekteyiz.

Şefî’î çün tamam itdüm bu *cöng-i dil-güşâyı* ben

Didüm târîhini temmet bi-hamdi’llah yâ Rab (vr.78a)

Sene

960

16. yüzyıl tezkireleri ve II. Beyazid dönemi in’âmât defterinden edinilen bilgilerin tarihsel açıdan uyumluluk göstermesi, Pervâne Bey Mecmû’ası’nda tespit edilen Şefî’î mahlasıyla yazılmış şiirler tahminimizi güçlendirmektedir.

Pervâne Bey Mecmû’ası’ndaki başlıklardan yola çıkıldığında 16. yüzyılda Şefî’î mahlasını iki farklı şâirin kullandığı görülmektedir. Şâirlerden ilki “Seyyid” yani Hz. Peygamber’in soyuna mensuptur (Gıynaş,2014:1317). Tezkîrelerde hakkında bilgi mevcut değildir. Pervâne Bey Mecmû’ası’nda ise üç nazîre şiiri bulunmaktadır. “Besler” redifli şiirini Celâl-zâde Nişânî Bey’e, “kalmaz” redifli şiirini Edirneli Nihânî’ye ve “yandurmuş” redifli şiirini Bâkî’ye nazîre olarak yazmıştır. Diğer Şefî’î Balıkesirlidir ve onun hakkındaki bilgi de oldukça kısıtlıdır. Ahdî’nin verdiği bilgilerden yönetici sınıfından bir aileye mensup olduğunu söylemek mümkündür (Solmaz,2018:194). Ahdî şâirin şeyh, Riyâzî ise kadı

olduğunu bildirir (Açıkgöz, 2017:192). Mecnû'a-i Eş'âr'da bulunan Şefî'î mahlaslı şâirin “yir yir” ve “âteş” redifli gazelleri Pervâne Bey Mecnû'ası'ndaki Balıkesirli Şefî'î ile ortaklık gösterdiği gibi şâirin kimliği hakkında da bilgi vermektedir. “Yir yir” redifli gazel Selikî'ye nazîre olarak yazılmıştır. Selikî'nin zemin şiiri de yine Mecnû'a-i Eş'ârda mevcuttur. Şâirin Mecnû'a-i Eş'âr'da tespit edilen diğer gazeli Ahmet Paşa'nın “âteş” redifli gazeline nazîre olarak yazılmıştır ancak mecmûada Ahmet Paşa'nın zemin şiirine yer verilmemiştir. Bahsi geçen nazîrelerin yanı sıra şâirin Mecnû'a-i Eş'âr'da “gördün mi”, “gayrı”, “-ündür”, “satar” redifli, “-â” kafiyeli beş gazeli ile iki müfredinin ise başka bir nüshası bulunmamaktadır.

Metinde mecmûanın tertip tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durumda varmaya çalıştığımız sonuç Şefî'î'nin 78a'da düştüğü tarih ve şâirlerden hareketle yapılmış tahminlerden ibaret olmak durumundadır. Gülşen-i Şuâ'âra ve Pervâne Bey Mecnûası Şefî'î'nin 16. yüzyılda yaşadığını bildirmektedir. II. Beyazid dönemi in'âmât defteri de şâirin 1506-1509 yıllarında saraydan düzenli olarak idâne ve in'âm aldığını göstermektedir. Şâirlerin ölüm tarihleri değerlendirildiğinde ise mecmûanın derlenmiş olabileceği yıl en geç 1618'dir. Buradan hareketle şu ana kadarki bilgiler ışığında mecmûanın Şefî'î'nin bildirdiği 1553 yılında derlendiğini söylemek mümkündür.

79a-97a varaklarında sayfa yapısının, süslemelerinin değiştiği ve ek olarak 17. yüzyıl şâirlerinden Azmî-zâde Hâletî'nin şiirlerinin mecmûaya eklendiği görülür. Varaklardaki değişim ve mecmûanın geri kalanının aksine bu sayfada 17. yüzyıldan bir şâirin bulunması 1553 yılından sonra da mecmûaya ilave yapıldığını göstermektedir.

2.3. Mecnûanın İmlâsı ve Metin Tenkidi Açısından Değerlendirilmesi

2.3.1. Mecnûanın imlâsı

Mecnûada klasik imlâ hâkimdir. İmlâ hususiyetlerine bakıldığı zaman birtakım ek ve kelimelerin yanlış kullanımları/yazımları; beyitteki bağlama uygun olmayan, anlamı bozan ek/kelime/terkibler; vezin kusurları gibi hususlar en temel özellikler olarak dikkat çeker. Yapılan yanlışlar muhtemelen mürettip kaynaklıdır. Bu yanlışların en sık olanı harflerin eksik, fazla ya da yanlış yazılmasıyla ilgili olanıdır. Örneğin Necâtî'nin aşağıdaki beytinde

geçen kelime anlam gereği “şan” olması gerekirken Arap harfli metinde “sen” şeklinde yazılmıştır:

Dem-be-dem bülbül gibi ben zâr u zâr ağlayayın

Şan ferâgat gülşeninde ‘ âlemi güldür baña (G.122/2)

Bazı yerlerde ise kısa okunması gereken harflerin uzun yazıldığı görülür. Hâlîlî’nin aşağıdaki beytinde kısa okunması gereken “mümkin”in Arap harfli metinde “mümkin̄” olarak yazıldığı tespit edilmiştir:

Baña senden vefâ gelmek ne **mümkin**

Var ey yâr-ı cefākār epsem epsem (G.47/3)

65b varağında geçen Fevrî’ye ait beyitte de uzun okunması gereken harfin kısa olarak yazılması söz konusudur:

Meṭā‘ -ı vaşl-ı dehre naḳd-ı ḳalbūñ virme ey ḥ̣āce

Ki hicrānlı ḳumāş bāzār-ı ‘ aşḳ içre ziyān eyler (G.126/4)

Şefî’î’ye ait aşağıdaki beyitte bulunan bir vezin kusuru da metinde “dönüp dönüp” ve “dilde dilde” olarak yazılan ikilemenin aşağıdaki şekilde okunmasıyla giderilmiştir:

Dönüp ṭuranları tōküp tōküp çıkanları āh

Gürül gürül ṭutuşur **dilde** nārı gördüñ mi (G.10/3)

Bazı beyitlerde ise anlam olarak uyumsuzluk tespit edilmiş ve metin bu doğrultuda okunmuş/tamir edilmiştir. Mollâ Azbî’nin 21b varağında bulunan muhammesinin II. bendinin ikinci mısraındaki terkiḳ metinde “Himmet -i **belā** vü göñlüm hem ber-ā-ber yirle” şeklinde yazılmıştır. Fakat anlam olarak daha uygun olduğundan “Himmet-i **bālā**” şeklinde okunmuştur.

9b varağında yazarı bilinmeyen müfredin ilk mısraında “bī-revā” şelinde yazılan ifade aşağıdaki şekilde düzeltilmiştir:

Ger tiġ-i firākuñla ölem bana **ne-pervā**

Men mâte mine'l-‘ aşkı fe-ķad mâte şehidā (Müf.17)

2.3.2. Mecmûanın metin tenkidi açısından değerlendirilmesi

Mecmûada yer alan şiirler, varsa şâirlerin yayımlanan dîvânlarındaki şiirleri, şiir mecmûaları ve tezkîrelerde verilen örneklerle karşılaştırılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Mevcut farklılıkların tamamı dipnotlarla gösterilmiştir. Mecmûada mürettibin eserini tertip etmesi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmadığından metinden hareketle yorum yapmak mümkün olmuştur. Bu noktada tenkitli metin oluşturmak, mürettibin şiirleri kayıt altına alırken şâirlerin dîvânlarından/dîvânlarının herhangi bir nüshasından, tezkîrelerden ya da mecmûalardan yararlanıp yararlanmadığına dair yorumlar yapmamıza yardımcı olmuştur. Dîvânlardaki nüshalarıyla karşılaştırdığımız şiirlerin genelinde nüsha farkları görülmektedir. Bu durumun sebebi genel olarak şâirlerin dîvân nüshalarının sayıca fazla olması ve mürettibin şiirleri eserine kaydederken bu nüshalardan herhangi birinden faydalanmış olabileceği ihtimalidir. Mecmûada Necâtî'ye ait 22 şiir yer almaktadır. Bu şiirlerin tamamında nüsha farkı tespit edilmiştir. Şiirlerde yer alan değişiklikler muhtemelen dîvânın farklı nüshalarından kaynaklı, genel olarak beyitte hâkim olan anlamı bozmayan, kimi zaman kelime farklılıkları kimi zaman da yazım yanlışlarından kaynaklı olduğu düşünülen değişikliklerdir. Örneğin 8a varlığında yer alan gazelin aşağıdaki beytinin ikinci mısraında kelime şâirin dîvânında “çeşminüñ” iken mecmûada “ġamzenüñ” olarak geçmektedir:

Beni ey kāküli yollar başıcı

Ĥarāmî ġamzeñüñ kırtar elinden (G.14/3)

Zâtî'ye ait bir başka beyitte ise “kākülinden” ifadesi şâirin dîvân metninde “sünbülinden” olarak kullanılmıştır:

Ĥanı ol demler ki bir serv-i bülendüm var idi

Kākülinden her gice boynumda bendüm var idi (G.119/1)

Nüsha farklarının büyük bir bölümü eş anlamlı-zıt anlamlı kelimeler, benzetmeye yönelik kelime değişiklikleri, t/d-k/h sessizlerinin kullanımı, benzetme ekleri, edatlar ve eylemlerin kullanılış biçimlerinden oluşmaktadır.

Mecmûanın tertip ediliş şekliyle ilgili diğer bir ihtimal ise mürettibin farklı şiir mecmûalarını ve tezkîreleri inceleyerek kendi mecmûasını tertip etmiş olmasıdır. Örneğin Derzi-zâde ‘Ulvî’nin mecmûada yer alan 4 farklı gazeli dîvânının iki farklı nüshasıyla karşılaştırılmıştır. “Gelür” redifli gazel nüshalardan sadece biriyle uyumluluk gösterirken diğer iki gazelde nüsha farklarının olduğu, bir gazelin ise yayınlanan dîvânlarda olmadığı tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MECMÛANIN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

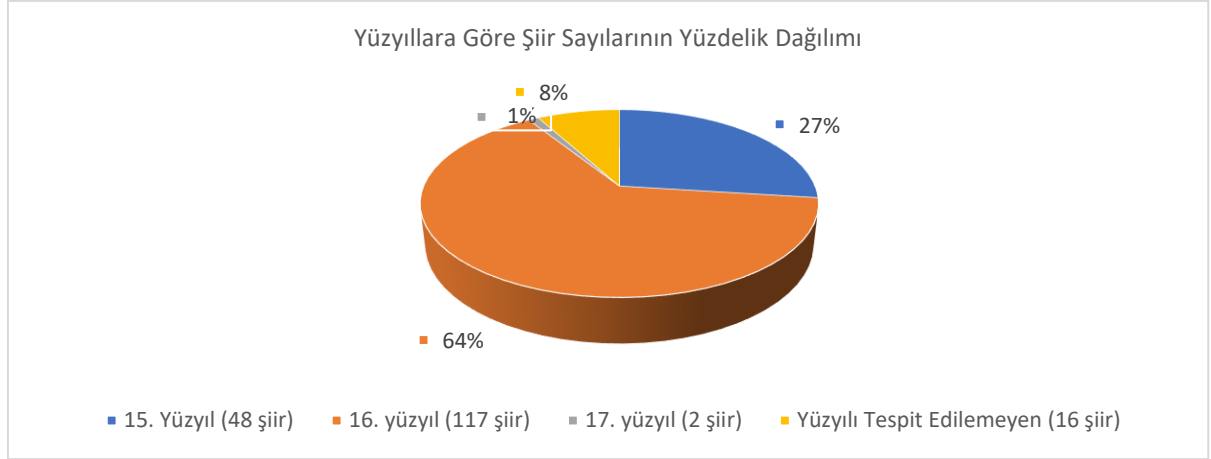
3.1. Mecmûada Yer Alan Şiirler ve Şekil Özellikleri ile İlgili Değerlendirmeler

Mecmûada yer alan şiirlerin/şiir parçalarının sayısı; 146 gazel, 26 müfred, 2 müseddes, 2 tesdîs, 2 tahmîs, 1 muhammes, 1 terci'-bend, 1 terbî' ve 2 kıt'a olmak üzere toplam 183'tür. Farklı nazım şekillerinden olan şiirlerin bu mecmûaya toplanmış olma sebebi-mürettip tertip etme gayesini herhangi bir şekilde belirtmemiş olsa dahi- belirli bir tarzın (mahallî) ürünü şiirleri derlemek gibi görünmektedir. Seçilen şiirler ve şâirler incelendiğinde dikkatimizi çeken en temel şey Necâtî ve onun etkisi ile şiirler söylemiş şâirlerin yoğunlukta olduğu bir mecmûa ile karşı karşıya olduğumuz gerçeği olmuştur. Necâtî gibi devrine damga vurmuş bir şâir gerek döneminde gerekse de kendinden sonra yetişen şâirler için edebî mektep görevi görmüştür. Mürettip de bu durumun farkındalığı ile bu mecmûayı tertip etmiş olabilir.

Mecmû'a-i Eş'âr 15. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar her dönemden şiirleri ihtiva etmektedir. 17. yüzyıla ait tek örnek Azmî-zâde Hâletî'nin gazelleridir. Hâletî'nin 2 gazeli, muhtemelen sonradan yapılan eklemeler sonucunda mecmûaya girmiştir.

15. yüzyıldan 48 farklı şiir/şiir parçası yer almaktadır. Bu yüzyılda yazılmış şiirler mecmûa içeriğinin %27'sini oluşturmaktadır.

Metinde 16. yüzyılda yazıldığı tespit edilen şiir/şiir parçası 117'dir. Bu yüzyılda yazılmış şiirler/şiir parçaları mecmûa içeriğinin %64'ünü oluşturmaktadır. 1 gazel ile 13 müfredin şairi, 2 şâirinse yüzyılı tespit edilememiştir.

Şekil 3.1. Yüzyıllara göre şiir sayılarının yüzdelik dağılımı

3.1.1. Mecmûada kullanılan nazım şekilleri ile ilgili değerlendirmeler

Mecmûada, tercî'-bend, terbî', muhammes, tahmîs, tesdîs, gazel, kıt'a ve müfred gibi nazım şekilleriyle yazılmış şiirler yer almaktadır. Mecmûada en çok kullanılan iki nazım şekliyse gazel ve müfreddir. Mecmûada yer alan şiirlerin nazım şekilleriyle ilgili veriler aşağıda bir tablo hâlinde verilmiştir.

Çizelge 3.1. Mecmûada kullanılan nazım şekilleriyle ilgili veriler

Nazım Şekli	Kullanım	Oran
Gazel	146	%80
Müfred	26	%14,5
Müseddes	2	%1
Tesdîs	2	%1
Tahmîs	2	%1
Muhammes	1	0,5
Tercî'-bend	1	0,5
Terbî'	1	0,5
Kıt'a	2	%1
10 Nazım Şekli	Toplam:183	

3.1.1.1. Müfred

Mecmûada toplam 26 müfred bulunmaktadır. Mürettip, müfredleri tek sayfada üçer üçer olarak diğer nazım şekilleriyle karışmamasını tercih etmiş gibidir. Müfredlerden 11'nin şâiri

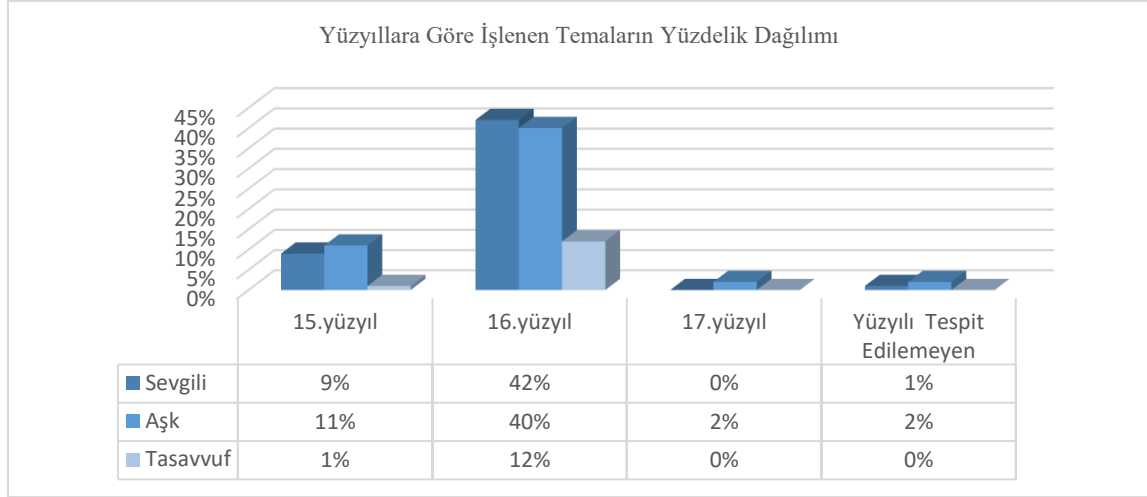
tespit edilirken,15'nin şâiri belirlenememiştir. Mürettib mecmûanın genelinde müfredlerin başına nazım şekline dair başlıklar koymuştur.

3.1.1.2. Kıt'a

Mecmûada iki kıt'a yer almaktadır. Her iki eserin de şâirlerine dair bilgi bulunmamaktadır. 92a'da bulan kıt'a sevgilinin güzellik unsurları ile ilgilidir. 97a'da bulunan kıt'ada ise "Sultân Mustafâ" ismi geçmektedir. 78a varağında Şefî'i'ye ait "Târih-i Berây-ı Sultân Muştafâ" başlıklı bir müfred yer almaktadır. Bu müfred ile 97a'da yer alan şiir aynı kafiye sahiptir. Her iki şiirde de konu olarak ortaklıkların bulunması ve kafiye benzerliğinin olması tek şiirin farklı sayfalara yazılmış olması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Afitâbî'nin gazelinin de ikiye bölünüp bir kısmının 35a varağına bir kısmının ise araya başka bir şiir konarak 35b varağında yazılmış olması gösteriyor ki iki şiirin tek kıt'a oluşturması ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

3.1.1.3. Gazel

Mürettibin şiir zevkini yansıtan ve mecmûada toplam şiir bakımından da sayıca en fazla olan nazım şekli gazeldir. Mecmûada toplam 146 gazel yer almaktadır. Bu sayı mecmûadaki şiirlerin %79'u kadardır. Gazellerin 100'ü 16. yüzyıla ait iken 45'i 15. yüzyıl, 2'si ise 17. yüzyılda yaşamış şâirlere aittir. 1 gazelin şâiri, 2 şâirinse yüzyılı tespit edilememiştir. Bu oran mürettibin 16. yüzyılda yazılmış şiirlere rağbet ettiğini göstermektedir. Mecmûadaki gazellerin büyük çoğunluğu âşıkâne, rindâne tarzda söylenmiş, Necâtî'nin şiirlerini hatırlatan/yansıtan gazellerdir. Gazeller incelendiğinde tematik olarak önemli farklılıklar bulunmadığı görülmüştür. Mecmûada yer alan, yüzyılı ve teması belirlenen gazellerin yazıldıkları yüzyıllara göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Şekil 3.2. Yüzyıllara göre işlenen temaların yüzdelik dağılımı

Mecmûada yer alan 183 şiir/şiir parçası içerisinde nazîre ve musammatlar dışında seçilen her bir şiirin redif/kafiye tercihleri noktasında farklı farklı olması mürettibin eserinde şiir çeşitliliğine ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Mecmûada mürettibin nazîre olarak aldığı şiirler dışında aralarında kafiye redif, vezin ve tematik benzerlik olan birkaç gazel daha yer almaktadır. Bunlara kesin bir şekilde nazîre demememizin sebepleri; nazîre mecmûalarından tespit edemediğimiz şiirlerin olması ve mürettibin nazîre olarak yazılan şiirleri art arda sıralamışken bu şiirleri mecmûa içerisinde nispeten daha dağınık bir şekilde yazmış olmasıdır.

Şefî'î mahlasıyla yazılmış 3 gazelde Ahî, Necâtî ve Muhibbî'nin gazelleriyle redif, vezin ve tematik benzerlikler tespit edilmiştir. Şiirlere nazîre diyemesek de bir beğeni ve etkileşimin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

Redif ve Kafiye: -âr-ı gördün mi Vezin: Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün			
Varak Numarası	Şâir	Beyit sayısı	Mahlas Beyti
6a	Şefî'î	5	Parıl parıl tutuşur Şefî'î nâr-ı hecr ile Yalap yalap yanar ol şem' dâri gördün mi
71b	Âhî	5	Şorar irişdüğine Âhî göz yaşın döküp Kâbâ-yı surh ile ol lâlezârı gördün mi

Aşağıdaki tabloda verilen gazel, Necâtî'nin Karamanlı Nizâmî'ye yazdığı nazîrelerden birisidir. Nizâmî, söyleyişindeki sadelik ve mahallî unsurlara şiirlerinde yer vermesiyle Necâtî'yi etkilemiştir. Ferruhî ve Şefî'î'nin şiirlerinden ve yazmış oldukları nazîrelerden anlaşılacağı üzere aynı şekilde onlar da Necâtî'den etkilenmişlerdir. Mecmûada hem bu şiire hem de redif, vezin ve tematik olarak ortaklıkları bulunan Şefî'î ve Ferruhî'nin şiirlerine yer verilmiştir. Necâtî'nin gazeli nazîre mecmûalarında bulunurken Şefî'î ve Ferruhî'nin gazeli mecmûalarda tespit edilememiştir.

Redif ve Kafiye: -â			
Vezin: Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün			
Varak Numarası	Şâir	Beyit sayısı	Mahlas Beyti
57b	Şefî'î	5	Ol mehûn 'aşkına abdâl olmasaydı pîr-i çarh Ey Şefî'î eylemezdi bu semâ'î dâ'imâ
61b	Necâtî	5	Nâmeye şıgmaz Necâtî'nün muṭavvel ḡuşşası Göz yaşıyla 'arz ola ḡapuṇa bâḡî mā-cerâ
64a	Ferruhî	5	Ferruhî dünyâyı şanur bî-vefâ ancak hemîn Sen de dünyâ gibi 'ömrüm bî-vefâsın bî-vefâ

Mecmûada Şefî'î'nin Necâtî'ye nazîre olarak yazdığı bir gazeli daha bulunmaktadır. Necâtî'nin gazeli, Rahmî'nin mecmûada bulunan tahmîsinden tespit edilmiştir.

Redif ve Kafiye: -dan ḡayrî			
Vezin: Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün			
Varak Numarası	Şâir	Beyit sayısı	Mahlas Beyti
42a	Şefî'î	5	Ey Şefî'î bir 'aceb derde şataşmışsın kim Bilemez derdünü bir kimse Ḥudâdan ḡayrî
10a	Necâtî	5	Yüzine ṭutsa Necâtî n'ola ger ḡaclet elin Nesi var yüze gelür dest-i du'âdan ḡayrî

Şefî'î'nin şekil ve tema olarak benzerliğini tespit ettiğimiz bir diğer gazeli 39a varlığında yer almaktadır. Mecmûalarda gazelin nüshası bulunmamaktadır.

Redif ve Kafiye: -ân aña Vezin: Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün			
Varak Numarası	Şâir	Beyit sayısı	Mahlas Beyti
39a	Şefî'î	5	Ni' met-i vaşluñ Şefî'î'ye naşîb olmaz ise Sîne tennûrında pesdür dâğ-ı mührüñ nân aña
63a	Muhibbî	5	Bir devâsuz derde düşdi bu Muhibbî haste-dil Ey tabîb-i cân meger la' lün ola dermân aña

16. yüzyıl şâirleri Sa'yî ve 'Ulvî'nin şekil ve içerik bakımından benzer olan aşağıdaki gazellerinde aşk ve aşkın âşığın üzerindeki tesirleri, âşığın çektiği cefa ve zorluklar söz konusudur.

Redif ve Kafiye: -s Vezin: Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün			
Varak Numarası	Şâir	Beyit sayısı	Mahlas Beyti
40a	Sa' yî	5	Sa' yîyâ bir gün hümâ-yı vaşl ola diyü şikâr Üstüh'ân-ı cismümi itdüm müşebbek bir kafes
48a	Derzî-zâde 'Ulvî	5	Yâre didüm la' l-i nâbuñ üzre şol hâlün nedür Didi 'Ulvî görmedün mi kınde kınmuş bir meges

Zaman, zamanın aldatıcılığı ve kıymetin bilinmemesi dîvân şâirlerinin çokça kullandığı bir unsurdur. Revânî'de konu âşıkâne şekilde işlenirken Âhî'de levendâne bir üslup görülür.

Redif ve Kafiye: -umuz Vezin: Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün			
Varak Numarası	Şâir	Beyit sayısı	Mahlas Beyti
13a	Revani	5	Her dem Revânî âh idelüm derde çâre yok Çün böyle gösterür bize bu rûzgârumuz
51b	Ahi	5	Bir vâkt ola ki 'ibret için halka Âhiyâ Târîh ola illere seng-i mezârumuz

3.1.1.4. Terbî'

Mecmûada yer alan tek terbî' Halîlî'ye aittir. 7 bendden oluşan mütekerrîr terbî'de, aşk ve aşk acısı, ayrılık, ayrılığın âşık üzerindeki tesirleri gibi konular işlenmiştir. Terbî'in diğer nüshası şâirin Firkât-nâme eserinde mevcuttur (Gülseren,1990:470).

3.1.1.5. Muhammes

Mecmûada yer alan tek muhammes Mollâ Azbî'ye aittir. Müzdevic muhammes şeklinde yazılan şiir 6 bendden oluşmaktadır. Şâirin kimliğini tespit etme noktasında yapılan incelemelerde “Azbî Baba” mahlaslı iki şâir tespit edilmiştir. Şiirler üzerine yapılan çalışmalar değerlendirilmiş, karşılaştırmalar yapılmıştır. Her üç şâirde de tekke-tasavvuf edebiyatının izleri görülür. Fakat Mollâ Azbî'nin mecmûadaki muhammesi kaynaklarda tespit edilememiştir. Başka bir nüshasının olmaması durumuna karşılık elimizdeki tek eseri olan muhammesin dil özellikleri ile diğer şâirlerin eserlerindeki dil özellikleri kıyaslanmıştır. Şiirde I. teklik şahıs ekinin birleştirilmeyip “-men” şeklinde yazıldığı, “ırla” ve “yağşı” gibi ifadelerin diğer şâirler tarafından kullanılmadığı görülmüştür. Bu bilgiler doğrultusunda Mollâ Azbî'nin, Azbî Baba mahlaslı şâirlerden farklı bir isim olduğunu tahmin etmekteyiz.

3.1.1.6. Tahmîs

Devrinde beğenilmiş bir şiir ya da rağbet edilen bir redif başkaca şâirler tarafından tahmîs edilebilir. Bir şâirin şiirinin tahmîs edilmesi beğenilmesi sonucunda olabileceği gibi, daha iyisini yazma iddiasından da ileri geliyor olabilir. Mecmûada 2 tahmîs yer almaktadır ve her ikisi de Bursalı Rahmî'ye aittir. Şiirler şâirin dîvânında mevcuttur (Erdoğan,2017:132/134).

Rahmî'nin mecmûada yer alan tahmîsleri, Necâtî'nin sevgiliye kavuşma ümidini yitirmiş bir aşğın feryadını, yalnızlığını, çeşitli teşbih ve karşılaştırmalarla işleyen “ğayrı” ve “yaña” redifli gazellerine yapılmıştır. Her iki tahmîs de 5 bendden oluşmaktadır.

3.1.1.7. Müseddes

Mecmûada yer alan tek müseddes Derzî-zâde ‘Ulvî'ye aittir. 86a varagında bulunan mütekerrir müseddes 5 bendden oluşmaktadır. Şiir, aşğın çektiği cefâ, bu cefadan duyduğu

haz, ancak çektiği acılar ile sevgiliye kavuşacağına dair inanç teması üzerine kurulmuştur. Aşağıda verdiğimiz 5. ve 6. mısralar (tekrar eden mısralar) şiirde hâkim olan genel atmosferi yansıtmaktadır:

Halk-ı ‘ âlemden birez gönlüm cüdâ olsun dirin

Ârzü-yı câh-ı devlet hep hebâ olsun dirin

Bendeñ olmağa şehâ sendeñ rızâ’ olsun dirin

Kuluña gâhî vefâ gâhî cefâ olsun dirin

Gönlümi ço ‘aşkuñ ile mübtelâ olsun dirin

‘Âkıbet bir şâha kul olur saña olsun dirin (Müs.170/1)

3.1.1.8. Tesdîs

Mecmûada 2 tesdîs yer almaktadır. 15b varağında yer alan şiirde herhangi bir mahlas bulunmamaktadır. Dîvânlardan yapmış olduğumuz tarama sonucunda nakarâtın Âhî’ye ait olduğu tespit edilmiştir. Şiirin geri kalan kısmının nüshaları ile ilgiliyse bilgi elde edilememiştir. Şiir, Âhî’nin aşk, âşık ve âşığın feryadını anlatan gazeli üzerine tahmîs edilmiştir.

Şol kadar çekdüm elem kim uşanup cânımdan

Nâr-ı hicrâna uşandım ğam-ı cânânumdan

Nâlişümden gelemes yanuma yârânumdan

Her kişi kaçır olupdur güzelüm yanımdan

Kime feryâd ideyin nâle vü efgânumdan

Kime kan ağlayayın dîde-i giryânumdan (Tes.29/1)

Türk edebiyatında altı mısralık bendliler genellikle 5-7 bend arasında yazılmışlardır. Az olmakla birlikte 12 bende kadar uzayan müseddesler de mevcuttur (Mermer, vd., 2015:136). Mecmûanın 15b varağında yer alan tesdîsin 3 bendden oluşması ve mahlas bendinin bulunmaması, mürettibin şiiri eksik şekilde tertip etmiş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Mecmûada yer alan bir diğer tesdîs Cinânî'ye aittir. Aşk acısı ve âşîğın çaresizliği temaları üzerine kurulmuş olan şiir 5 bendden oluşmaktadır.

Yine sevdâ-zede-yi zülf-i siyehkâr oldum

Yine bir olmayıcağ derde giriftâr oldum (Tes.178)

3.1.1.9. Tercî'-bend

Mecmûada tespit edilen tek tercî'-bend Gubârî'ye aittir. Dînî-tasavvufî tema üzerine kurulan şiir, her bendinde 14 mısra olmak üzere toplam 5 bendden oluşmaktadır. Ali Nihat Tarlan ve Murat Karavelioğlu bu şiirin farklı kütüphanelerde bulunan nüshaları üzerine inceleme yapmışlardır.

Tarlan, “Eski Mecmûalar Arasında” adlı makalesinde bu tercî'-bend'i “Pend-nâme-i Gubârî” başlığıyla yayınlamıştır (Tarlan, 1946:127). Karavelioğlu ise Süleymaniye Kütüphanesi Esat Efendi 3424 numarada kayıtlı mecmûanın 139a-139b varaklarında bulunan şiiri, Şeyh Galib'in esere yazmış olduğu nazîresiyle birlikte incelemiştir (Karavelioğlu, 2011:30-39).

3.1.2. Mecmûada kullanılan aruz vezinleri ile ilgili değerlendirmeler

Mecmûada yer alan şiirlerde farklı vezinler kullanılmıştır. Bu vezinler ve bunlara ilişkin sayısal veriler aşağıda bir tablo hâlinde gösterilmiştir:

Çizelge 3.2. Mecmûada kullanılan vezinler ve ilgili veriler

Vezin	Şiir Sayısı	Oranı
fâ 'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	47	%26
fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	37	%21
mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	28	%16
mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün	26	%14
mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	20	%10
fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	10	%6
mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün	6	%3
fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2	%1
mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	2	%1

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün	1	%0.5
mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün	1	%0.5
fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün	1	%0.5

Tabloda görüldüğü üzere arûzun “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün”, “fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün”, “mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün” ve “mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün” kalıpları mecmûada en çok tercih edilen arûz kalıplarıdır. Bu kalıpların farklı edebî metinlerde de görülen, şâirler tarafından en çok tercih edilen kalıplar olduğunu söylemek mümkündür. Mecmûada vezin kusurlarının düzeltilmesi halinde yapılan müdahalelerde köşeli parantez “[]” işareti kullanılmıştır. Bazı beyitlerde düzeltilmediğimiz vezin hataları vardır, bunlar da dipnotta belirtilmiştir. Mecmûada genel olarak vezin hatalarının çok olmadığını söylemek mümkündür.

3.1.3. Mecmûada kullanılan kafiye ve redifler ile ilgili değerlendirmeler

Şiirlerde kullanılan kafiye ve redifler Klasik Türk şiirinin genel özellikleriyle uyumluluk göstermektedir. Yani şiir sonlarındaki uyum önemsenmiş, genellikle kafiye-i mürekkebe kullanılmıştır. Şiirlerin büyük bir bölümü gazel veya aynı düzenle kafiyelenmiş şiirler olduğu için kafiye düzeninin büyük bir bölümü aa xa xa şeklindedir. Şiirlerin genelinde hem kafiye hem redif kullanılmıştır. Sadece kafiyenin kullanıldığı redifsiz şiirler oldukça azdır.

3.1.4. Mecmûada yer alan nazîre şiirler ile ilgili değerlendirmeler

Arapça bir kelimedir ve “nazîr” sözünün müennesidir. Sözlüklerde örnek, karşılık (Develioğlu,2010:952); başka nesneye müşabih ve mümasil olan nesne bir şeye benzemek üzere yapılan şey (Redhouse, 2016:376); başka bir şeye benzemek üzere yapılan şey (Sâmî, 2005:1464) anlamlarına gelmektedir ve çoğul hali “nazâ’ir” veya “nezâyir”dir. Edebiyat terimi olarak da “Bir şâirin manzûm bir eserine başka bir şâir tarafından yapılan benzer şiir (Develioğlu,2010:952); bir şâirin manzûm bir eserine, bir şiirine genellikle de gazeline takliden, aynı vezin ve kafiye de söylenen şiir anlamlarını taşımaktadır (Köksal,2006:16). Agah Sırrı Levend’in konuyla ilgili görüşleri ise şu şekildedir:

Nazîre, İslâmî edebiyatta, bugünkü anlamıyla bir taklit değildir. Şâir sevdiği ve saydığı bir şâirin herhangi bir şiirini beğenir; aynı vezin ve kafiye ile onun benzerini meydana getirir. Aldığı yalnız vezin ve kafiye dir. Nazîrenin, aslıyla başka bir benzerliği

olmayabilir. Çok kez bu nazîre aslından üstün de düşer. Bunun taklit ile hiçbir ilgisi yoktur. Sadece, şiirine nazîre söylenilen şâire karşı gösterilmiş bir “cemîle”dir” (Levend,1984:166-167).

Nazîre yazıldığı dönem içinde “tanzir etme, nazîre yazma, söyleme, nazîre deme, cevap verme”; nazîre söyleyen şâir de nazîre-gû, nazîre-perdâz” olarak isimlendirilmiştir (Dilçin,1986:108).

Nazîre mecmûaları, edebiyat tarihimizin genişlemesi ve gelişmesi açısından oldukça önemli kaynaklardan biridir. Kemal Yavuz, nazîrelerin Türk edebiyatına tesirlerinden ve gücünden şu şekilde söz etmiştir: “Şâirler arasında bağ kuran, edebiyatımızı diri tutan, geçmişe götürdüğü gibi, geleceğe açılan, tarih içinde şâirlerin yetişmesine ve daha başka şiirlerin yazılmasına sebep olan nazîre edebiyatımız baştan sona edebiyat ve kültür dünyamızı dolaşan nefes durumundadır (Yavuz, 2013: 363). Kısacası şiir mecmûalarının Klasik kültür noktasında Türk edebiyatına katkıları ne ise nazîre mecmûalarının da katkıları daha küçük ölçekte aynıdır. Eser genel itibariyle nazîre mecmûası değildir fakat içeriği itibariyle nazîre şiirler barındırmaktadır. Bunlar özel başlıkla belirtilmiş ve tertip dolaysısıyla şiirin genelinden yapılan çıkarımlarla nazîre olma ihtimali gözetilmiş şiirlerdir. Nazîre şiirlerin tanımı noktasında ihtilafların bulunmasından dolayı mecmûada nazîre ibaresi düşülmeyen şiirlere temkinli yaklaşılmıştır. Mecmûada zemin şiir ile nazîre olarak yazılan şiirler arda arda yazılmışlardır.

Eserde yer alan nazîre şiir sayısı 4, zemin şiir sayısı ise 3’dür. Mecmûanın 26 varağında aynı vezin ve aynı redifle yazılan 3 farklı müfred yer almaktadır. Mürettip, şiirlerin başına sırasıyla “Maḳālî”, “Ḥâtemî”ve “Ḥişālî” şeklinde başlıklar düşmüştür. Şiirlerin tertip şeklinden yola çıkarak zemin şiirin Hâtemî’ye ait olduğunu düşünmekteyiz. Makâlî’nin mecmûada müfred olarak yer alan şiirinin Gülşen-i Şu’ârâ’da gazel nazım şekliyle yazıldığı tespit edilmiştir. 6 beyit olarak yazılan şiirin teması sevgili ve sevgilin güzellik unsurlarıdır. Tezkîre’de Gammî ve Garîbî’nin de aynı redif ve kafiye yazılmış şiirlerinin olduğu görülmüştür. Hâtemî ve Hisâlî’nin müfredleriyle ilgiliyse herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

Redif ve Kafiye: “-ân açar kıapar”				
Vezin: Meḫ ülü Fâ ilätü Meḫâ ilü Fâ ilün				
1	26a	Zemin Şiir	Makâlî (16.yy)	Dil hânesin ğam-ı ruḥ-ı cânân açar kıapar Ḥalvet serây-ı ḥâşını sultân açar kıapar
		Nazîre	Hâtemî (16.yy)	Mestâne çeşmini ki o fettân açar kıapar Seyr eyle bâb-ı fitneyi her ân açar kıapar
		Nazîre	Hisâlî (16.yy)	Nâz ile şînesin ki o cânân açar kıapar Beñzer ki bâb-ı Cenneti Rıdvân açar kıapar

Selîkî'nin 42b varâğında yazılan şiirine Şefî'î tarafından nazîre yazılmıştır. Mürettip, 43a varâğında yer alan nazîreye herhangi bir başlık düşmemiştir. Şiirlerin ard arda gelen sayfalarda yazılması, redif ve vezin noktasında benzerlik taşıması dolayısıyla, nazîre mecmûalarından tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda her iki şiir de Pervâne Bey Mecmû'asından tespit edilmiştir. “Yir yir” redifiyle yazılan şiirlerde gazel nazım şekli kullanılmıştır. Âşığın sevgiliye şikayetleri üzerine yazılan şiir 5 beyitten oluşmaktadır.

Redif: “-an yir yir”				
Vezin: Meḫâ ilün Meḫâ ilün Meḫâ ilün Meḫâ ilün				
2	42b	Zemin Şiir	Selîkî (16.yy)	Tenümde oḡlaruñ zaḥmından aḡsa n'ola kıan yir yir Ciger-ḥûn olmışıdı yol bulup oldu revân yir yir
	43a	Nazîre	Şefî'î (16.yy)	Görinenler degül şînemde dâğ-ı ḥûn-feşân yir yir Temâşâ-yı cemâlün çün göz açdı cism ü cân yir yir

Mecmûanın 84b varâğında Kalender Efendi başlığı altında yazılan şiire Hisâlî Çelebi nazîre yazmıştır. Bu nazîre 85a varâğında “Nazîre-i Ḥişâlî” başlığıyla yer almaktadır. Şiir “-misün” redifiyle gazel nazım şeklinde yazılmıştır ve 5 beyitten oluşmaktadır. Şiirin teması sevgilinin âşığa çektiirdiği ıstırap ve yaşadığı kederdir. Şâir, âşığın derdinin, sıkıntısının büyüklüğü istifham sanatını kullanarak yansıtmıştır.

Redif ve Kafiye: “-ür misün”				
Vezin: Meḫ ülü Fâ ilätü Meḫâ ilü Fâ ilün				
3	84b	Zemin Şiir	Kalenderî (16.yy)	Bîmâr-ı aşkuñ oldu göñül hiç bilür misün Cevr ü cefaña şabr idemez öldürür misün
	85a	Nazîre	Hisâlî (16.yy)	Ḳan ağladup ğamuñla beni öldürür misün Ḥalk-ı cihânı şimdi baña güldürür misün

Hâtemî, Hisâlî Çelebi ve Kalenderî'nin gazelleri muhtelif çalışmalardan taranmış ve tespit edilememiştir. Hâtemî ve Hisâlî Çelebi'nin şiirleri de mecmûa vasıtasıyla nazîre şiirler olarak değerlendirilmiştir.

3.1.5. Mecmûada yer alan mükerrer şiirler ile ilgili değerlendirmeler

Mecmûada 2 müfred ve 3 gazel mükerrer olarak yazılmıştır. Mürettip, Necâtî'nin “uşanasın” redifli gazelini, 4a-59a varaklarında müfred şeklinde tekrar etmiştir. Revânî'nin ise 67a varağında yer alan gazelinin 78b varağında matla' beytinin tekrar edildiği görülür.

Mecmûanın 5a-32a varaklarında Zâtî'nin, 30b-60b varaklarında Âhî'nin ve 33b-55a varaklarında Necâtî'nin gazelleri tekrar edilmiştir. Mürettibin bu şiirleri mükerrer olarak tertip ederken neyi amaçladığına dair metinde herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Fakat mecmûanın genelinde hâkim olan Necâtî etkisi, mürettibin seçimlerini bu çerçevede değerlendirmemize olanak sağlamaktadır.

Şiirlerin farklı aralıklarla ve düzensiz olarak tertip edilmesi ise mürettibin bu tarz şiirler için özel bir tertip şekli izlenmediğini göstermektedir.

3.2. Mecmûada Yer Alan Şâirler ile İlgili Değerlendirmeler

Mecmûada yer alan şâirlerin kimliğinin belirlenmesi noktasında en önemli kaynağımız dîvânlar olmuştur. Dîvânı olmayan şâirlerin kimliklerinin belirlenebilmesinin önündeki en büyük engel aynı mahlasta birçok şâirin literatürde kayıtlı olmasıdır. Her ihtimale karşı şiir mecmûalarını ve tezkîreleri taradık fakat şiirler noktasında ortaklık tespit edemediğimiz için üslup gibi belirleyici özellikleri gözetsek de bu şâirlerden hakkında kesin yargılara varamadığımız isimler oldu. Mecmûada bu şâirlere ait 17 şiir/şiir parçası bulunmaktadır. Bu sayı mecmûadaki şiirlerin neredeyse %10'u kadardır.

Çizelge 3.3. Mecmûada yer alan şâirler ile ilgili veriler

No	Şair Adı	Yüzyıl	Nazım Şekli
1	‘Abdî (İsli)	16	4 gazel
2	‘Adnî	15	1 gazel
3	Âfîtabî	15	1 gazel
4	Âhî	15	6 gazel 1 tesdîs
5	Ahmed Paşa	15	1 gazel
6	‘Amrî	15	1 gazel
7	Azmî-zâde Hâletî	17	2 gazel
8	Bâkî	16	9 gazel
9	Rahmî	16	1 gazel 2 tahmîs
10	Câmî	?	1 gazel
11	Cem Sultan	16	2 gazel
12	Cinânî	16	1 tesdîs
13	Emrî	16	4 gazel
14	Ferruhî	16	3 gazel
15	Fevrî	16	1 gazel
16	Firâkî	16	1 gazel
17	Fuzûlî	16	1 gazel
18	Gubârî	15	1 tercî’-bend
19	Halîlî	16	2 gazel 1 müfred 1 terbî’
20	Halîlî (Zerd)	15	1 gazel
21	Hâtemî	16	1 müfred
22	Hayretî	16	7 gazel 1 müfred
23	Hayâlî	16	4 gazel
24	Hilâlî	16	2 gazel
25	Hisâlî Çelebi	16	4 gazel 1 müfred 1 müseddess
26	Hüdâyî (Kadîm)	16	1 gazel
27	Kâdirî	16	1 gazel
28	Kalenderî	16	1 gazel
29	Kabûlî	16	1 gazel
30	Makâlî Beg	16	1 müfred
31	Mesîhî	15	2 gazel
32	Mollâ Azbî	?	1 muhammes
33	Muhibbî	16	3 gazel
34	Müdâmî	16	1 gazel
35	Necâtî	15	22 gazel 2 müfred
36	Nizâmî	15	2 gazel
37	Revânî	16	8 gazel 1 müfred
38	Rızâyî	16	1 gazel
39	Sabrî	16	2 gazel
40	Sa’yî	16	1 gazel
41	Selîkî	16	1 gazel
42	Seyfî	?	1 gazel
43	Şefî’î	16	8 gazel 2 müfred
44	Şem’î	16	6 gazel
45	Tâcî-zâde Ca’fer Çelebi	15	2 gazel
46	Taşlıcalı Yahyâ	16	2 gazel
47	‘Ubeydî	16	1 gazel
48	Derzî-zâde ‘Ulvî	16	4 gazel 1 müseddess
49	Üsküplü İshâk Çelebi	16	6 gazel
50	Vahdetî	16	1 gazel
51	Zâtî	16	7 gazel 1 müfred

Mecmûada yer alan şâirlerin 11'inin (%21) 15. yüzyıl 38'inin (%75) 16. yüzyıl, 1'inin ise 17. yüzyılda yaşadığı tespit edilmiştir. Mollâ Azbî ise dîvânlardan, şiir mecmûalarından ve tezkîrelerden taranmış fakat hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

Şâirlerin yaşadıkları bölgeler ve meslekleri ile ilgili kesin bilgiye ulaşılammaması mürettibin eserini tertip gayesini anlamamızı bir miktar zorlaştırmaktadır. Fakat detaylı incelendiğinde kimi isimlerin şiirlerine daha çok yer verildiği tespit edilmiştir. Bu isimlerin belirlenmesi bizlere mürettibin şiir zevkini, tercihlerini ve mecmûayı derleme amacıyla ilgili çıkarım yapabilmemiz hususunda yardımcı olmuştur. Bu konuda kesin bir yargıya varmak mümkün olmasa da yapılan inceleme sonucunda mürettibin Necâtî tarzında yazılmış şiirleri toplama gayesinde olduğu görülmüştür.

Mecmûada Necâtî'den sonra en fazla şiiri yer alan şâir Şefî'i'dir. Şâirin mecmûada Necâtî Dîvânı'ndaki şiirlerle redif, vezin ve tematik benzerlik bulunan "gayrı", "aňa" redifli ve "ã" kafiyeli gazelleri mevcuttur. Şiirlerde kullanılan dilin sadeliği, deyimlerin kullanımı, Arapça-Farsça eklerden ziyade Türkçe eklerin kullanılması ile Türkçe ifadeleri hemen hemen tüm şiirlerinde arûz veznine hatasız uygulaması şâirin, Necâtî ekolünün takipçisi olduğunu göstermektedir.

16. yüzyılın önemli şâirlerinden biri olan Revânî'nin mecmûada 9 şiiri yer almaktadır. Bunlardan 8'i gazel, 1'i müfredtir. Açık ve akıcı bir söyleyişe sahip olması, âşıkâne ve rindâne bir edayla şiirler yazması, sade bir sunum tercih etmesi, ince hayallerle yeni anlamlar icat ederek şiirlerini belirli bir estetik seviyenin üstüne çıkarması şiirlerine şöhret kazandırmıştır (Avşar,2017:8). Şiirlerinde işlenen temalar ise; sevgili, aşk, içki ve içki meclisleridir. Açık ve yalın ifadeler kullanması, terkiplere fazlaca yer vermemesi, şiirlerinde atasözü ve deyimlerden yararlanması, Türkçeyi aruza uygulamadaki başarısı ile Necâtî'nin şiirlerine yazmış olduğu 22 nazîre, Revânî'nin Necâtî çizgisinde eserler verdiğini göstermektedir.

Mecmûada yer alan şiir sayısı 8 olan Hayretî, sanatlı ve mazmunlarla yüklü şiirlerden ziyade rind-meşrep tarzıyla 16. yüzyıla damga vurmuş isimlerden biridir. Hayretî'nin şiirlerinde, Necâtî Bey'in şiirlerine nazaran âşıkâne üslup geride kalmıştır. Fakat samimi ve açık üslubu, şiirlerinde mahallî unsurlara yer vermesi ile atasözü ve deyimleri başarılı bir şekilde kullanması mürettip tarafından tercih edilmesini sağlamış olabilir.

Mecmûada diğ er ş airlere oranla fazla ş iiri bulunan bir başka ş air de Z  t  'dir. ş airin eserde 7'si gazel 1'i müfred olmak üzere 8 ş iiri yer almaktadır. Atasözü ve deyimlerin kullanımında Nec  t   gibi başarılı olan ş airin kullanmış olduğu pek çok ifade de atasözü kimliği kazanmıştır (Kurtoğlu,2017:9). ş airin gazellerinde kasidelerine nazaran daha sade bir dil kullandığı görülmektedir. Z  t  ; B  k  , Derzi-z  de 'Ulv  , Hay  l  , Karamanlı Niz  m  , Rev  n  , ş eyh  , T  c  z  de Ca'fer   elebi gibi mecm  ada da yer alan ş airlere naz  reler yazmış, kendi ş iirleriye 'Amr  , Emr  , Hayret   ve Muhibb   gibi isimler tarafından tanz  r edilmiştir.

3.3. Mecm  ada Müstakil Bir Bölüm: Kadı ile Uğru Hik  yesi

Mecm  anın 97b-104b varakları arasında mens  r bir hik  ye bulunmaktadır. Eser her varakta 13 satır olacak ş ekilde, Eski Oğuz Türkçesi iml   hususiyetleri çerçevesinde tertip edilmiştir. Mürettip eserin ismine ya da yazılış tarihine ve yerine dair herhangi bir bilgi vermemiştir. Türk Edebiyatı'ndaki hik  yeler üzerine yaptığımız incelemeler sonucunda hik  yenin "Yus  f-ı Medd  h" tarafından yazılan "Kadı ile Uğru" hik  yesi olduğu tespit edilmiştir.

Yusuf-ı Medd  h'ın hayatı hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır. 14. yüzyılda yaşamış olan ş airin adı ş eyhoğlu'nun "Kenzü'l-K  ber   ve Mehekk  'l-Ulem  " adlı eserinde geçmektedir (Yavuz, 1991:109). ş iirlerinde kimi zaman "Yus  f  " mahlasını da kullanan ş airin eserleri, gençlik yıllarını Azerbaycan'da geçirmesinden dolayı Azerbaycan sahası Türk edebiyatı içerisinde değerlendirilmiştir (Aksoy,2013:19-20). "Medd  h" ifadesinden de anlaşılacağı üzere bazı devlet adamlarının huzurunda ve halk meclislerinde eserlerini okuyan ve çeşitli menkıbeler de anlatan bir ş airdir. Konya yakınlarına geldikten sonra mevl  ge intisap ettiği eserlerinden anlaşılmaktadır (Köktekin,2007:5). Yus  f-ı Medd  h Türkçeyi çok iyi kullanan, ar  z veznine h  kim, belagat bilgisine v  k  f, Türkçe atasözü, deyim ve halk s  yleyişlerinin yanı sıra   yet ve had  slerle de eserlerini zenginleştiren bir ş airdir. Sanatçının  alışmaları 14. yüzyıl Türkçesi'ni yansıtması bakımından dil çalışmaları için de ayrı bir öneme sahiptir. Yus  f-ı Medd  h'ın eserleri aşağıdaki gibidir:

1. **Varaka ve G  lş ah:** Arap halk edebiyatı ürünlerinden olan Varaka ve G  lş ah'ın aşk hik  yesini anlatır. Aruzun f  il  t  n f  il  t  n f  il  n vezniyle yazılmıştır ve 1700 beyitten oluşmaktadır.¹

¹ Köktekin, K. (2007). *Y  suf Meddah, Varka ve G  lş ah (İnceleme-Metin-Dizin)*. Ankara: TDK

2. **Dâsitân-ı İblîs Aleyhi'l-Lâ'ne:** 240 beyitten oluşan eser “fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle kaleme alınmıştır. Arap menşei olup dinî-didaktik mahiyettedir.²
3. **Hamûş-nâme:** Yusûf-ı meddâh'ın kendi yaşamından bir olayı anlattığı eser Farsça olarak yazılmıştır ve 10 bölümden oluşmaktadır.³
4. **Maktel-i Hüseyin:** 2824 beyitten oluşan eser, 10 meclistir ve aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazılmıştır. Eserin yazarı konusunda ihtilaflar söz konusudur. Eserde geçen “Şâdî Meddâh” ifadesinin Yusûf-ı Meddâh'a mı yoksa bir başka şâire mi ait olduğu belli değildir.⁴
5. **Hikâyet-i Kız ve Cehûd:** Şam'da yaşayan Müslüman bir aile ile İslâm karşıtı Yahudi bir ailenin başından geçen olayları ihtiva etmektedir. Manzûm olarak yazılan eser 200 beyitten oluşmaktadır.⁵
6. **Kadı ile Uğru Hikâyesi:** Mecmûada da tespit edilen bu eserin Yusûf-ı Meddâh'a ait olduğunu bilim dünyasına Amil Çelebioğlu duyurmuştur. Eser hem manzûm hem de mensûr olmak üzere oldukça fazla nüshaya sahiptir. Şam ya da Bağdad yaşayan bir kadı ile hırsızın macera dolu hikâyesini ihtivâ eder. Türkan Korkmaz Bulut ve Şenol Bulut eserle ilgili olarak şu bilgileri vermişlerdir:

“Kadı ile Uğru hikâyesinin tespit edilen çok sayıdaki mensûr nüshası muhtemelen “Ferec Bade’ş-Şidde” adlı hikâyeler kitabına dayanıyor olmalıdır. Yusûf-ı Meddâh'ın yazmış olduğu Kadı ile Uğru hikâyesi bu konuda yazılan ilk Türkçe hikâyedir” (Bulut-Korkmaz,2019:484).

Kadı ile Uğru hikâyesi, Türk-İslâm ahlâk sistemi, geleneği ve kültürü içerisinde insana bakışı değerlendirmektedir. Dış görünüşün, kılık kıyafetin, zaman zaman insanların ruh halini, ahlâkî durumunu belirlemediği inancını konu edinmektedir.

Hikâyede olaylar devamlı olarak iki kişi arasında geçer. Bunlardan biri devlet adamı kimliğiyle “kadı” ve diğeri ise halkı temsil eden “uğru”dur. Hikâyenin akışı içerisinde

² Akar, M. (1985). *Yûsuf-ı Meddah'ın Dâstân-ı İblis'inin Kaynağı*. Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi (İstanbul, 23-28 Eylül 1985): Tebliğler II. Türk Edebiyatı, İstanbul, I, 1-7.

³ Aksoy, H. (2013). “Yusuf Meddâh” C.44. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları,19-20.

⁴ Özçelik, K. (2008). *Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yüksek lisans tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁵ Korkmaz, Ş. (2012). *Eski Anadolu Türkçesine Ait Bir Manzum Hikâye Mecmûası (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım)*. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

fonksiyonu olmayan, fakat olayların gelişmesi sırasında rol alan, arkada kalan yardımcı tipler yer almaktadır. Bu şahıslar; “Kadı”nın hizmetkârları, eşi ve kızıdır.

Kadı ile uğru arasında hikâye boyunca karşılıklı olarak imtihân etme ve yargılama durumu vardır. Bu tezat Klasik Türk Edebiyatı’ndaki zâhid-rind ilişkisini akla getirir. Mecmûada kadı, mesleği gereği kurallara uyan, ibadet etmesi gerektiği için ibadet eden, dînî bilgilere hâiz aynı zamanda adaletin sağlanmasında etkili olan devlet adamı rolündedir. Uğru ise, yönetilen ve yöneteni sorgulayan, dış görünüşü korkutucu, câhil portresi çizen bir karakterdir. Fakat yıldız ilmini, gizli ilimleri, dînî ilimleri ve şer’î kuralları son derece iyi bilmektedir.

16. yüzyıla ait olduğunu tahmin ettiğimiz bu nüshada, bu yüzyılın dünya görüşü içinde ideal insan beklentisi ile ilgili mesaj verilmektedir. İki karakter sürekli karşılaştırılarak imtihân edilmiş, eksiklikleri, olumsuz yönleri ortaya konarak ideal insan arayışı dile getirilmiştir. Kadı ile Uğru hikâyesi, biyografik hikâyelerden olaylar zinciri ve dönemi açısından çok karakterler yerine düşünce yapısı ve inanç/ahlâk sisteminin ön plana çıkarılmasıyla farklılık göstermektedir.

Eserin farklı nüshaları üzerine yapılan çalışmalar aşağıdaki şekildedir:

A. Manzûm Nüshalar Üzerine Yapılan Çalışmalar

1. Amil Çelebioğlu, “Türk Mesnevî Edebiyatı (1421-1451)” adlı kitabında hikâye ile ilgili bilgilendirme yaparak, hikâyenin kısa bir özetine yer vermiştir.⁶
2. Kazım Köktekin, “Varaka ve Gülşâh” adlı çalışmasında Yusûf-ı meddâh’a ve eserlerine yönelik bilgi vermiş, Kadı ile Uğru hikâyesine de kısaca değinmiştir.⁷
3. Mustafa Özkan, “Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi” adlı kitabında hikâyeye kısaca değinerek, eserin Beylikler Dönemi’nde yazıldığını bildirmiştir.⁸

⁶ Çelebioğlu, A. (2018). *Türk Mesnevî Edebiyatı (1421-1451)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

⁷ Köktekin, K. (2007). *Yûsuf Meddah, Varka ve Gülşah (İnceleme-Metin-Dizin)*. Ankara: TDK.

⁸ Özkan, M. (2017). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

4. Şaban Doğan, “Yûsuf-ı Meddâh’ın Kadı ile Uğru Destanı ve Dil Özellikleri” isimli makalesinde hikâyenin iki nüshasını dil özellikleri bakımında karşılaştırarak incelemiştir.⁹

B. Mensûr Nüshalar Üzerine Yapılan Çalışmalar

1. Heidelberg, 1920 yılında, Uğru ile Kadı hikâyesi üzerine yapılan ilk metin yayınıdır.¹⁰
2. Selami Münir Yurdatap, 1933 yılında Uğru ile Kadı hikâyesini yayınlamıştır.¹¹
3. Şevket Rado, 1966 yılında Hayat Tarih Mecmûasının 11. Sayısında “Bağdad Kadısı ile Harâmî” adıyla sadeleştirerek yayınlamıştır.¹²
4. Abdulkadir Karahan, V. Millî Türkoloji Kongresi’nde “Münazara Edebiyatımızın İncelenmemiş Önemli Bir Yazması: Kadı ile Haydut Tartışması” adlı bildirisiyle hikâyenin bir nüshasını tanımıştır.¹³
5. Doğan Kaya, Âşık Rusatî tarafından nazma çevrilmiş 473 beyitlik nüsha üzerine kitap yayınlamıştır.¹⁴
6. İsmet Çetin 1988 yılında Gazi Üniversitesi’nde “Türk Halk Hikâyeleri içinde Hikâye-i Uğru ile Kadı” adlı yüksek lisans çalışmasını hazırlamıştır.¹⁵
7. Eyüp Akman, 2012 yılında Uğru ve Kadı hikâyesi’nin Kastomonu nüshası üzerine kitap yayınlamıştır.¹⁶
8. Türkan Korkmaz Bulut ve Şenol Kokmaz, Hırsızlık Kitabı adlı eserde “Yûsuf-ı Meddâh’ın Hadı ile Uğru Hikâyesi: Günümüz Türkçesine Çeviri” başlığıyla kitap bölümü yazmışlardır.¹⁷

⁹ Doğan, Ş. (2012). “Yûsuf-ı Meddâh’ın Kadı ile Uğru Destanı ve Dil Özellikleri” *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 7/3, p. 985-1036.

¹⁰ Beck, S. (1920). *Die Geschichte vom Rauber und dem Herrn Richter. Uğru ile Kadı Efendi Hikâyesi*. Heidelberg.

¹¹ Yurdatap, S.M. (1933). *Uğru ile Kadı Hikâyesi*. İstanbul.

¹² Rado, Ş. (1966). “Bağdad Kadısı ile Harâmî” *Hayat Tarih Mecmûası*, Cilt 2, Sayı 11.

¹³ Karahan, A. (1983). “Münazara Edebiyatımızın İncelenmemiş Önemli Bir Yazması: Kadı ile Haydut Tartışması”. V. Millî Türkoloji Kongresi

¹⁴ Kaya, D. (2009). “Ruhsatî’nin Uğru ile Kadı Hikâyesi”. Sivas: Vilayet Kitabevi.

¹⁵ Çetin, İ. (1988). *Türk Halk Hikâyeleri içinde Hikâye-i Uğru ile Kadı*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

¹⁶ Akman, E. (2012). *Uğru ve Kadı Hikâyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

¹⁷ Korkmaz, B.F., Korkmaz, Ş. (2019). *Yûsuf-ı Meddâh’ın Kadı ile Uğru Hikâyesi: Günümüz Türkçesine Çevirisi*. (Editör:Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

3.4. Mecnû'a-i Eş'âr'ın Tahlîli

Mecnûalar; birden fazla şâir, farklı nazım şekilleri ve türleri ihtivâ ederler. Özellikle belirli bir dönemi kapsayan seçme şiir mecnûalarından şiirler ve şâirler vasıtasıyla döneme dâir bilgi elde etmek mümkündür. Bu noktada kültürel unsurlar, sanata ve estetiğe dair oluşan telakkîler hakkında bilgi edinmeyi imkanı kılan tahlîl çalışmalarının önemi büyüktür (Çavuşoğlu, 20017:13).

Ağırlıklı olarak 15. ve 16. yüzyıl şairlerini ihtivâ eden Mecnû'a-i Eş'âr'ın Latin alfabesine aktarılmasının ardından tahlîli yapılmıştır. Tahlîl yapılırken öncelikle deyim, mefhûm ve mazmûnları kapsayan bir lügatçe hazırlanmıştır. Ardından her beyit ana ve alt konuları tespit edilerek fişlenmiştir. Bu fişler ilk etapta “Din-Tasavvuf”, “Cemiyet”, “İnsan”, “Tabiat”, “Renkler” ve “Eşya” olmak üzere 6 fasıl halinde tasnîf edilmiştir. Bu unsurların Mecnû'-i Eş'âr'daki görünüşleri tespit edilmiş, değerlendirmeler yapılmış ve bunun için ilgili kaynaklardan faydalanılmıştır. Değerlendirmeler yapılırken şu meselelerle karşılaşılmıştır:

- a) Şâirlerin dünya görüşü/dünyaya bakışı
- b) Şâirlerin psikolojisi
- c) Estetik zevk
- d) Kültür kaynakları

Tahlîl çalışmasının büyük bir bölümünü teşkîl eden “İnsan” faslında diğer fasıllara nazaran daha geniş bir inceleme yapılmıştır. Bunun sebebi mecnûanın ağırlık merkezini âşık ve sevgili kavramlarının teşkîl etmesi ve estetik yapıyı oluşturan teşbîh ve mecâzların da özellikle bu ilişki etrafında toplanmış olmasıdır.

Tahlîl aşamasında mümkün olduğu kadar tekrardan kaçınılmış, her konu karakteristik özelliklerini en iyi şekilde yansıtan beyitlerle desteklenmiştir. Beyitlerle ilgili numaralandırmada ilk rakam varak numarası, ikinci rakam nazım şekli ve yer numarasını belirtmiştir.

3.4.1.Din-tasavvuf

3.4.1.1. Din

3.4.1.1.1. Allah

Allah lafzı ile esmâ-i-hüsnâ'yı oluşturan diğer isimler ve genel olarak dînî-tasavvufî meseleler İslâm coğrafyasında yaşayan milletlerin dînî hayatında önemli bir yer tuttuğu gibi, bu coğrafyada oluşan kültür ve sanat eserlerine de büyük çapta tesir etmiştir. Klasik Türk Edebiyatı'nda Allah ile ilgili olarak tevhd, münacât gibi müstakil eserler de verilmiştir.

Mecmûada Allah ile ilgili müstakil bir şiir mevcut değildir. Ancak şiirlerde münferit olarak isim, sıfat ve tezahürleri yer alır. Allah'ın varlığı, kâinatla münasebeti gibi mutasavvifâne düşüncelerden ziyade, Allah tarafından yaratılan âlem ve dünyamızla ilgili meseleler konu edinilmiştir:

Necâtî'nin aşağıdaki beytinde, sevgiliyle kavuşma söz konusudur. Sevgilinin anlatıldığı beyitlerde bu durum oldukça nadir görülür. Bu olayı “hayırlı iş” olarak nitelendiren şair, “Hakk saña virdi murâdûn” ifadesiyle Allah'ın 99 isminden “El- Mûcib”¹⁸e işaret etmiştir.

Ey Necâtî yâruñ ile dünyede sürdün şafâ

Hakk saña virdi murâduñ hayra döndi işlerüñ Necâtî (G.93/5)

Mecmûada yer alan şiirlerinden yola çıkıldığında şairlerin, Allah'ı İslâmî görüşe uygun şekilde düşündükleri görülür. Allah her şeyi bilen ve duyandır. Üsküplü İshâk Çelebi'nin aşağıdaki beytinde de bu cihetle aşk derdinden mustarip olan, bunu bir sır bilip kimselere açamayan âşığın Allah'a sığındığı görülür:

Derd ü hecrüñle neler çekdüğüm **Allah** bilür

Ger ölürsem dimezem kimseye **Allah** bilür Üsküplü İshâk Çelebi (G.149/1)

¹⁸ “Dua ve dileklere olumlu cevap veren” (Topaloğlu, 2006:451)

Câmî'nin beytinde de sevgilisine ulaşamayan ve adeta can çekişen âşığın bu sırrı kimselere açamadığı ve Allah'a sığındığı, Allah'tan çare beklediği görülür:

Yâ **Rab** ol dil-ber ' aceb bilsem niçün benden kaçar

Cân virürken yoluña cānum gibi benden kaçar Câmî (G.36/1)

Allah, ism-i şerîflerinin ve sıfatlarının yanı sıra Bakî'nin aşağıdaki beytinde olduğu gibi deyim içerisinde de kullanılmıştır. Şâir, Hz. Âdem'in Cennet'ten kovuluşuna telmihte bulunarak, âşığı Hz. Âdem'e, sevgilinin benlerini de şekli cihetiyle "dâne" ye teşbîh etmiştir. "Allah'ı seversen" ifadesiyle de âşığın sabırsızlığını vurgulamıştır:

Dâne-i hâline bak Cennet-i ruhsârında

Niçe şabr eylesün **Allahı** severseñ Âdem Bâkî (G.157/3)

3.4.1.1.2. Peygamberler

Hz. Âdem

Semavî dinlerce Allah'ın yarattığı ilk insan ve peygamber olarak kabul edilir. Mecmûadaki şiirlerde dâne, Şeytân, Cennet ile tenasüplü olarak kullanılmış, Cennet'ten kovulmasına, yasak meyveyi yemesine telmihte bulunulmuştur. Aşağıdaki beyitte Âdem'in tevriyeli olarak kullanılmasıyla A'râf suresi/11-25. ayetleri arasında yer alan Cennet'den kovulma hikâyesine telmihte bulunulmuştur (Bolay,1988:358-363):

Bâğ-ı ruhuñda dâne-i hâlüne ey perî

Meyl eylesek ' aceb midür **Âdem** degül miyüz Necâtî (G.12/2)

Hz. İsa

Dört kutsal kitaptan İncil'in indirildiği peygamberdir. İsa Peygamber, Hz. Cebrail'in Hz. Meryem'e üfleme mucizesiyle dünyaya gelmiştir (Onay, 2013:226). Bu durum Meryem suresi 19. ayette¹⁹ yer almaktadır. Hz. İsa'nın doğumuyla ilgili Meryem suresi/16-34, Nisâ

¹⁹ "Ben sadece sana zeki (temiz) bir erkek çocuk bağışlamak için senin Rabbinin bir resûlüyüm.

suresi/156-159, Mâide suresi/109-120 ve Meryem suresi/16-21 olmak üzere 22 yerde de bilgi verildiği görülür. Edebiyatta Mesih/İsa, ölüleri diriltme, erken konuşma, görmeyen gözü açma, göğe yükselme, çarmıha gerilme olayları ve doğum hikayesi ile anılmaktadır. Gubârî'nin aşağıdaki mısralarında Hz. İsa'nın "Mesîh" isminin kullanıldığı ve İsa peygamberin göz tedavisi edebildiği görülür:

Sen anı toptolu tiryâk-ı **Mesîhâ** şanduñ

Gözüñe pîre-zen-i dehr görindi tâze Gubârî (Ter.1/3)

H. Muhammed

İslâm peygamberidir (571-632). İslâmî anlayışta Hz. Muhammed, Allah'ın insanlara mesajını iletme ve bunları hayatında yaşayarak kılavuzluk yapmak üzere gönderdiği peygamberler zincirinin son halkasıdır (Gökbel,2019:608). Mecmûada İslam peygamberi olması yönüyle kullanılmıştır:

Burşada şeh-zâdeler kırbında eyledi kıarâr

Hey **Muhammed** ümmeti fevt oldu sultân Muştafâ ? (Kt.183)

H. Süleyman

Benî İsrail peygamberlerindendir. Hz. Davud'un oğlu olup, babasının vefatının ardından devletin başına geçmiştir. Üzerinde İsm-i Azam'ın bulunduğu mühürlü, kibrit-i ahmerden yapılma yüzüğünün kerameti ile hayvanlarla konuşur, cinlere ve rüzgâra hükmeder. Uzakları görebilen Hüdhüd adında bir kuşu vardır (Harman,2010:56-60).

Dîvân şiirinde Süleyman, kendisiyle ilgili çeşitli inanışlar içerisinde mühür, saltanat ve taht, insan, cin, peri, hava vb. mahlûkata hükmetmesi, karınca ile konuşması ve hüdhüd münasebetiyle söz konusu edilir (Kurnaz, 2012:56)

Derzî-zâde 'Ulvî, leff ü neşr sanatıyla kurduğu beytinde sevgilinin dudaklarını yuvarlak ve küçük olmasından dolayı mühre teşbîh etmiştir. Diğer taraftan mühür, Hz. Süleymân'ın hayvanlarla, cinlerle konuşmasını, rüzgâra hükmetmesini sağlamaktadır. Şair, etrafındaki herkesi etkisi altına alan sevgilinin dudaklarını bu yönde mühür olarak nitelemiştir:

Didüm dehenûñ oḥşayalum ey boyı şimşād

Didi o perî mühr-i **Süleymāna** el irmez Derzî-zâde ‘Ulvî (G.171/2)

Şem’î aşağıdaki beytinde yine Hz. Süleymân’ın hayvanlarla konuşmasına telmihte bulunarak, hükm etme yönüyle sevgiliyi “Süleymân-ı zaman” olarak nitelemiş, âşığı ise aşk derdinden zayıflaması, ufalması yönüyle “karıncanın gözü”ne girebilecek şekilde tavsîf etmiştir:

Ṭuymaya girsem eger mūr-ı za‘îfûñ gözine

Ey **Süleymân**-ı zamân şöyle ḥayāl oldu tenüm Şem’î (G.52/3)

Revânî, Hz. Süleymân’ı tahtı ve hükümdarlığı yönüyle beytinde kullanmış, şarap kadehinin yuvarlaklığını Peygamber’in yüzüğüne teşbîh etmiştir. Şair, Hz. Süleymân’ın yüzüğünü kaybettiğinde güçten düştüğü hatırlatarak, dünyanın gelip geçici olduğunu ifade etmiştir:

Revânî ‘ârif ol elden giderme ḥâtem-i cāmı

Bilürsin bâkî ḳalmaz çün cihân mülki **Süleymāna** Revânî (G.129/5)

Hz. Yûsûf

Hz. Yakub’un Rahel’den olma oğludur. On iki oğlundan on birincisidir. Gördüğü rüya neticesinde kardeşleri tarafından önce kuyuya atılmış daha sonra ise İsmailî kervanına satılmıştır. Kur’ân-ı Kerîm’e göre Aziz isminde bir maliye bakanı tarafından Tevrat’a göre ise zengin Potifar tarafından ağırlığınca altın karşılığında Mısır’da satın alınmıştır. Daha sonra ise kendisini oldukça benimseyen efendisinin karısı Züleyhâ’nın iftirasına maruz kalmıştır (Harman,2013:1-5).

Edebiyatta, Mısır, Ken’ân, Züleyhâ, Züleyhâ’nın Yusuf’un gömleğini yırtışı, Yusuf’u gören kadınların portakal yerine ellerini kesmeleri, verdiği gömlekle babasının gözlerinin açılması, yaptığı rüya açıklamaları, girdiği yeri bereketlendirmesi ve en önemlisi güzelliği ile konu edinilir. Özellikle güzelliğinden dolayı sevgiliyi nitelemek için kullanılır (Onay,2013:434).

İlk beyitte Yûsûf'un Mısra sultan olması ve Aziz adlı kişiye telmihte bulunulmuş ve sevgili güzelliğinden dolayı Yûsûf'a benzetilmiştir. Aynı zamanda Mısır'ın ülke anlamıyla kullanıldığı da görülür. İkinci beyitte ise âşığın gözyaşlarının çokluğu Nil nehri ile kıyaslamış, sevgili için kullanılan “Yusûf” ifadesinin bolluk, bereket anlamlarıyla kıyaslama güçlendirilmiştir:

Mısır-ı hüsni içre seni sultāna beñzetedüm hele

Ey ‘azizüm **Yûsuf**-ı Keñ‘āna beñzetedüm hele Hayretî (G.80/1)

Kıyās eylerse Nîl-i Mışra ol **Yûsuf**-lıkā yaşum

Anuñ miqyāsı yokdur tûrmaz ol şu dâ'imā artar Bâkî (G.180/2)

3.4.1.1.3. Halifeler

Hiz. Ali

Hiz. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadıdır. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmış, özellikle Hayber Kalesi'nin fethinde büyük kahramanlıklar göstermiştir. Hiz. Peygamber'in kızı Hiz. Fatıma'dan doğan Hasan, Hüseyin, Ümmü Gülsüm ve Zeynep adında çocukları olmuştur. Hicret sırasında canını tehlikeye atarak, Hiz. Peygamber'in yerine yatmış ve yokluğunun fark edilmemesini sağlamıştır. Tasavvufta Hiz. Peygamber mürşit Hiz. Ali ise mürit olarak karşımıza çıkmaktadır (Fığlalı,1989:375-378).

Dîvân şiirinde askerî başarıları, cesurluğu, ilmi bilgisi, Hiz. Peygamber'e yakınlığı, oğulları Hasan ve Hüseyin, kılıcı Zülfikar ile birlikte anılır. Cesurluğundan dolayı aslanla özdeşleştirilmiş, “Şîr-i ner”, “Şîr-i Yezdân” ve “Esedullahi'l-gâlib” olarak adlandırılmıştır (Gökbel,2019:53). Şiirlerde övgü ifadesi olarak kullanılır. Aşağıda Hayâlî Bey'in “Âlî” redifli gazeli yer almaktadır:

Baş açuk abdâluñ oldum şâh-ı merdānum ‘**Âlî**

Ben gedāya lutf u ihsân eyle sultānum ‘**Âlî**

‘Arızı gül saçı sünbül serv-ğaddüm dil-berüm

Nāzenīnem gül gibi çāk-ı girībānum ‘**Âlî**

Bir elif çek s̄neme gel ř̄r-i Yezdān ‘aşķına

Ben gedāya yādigāruñ olsun arşlanum ‘**Alī**

Ben faķ̄iri öldürürseñ de yoluñdan dönmezem

Kaşlaruñ mihrābı Hāķķ dīnüm īmānum ‘**Alī**

Teşne-dilüñden helāk oldu Hāyālī derdmend

Hızr-veş la‘ lüñ yetişdür āb-ı hayvānum ‘**Alī** Hayâlî (G.142)

3.4.1.1.4. Sûreler

Duhâ sûresi

Duhâ sûresi, Kur’ân-ı Kerîm’in 93. suresi olup 11 âyettir (Işık,1994:546). Kelimenin sözlük anlamı “Kuşluk vakti”dir. Beyitlerde genellikle sözlük anlamları tercih edilmiştir. Aşağıdaki beyitte şair leff ü neşr sanatını kullanarak “ruh” yani yanağı parlaklığı ve açık rengi cihetiyle “Dûhâ” olarak tavsîf edilmiştir. Zülf ve Leyl’in önce, rûh ve Duhâ’nın sonra kullanılışı hem sûrelerin sıralarını hem de Duhâ suresi’nin başındaki şirk ve küfrün karanlığında İslâmın yükselişini anlatan yemini hatırlatmaktadır²⁰:

Zülf-i şeb-renk ü ruħuñ vaşfına kıldum ibtidâ

Yāduma geldi hem-ân-dem sûre-i **Leyl ü Duħā** Şefî’î (G.108/1)

Leyl sûresi

Leyl sûresi, Kur’ân-ı Kerîm’in 92. sûresi olup, 21 âyettir. Kelimenin sözlük anlamı “gece”dir (Yaşaroğlu,2003:155-156). Aşağıdaki beyitte Şefî’î, leff ü neşr sanatını kullanarak rengi yönüyle saçı “Leyl” olarak tavsîf etmiştir:

Zülf-i şeb-renk ü ruħuñ vaşfına kıldum ibtidâ

Yāduma geldi hem-ân-dem sûre-i **Leyl ü Duħā** Şefî’î (G.108/1)

²⁰ Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı.

Nûr sûresi

Nûr sûresi, adını Allah'ın nûruyla dünyayı aydınlatmasını anlatan 35. âyetten alır.²¹ Zâtî, parlaklığı yönüyle âfitâba yani güneşe teşbîh ettiği sevgilisini seher vaktinde görebilmek için rüyasında Nûr âyetini okuduğunu söylemektedir:

Ol yüzi âfitâbı görem bigi bu seher

Nûr âyetin düşümde okurdum şayır şayır Zâtî (G.8/2)

3.4.1.1.5. Âyetler

Burçlarla ilgili âyetler

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا (İnnâ zeyennü's-semâü'd-dünyâ): “Şüphe yok ki biz, yakın göğü ziynetlerle bezedik.”²²

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا (Ve lekad ce'alnâ fi's-semâ'-i burûcen): And olsun ki gökte burçlar halk ettik ve göğü, seyredenlere bezedik.”²³

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ (Ve'l-kamera kaddernâhu menâzile): “Ne güneşin aya yetişip çatması uygundur ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzüp gider.”²⁴

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ (Ve's-semâ'-i zâtü'l-burûc): And olsun burçlarla dolu göge.”²⁵

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ - (Fe nazara nazâreten fi'n-nücûm): Sonra yıldızlara şöyle bir baktı.”²⁶

²¹ Allah, göklerin ve yerin nuru'dur. O'nun nuru, içinde misbah (lâmba) bulunan kandil (ışık saçan bir kaynak) gibidir. Misbah, sırça (cam) içindedir. Sırça (cam), inci gibi (parlayan) yıldız gibidir....

²² Sâffât sûresi/6.âyet

²³ Hicr sûresi/16.âyet

²⁴ Yâsîn sûresi/40.âyet

²⁵ Burûc sûresi/1.âyet

²⁶ Sâffât sûresi /88.âyet

Kıyâmet günüyle ilgili âyetler

تُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (Tukellûmunâ eydîhim ve teşhedu erculuhum bimâ kânû yeksubûne): “O gün onların ağızlarını mühürleriz; yapmış olduklarını elleri bize anlatır, ayakları da tanıklık eder.”²⁷

İnkâr edenlerle (kâfirler) ilgili âyetler

أَنَا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ (Ennâ erselnâ ş-şeyâtine ‘alâ’l-kâfirîne): “Görmedin mi? Biz, inkârcıların üzerine kendilerini isyana itip duran şeytanları saldı.”²⁸

أَنْ لَّعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ (En la‘netullahi ale’z-zâlimîn): Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun.²⁹

Rızıkla ilgili âyetler

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ (Fi’s-semâ’ rızkukum ve mâ tû‘adûne): “Rızkınız ve size vaad edilenler göktedir.”³⁰

İlimle ilgili âyetler

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَدْرُسُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ (Kul hel yestevellezîne ya‘lemûne): “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”³¹

Şer’î cezalarla ilgili âyetler

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا (Ve’s-sâriku ve’s-sâriqatu faqṭa‘û eydiyehümâ): “Hırsızlık eden erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza, Allah’tan bir ibret olarak ellerini kesin.”³²

²⁷ Yâsîn sûresi/65.âyet

²⁸ Meryem sûresi/83.âyet

²⁹ A’râf sûresi/44.âyet

³⁰ Zâriyât sûresi/22.âyet

³¹ Zümer sûresi/9.âyet

³² Mâide sûresi/38.âyet

وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ (tulķū bi-eydīkūm ile't-tehlūketi): “Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.”³³

Zâlimlerle ilgili âyetler

أَنْ لَّعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ (En la‘netullah ale'l-ķavmi'z-zâlimîn): “...Allah’ın lâneti zalimlerin üzerine olsun.”³⁴

3.4.1.1.6. Hadîsler

Müslümanlıkla ilgili hadîsler

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ النَّاسُ مِنْ لِسَانِهِ (El- müslimü men selime'l-müslimüne min lisānihi): “Müslüman, insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.”³⁵

الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ (El-ħayā mine'l-īmān): “Hayâ imândandır.”³⁶

Âlimlerle ilgili hadîsler

الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ (El-‘ulemā’ verešetü'l-enbiyā): “Âlimler nebîlerin vârisleridir.”³⁷

نَوْمُ الْعَالِمِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ (Nevmü'l-‘âlim ħayr min ‘ibâdetü'l-câhil): “Âlimin uykusu, cahilin ibadetinden hayırlıdır.”³⁸

Namazla ilgili hadîsler

أَحِبُّ صَلَاطٍ فِي أَلْجَنَانِ وَبَصَاطِينَ (Aħabbü’ş-şalât fî el-cinān u el-besāṭîn): “Bâğ ve bostanlarda namaz kılmayı severim.”³⁹

³³ Bakara sûresi/195.âyet

³⁴ A’râf sûresi/44.âyet.

³⁵ Tirmizî, “Îmân”, 12.

³⁶ Tirmizî, “Îmân”, 7.

³⁷ Tirmizî, “İlim”, 19.

³⁸ Aliyyü'l-Kârî, hadis “567”

³⁹ Tirmizî, “Namaz” 249.

3.4.1.1.7. Ahiretle ilgili mefhûmlar

Kıyâmet

Kıyâmet; Arapça “Kıyâm” kökünden mastar olup, ayağa kalkmak, dikilmek, sabit durmak anlamlarına gelmektedir. İslâmî inançta ise ölümden sonra dirilme, Allah’ın huzurunda olmak demektir. Kıyâmet günü ile ilgili birden fazla âlâmet vardır. Bunlardan birisi de ölümlerin ayağa kalkması, dirilmesidir (Topaloğlu,2002:516-522). Şefî’î de Yâsîn sûresi 51. âyete⁴⁰ telmihte bulunarak servlerin, sevgilinin uzun ve zarif boyunu görünce onu kıyâmete benzetip ölümler gibi ayağa kalktığını söylemektedir:

Degüldür servler cânâ görüp kıddüñ olanlar hâk

Kıyâmetdür şanup tırdı ayağ üzre hemân yir yir Şefî’î (G.78/4)

Cennet

Cenn (örtmek, gizlemek) fiilinden türeyen Cennet, bitki ağaçları toprağı örten bahçe anlamına gelmektedir (Şahin,1993:374-376). İslâmiyet inancına göre iman sahibi Müslümanların öldükten sonra gidecekleri yerdir. İnanca göre Cennet Arş’ın sağ yanındadır ve sekiz kapısı vardır. Bu kapılar; Cennet, Huld, Me’vâ, Naîm, Âliye, Adn, Firdevs, Dâru’s-Selâm ve Hayevân’dır. Edebiyatta genellikle; Me’vâ, Dâru’s-Selâm, Hûr, Gılmân, Rıdvân, tâvus, Kevser Şeytân ve Âdem ile birlikte anıldığı görülmektedir (Pala,1989:187). Cennet yerine kimi zaman Behişt, Firdevs ya da Türkçesi olan Uçmak ile karşılaşmak mümkündür. Kavram, mecmûada genellikle sevgili ve rakip ile bağlantılı olarak kullanılmıştır.

Aşağıdaki örneklerde, Cennet’in sekiz kapısından ikisi olan “Dâru’s-Selâm” ve “Cennet-i me’vâ” kullanıldığı görülmektedir. İlk şiirde Derzî-zâde Ulvî, sevgilinin köşkünü Cennet kapısına benzetmiştir. Gubârî ise; “Cennet-i me’vâ” yı dünya bahçeleriyle karşılaştırır:

Ol şehûñ eyvânına dirsem n’ola **Dâru’s-selâm**

‘Arşî ferş itmiş serîrinde felek hürşîd-câm Derzî-zâde ‘Ulvî (Müs.170/4)

⁴⁰ Sûra üflenmiştir. Artık onlar kabirlerinden kalkıp rablerine doğru koşmaktadırlar. (Yâsîn sûresi/51.âyet)

Hem görindi saña etfâl-i Şeyâtîñ ğilmân

Bu cihân bâğını sen **Cennet**-i me'vâ şanduñ Gubârî (Ter.1/3)

Rakip, aşığın daima baş düşmanı, sevgili ile arasındaki en büyük engeldir. Şeytân, köpek, kafir, eşek, gibi ifadeler ile birlikte anılmaktadır. İlk beyitte, kâfir ve Cennet ifadeleri birlikte kullanılmıştır ve bu beyit Âl-i İmrân Suresi 91.âyete⁴¹ dayanmaktadır (Bolay, 1988:358-363). Şâir de bahsi geçen âyete dayanarak bu kavramları birlikte kullanmıştır. Beyitte sevgili “Hurî”ye, evinin önü de Cennet’e benzetilirken rakip yerine kafir ifadesi kullanılmıştır. İkinci beyitte ise Hz. Adem’in Şeytân’a uyarak Cennet uzaklaştırılmasına yer verilmiştir. Şâir, âşığı Hz. Adem’e, sevgilinin evini Cennet’e, rakibi ise Şeytân’a teşbîh etmiştir:

Sür raķibi ravza-i kūyuñdan ey Hūr-ı **Behişt**

Bâğ-ı Cennetdür anı kâfir temâşâlanmasun Ahmed Paşa (G.109/4)

Yir iderdi **Cennet**-i kūyuñda Âdem ey perî

Ara yirde şol raķib-i dîv-i Şeytân olmasa Hayretî (G.99/4)

Sevgilinin güzellik unsurları da Cennet ile ilişkilendirilmektedir. Mecmûada, sevgilinin yanakları ve sinesinin Cennet’e benzetildiği görülmektedir:

Dâne-i hâline bak **Cennet**-i ruhsârında

Niçe şabr eylesün Allahı severseñ Âdem Bâkî (G.157/3)

Nâz ile sînesin ki o cânân açar kıpar

Beñzer ki bâb-ı **Cenneti** Rıdvân açar kıpar Hisâlî (Müf.44)

Kullanılan bir diğer kavram da “Hulle”dir. Hulle, Cennet’te giyildiğine inanılan alt ve üst olmak üzere iki parçadan oluşan elbisedir (Gökbel,2019:397):

⁴¹ Evet, inkâr edip de kâfir olarak ölenler var ya, onların hiçbirinden -kendini kurtarmak için dünya dolusu altın verecek olsa dahi- asla kabul edilmeyecektir. Onlar için elem veren bir azap vardır; hiç yardımcıları da yoktur.

Hulle-i **Cennet** olursa çekeyin çāk ideyin

Dem-i vuşlatda baña ha'ıl olur pîrehenüm Şem'î (G.52/2)

Cehennem (Duzâh)

İslâm inancında, inanmayanların, münafıkların ve zâlimlerin cezalarını çekecekleri azap görecekleri yerdir ve Kur'ân-Kerîm'in 77 âyetinde geçmektedir (Topaloğlu, 1993: 227). Mecmûada yer alan şiirler genel olarak din konulu şiirler değildir. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere Cehennem ifadesi zâhidi eleştirmek amacıyla kullanılmıştır. Zâhid, dîvân şâirleri tarafından, iki yüzlü ve münâfık olarak nitelendirilirler:

Zâhid iderse Cennet-i kûy-ı habîbi terk

Bi'llahi mâni' olma қо gitsün **Cehenneme** Necâtî (G.117/2)

Zâhidâ ehl-i riya **Dûzahı**dur didigüme

Eger inanmaz iseñ uşda varasın göresin Necâtî (G.130/4)

Hayretî ise aşağıdaki beytinde kavuşmayı Cennet'e, sevgiliden ayrılmayı ise Cehennem'e teşbîh eder:

Vâ' izüñ **Cennet Cehennem** diyüben şerh itdügin

Fi'l-meşel ben vaşl ile hicrâna beñzetdüm hele Hayretî (G.80/2)

3.4.1.8. Dînî mekânlar

3.4.1.8.1. Mescit

Mescit; namaz kılınan, secde edilen yer, cami demektir. “Kâinât, zıtlıklar üzerine kurulmuştur” düşüncesinden dolayı edebiyatta da mescit ve meyhâne kavramları daima karşılaştırılarak kullanılır (Çavuşoğlu,2017:61). Beyitlerde mescit, dinî kural ve kaidelere bağlılık, meyhâne dünyanın zevk ve nimetleri için kullanılmıştır:

N'ola ger yogısa **mescidde** bizüm rağbetümüz

Gele mey-hâneye şavtı göresin hürmetümüz Şem'î (G.25/1)

Def'-i ğam itmege her laḫẓada peymāne gerek

Şūfiyā **mescīd** saña bize mey-ḫāne gerek Revânî (G.34/1)

3.4.1.8.2. Tekye

Dervişlerin kaldıkları ve zikir-ders yaptıkları yerdir (Uludağ,2001:245). Mollâ Azbî, aşağıdaki beytinde tekkeyi aslî anlamıyla ‘imâret ve dervîş ifadeleriyle tenasüplü olarak kullanmıştır:

Kimse yâd itmez beni her kişinün bilişiyem

Hem ‘imâret sūḫtesi hem **tekyenün** dervîşiyem Mollâ Azbî (Muh.37/2)

Hayretî ise tekkelerdeki misafir ağırlama kültürüne telmihte bulunarak, tekkeye teşbîh ettiği göğsünde yer alan gönlünün kararsızlığını buralara gelen ziyaretçilerin memleketlerine geri dönüp dönmek noktasındaki kararsızlığına benzetmiştir:

‘Azm-i kūy-ı yâr ider bir dem ḫarâr itmez gönül

Tekye-i sīnemde bir miḫmāna beñzetedüm hele Hayretî (G.80/4)

3.4.1.8.3. Ka’be

Hicaz’da Mekke-i Mükerrema’de Harem-i Şerîf ortalarında bulunan ve Müslümanlar için kutsallık arz eden yapıdır. Müslümanlar, Kurban ve Ramazan bayramları gibi özel günlerde buraya gelip, hacc ibadetlerini yerine getirirler (Ünal,2001:14-21). Mecnûada yer alan şiirlerde sevgilinin evini, evinin önünü ve yolunu övmek amacıyla kullanılmıştır:

Ḥacc-ı vaşla gelmişem sa’y eylerem

Ka’be-i kūyuñda vardur ihtiyâc Cem Sultan (G.106/4)

Ḥarīm-i kūyuña irmişken ayrıldum dirîğâ kim

Döne döne işigün **Ka’besin** ṭolanmadum gitdüm ‘Ubeydî (G.159/2)

3.4.1.2. Tasavvuf

3.4.1.2.1. Mutasavvıflar

Hallâc-ı Mansûr

921 senesinde şeriata uymayan söylemleri ve özellikle “Ene’l-Hâk” sözü sebebiyle Muktedîr’in veziri Ebû Hamid’in emriyle önce asılıp ardından da elleri ve ayakları kesilerek öldürülen mutasavvıftır. Ölümünün ardından bedeni yakılmış ve külleri Dicle nehrine dökülmüştür. Hallâc-ı Mansûr’un asılması, dîvân şâirlerinin şiirlerinde oldukça fazla kullanılan bir konudur (Onay,2013:284).

Aşk, dîvân şâirleri için kutsal mefhumlardan birisidir ve asla anlatılmaması, dile getirilmemesi gerekir. Aşk bir sırdır. Aşağıdaki beyitte de Muhibbî, Allah aşkıyla “Ben Allahım” diyen Hallâc-ı Mansûr’a telmihte bulunarak, aşkın gizlenmesi gereken bir sır olduğunu söyler:

Muhibbî sırr-ı ‘aşkı itme izhâr

Şağın **Manşûr**-veş ber-dâr iderler Muhibbî (G.22/5)

3.4.1.2.2. Tasavvufî ilgili şahsiyetler

Abdâl

Genel olarak, dünya ve dünya nimetlerinden vazgeçerek, kendisini Allah yoluna adayan, “ricâlü’l-gayb” diye adlandırılan ve evliya zümresi içinde yer alan sûfî ve erenlerdir. Abdâl, Türkler arasında özellikle de Oğuz Türkleri’nin doğu ve batı boylarında çok yayılmış bir ifadedir (Gökbel, 2019:2).

Abdâllar, 15. yüzyılda Bektâşîler tarafından temsil edilmişlerdir. Âhî’nin aşağıdaki beytinde bu duruma işaret edilmiştir:

Abdâllaruz ki her tarafa yâ ‘Alî diyü

Diller uzatdı sinedeki Zû’l-fikârumuz Âhî (G.97/4)

Hayâlî aşağıdaki beytinde abdâlların “çâr-darb” oluşlarına “baş açık abdâllar” şeklinde yer verir:

Baş açık **abdâl**uñ oldum şâh-ı merdânum ‘ Alî

Ben gedâya luţf u ihsân eyle sulţânım ‘ Alî Hayâlî (G.142/1)

Zâtî ise; abdâlların göğüslerine Hz. Ali’nin kılıcını ve ismini dövme olarak dövdürmelerinden bahsetmektedir:

Didüm kim ‘ aşkuña biñ dâğ yaqđum

Gülüp didi ki sen **abdâl** imişsin Zâtî (G.85/4)

Dervîş

Allah’a kul olduğunu bilen sadece O’na muhtaç olduğuna inanan ve sadece O’ndan isteyen, minnet etmeyen, başkasına boyun eğmeyen kişidir. Aynı zamanda Alevî-Bektâşîliğin en zor ve en uzun kademesidir (Gökbel,2019:216). Aşağıda verilen iki beyitte de “dervîş” ifadesi “du’â” ile kullanılarak inanç durumlarına işaret edilmiştir:

İşigüñde қо beni saña du‘ âlar ideyin

Müstecâb olur du‘ âsı dâ ’imâ **dervîş**lerüñ Necâtî (G.93/4)

Dil-i **dervîş**-i dil-rîşüñ du‘ â-yı şubhğâhından

Belâlar eksilür câh u celâl u kibriyâ artar Bâkî (G.180/6)

Rind

Rind, herhangi bir kural ve kaideye (özellikle dinî boyutta) bağlı kalmayan, rahat meşrepli kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır (Onay,2013:346). Şiirlerde özellikle meyhâne ve içki kavramlarıyla tenasüplü olarak kullanılır. Revânî aşağıdaki beytinde şarabın üzerindeki hava kabarcıklarını “zahid”in tacına benzeterek, “zahid”in de tacından vazgeçip rind olduğunu, meyhaneleri gezdiğini söyler:

Ĥabāb-ı mey gibi **zāhid** şarāba virüben tācın

İçer **rind**-i cihān olmuş gezer mey-ĥāne mey-ĥāne Revânî (G.129/3)

Zāhid

Zühd kökünden gelen zāhid, tüm İslâmî kural ve kaideleri savunan en azından görünüşte bu şekilde yaşadığını gösteren kimsedir (Uludağ, 2001:293). Edebiyatta rind ve zāhid sıklıkla kullanılmış iki tezat kavramdır. Mecmûada yer alan şâirler, rind meşrep olmayı zāhid olmaya tercih etmişlerdir. Sadece Cennet'e girebilmek için kuralları yerine getiren zāhidi iki yüzlü olarak nitelendirmişlerdir:

Dînin îmānın virür ĥum-ĥānede cām-ı meye

Zāhid-i şad sâliyem diye ĥurı da' vā şatar Şefî'î (G.98/2)

Zāhid iderse Cennet-i kūy-ı ĥabîbi terk

Bi'llahi mâni' olma ĥo gitsün Cehenneme Necâtî (G.117/2)

Ey Hilālî geçelüm **zāhidüñ** öpmekden elin

Varalum pîr-i ĥarābātuñ ayağın öpelüm Hilâlî (G.133/5)

3.4.1.2.3. Tasavvufî telakkîler

‘Âlem-i ervāh

Rûhların, cisim olmamaları nedeniyle zaman ve mekânla ilgisi olmayan âlemdir. Rûhlar âlemindeki her rûh, hem kendisini hem de kendi başlangıcı olan Allah'ı idrâk eder (Gökbel,2019:46). Aşağıdaki beyitte Âhî, rûhların dünyaya indirilmeden önce toplandıkları bezm-i eleste telmihte bulunmuştur:

Cām-ı meyden añladum 'aks-i lebün esrârını

‘**Âlem-i ervāh**dan bu sır 'ayân oldu bana Âhî (G.140/4)

Rûz-ı ezel

Aşağıdaki her iki beyitte de ezel ifadesiyle Bezm-i elest'e telmihte bulunulmuştur. Hem Ferruhî hem de Kâbûlî, sevgililerini o günden beri tanıdıklarını ve âşık olduklarını söylerler:

Ben kuluña pâdişāhum etmegil bî-gānelik

Kim benümle sen **ezelden** âşināsın âşinā Ferruhî (G.123/4)

Belā 'aşk ehline rûz-ı ezelden ola gelmişdür

Gül-i hândān imiş peymāne ammā şola gelmişdür Kabûlî (G.179/1)

Lâ-mekân

Allah için kullanılan sıfatlardan birisidir. Mekânsız, mekâna bağlı olmayan sonsuz, anlamlarına gelir (Uludağ,2001:225). Aşağıdaki beyitlerde de dünyâ âleminden vazgeçmeyi ifade etmek için kullanılmıştır:

Tîr-i āhuñ gibi felekden geç

Lâ-mekân ol mekânda n'eylersin Emrî (G.28/3)

Mekân-ı yârı bulmak isteyen 'aşk ile Fevrî-veş

Geçüp kevn ü mekândan 'azm-i rāh-ı **lâ-mekân** eyler Fevrî (G.126/5)

Ceberût

Aşırı büyük ve azametli gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Allah'ın yüceliğini ve büyüklüğünü ifade eden bir terimdir. Aynı zamanda tasavvufta Allah'a varma yolundaki üçüncü basamağı teşkil etmektedir. Berzâh ve misal âlemi demektir (Uludağ, 2002:85). Cebr yani zorluk kökünden gelen Ceberût âleminde Allah, kulları için neyi takdir ederse olur. Ceberût âlemi, Melekût âlemin altında, dünya âlemi olan suflî âlemin ise üzerinde yer almaktadır (Gündüz, 1993:193-194). Aşağıdaki örnekte ulûhiyyet âlemi manasına gelen

“lâhut” ile birlikte kullanılmıştır. Şâir, tüm alemlerin hükümdarının Allah olduğunu dile getirmektedir:

Sendedür ‘ âlem-i lâhût makâm-ı **Ceberût**

Sendedür Dûzah-ı sūzân daḥı Cennet sende Gubârî (Ter.1/2)

Gam

Arapça olup, boş bulunma, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık gam ve tasa anlamlarında kullanılmaktadır (Nâcî, 1322: 483). Tasavvufta ise; yaratılanın Yaradan’dan habersiz olması halidir. Gönlün Allah’tan ve O’nun zikrinden mahrum kalmasıdır (Uludağ,2001:141). Metinlerdeki kullanıma bakıldığında ise genellikle, sarmak, kaplamak, mekân ve engel olmak gibi sınırlandırıcı ifadelerle kullanıldığı görülür. Aşağıda kullanılan “hân-kâh-ı gaflet” ifadesi, gaflet tekkesi anlamıyla kullanılmıştır. Tekke bir yandan tasavvufa çağrışım yaparken bir yandan da şâirin kapalı kaldığı bir mekânı anımsatmaktadır:

Bir gice sâkin idüm ḥānḳah-ı **ġafletde**

İ’ tikâf etmiş idüm künc-i ġam- ı miḥnetde Gubârî (Ter.1/1)

Aşağıda ise; derinlik ve hapis olma, gibi anlamlar veren “ka’r-ı yem-i gaflet” yani “gaflet denizinin dibi” ifadesi yer almaktadır. Bu ifade “gark olmak” fiiliyle daha da güçlendirilmiştir:

Öyle ġarḳ olmuş idüm ḳa’ r-ı yem-i **ġaflete** kim

‘ Aḳl u fikr ü dil ü cān ḳalmış idi ḥayretde Gubârî (Ter.1/1)

3.4.1.2.4. Tarîkat mensûpları

Kalender

Heterodoks bir tarikat olan Kalenderîlik ile birlikte Türk diline yerleşmiştir. Kalenderî dervişleri, dünyadan ellerini çekmeleri, zekatla geçinmeleri, herhangi bir kurala ve yere bağlı olmayışları, kılık kıyafetlerinin farklı oluşu ile beyitlerde yer alırlar (Onay, 2013:242).

Yaşamlarını akla göre değil tamamen gönle göre idame ettirmelerinden dolayı aşağıdaki beyitte dîvâne olarak da nitelendirilmişlerdir:

Dilden Hâyâlî şûret-i idrâki kazıyup

Dîvâne-meşreb oldı **kalenderlik** eyledi Hayâlî (G.105/5)

Kızılbaş

Kızıl bôrk giyen, alevî mezhebine mensup kimselere verilen addır (Gökbel,2019:508). Mecmûada yer alan şiirlerde renk ve şekil(bôrk) yönüyle kullanılır, kanlı yaraya benzetilir:

Başlar çıkmış durur bağrumda Âhî şöyle kim

Niceler bu derd ile varup **kızılbaş** oldılar Âhî (G.94/5)

3.4.2.Cemiyet

3.4.2.1. Şahıslar

3.4.2.1.1. Tarîhî şahıslar

Şeh-zâdeler

Şeh-zâde Mustafa

Kanuni Sultan Süleyman ve ilk gözdesi Mahidevrân'ın ilk çocuklarıdır. Babasından sonra tahta çıkması beklenirken 6 Ekim 1553'te babası tarafında suikaste uğramış, naaşı Bursa'ya defn edilmiştir (Turan, 2006: 290-292). Halk tarafından sevilen bir yönetici olması ve haksızlığa uğramasından dolayı ölümü üzerine mersiyeler yazılmış, şiirlere konu edilmiştir. Yazarının Şefî'î olduğunu tahmin ettiğimiz aşağıdaki şiir de Şehzâde Mustafâ'nın ölümü üzerine yazılmıştır:

Baht-ı rahtı ‘askeri bir demde oldı tār-mār

Burşada şeh-zâdeler kırbunda eyledi kıarâr

Hey Muḥammed ümmeti fevt oldı **sultân Muştafâ** ? (Kt.183)

Şâirler

Nizâmî-i Gencevî

Fars edebiyatında hamse türünün kurucusu sayılan Türk asıllı şâirdir. Mesnevîlerine hem Türk hem de Fars asıllı şâirler nazîreler yazmışlardır. Hamsesini oluşturan mesnevîleri; Mahzenü’l-esrâr, Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev ü Şîrîn, Heft Peyker, İskendernâme’dir. Şâirin Azerbaycan’ın Gence şehrinde temsîlî mezarı bulunmaktadır (Kanar,2007:183-185). Revânî kendi şiirlerini, Nizâmî’nin mesnevîleriyle karşılaştırarak övmüştür:

Revânî ḥamseye bakmazdı hergiz

Eger görse bu beş beyti **Nizâmî** Revânî (G.114/5)

Tıp ilmiyle uğraşan şahıslar

Bokrat (Hipokrat)

İslâm kaynaklarında adı Bukrat (Bokrat), Bukrâtîs, Ebukrât, İbukrât ve İbukrâtîs gibi şekillerde yer alan Hipokrat (Hippokrates) hakkında Müslümanlar köklü bir imaja sahiptir. Bu imajın en belirgin yanı onu ilki Asklepios, sonuncusu Câlînus (Galen) olan sekiz tıp üstadı’nın arasına dahil etmişlerdir. Modern tıbbın babası sayılan Hipokrat, o güne kadar uygulana geleneksel dinî-sihrî tedavi yöntemlerine karşı çıkarak, akıllı ve tecrübeyi öne çıkaran bir tıp anlayışı ortaya koymuştur (Kahya,1998:119-121). Hipokrat, mecmûada “Bokrât” şeklinde, sekiz tıp âliminden sonuncusu sayılan Câlînûs ile birlikte kullanılmıştır. Aynı zamanda aşağıdaki satırlardan balın kulak için faydalı olduğu ve Hipokrat’ın balı bir tedavi aracı olarak kullandığına dair bilgi verildiği görülür:

Ḳazî: Ey civân-merd yabânda gezersin gönlün ta‘âm istese neylersin? Uğrı: Câlînûs ve **Bokrât** ‘ilmin bilürem her kaçan bal ve bir tatlu nesne yisem iki... (100b/s.12).

Câlinûs

Antikçağda yaşamış olan tıp âlimidir ve adı Galenos'tur. İslâmî literatürde “Câlinûs” şeklinde yer almaktadır (Kutluer,1993:32-34). Mecmûanın 100b varağında sekiz tıp âlimi/ustadından biri olan Hipokratla birlikte anılmıştır. Aşağıdaki satırlardan hikâyenin geçtiği Harun Reşid döneminde (Abbasi halifesi/ 775-785) balın bitkisel tedavi yöntemi olarak kullanıldığı ve bu tedavi yönteminin Yusûf-ı Meddâh'ın yaşadığı 14. yüzyıla kadar ulaştığı bilgisini elde etmek mümkündür:

Kaî: Ey civân-merd yabânda gezersin gönölün ta'âm istese neylersin? Uğrı: **Câlinûs** ve Bokrât ' ilmin bilürem her kaçan bal ve bir tatlu nesne yisem iki... (100b/s.12).

3.4.2.1.2. Edebî hikâye kahramanları

Hüsrev ü Şîrîn

Acem kaynaklı efsanevî aşk hikayesidir. Hüsrev ü Şîrîn konusu, edebiyatta ilk defa Firdevsî tarafından yazılan “Şâhnâme”de işlenmiştir fakat aşk hikâyesi siyasî mücadelelerin anlatıldığı olayların gerisinde kalmıştır. Edebî bir eser olarak işleyen ise Nizâmî-i Gencevî'dir. Konu daha sonraki yüzyıllarda farklı şâirler tarafından da ele alınmıştır. Fakat bu eserlerde genel çizgiler ve karakterlerde Gencevî'ye bağlı kalınmışsa da yer yer şâirlerin hayal gücüyle farklı motifler de eklenmiştir. Ali Şîr Nevâyî, Ferhâd'ı merkeze alarak başlı başına “Ferhâd ü Şîrîn” ismiyle farklı bir eser ortaya koymuştur. Nevâyî, Ferhâd'ı Doğu Türkistan hakanının ikbâl yolları kapanmış bir şehzâdesi şeklinde göstererek o dönem Türk coğrafyasındaki milliyetçi duyguları da eserine sindirmiştir (Erkan,1999:53-55).

Hüsrev

Sâsânî hükümdârı Pervîz'in hayatından esinlenerek oluşturulan aşk hikâyesinin kahramanıdır (Tökel,2000:176). Mecmûada yer alan şiirlerde “Ferhâd” ve “Şîrîn” ifadeleriyle tenasüplü kullanılmasının yanı sıra padişah anlamıyla övgü ifadesi şeklinde kullanıldığı da görülür:

Gözün aldı gönül mülkini olduñ

Şehā tīgūñle taht-ı hüsne **Hüsrev** Vahdetî (G.124/2)

Şîrîn

Hüsrev ü Şîrîn hikâyesinin kahramanlarındandır. Hüsrev'in kimliği hakkında tarihî kaynaklarda bilgi bulunsa da Şîrîn'in hayatı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Mesnevî'de Ermen melikesinin yeğeni olarak tanıtılmıştır. “Şîrîn” ifadesinin tatlı ve süt gibi anlamları da bulunmaktadır (Onay,2013:396). Bu yönüyle beyitlerde hikâye kahramanı olarak kullanılmasının yanı sıra sevgilinin dudaklarının tavsîfinde de tercih edilmiştir:

Beni ey Hüsrev-i **Şîrîn**-dehen öldürme kim dahı

İder Ferhâd için nâle cihānuñ tığı vü taşı Necâtî (G.95/4)

Ferhâd

Hüsrev ü Şîrîn hikâyesinin kahramanlarındandır. Şîrîn'in aşkından “Bîsutûn” dağı delmiştir (Onay,2013:177). Bu sebeple şiirlerde de “Hüsrev”, “Şîrîn” ve “Bîsutûn” ifadeleriyle tenasüplü olarak kullanılmıştır:

Bu kadar sengin-dil iken mâtem-i **Ferhâd** için

Bî-sütûn geydi siyeh hârâ içine taşına Hayâlî (G.143/2)

Nişâne gonce-i gülşen leb-i rengin Şîrîne

Numûne lâle-i şahrâ dil-i hünin **Ferhâda** Bâkî (G.163/2)

Leylâ ve Mecnûn

İlk olarak Arap edebiyatında görülen daha sonraları Acem ardından da Türk edebiyatında sıklıkla konu edinilen aşk hikâyesinin kavuşamayan kahramanlarıdır. Hikâye Necid'de Benî Amîr kabilesine mensup Kays ile Leylâ'nın aşkını konu edinmektedir. İki âşık kavuşamaz, Leylâ başka biriyle evlenir, Kays ise çöllere düşer ve “Mecnûn” ismini alır (Onay,2013:288):

‘Aşk-ı **Leylâ** yı iste gönlünde

Hây **Mecnûn** yabânda n’eylersin Emrî (G.28/4)

Leylâ

Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin kahramanlarındandır (Onay,2013:288). Şiirlerde, Mecnûn ile tenasüplü olarak kullanılması yanı sıra anlamından dolayı sevgilinin saçları da Leylâ’ya teşbîh edilir:

‘Aşkum ey Yahyâ benüm olmazdı halka dâstân

Ol saç **Leylî** beni Mecnûn u şeydâ kılmasa Taşlıcalı Yahyâ (G.57/5)

Mecnûn

Edebî bir kahraman olmanın dışında Mecnûn; divâne, deli, şeydâ gibi ifadelerle birlikte kullanılarak, aşkından çılgına dönüp, varlık halinden sıyrılan âşığı temsil eder (Onay,2013:288). Arap edebiyatında isminin “Kays” olması sebebiyle beyitlerde diğer meyvelerle tenasüplü olarak da kullanılır:

Mecnûn ki vahş u tayr aña dâ’im sipâh imiş

Dîvâneler içinde ‘aceb pādşâh imiş Kâdirî (G.55/1)

Disem bir bûse vir cânâ dir ihsân itdi mi Leylâ

Cemâli bağının şeftâlûsından **Kays**-ı nâ-şâde Bâkî (G.163/3)

3.4.2.1.3. Acem menşeli şahıslar

Cem

İran’a hükmeden Pişdâdiyan sülalesinin dördüncü hükümdarıdır (Onay,2013:104). Azerbaycan anlatısıyla ilgili olarak “Cem-şîd” yani ışık sultanı olarak da nitelendirilir. İran mitolojisinde şarabı icat eden kişi olarak bilinmektedir (Albayrak,1973:279-280). Mecmûada, Cem’in, şarap ve içki meclisleriyle birlikte anıldığı görülür:

Cām-ı şarāb-ı ‘aşkuñ ile **Cem** degül miyüz

Bezm-i ğamuñ şafāsına ħurrem degül miyüz Necâtî (G.12/1)

Bezm-i fenā-yı ‘aşqda bu cān mey-perest iken

Ögrenmiş idi cām adını **Cem** didükleri Karamanlı Nizâmî (G.134/2)

Dârâ

Şehnâme’nin ünlü kahramanlarındandır. Zenginlik içinde yaşayan bir hükümdarken İskender tarafından öldürülmüştür. Edebiyatımızda giydiği altın işlemeli ergavânî kaftanla, değerli taşlarla süslü tahtı ve tacıyla kullanılmıştır (Tökel,2000:150-156). Hayâlî aşağıdaki beytinde dünyanın gelip geçiciliği ve feleğin dönekliği ile ilgili fikirlerini Dârâ ve tacına telmihte bulunarak dile getirmiştir. Beyitte Dârâ, içkinin mucidi olarak bilinen ve zenginliğiyle ünlü hükümdarlardan Cem ile birlikte anılmıştır:

Ey **Hayâlî** cām-ı Cem nûş it ki ‘ayyār-ı felek

Çapdı Cemşîdüñ külâhın efser-i Dârâ ile Hayâlî (G.120/5)

İskender

Tarih ve mitolojide iki farklı İskender ile karşılaşılmaktadır (Onay,2013:228). Birisi Yunan hükümdarlığı yapmış olan Makedonya kralı Filipp’in oğludur. Diğer Kur’ân-ı Kerîm’de de geçen ve Zülkarneyn olarak bilinen İskendendir. Zülkarneyn, edebiyatta genellikle; âb-ı hayât, çeşme-i cān, Hızır, zulmet, âyine ve Yecüc ile Mecücleri hapsettiği sedd ile birlikte anılmaktadır (Ünver,2009:557-559). Mecmûada yer alan şiirlerde ise “ayna” ile birlikte anılmıştır. Makedonyalı İskender’e işaret edilerek, İskenderiye şehrine yaptırmış olduğu aynaya telmihte bulunulmuştur:

Sendedür cām-ı Cem ü âyine-i **İskender**

Sendedür çeşme-i cān milket-i zulmet sende Gubârî (Ter.1/2)

Cemâlin zeyn iden hep dil-ber olmaz

Her âyine düzen **İskender** olmaz Revânî (G.145/1)

3.4.2.1.4. Kutsal kitaplarda zımnen veya alenen zikredilen ünlü şahıslar

Kârûn

Karun hakkında Kassas Suresi/76-88. âyetlerde bilgi verilmektedir. Kârûn, Hz. Musâ döneminde yaşamış, zenginliğiyle ünlü kimselerdendir. Hz. Mûsâ'nın akrabası olduğuyla ilgili ve simya ilmiyle alakadar olduğuna dair çeşitli rivâyetler vardır. Zenginliği ile ilgili işlediği suçlar yüzünden Allah tarafından cezalandırılmıştır (Harman,2001:519-520). Şiirlerde dünya nimetlerinin geçiciliği, zenginlik, Allah tarafından yerin dibine çekilerek cezalandırılma gibi özellikleriyle kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte Kârûn ve Mesîh'in karşılaştırıldığı görülür. Kârûn yer, Mesîh ise gök ile birlikte yer alır. Yer, konum olarak da aşağıda olmasıyla, geçici ve boş olan dünya ve nimetleri için kullanılmıştır. Gök ise konum olarak da üstte olması dolayısıyla, yüksek, yüce ve sonsuz âlemi temsil etmektedir:

Gel kalender ol bulup merdüm ili abdâlını

Yirde **Kârûn** bir yaña gökde Mesîhâ bir yaña Bursalı Rahmî (Tah.40/4)

Şefî'î de Mesîh'i sipihr, Karun'u “âhir bulmak” fiiliyle kullanmıştır:

Mesîhâ-yı zamân olup sipihr üzre maḳâm itseñ

Seni **Kârûn**-veş âhir buluvirsin bî-gümân yir yir Şefî'î (G.78/3)

Hızır

Rivâyetlere göre “âb-ı hayât” ı içerek ölümsüzlük sırrına erişen, peygamber veya velî olduğuna dair ihtilaf bulunan ve kutsallık atfedilen kişidir (Tökel,2000:361). Kehf sûresi 65. âyette Hızır'dan “Derken, kullarımızdan birini buldular ki ona katımızdan bir rahmet vermiş ve ona nezdimizden bir ilim öğretmiştik”⁴² şeklinde bahsedilmiştir. İsmiyle ilgili ise bilgi bulunmamaktadır. Hem Doğu inanışlarında hem de Batı inanışlarında “Hızır” olarak

⁴² فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا (Fevecedâ 'abden min 'ibâdinâ âteynâhu rahmeten min 'indinâ ve'allemnâhu min ledunnâ 'ilmâ(n))

nitelenmiş ölümsüz bir varlığa rastlanmaktadır. Mecmûadaki şiirlerde Hızır, Kehf sûresi 61. âyette⁴³ geçen ölümsüzlük suyu ile birlikte anılır.

Aşağıdaki beyitte Necâtî, rakibe olan nefretini “âb-ı Hızır” ifadesinden yararlanarak “rakibin elinden ölümsüzlük suyunu dahi içmem” şeklinde belli etmektedir:

Ölürsem sen gözi bîmâr elinden

Gerekmez Âb-ı **Hızır** ağıyâr elinden Necâtî (G.14/1)

Hayâlî ise; “Hızır” ve “âb-ı hayvân” ifadelerini kullanarak Hz. Alî’yi ölümsüzleştirmiştir:

Teşne-dilünden helâk oldu Hayâlî derdmend

Hızırveş la‘lün yetiştür âb-ı hayvânüm ‘Alî Hayâlî (G.142/5)

3.4.2.2. Kavimler

3.4.2.2.1. Habeş

Şimdiki adı Etiyopya olan Afrika’nın doğusunda bir ülke. Habeşistanlılar Osmanlı saraylarında çeşitli görevlerde bulunmuşlardır (Orhonlu, 1996:363). Şiirlerde sevgilinin beni ve saçları, siyah tenlerinden dolayı Habeşlere benzetilir:

Şol kara hâlûñ zenaḥdānuñda ey ḥūrşîd-ḥad

Bir **Habeş**dür Mıṣr zindānında maḥbûs-ı ebed Necâtî (G.82/1)

3.4.2.2.2. Hindû

Köken olarak Güney Asya ülkelerinden olan Hindistan’a bağlı insanlar için kullanılan ifadedir. Şiirlerde “Hindû” ifadesi esmerlik, koyu renk anlamıyla kullanılır (Çavuşoğlu, 2017:83). Bu yönüyle sevgilinin beni “Hindû”ya teşbîh edilir. Yine renk yönüyle açık tenli anlamıyla kullanılan “Rûm” ile tezat oluşturacak şekilde şiirlerde yer aldığı görülür:

⁴³ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حَوْتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلُهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا (Fe lemmâ belega mecmea beynihimâ nesiya hûtehumâ fettehaze sebîlehu fil bahri serabâ(seraben))

Cānib-i la‘ lūnde ki **Hindū** beñüñ cānā senüñ

Bir Habeşdür Rûm ilinde gūyiyā hurma şatar Şefî’î (G.98/3)

3.4.2.2.3. Rûm

Doğu Roma İmparatorluğu’nun hakimiyetinde bulunan Anadolu halkıdır. Özellikle Araplar tarafından bu isimle anılmışlardır (Avcı,2008:222). Beyitlerde beyaz, açık tenli manalarıyla yer alır. Genellikle renk tezatlığından ötürü Habeş, Hindû, anber, müşgîn, kâfir, küfr gibi ifadelerle birlikte kullanılır. Aşağıdaki beyitlerde sevgilinin güzellik unsurlarından yüzün Rûm’a teşbîh edildiği görülmektedir:

Mesîhî haţ görüp yüzünde didi

Ḳomañ kâfir yayıldı **Rûm** iline Mesîhî (G.51/4)

Ruḥuñ üstünde neyler haţṭ-ı müşgîn

Çü mülk-i **Rûm** içinde ‘ anber olmaz Revânî (G.145/2)

3.4.2.3. Yer adları

3.4.2.3.1. Aden

‘Aden; stratejik, tarihî ve ticarî öneme sahip bir liman olup aynı zamanda Yemen Demokratik Halk Cumhuriyet’inin başkentidir. 3 Mayıs 1548’de Osmanlı hakimiyetine girmiştir (Bilge,1988:367). Mecmûada yer alan şiirlerde “inci” ile kullanılmıştır:

Muḥibbî düşeli baḥr-i ğam içre

Şadef çeşmi yaşı dürr-i ‘**Adendür** Muḥibbî (G.83/5)

3.4.2.3.2. Bedahşân

Bedahşân, Güney Türkistan ile Doğu Türkistan sınırında bulunan bir şehir merkezidir (Saray,1992:292). Mecmûada yer alan şiirlerde değerli bir maden olan ve rengi cihetiyle sevginin dudaklarının teşbîh edilen la’l taşı ile kullanılmıştır:

Lebüñ şevkına kanı şol yaşum kan itdügüm demler

Cihânı ser-te-ser lâ' l-i **Bedahşân** itdügüm demler Firâkî (G.39/1)

3.4.2.3.3. İsfahân

İran sınırları içerisinde bir yerleşim birimi olan İsfahân, özel bir maddeden üretilen sürmesiyle meşhurdur. Bu sürme aynı zamanda göz tedavisinde de kullanılmaktadır (Onay,2013:266). Aşağıdaki beyitte şâir, ifadeyi sevgilinin ayağının tozuyla karşılaştırmakta ve gözlerinin bu toz ile parladığını/iyileştiğini ifade etmektedir:

N'idelüm kuhl-ı **Şıfahânı** alup 'aynumuza

Gözlerüm nûrî izûñ tozunadur minnetümüz Şem'î (G.25/4)

3.4.2.3.4. Mısır

Arapça bir kelime olan “mısır” a sözlüklerde çeşitli anlamlar verilmiştir. Dîvân şiirinde hem şehir hem ülke anlamlarıyla tevriyeli olarak kullanıldığı görülür (Batıslam,2011: 203-210) Beyitlerde de bu yönde bir kullanım söz konusudur. Revânî'nin leff ü neşr sanatı üzerine kurduğu beytinde “mısır” tevriyeli olarak kullanılmış ve sevgilinin yüzü “güzellik ülkesi” olarak tavsîf edilmiştir. Şâir ayrıca sevgiliyi Osmanlı döneminin önemli ticaret merkezlerinden olan Mısır ve Şam ile karşılaştırarak, bu ülkelere tercih etmiştir:

Baňa yiter hayâl-i rûy-ı zülfün

Bağışladum saňa ben **Mışr u Şâmı** Revânî (G.114/4)

3.4.2.3.5. Şâm

Ortadoğu ülkelerindendir ve Osmanlı Devleti döneminde önemli ticaret merkezlerinden birisi olmuştur. Hem şehir hem de gece anlamı bulunmaktadır. Bu sebeple şiirlerde tevriyeli olarak kullanıldığı görülür. Revânî'nin aşağıdaki beytinde sevgilinin saçları rengi yönüyle “şâm” yani gece olarak nitelendirilmiştir. Şâir ayrıca sevgiliyi Osmanlı döneminin önemli ticaret merkezlerinden olan Mısır ve Şam ile karşılaştırarak, bu ülkelere tercih etmiştir:

Baňa yiter hayâl-i rûy-ı zülfün

Bağışladum saňa ben **Mısr u Şâmı** Revânî (G.114/4)

3.4.2.3.6. Ummân

Hint okyanusu ve Basra körfeziyle çevrili bir ülkedir (Bilge,2012:14). Mecmûada yer alan şiirlerde bu coğrafyadan çıkarılan inciler ile birlikte kullanılmıştır:

Bahr-i ‘aşkuñ içre düşse ey dişi lü’lü’ gönül

Lücce-i ‘**Ummâna** şan kim kendüyi ğavvâş atar Şefî’î (G.98/4)

3.4.2.4. Sanatlar/meslekler

3.4.2.4.1. Hakkâk

Hakk etmek, mühür kazımak, işlemek gibi işlerle uğraşan meslek grubudur. Osmanlı toplumunda hakkâklık, hattâtlıktan sonra gelen en önemli ikinci meslektir. (Kuşoğlu,1997:204). Mühür; altın başta olmak üzere gümüş, pirinç, demir, bakır gibi çeşitli madenler ile zümrüt, firuze, akik, la’l ve inci gibi kıymetli taşlar üzerine hâkk edilebilir (Kütükoğlu,1994:84). Emrî, aşağıdaki beytinde bu duruma hatırlatmada bulunarak, sevgilinin dişlerinin inciden daha güzel olduğunu, bu güzelliğin vasf edilmesinin incilerin bağrını deldiğini yani üzdüğünü söyler:

Dişlerün vaşfını eyler **hakkâk**

Dürlerün şöyle ki bağrını deler Emrî (G.28/4)

3.4.2.4.2. Remmâl

Remil, kum üzerine çizilen çizgilere göre geleceğe dair bilgi verilen bir tür fal çeşididir. Daha sonraları kâğıt ve tahta üzerinden bakılmış olsa da ismi değişmemiştir. Remmâl de bu fala bakan kişidir (Onay,2013:342). Aşağıdaki beytin sahibi olan Zâtî’nin hayatının bir bölümünü remil bakarak geçirdiği bilinmektedir:

Didüm kim noķtadır var ise aēzuñ

Didi kim Zātiyā **remmāl** imişsin Zâtî (G.85/5)

3.4.2.4.3. Nöker

Moēolca'da nökor yani arkadaş manasında kullanılan kelime Türk harp terminolojisine nöker olarak girmiştir. Osmanlı Devleti'nde beylerin kendi paralarıyla yetiştirdikleri süvari askerler için kullanılmış olup 16. yüzyıldan sonra kaybolmuştur (Günel, 2007:206). Aşağıdaki beyitte nöker kavramıyla, âşığın sevgiliyi koruyan askerlerden olduğu ve bu durumun onu onure ettiği görülür:

Nidersin manşib u cāhı **nöker** olduñ çün ol şāha

Revānī ġāfil olma kim bu bir başka aēalıķdur Revānî (G.35/5)

3.4.2.4.4. Vâ'iz

İbadet yerlerinde va'z eden, dinî öğütler veren kişidir (Nâcî,1322:788). Şâirler şiirlerinde genellikle din adamlarını gerçek aşkı bilmemek ve ikiyüzlülükle suçlamaktadırlar:

Vâ'iz Cennet Cehennem diyüben şerh itdügin

Fi'l-meşel ben vaşl ile hicrāna beñzetdüm hele Hayretî (G.80/2)

‘Aşķ âyetini ezber okurken Necātiye

Bî-hüde sözler añmıya **vâ'iz** epseme Necâtî (G.117/5)

3.4.2.5. İçtimaî hayat

3.4.2.5.1. Cezalandırma yöntemleri

Boēazından asılmak

Sultan II. Bayezid'in Umumî Kanunnamesinin 28. maddesinde ve Yavuz Sultan Selim Kanunnamesinin 36. maddesinde, hırsızlık ve kundaklama suçu işleyenlerin, köle ve esirlerin bilerek kaçmasına neden olan kişilerin boēazından asılarak idam edildiēi

görülmektedir (Yurtseven, 2001). Necâtî de aşağıdaki beytinde; kendisini sevgilisinden ayıran, sevgilisini elinden alan rakibin boğazından asılmasını istemektedir. “Giresin yirlere” ifadesi de yine o dönem zindanlarına işaret etmektedir:

Yărımı benden cüdâ kılduñ cüzâm ol ey raķīb
Boğazuñdan aşılāsın yâ giresin yirlere Necâtî (G.3/4)

Belâ küncinde ‘uşşâķı esirge ruhlarıñ göster
Bir iki şem‘ ile hayruñ yetişsün ehl-i zindāna Üsküplü İshâk Çelebi (G.144/4)

Kan behâya koymak

İslam hukukunda, cinayet ve yaralama suçlarından ötürü uygulanan bir ceza biçimidir (Özkan, 2007: 335). Para ya da mal olarak ceza ödenmektedir. Diyet ödemek ve kan bedeli vermek olarak kullanılmaktadır. Aşağıdaki beyitte şair, rakibi âhıyla öldürmek istediğini, diyetini de gümüş gibi gözyaşlarıyla ödeyeceğini söylemektedir:

Tutsun âhum raķībî öldürsin
Sîm-i eşkümi ķan bahāya ķodum ‘Abdî (G.2/3)

3.4.2.5.2. Gelenekler

Cür’a saçmak

Eski Türk geleneklerindendir. Hem su hem de şarap için kullanılır fakat edebiyatta özellikle şarap için tercih edildiği görülür. Bardağın dibinde bırakılan son birkaç yudumun “ölülerin ruhuna” diyerek toprağa dökülmesidir (Onay: 2013: 110):

İçelüm la‘ l-i müzābı **şaçalum cür‘ aları**
Hāk-i gülzārı bugün kân-ı Bedaḥşān idelüm Bâkî (G.173/4)

Çāk-ı girībân etmek/yaka yırtmak

Üzüntüyü ve kendinden geçmeyi ifade eden bir deyim olup, eski Türk cenaze geleneklerinde uygulanan bir ritüeldir (Harmancı, 2005). Üsküplü İshâk Çelebi'nin aşağıdaki beytinde de bu cihetle kullanılmıştır:

Çeküp pîrāhenüm **çāk-ı girībân** itdügüm bu kim

Bu mürde-cism için pîrehen olmaz kefenden yeg Üsküplü İshâk Çelebi (G.32/3)

Beyitlerde goncanın açılarak güle dönüşmesini ifade etmek için kullanıldığı da görülmektedir:

‘Ârızı gül saçı sünbül serv-ğaddüm dil-berüm

Nāzenīnem gül gibi **çāk-ı girībānum** ‘Alī Hayâlî (G.142/2)

Komayup lāle gibi elden ayağı bir dem

Mest olup gönce-şifat **çāk-ı girībân** idelüm Bâkî (G.173/2)

Elif çekmek

Elif, Allah'ın ilk harfi, birliğin sembolü olması vesilesiyle Türk halk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Zeki çocuklara nazar değmemesi için alınlarına elif çekme ritüeli vardır. Bu ritüelin çocuk yaşta tahta çıkan padişahlara, cülus törenlerinde uygulandığı da bilinmektedir (Arslan,1995:36-37). Bunun yanı sıra Alevî-Bektâşî mezhebini benimseyen bazı abdalların da pazılarına şişler soktuğu ve at nalı mıhlایarak dolaştıkları görülür. Göğüs ve başlarına Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin aşkı adına şerhalar açar ve sergilerler. Bu uygulamaya da “elif çekmek” denmektedir (Demirkazık,2012:62). Mecmûadaki şiirlerde de âşığın aşk acısının derinliği ve yoğunluğunu anlatmak için kullanılan bir ifade olmuştur:

Bir **elif çekmiş** idüm yanına bir dāğ urduñ

Yine dil derdini cānā bir iken on itdūñ Hayretî (G.29/3)

Bir **elif çek** s̄ineme gel ş̄ir-i Yezdān ‘aşkına

Ben gedāya yādigāruñ olsun arşlanum ‘Alī Hayâlî (G.127/3)

Kan yalaşmak

Eski Türk geleneklerindendir. Ebedî dost ve arkadaş olan kişilerin birbirlerinin kanını yalamak suretiyle uyguladıkları ritüeldir (Durmuş,2011:100). Aşağıdaki beyitte de “yoldaş” ve “karındaş” ifadeleriyle birlikte kullanılmıştır:

Kirpigüñ cān almağa tīgüñle yoldaş oldılar

S̄inelerde **kan yalaşdılar** karındaş oldılar Âhî (G.94/1)

Turna teli takmak

Anadolu geleneğinde Turna kuşunun önemli bir yeri vardır. Turna, eşinin ölümün ardından 7 sene kendisine ikinci bir eş tutmaması nedeniyle sadakat ve vefa ile anılır. Bu sebepten de gelin olurken kızların başına turna teli takılmaktadır (Gökbel,2019:885). Ayrıca Gaziantep’in bazı ilçelerinde genç kızların güzelliği ile ilgili olarak kullanılan sembollerden biridir. Turna telinin İslamiyet sonrasında Batı Türkleri akıncılarınca altın suyuna batırılmış bir şekilde başlıklarına takıldığı da görülür. Bu da şans ve uğur getirmesi amacıyla yapılan bir uygulamadır (Kuzu, 2018). Aşağıdaki beyitte de bu uygulama görülmektedir:

Yine bir gözleri şāh̄ine şikār oldı gönül

Ṭaḫınur başına bir dāne güzel **turna teli** Hayretî (G.15/2)

Zülfini kat’ eylemek/sakalını kesmek

Eski Türk geleneklerinde üzüntü ve yas ifadesi olarak gerçekleştirilen eylemlerdir (Hacıgökmen,2013). İlk beyitte sönen mumun üzerinde kıvrımlar halinde uzayan dumanın kesik kesik kaybolmasını anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Hüsn-i ta’lil sanatının gereği olarak bu durum pervanenin ölümü ve matem ifadesi olarak gösterilmiştir. İkinci beyitte ise şâir, âşığın üzüntüsünü sakal kesmek ifadesiyle anlatmıştır:

Pervâne cân virince seher anı gördi şem‘

Ka‘ itdi mâtem eyledi **zûlf-i siyâhını** Bursalı Rahmî (G.48/2)

Yiter kirpigüm kûy-ı ‘ aşkuñda cārûb

Üzilsün **kesilsün** hemân **riş-i zâhid** Bâkî (G.182/3)

3.4.2.5.3. Giyim-kuşam kültürü

Kıyafetler

Abâ

Kaba ve kalın bir kumaş çeşididir. Özellikle dervişler ve maddî durumu iyi olmasına rağmen yaradılışı dervişâne olan kimseler tarafından tercih edilmiştir (Koçu, 1969:7). Son devirlere kadar mutasavvıflar aba giymeyi zühd ve fakr sembolü olarak kullanmış, tasavvufî geleneğe bağlılıklarını bu şekilde göstermişlerdir. Abdî’nin aşağıdaki beytinde de tasavvuf erbâbı kimseler için kullanılmıştır (Uludağ, 2001:19). Beyitte, siyah rengi ile küfrü çağrıştıran saç ve papazların üstlerine aldıkları kara çul (siyah örtü) ile aralıklarında tezatlık bulunmaktadır:

Baňa sevdâ-yı zülfün âhîr-i kâr

Qara çul geydürür ‘**abâ** yirine ‘ Abdî (G.27/3)

Altun üsküf

Yûsufî, kallâvî, mücevveze ve horasânî gibi bir tür kavuk çeşididir ve Orhan Bey’in oğlu Süleyman Paşa’nın icadıdır. Özellikle I. Murad zamanında kullanılmış olup, keçeden yapılan börk, altın sirmalarla süslenmiştir (Bozkurt,2002:71). Üsküf, yayabaşından daha rütbeli sübaşılar, padişahın maiyetinde bulunan solaklar, yeniçeri ağası, başçavuş ve muhızır ağa; bunların yanı sıra kapıkulu piyadeleri ve zabitleri tarafından özellikle Dîvân-ı hümayun’a gelindiğinde giyilmiştir (Önder,1998:450). Ayrıca, saray kapıcıları, silâhdarlar, bölükbaşılar, kuloğulları ve iç oğlanları da üsküf giyenler arasındadır. Ön tarafında giyenin rütbesine göre, turna teli, balıkçıl teli veya süpürge-sorguç takmağa yarayan tüylük ya da kaşıklık adı verilen metalden bir yuva bulunur (Koçu, 1969:37). Revânî’nin aşağıdaki beytinde bu cihetle “begler, ağalar” kavramlarıyla tenasüplü olarak kullanılmıştır:

Altun üsküflü gümüş dügmelü dil-berler ile

Bize gerçekleneler begler ağalar niçe bir Revânî (G.7/3)

Atlas kumaş

İpekten dokunmuş, parlak ve sert kumaştır. İşlemeli şekilleri olmakla birlikte genellikle düz renklidir. Firengî, mermeri, mertebanî, gulnumî, elvânî ve surmaî gibi çeşitleri mevcuttur. 15. yüzyılda Frenk atlası, Yezid atlası gibi yabancı menşeli atlaslar kullanılırken 16. yüzyılda, Şehrî atlas, Maraş atlası, miskî atlas ve Şam atlası gibi yerli dokumalar rağbet görmeye başlamıştır (Erdem, 1981:80). Pahalı olması sebebiyle genellikle saray mensupları ve zenginler tarafından kullanılmıştır. Şiirlerde gösterişin dolayısıyla da gücün sembolü olarak kullanılmıştır. Gösteriş, Taşlıcalı Yahyâ Bey'in aşağıdaki beytinde olduğu gibi riya ve geçicilik yönüyle de şiirlerde bulunur. Şâir, atlas kumaş ifadesiyle dünyanın ve dünya nimetlerinin geçici olduğunu ve nefsin terbiye ettiğini söyler:

Cihân fânîdür ey Yahyâ Hüve'l-Hayyu Hüve'l-Bâkî

Değişmem **atlas**-ı çarha benüm bir köhne şalum var Taşlıcalı Yahyâ (G.9/5)

Cübbe

Cübbe, arkası önünden biraz daha kısa, ayaklara kadar uzanan, iki yanı birbiriyle birleştirilerek önü kapatılan bol ve hafif bir elbisedir. Osmanlı toplumunda cübbe özellikle ilmiye sınıfı tarafından benimsenmiş, beyaz tülbentli sarıkla birlikte ilim ve din adamlarının belirgin kıyafeti haline gelmiştir (Türkoğlu,1993:102). Gubârî'nin aşağıdaki mısralarından olduğu gibi genellikle zîver ve zînet gibi kavramlarla birlikte şiirlerde gösteriş ifade etmek için kullanılmıştır:

Niçe bir bunca zamân zîver ü zînet niçe bir

Niçe bir **cübbe** vü destâr ü hamâkat niçe bir Gubârî (Ter.1/4)

Destâr

Destâr, Farsça kökenli olup sarık, tülbent manalarına gelmektedir. Arapçası imâmedir ve silme, dağdağan, örfî, burma, selimî, yûsufî, düzkaş gibi çeşitleri bulunmaktadır. Örfî destâr

(beyaz tülbentli sarık/çalma destâr) ve cübbe özellikle ilmiyye sınıfı tarafından tercih edilmiştir. (Bozkurt,2009:152). Takım şeklinde giyilmesinden dolayı Gubârî'nin aşağıdaki beytinde cübbe ile birlikte kullanılmıştır. Her iki unsur da belirli bir mertebeye gelmeyi simgeler. Şâir, destâr ve cübbe kavramlarıyla birlikte aptallık anlamına gelen hamâkat kavramını da kullanarak mertebe, makam, mevki gibi dünya nimetlerinden vazgeçerek nefsinin terbiye ettiğini, bu tür şeylerin anlamsız olduğunu ifade etmiştir:

Niçe bir bunca zamân zîver ü zînet niçe bir

Niçe bir cübbe vü **destâr** ü hamâkat niçe bir Gubârî (Ter.1/4)

Gümüş düğme

Eski Türk giyim kuşamında “düğme” gördüğü işlevin haricinde kıyafetleri süslemek için de kullanılmıştır. Maddi durumu iyi ve güçlü kimseler altın telli, ipek nakışlı elbiselerini süslemek maksadıyla akik, zümrüt gibi kıymetli taşlar, gümüş ve altın düğmeler kullanmışlardır (Koçu, 1969: 98). Revânî'nin aşağıdaki beytinde de bu cihetle, altın üsküf, begler ve ağalar kavramlarıyla tenasüplü olarak kullanılmıştır:

Altun üsküflü **gümiş dügmelü** dil-berler ile

Bize gerçekleşenler begler ağalar niçe bir Revânî (G.7/3)

Kabâ

Önü daima açık duran, kapanmayan kaftan anlamıyla kullanılan bir çeşit kıyafettir (Nâcî,1322: 511). En üste giyilen bir kıyafet olması dolayısıyla ‘Abdî kabâ ve ten kelimelerini tezat olarak kullanmış ve bu yolla aşk derdinin, sırrının dışarıya açılmamasının ve gizli kalmasının önemine değinmiştir:

Cân u dil derdi keşf olaydı eger

Çâk iderdüm tenüm **kabâ** yirine ‘Abdî (G.26/4)

Kara çul

Kara çul; kıldan yapılmış, kaba örgülü bir kumaş çeşididir. Kalite olarak dönemde kullanılan diğer kumaşlardan oldukça geridir ve statüsü yüksek kimselerce tercih edilmez (Öztoprak, 2019:117). Sevdâ, esved kökünden gelmekte olup sözlük anlamıyla “kara” demektir. Yukarıdaki beyitte de sevgilinin daima siyah olarak karşımıza çıkan zülfüne vurgu yapmak amacıyla kullanılmıştır. Renk ortaklığının yanı sıra zülf aynı zamanda kesret özelliği ile karşımıza çıkmaktadır. İfadelere bu anlamlarıyla yaklaşıldığında “kara çul” Hristiyan din adamlarının giymiş oldukları geleneksel kıyafetler akla gelmektedir. Bu durumda “kara çul”un Hristiyanlığı, dervişler tarafından tercih edilen abanın ise İslâmiyeti temsil ettiğini söylemek mümkündür:

Baňa sevdâ-yı zülfün âhîr-i kâr

Ƙara çul geydürür ‘abâ yirine ‘Abdî (G.27/3)

Kemhâ

Kaftan yapımında kullanılan bir kumaş türüdür. Çözüğü ve atkısı ipek olup deseni yapan takviye atkısı gümüş ya da altınla çok sıkı şekilde dokunmuş ipekli bir kumaş çeşididir. Bu kumaşların desenlerinde hiçbir yabancı etki görülmez. Osmanlı devrine özgü olup, orijinalliği ile devri yansıtır (Yardımcı,2016:222). Cem Sultan’ın aşağıdaki beytinde rakip hâr yani eşek olarak tavsif edilmiş ve kemhâ ile tezat şekilde kullanılmıştır. Şâir bu yolla eşek diyerek hitap ettiği rakîbin ne yaparsa yapsın özünün değişmeyeceğini ve her zaman aşağılık bir karakter olarak kalacağını söylemiştir:

Rakîb-i hâr geyer **kemhâ** velîkin

Eşek dîbâce ile âdem olmaz Cem Sultan (G.96/3)

Şal

Şal, yünden dokunmuş, ince elbiselik kumaştır. Ücret olarak atlas kadar pahalı olmamakla birlikte o kadar parlak da değildir (Öztoprak, 2010:138). Şâir, şalı atlas kadar değerli olmamasından dolayı “köhne (eskimiş, modası geçmiş)” sıfatı ile nitelendirmiştir. Atlas,

cezb ediciliği ve geçiciliğinden dolayı dünya nimetleri için kullanılırken köhne şal dünya nimetleri terk etmeyi simgelemektedir:

Cihān fānīdūr ey Yaḥyā Hüve'l-Hayyu Hüve'l-Bākī

Değişmem atlas-ı çarḥa benüm bir köhne **şālum** var Taşlıcalı Yahyâ (G.9/5)

Yakası yok tonlar

Hırka ve kaftan türü kıyafetlerdir. Zenginliği ve gösterişi temsil eder. Edebî anlamda değerlendirildiğinde ise; riyakarlık, aşka kıymet vermemek, dünya işleri gibi anlamları ortaya çıkar. Firâkî, kendi aşkıyla diğer âşıkların aşkını kıyaslar ve onların yeni kaftanlar giymelerini aşka değer vermemek manasında kullanır:

Yiñi **yakası yok tonlar** geyerdi eski 'âşıklar

Senün 'ışkuñda ben çāk-i girībān itdigüm demler Firâkî (G.39/4)

Zünnâr

Hristiyanlığın alametlerinden birisi olan ve papazlar tarafından kuşanılan kıldan yapılma sert ve kaba, on iki düğümlü kuşaktır (Onay,2013:441). Püsküllü olan uçlarında haç takılıdır. Aynı zamanda evlenmemeye de delalettir. Genellikle küfr, zülf, sanem/put, kâfir gibi ifadelerle birlikte kullanılır. Üsküplü İshâk Çelebi'nin aşağıdaki beytinde "zülf" rengi cihetiyle "zünnâr"a teşbîh edilmiş, küfr ile tenasüplü olarak kullanılmıştır:

Dil ü cān ise maḫşūduñ biri yetmez mi bu zülfün

Be hey kâfir iki yerden kuşanmaḫ neydi **zünnârı** Üsküplü İshâk Çelebi (G.74/2)

Mesîhî de "zünnâr" ve "sânem" ifadesini tenasüplü olarak kullanarak, küfre düşmesinin nedeninin sevgili ve sevgilinin siyah saçları olduğunu söyler:

Zünnâr-ı ' aşkı bilüne kim bağladı diseñ

Deyr-i cihānda bir şanemün yādigārıdur

Mesîhî (G.105/3)

Süs eşyaları

Kıymetli taşlar

İnci (dürr, lü'lü)

İnci, yuvarlak şeklinden, beyazlığından dolayı sevgilin dişlerine ve âşğın gözyaşlarına benzetilir. Kimi zaman da şâirler şiirlerini övmek için bu benzetmeyi kullanmışlardır (Onay,2013:147). Necâtî'nin aşağıdaki beytinde, nisan yağmurunun istiridyenin ağzına düşmesi sonucunda meydana gelen incinin oluşma sürecine hatırlatmada bulunulmuştur. Beyitte göz yaşı ve inci arasında şekil yönünden benzerlik bulunmasının yanı sıra incinin oluşumu sırasında istiridyenin çektiği ısırap ile şâirin daha fazla gözyaşı dökmesi arasında da bağlantı kurulmuştur:

Ey gözüm kıan ağla kim ol **dürr** bigi

Baħr-i seyl-âb-ı sirişke nem dimez Necâtî (G.100/3)

Emrî ve Şefî'î'nin beyitlerinde ise sevgilinin dişleri inciye teşbîh edilmiş ve şâirler sevgilinin dişlerini anlattıkları beyitlerindeki başarıyı, şiir yazmadaki yeteneklerini bu yolla dile getirmişlerdir:

Naẓm-ı gevher mi bu yâ dendân-ı dil-ber vaşfı mı

Yoħsa baħr içinde ey Emrî **dür**-i meknûn mıdur Emrî (G.69/5)

Ma'ânî baħridür ẗab'um nigâruñ vaşf-ı dendânı

Şefî'î ka' r-ı deryâda yatur **dürr**-i le'âlûndür Şefî'î (G.87/5)

La'l

Mecmûada yer alan şiirlerde la'l kırmızı rengi dolayısıyla istiâre sanatıyla sevgilinin dudaklarının yerine kullanılır, şarap, mürekkep, kan ve kanlı gözyaşı rengi cihetiyle “la'l”e teşbîh edilir. (Onay, 2013:87):

Lebüñ şevkına kanı şol yaşum kan itdügüm demler

Cihânı ser-te-ser **la‘l**-i Bedaḥşān itdügüm demler Firākî (G.39/1)

Necâtî vaşf-ı **la‘l**üñi yazarken

Qalem zâr oldı kan ağlar elinden Necâtî (G.14/5)

Ölümlüyin içür **la‘l**üñ şarābın

Ki ‘uşşāḳuñ olur bu kan bahāsı Revânî (G.89/4)

Muḥubbî, aşağıdaki beyitte sevgiliyi can doktoru şeklinde nitelerken, “la’l”i rengi yönüyle sevgilinin dudaklarının tavsîfi için istiareli olarak kullanmıştır. La’l ile birlikte “dermân” ifadesinin yer alması, la’l’in beniz sarılığı gibi birtakım hastalıkların tedavisinde kullanılmış olması sebebiyledir (Kutlar,2003:124):

Bir devāsuz derde düşdi bu **Muḥibbî** ḥaste-dil

Ey ṭabīb-i cān meger la‘l üñ ola dermān aña Muḥibbî (G.121/5)

Cem Sultan da aşağıdaki beyitte la’l şerbeti” ifadesini ilaç ifadesi ile kullanarak la’l taşının tedavi edici yönüne işaret etmiştir:

Dil şaḥuñdan oldı sevdāyî mizâc

Şerbet-i **la‘l**üñ buyur aña ‘ilâc Cem Sultan (G.106/1)

İskender ve ordusu, “âb-ı hayât”ı bulmak amacıyla gittikleri zulûmâtta kaybolduklarında karşılırlarına yâkût, firûze ve la’l gibi kıymetli taşlardan oluşan bir yol çıkar ve bu taşlar ile zulûmâtta kurtulmayı başarırlar (Kutlar, 2005: 24-25). Hayâlî de aşağıdaki beytinde “la’l” ifadesini Hızr ve âb-ı hayvân ile tenasüplü olarak kullanarak bu olaya telmihte bulunmuştur:

Teşne-dilüñden helâk oldı **Ḥayâlî** derdmend

Hızr-veş la‘l üñ yetişdür âb-ı ḥayvānum ‘Alî Hayâlî(G.142/5)

Mercân

Denizden çıkarılan farklı renklere sahip bir maddedir ve bu maddeden tesbîh, zitnet eşyası ve kaşık sapı vs. üretilir (Onay, 2013: 290). Mecmûada yer alan beyitlerde kırmızı rengi yönüyle kullanılmıştır. Âhî aşağıdaki beytinde sevgilinin dudaklarını rengi cihetiyle “mercan”a teşbîh etmiştir. Ayrıca şâir leff ü neşr sanatı kullanarak “mercan”ın kaynağının denizde, “la’l” ve “yâkût” un ise karada olduğu bilgisini verir:

La’l u yâkût ol lebi **mercâna** teşbîh itdiler

Kimisi deryâya düşdi kimisi taş oldılar Âhî (G.94/2)

Yâkût

Kıymetli taşlardandır ve kırmızı, sarı, gök renkleri mevcuttur. Edebiyatta kırmızı rengi dolayısıyla kullanılır (Onay, 2013: 426). ‘Adnî’nin aşağıdaki beytinde sevgilinin dişleri inciye, dişleri örten kırmızı dudakları da rengi cihetiyle “la’l”e teşbîh edilmiştir. Şâir, la’l, yâkût, dürr ve mercânı mücevher olmaları, la’l, yâkût ve mercânı ise renk birliğinden ötürü tenasüplü olarak kullanmıştır:

Hayâl-i la’l-i dür-püşuñla çeşmüm

Döker yâkût ile **mercân** güherden ‘Adnî (G.101/3)

Koku

Misk (müsg)

Doğu Türkistan’ın Hoten bölgesinde yaşayan âhû cinsinin göbeğinde biriken kandan oluşan hoş kokulu ve siyah renkli bir maddedir (Onay, 2013: 48-49). Beyitlerde umumiyetle sevgilinin saç ve beni ile ilgili olarak konu edinilir. Emrî’nin aşağıdaki beytinde sevgilinin siyah saçlarının güzel kokusu tarif edilirken, “Leylâ” ve “sevdâ” ifadeleriyle de siyah rengi dolayısıyla tenasüplü olarak kullanılmıştır:

Kâkül-i **müşg**üne Leylâ diyeler mi senün

‘Āşık-ı şeydâlaruñ ey dil-rübâ Mecnûn mıdur Emrî (G.69/3)

Cem Sultan aşağıdaki beytinde sevgilinin yanağındaki beniyle Çin hakimiyetindeki Doğu Türkistan'ın Hoten bölgesinde yaşayan âhûlardan elde edilen “misk”i kıyaslamıştır. Bu kıyaslama hem koku hem de siyah renk yönüyle yapılmıştır:

Ḥaṭṭ-ı **müşgîn**üñ olaldan âşikâr

Misk-i Çine kalmadı hergiz revâc Cem Sultan (G.106/3)

Şefî'î de yine miskin Hoten'de yaşayan âhûlardan elde edildiğini hatırlatmıştır. “Ḥaṭā” ifadesi de hem “yanlış” hem de Kuzey Çin anlamlarıyla tevriyeli olarak kullanılmıştır:

‘Anber-āsā yüzi kâra olmaz idi dem-be-dem

Ḥâlüne **misk**-i Ḥoten öykünmek olmasa ḥaṭā Şefî'î (G.108/4)

'Anber

Siyah renkli, güzel kokulu ve yapışkan bir maddedir. Elde edildiği kaynaklarla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır (Erdem, 1991:7-8). Beyitlerde umumiyetle sevgilinin saç ve beni ile birlikte kullanılmıştır. Revânî, leff ü neşr sanatını kullandığı aşağıdaki beytinde sevgilinin yüzünü beyazlığı dolayısıyla “Rûm”a, yanağındaki beni de rengi ve kokusu dolayısıyla “anber”e teşbîh etmiştir:

Ruḥuñ üstünde neyler ḥaṭṭ-ı müşgîn

Çü mülk-i Rûm içinde ‘**anber** olmaz Revânî (G.145/2)

Şem'î'nin aşağıdaki beytinde anber, sevgilinin saçlarının kokusunun ve renginin tavsîfide kullanılmıştır:

Ne hoş cādûdur ol zülf-i **mu' anber**

İdinmiş mähî bālin mihri pister Şem'î (G.73/1)

Şefî'î ise beytinde “anber”e siyah rengi noktasında yer vermiştir:

‘**Anber**-āsā yüzi kıara olmaz idi dem-be-dem

Hālüne misk-i Hıten öykünmek olmasa hıfā Şefi’i (G.108/4)

3.4.2.5.4. Halk söyleyişleri

Atasözleri

Eşek dîbâce ile âdem olmaz

Klasik Türk edebiyatında, genellikle ön söz manasıyla kullanılsa da dîbâce, kıymetli kumaşlardan sayılan ipekli kumaşın bir çeşididir. Dîbâce, İran şahlarının da kaftanlarında kullanmayı tercih ettikleri bir kumaştır. Zenginliğe ve gösterişe işarettir (Üzgör,1994:277-278). Kişilik özelliklerinin kılık kıyafet ile değişmeyeceğini ya da hoş olmayan özelliklerin saklanamayacağını anlatmak amacıyla kullanılan sözdür. Şâir, rakibin kemhâ gibi kıymetli bir kumaş giydiğini fakat bunun bir işe yaramadığını, özünün yine kaba olduğunu bu ifade ile dile getirmektedir. Dîbâce ifadesini makam, mevki’ ve unvan olarak algılamak da mümkündür:

Rakîb-i har geyer kemhâ velîkin

Eşek dîbâce ile âdem olmaz Cem Sultan (G.96/3)

Kara gün el ile düğün gibidir

Zor günlerin birlik ve beraberlikle atlatılabileceğini ifade eden atasözüdür. Aşağıdaki beyitte şair, sevgilisine âşık olanların çokluğunu belirtmek amacıyla bu atasözünü kullanmıştır:

Şādmānum ki firākuñ baña maḥşūş degül

Ki dimişler **kara gün il ile düğün gibidür** Karamanlı Nizâmî (G.49/3)

Yalnız taş ile duvar olmaz

Kültürümüzde kalabalığı/çokluğu ve birlik içinde olmayı ifade etmek manasında kullanılan bir atasözüdür. Aşağıdaki beyitte bu sözle cefânın, sıkıntının çokluğu belirtilmek istenmiştir:

Bir cefâ taşu ile niçe yapılsun gönlüm

Çün bilürsin yalnız taş ile dīvār olamaz Şem’î (G.33/2)

Deyimler

Ağzına parmak koymak

Şaşkınlık ifadesi olarak kullanılan bir deyimdir (Kaya, 2011). Şefî’î’nin aşağıdaki beytinde hüsn-i ta’lîl sanatı kullanarak mumun erimesini âşığının durumuna ağlaması, mum eridikçe belirginleşen fitili de âşığının haline hayran kalması olarak değerlendirmiştir:

Şol kadar ahvâlûme sūzân u giryân oldı şem’

Kaldı şu’ le **ağzına parmak koyup** hayrân aña Şefî’î (G.70/2)

Eksikli söz

Yetersizlik ifadesi olarak kullanılmaktadır. Üsküplü İshâk Çelebi, deyimini “ayb” ve “bî-çâre” ifadesi ile tenasüplü olarak kullanmıştır. Şâir, âşığının sevgili karşısındaki zayıflığını ve çaresizliğini bu ifade ile dile getirmiştir:

Begüm eksikli bir söz diyeyin ‘ayb olmasun ammâ

Güzeller haqqına kim var ola bî-çâre benden yeg Üsküplü İshâk Çelebi (G.32/4)

Kan yutmak

Elem, ıstırap ve sıkıntı çekmek manasında kullanılmaktadır (Onay,2013:44) Nitekim ilk beyitte Necâtî, âşığının sevgilisini kıskanması bağlamında bu ifadeyi kullanmıştır. İkinci beyitte Şefî’î de “kan yutmak” deyimini “efgân eylesem” ifadesi ile tenasüplü kullanarak, âşığının dünyâ yüzünden çektiği sıkıntıları dile getirmiştir:

Şürâhî gibi ben **kanlar yudaram**

İçer ağıyar ayağı yâr elinden Necâtî(G.14/4)

Ṭoğduğum dem dehr elinden n'ola efgān eylesem

Kim ne **kanlar yutdurupdur** ana rahminde bana Şefî'î (G.108/2)

Kulağına koymak

Dinlemek, önemsemek ve telkin etmek gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Öztürk, 2019:44). Aşağıdaki beyitte Emrî, “gül-i ter” yani taze gül olarak tavsîf ettiği sevgilinin âşığa çektiği ıstırapları ve bülbül olarak nitelendirdiği âşığın âhını önemsemediğini, duymazdan geldiğini söylemektedir:

Şanma ey bülbül-i şeydā gül-i ter

İtdüğün âhı **kulağına koyar** Emrî (G.27/1)

Yazuklara batmak

Günaha girmek, günah işlemek gibi anlamlarda kullanılmaktadır. İlk olarak Orhun kitabelerinde rastlanan ifadenin Eski Anadolu Türkçesi döneminde de kullanılmaya devam edildiği görülür. Etimolojik olarak incelendiğinde “yaz-(yanıl-, hatâ yap-)+-uk)” şeklindedir (Metin,2016). Aşağıdaki beyitte şair, deymi “zülf” ile birlikte kullanmayı tercih etmiştir. Bu noktada zülfün “siyah, koyu renk, kara, karanlık” olma özellikleri ortaya çıkmaktadır. Bakara suresi /187. ayette⁴⁴ oruç ip ile nitelendirilmiştir. Siyah ip orucun bozulduğu saat aralığıdır. “Zülf ipini uzatmak” ve “yazuklara batmak” deyimleri ile belirtilen zaman diliminin aşılmasına işaret etmektedir. İkinci olarak; siyah renk gerek Anadolu geleneğinde gerekse de İslam inancında “matem, Şeytân, Cehennem, ateş, küfr” gibi olumsuz ifadelerle birlikte kullanılmıştır. Uğursuzluk ifade eder. Bu sebepten ötürü zülfün beyitte “yazuk” ile birlikte yer aldığını söylemek mümkündür:

Gerçi güzeller ipini zülfün uzatdılar

Ḥaqqā ki boylarınca **yazuklara batdılar** Necâtî (G.16/1)

⁴⁴ Fecirden siyah ip beyaz ipten sizin için ayırt edilir hale gelinceye kadar yiyin ve için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın.

Yol basmak

Eşkîya ve haramîlerin özellikle geceleri sapa yollarda gizlenerek, gelip geçenlerin eşyalarını çalmalarını ifade eden deyimdir. Rumeli’de ve Anadolu’da çete harp ve vukuatları olduğu bilinmektedir. Edebiyatta sevgilinin göz, gamze, ayva tüyleri ve saçları haramî olarak kullanılmaktadır (Onay, 2013:434). Aşağıdaki beyitte “yol basıcı” ifadesinin sevgilin saçları için kullanılmasının sebebi de uzunluğu dolayısıyla da kuşatıcılığı ve siyahlığıdır:

Beni ey kâküli **yollar basıcı**

Harâmî gamzeñüñ kırtar elinden Necâtî (G.14/3)

3.4.2.5.5. Hastalıklar

Hummâ (ummâ)

Tifüs, tifo gibi bedene ateş veren ve ateş dolayısıyla üşüme ve titremeye neden olan ateşli salgın hastalıklardan birisidir (Onay,2013:216). Ateşin yoğun olması hastaların gerçekte rüyayı ayırt edememesine neden olur. Necâtî, aşağıdaki beytinde hastalığın insan bedeninde yaptığı bu etkiye yer vermiş, “umma karası” ifadesini “zülf” ile rengi cihetiyle tenasüplü olarak kullanmıştır:

Dün gece dağmış idüñ zülfüñi boynuma didüm

Didi düşündür ola **umma** kıarasın göresin Necâtî (G.130/2)

Cüzzâm (cüzâm)

Arapça’da “elin kesilmesi, parmakların düşmesi” anlamına gelen cezem kökünden türetilen cüzâm kelimesi, özellikle bulaşıcı lepra vak’alarında ortaya çıkan ciddi şekil bozukluklarını ifade eder ve Türkçe’de daha çok cüzzâm şeklinde kullanılır (Palalı,1993:150). Necâtî, aşağıdaki beytinde bu hastalığa sahip olan insanların şehirden uzak yerlerde tutulmaları ve toplum içine karışamamaları yönüyle kullanılmıştır. Âşık, kendisini sevgiliden ayıran rakîbe “sen beni sevgiliden ayırdın, sen de cüzzâm ol da bir daha ona yaklaşama” şeklinde beddua etmektedir:

Yārımı benden cüdā kılduñ **cüzām** ol ey raķīb

Boğazuñdan aşılāsın yā giresin yirlere Necâtî (G.13/4)

3.4.2.5.6. Müzik aletleri

Çeng

Kanun benzeri büyük çarpara denilen çengâne ile çalınan telli bir müzik aletidir. Dik tutularak çalınmasıyla da harpı andırmaktadır (Gültaş,1993:269). Boynu uzun ve eğridir. Sesinin ince ve zarif oluşu dolayısıyla özellikle psikolojik tedavilerde de kullanılır. Boynunun büküklüğü dolayısıyla edebiyatta âşıkla özdeşleştirilir. İçki meclislerinde çalınan bir müzik aleti olduğu için “mey”, “sâkî” “bezm” gibi ifadelerle tenasüplü olarak beyitlerde yer alır:

Büküldi kâmetüm ğamdan belâ bezminde **çeng** oldum

Selîķî her kılum bir şavtıla eyler figân yir yir Selîķî (G.77/5)

Egerçi hūbdur **çeng**üñ şadāsı

Mey ü maḥbūbdur ṭab‘uñ cilāsı Revânî (G.89/1)

Ney

Hız. Peygamber’in Hz. Ali’ye ilâhî aşktan bahsetmesi rivayetiyle anılan, aşkın ve ayrılışın simgesi olan, kamıştan elde edilen üflemeli bir çalgıdır (Uygun,2007:68-69). Nefes ile icra edilmesi ve icra sırasında çıkan sesin yanıklığı ile şiirlerde sıkça kullanılan bir terim olmuştur. Aşağıdaki beyitlerde de “gam”, “efgân” ve “feryâd” ifadeleriyle yer almıştır:

Bezm-i neşâta ne için iletmez bizi raķīb

Hüsnuñ ğamında **nây** ile hem-dem degül miyüz Necâtî (G.12/4)

Mey gibi cūşa gelüp **ney** gibi efgân iderüz

N’idügin kimse bizüm bilmedi keyfiyyetümüz Şem’î (G.25/3)

Dağı bilmezdi ‘âlem neydüğün feryād u efgānuñ

Firākî **ney** gibi feryād u efgān itdüğüm demler Firākî (G.39/5)

3.4.2.5.7. Yeme-içme kültürü

Yiyecekler

Büryân

Osmanlı saray mutfağına ait, kuyuda ateş ve buharla pişirilen bir kebab türüdür. Osmanlı saray mutfağının vazgeçilmez ürünlerindendir (Zengin,2017:324). Aşağıdaki ilk beyitte büryan, pervanenin ateşte yanmasıyla özdeşleştirilmiştir. İkinci beyitte ise güvercinin renginden dolayı yemeğin pişmesi esnasında çıkan duman hatırlatılır. Aşkın yoğunluğunun anlatılabilmesi amacıyla bu şekilde bir benzetme yapılmıştır:

Âteş-i şevkuñla **büryân** eyledüñ pervāneyi

Sen de ey şem‘-i şebistān rahm edüp bir yan aña Şefî‘î (G.70/3)

‘Arz iderdüm sūz-ı ‘aşkı yāra mektüb ile ben

Ger kebüter ile gitse yolda büryân olmasa Hayretî (G.99/2)

Helvâ

Arapça kökenli olup “tatlı” anlamına gelmektedir. Türk kültüründe yer alan yiyeceklerindendir. Gerek Selçuklu gerekse de Osmanlı mutfağında kendine yer edinmiştir. Özellikle cenaze, bayram, nevrüz ve asker uğurlama gibi özel günlerde tüketilir. Lâle Devri denince akla ilk gelen unsurlardan birisi helva sohbetleridir (Onay,2013:210). İlk beyitte Bâkî, helvâyı tatlı manasında kullanarak sevgilinin dudaklarını nitelemiştir. Zâtî ise; sevgilinin gözlerini badem, kendi şiirini de helvaya benzeterek, helvanın bademli olan çeşidine gönderme yapmıştır:

Bilini kaçmadadur ol şanemüñ derd ü belâ

Yoksa ‘aşıklara şîrîn lebi hâzır **helvâ** Bâkî (G.172/1)

Nigāruñ çeşmin añ şî‘ ründe Zâtî

Be-gāyet hûb olur **helvāda** bādem Zâtî (Müf.67)

İçecekler

La’l-i müzâb

Kıvama gelmiş, koyu kırmızı renkteki şarap için kullanılan bir ifadedir (Develioğlu,2015:927). Aşağıdaki beyitte, “kan”, “Bedahşan”, “gülzâr” ile renk bağlamında ilişki kurulmuş, “cür’a saçmak” deyimiyle de beyit kuvvetlendirilmiştir:

İçelüm **la’l-i müzâbı** saçalum cür‘ aları

Hâk-i gülzârı bugün kân-ı Bedahşân idelüm Bâkî (G.173/4)

Şarâb-ı telh

Acı şarap anlamına gelmektedir. Şarabın tadının belirtilmesinin yanı sıra şairler tarafından ismi konmuş bir çeşit şaraptır (Bahadır,2012:68):

Câm şîrîn la’ lûñ öpdükçe **şarâb-ı telh** ile

Şîşe gögsin geçürür şâkî şurâhî şokranur Zâtî (G.102/2)

Ergavân şarabı

Erguvân, kırmızıya mâil bir çiçektir. Eski tıbbâ göre tabiatı soğuk ve kuru olduğundan şerbeti sarhoşu ayıltır ve mahmûrluğu giderir, ferahlık verir (Onay,2013:160). Necâtî’nin, aşağıdaki beytinde erguvan şarabı, ayıltma özelliği ile kullanılmış ve rengi yönüyle de sevgilinin dudakları erguvana teşbîh edilmiştir:

Ben Necâtî leblerûñ şevkî ile bî-ħoş olmışam

Sen beni şanma **şarâb-ı ergavāndan** geçmişem Necâtî (G.61/5)

3.4.3. İnsan

3.4.3.1. Sevgili

Klasik Türk edebiyatında sevgili, olağanüstü özelliklerle bezelidir. Şâirler, sevgiliyi tarif ederken mübalağadan kaçmazlar. Şiirlerde sevgili; güzelliğiyle, gülüşüyle, yürüyüşüyle, söyleyişindeki nezaketiyle âşığını mest eder. Sevgilinin en belirgin özelliği zâlim oluşudur. Kılıcından her an kan damlar. Katı gönüllüdür. Rakip ile gezer, muhabbet eder, âşığı üzer. Ona merhamet etmez. Aksine sözleriyle yaralar, incitir hatta öldürür. Âşık öldürmek âdetâ onun sanatıdır (Kurnaz, 2012:133). Mecmûadaki şiirlerde de klasik çizginin devam ettiği görülür. 183 şiirin 44’ü sevgilinin güzellik unsurları üzerine kurulmuştur:

Egerçi devr-i hüsnünde güzeller bî-nihâyetdür

Velî hüsn-i melâhatda senûn gibi nigâr olmaz Rızâyî (G.11/3)

3.4.3.1.1. Sevgilinin güzellik unsurları

Saç ve saçla alâkalı unsurlar

Şiirlerde “saç” ifadesiyle birlikte, zülf ve kâkül ifadeleri kullanılmıştır. Sevgilinin saçları âşığına tuzak olacak kadar dağınıktır, âşığını avlayan ejderhadır, yılandır. Rengi geceden kara, kokusu anberden güzeldir. Saçla ilgili tarifler yapılırken özellikle teşbih ve istiâre sanatları kullanılmıştır.

Şekli itibariyle saç

Uzunluk

a) Ejderhâ

Klasik Türk edebiyatının en önemli kaynaklarından biri efsanelerdir. Yılan ve ejderhâ da hazineyi bekleyen koruyan bekçiler olmaları dolayısıyla dîvân şâirlerince kullanılmışlardır. Efsanevî yönün yanı sıra yılanın koyu renkli oluşu da benzetilme nedenlerinden birisidir (Çavuşoğlu, 2017: 119). Aşağıdaki beyitte de sevgilinin güzel yüzü hazine, siyah, uzun ve halka halka saçları da o hazineyi bekleyen ejderhâ olarak nitelendirilmiştir:

Genc-i vişāl t̤ālibini **ejdehā**-şifat

Ol halkā halkā zūlf-i ḥam-ender-ḥam öldürür Bâkî (G.146/2)

b) İp (resen)

Sevgilinin saçları uzun ve siyahtır. Necâtî, sevgilinin saçlarını bu sebepten ötürü “ip”e benzetmiştir. Sanatçı sevgilisinin saçları için “yazuk” yani günah ifadesini de kullanmıştır. Günah, küfr anlamıyla değerlendirildiği zaman sanatçının, saçın siyahlığı ile ilgili vurgu yaptığı da görülür:

Gerçi güzeller **ip**ini zūlfüñ uzatdılar

Ḥaḳḳā ki boylarınca yazuklara batdılar Necâtî (G.16/1)

Şem’î’inin beytinde ise âşığın, sevgilisinin uzun saçlarına bağlandığı, bu şekilde sevgili için, sevgili yolunda canından vazgeçtiği görülür:

Tek beni zūlf-i dīl-āvizüñe ber-dār eyleye

Çekeyin pādşehüm kendü elümle **resenüm** Şem’î (G.52/4)

c) Uzun (dırâz)

Şem’î aşağıdaki beytinde sevgilinin ayaklarına kadar uzayan ve âşıklarını avlayan saçına kendisinin dolandığını ve bu yolla ejder misâli sevgilisini koruyacağını söyler:

Ṭolaşmış ḳaddüñe zūlf-i **dırāzuñ**

Benüm ‘ömrüm nitekim serve ejder Şem’î (G.73/2)

d) Zincîr

Zincîr, uzunluğu ve örgüye benzetilmesi yönüyle saçın benzetildiği unsurlardan birisidir (Tolasa, 1973:157). Ahmedî, sevgilisinin saçını zincire benzetirken, “dîvâne” ifadesiyle de eski zamanlarda akıl hastalarının zincirle bağlanması durumuna gönderme yapar:

Zülfî **zencîr**inde tûrur dil-berûñ dîvâne dil

Ṭolaşup bād-ı şabâ zülfüne şeydâlanmasun Ahmed Paşa (G.109/3)

Dağınık ve bakımsız saç

a) Bend

Bend, dîvân şâirlerince âşîğın hareketsiz kalmasına neden olan bağ, tuzak gibi anlamlarda kullanılmıştır (Tolasa, 1973:164). Aşağıdaki beyitte de Zâtî, boyunu serviye benzettiği sevgilisinin kâkülünü de bende benzetmiştir. Şâir “boynumda” ifadesi ile av olduğunu, yakalandığını ifade etmektedir. “Gice” ifadesi ile de yine sevgilinin saçlarının rengine işaret edilmiştir:

Ḳanı ol demler ki bir serv-i bülendüm var idi

Kâkülünden her gice boynumda **bendüm** var idi Zâtî (G.119/1)

b) Girih girih

Girih, sözlük anlamıyla “düğüm” demektir. Dîvân şiirinde, sevgilinin saçları genellikle avcı ya da tuzak olarak kullanılır (Çavuşoğlu, 2017: 122). Şefî’î de aşağıdaki beytinde sevgilisinin saçlarını düğüm düğüm ve dolaşık olarak tarif eder. Şâir, sevgilisinin aşk tuzağına düştüğünü, ondan ayrı kalmanın kendisini yaktığını söyler:

Girih girih tolaşan zülf-i yârı gördün mi

Parıl parıl tutuşur Şefî’î nâr-ı hecr ile Şefî’î (G.10/4)

c) Perîşân

Sevgili aşkıyla, âşîğın sadece gönlünü yakmaz, gönlünde dağınık ve uzun saçlarıyla kırbaçlayıp, çizgi çizgi yaralar da bırakır (Tolasa, 1973:153). ‘Ulvî, gönlünü bu nedenle “şâne” yani tarağa benzetir. Âşîğın sevgilisine asla kavuşamayacağı, saç ve tarak ilişkisiyle gösterilmiştir:

Şad-pâredürür şâne gibi gerçi derûnum

Ammâ n'idem ol zülf-i **perîşāna** el irmez Derzî-zâde 'Ulvî (G.171/4)

Cînânî ise; sevgilisinin dağınık saçlarını, mahv olmuş, kendini dağlara vurmuş aşk dîvânelerine benzetmiştir:

Tuyulup ' aşk ile'âlemlere destân olsam

Kâkül-i yâr gibi n'ola **perîşān** olsam Cinânî (Tes.178/5)

Rengi itibariyle saç

Dîvân şâirleri, sevgilinin saç rengini siyah/kara olarak tarif ederler (Çavuşoğlu, 2017:128). Zâtî, sevgilisinin saçlarını kara anlamındaki "esved" den türeyen ve gönüldeki siyah nokta olarak tarif edilen "sevdâ" ile nitelemiştir. Şâir, hüsn-i ta'lîl sanatıyla da kara bulutlar ve sevgilin saçlarının siyahlığı arasında bağlantı kurmuştur:

Ra' d şanmañ gümleyen **sevdâ**-yı zülfünden anuñ

Tağlara düşmiş bulut dîvâne olmuş kümrenür Zâtî (G.102/4)

Kararmadı günüm dün gibi ' ömrüm

Kara zülfün perîşān olmayınca Şem'î (G.104/2)

Yine bağlandı gönül zülf-i **siyehkâr**uñ ile

Yine bağlandı ciger âteş-i ruhsârûñ ile Necâtî (G.141/1)

Ummâ, Osmanlı Devleti'nde görülen ateşli salgın hastalıklardan birisidir (Onay,2013:216). Ateşin yoğun olması hastaların gerçekte rüyayı ayırt edememesine neden olur. Aşağıdaki beyitte de Necâtî, bu hastalığa gönderme yapmış ve "gice" ifadesini kullanarak sevgilisinin saç rengine işaret etmiştir:

Dün gice dağmış idüñ zülfüñi boynuma didüm

Didi düşündür ola umma **kara**sın göresin Necâtî (G.130/2)

Saçın küfre benzetilmesi renk yönünden olmakta, iman ile tezat yapılmaktadır (Kurnaz,2012: 148). Kâfir de küfrün ism-i fâilidir. Necâtî, küfrün karanlık anlamından yararlanarak sevgilinin saçlarını kâfire benzetmiştir:

Gide mi ey seng-i dil zülfüñ hayâli sîneden

Çün bilürsin muhkem olur **kâfir** itdüğü binâ Necâtî (G.118/4)

Kokusu itibariyle saç

Şâirler, sevgilinin saçlarının güzel kokusunu tarif etmek için misk, müşgîn, anber ve sünbül gibi ifadeler kullanmışlardır. Misk, anber ve müşgîn renklerinin siyah olması dolayısıyla da beyitlerde yer almıştır:

Ne hoş cādûdur ol zülf-i **mu‘ anber**

İdinmiş mähî bālin mihri pister Şem’î (G.73/1)

Kākül-i **müşgîn**üne Leylâ diyeler mi senüñ

‘Āşık-ı şeydālaruñ ey dil-rübā Mecnûn mıdur Emrî (G.69/3)

Emrî, sevgilinin saçlarının kokusu için sünbül ifadesini tercih etmiştir. Bu tercihinin bir diğer nedeni ise sünbülün şekli itibariyle dağınık saç görüntüsü vermesidir. Perîşân ifadesi de bu yönde kullanılmıştır:

‘**Anber**ün kāküline **sünbüli** beñzetdüğini

İşidüp ol şanemüñ zülfî perîşân olmış Emrî (G.30/2)

Harflerle kurulan benzerlik

Sevgilinin saçlarının ucunda bulunan dalga, beyitlerde şekli dolayısıyla dâl, cîm ve lâm harflerine benzetilmiştir. Benzerliklerin yanı sıra Necâtî’nin kullandığı harflerden beytin sonundaki “red” ifadesi, Emrî’nin tercih ettiği harflerden ise ikinci mısradaki işaret ettiği “cân” ifadesi çıkmaktadır:

Ey boyı servüm elif gibi yoluñda toğruyam

Râ kaşuñla **dāl** zülfüñ itmesünler beni red Necâtî (G.82/2)

Kâküli **cīm** anuñ kıddi elif kaşları nūn

Ne diyem anı ki başdan ayağa cān olmuş Emrî (G.30/4)

Cīme beñzer diyicek kâküle **lā** didiler

Elif kāmētüñ ile kaşuñla rā didiler Bursalı Rahmî (Tah.20/4)

Kaş ve kaşla alâkalı unsurlar

Mecmûada kaş, genel olarak göz ve gamze ile birlikte ya da tek başına kullanılmıştır. Teşbîhlerde de görüleceği üzere kaş, modelinden dolayı kavisli, eğimli olarak tarif edilmiştir:

Kıl muķavves kaşlaruñ taraf-ı külāhuñdan ‘ayān

Ġurre-i meh gibi ebrūsına ġarrālamasun Ahmed Paşa (G.109/2)

Mihrâb

İslâm inancında, camilerde ve mescitlerde kible yönündeki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış oyuk, girintili yerdir (Develioğlu, 2015:751). Diğer bir anlamıyla da ümit bağlanılan yerdir. Hayâlî, mihrâbı, takip edilen ve ümit bağlanılan yer anlamında kullanmıştır. Hz. Ali ismini de kullanarak bu yönetime işaret etmiştir:

Ben faķîri öldürürseñ de yoluñdan dönmezem

Kaşlaruñ **mihrâbı** Hakk dīnüm ĩmānum ‘Alī Hayâlî (G.142/4)

İshâk Çelebi’nin beytinde ise sevgilinin kaşları, kavisli ve girintili şeklinde dolayı camilerde ve mescitlerde yer alan mihraba benzetilmiştir:

Görmeyelden iki ay oldı kaşuñ **mihrâbın**

Ol kaçan vaķt namāzını kaçā eyleyelüm Üsküplü İshâk Çelebi (G.38/3)

Hilâl

Hilâl, yeni ay ve mâh- nev/meh-i nev isimleriyle de beyitlerde kullanılmıştır. İnce ve eğimli görüntüsü dolayısıyla kaşa teşbih edilir (Tolasa,1973:182). Emrî, “boynunu eğmek” ifadesiyle de kaşın kavisli oluşuna işaret etmektedir:

Kaşlaruñdan ne umar Emrî **hilâl**

Ki gelüp karşısına boynın eger Emrî (G.27/5)

Kaşuña ger **hilâl** öykündi ise

Sen anuñ kalmağıl eksüklüğine Mesîhî (G.51/2)

Tuğra

Kaşın tuğraya benzerliği eğriliği sebebiyledir. Sevgilinin güzelliği âlemi ve âşığın gönlünü yakar, yıkar. Kaş da bu fikri harekete geçirmek için verilen fermanının tuğrasına teşbih edilir (Çavuşoğlu, 2017: 138). Aşağıdaki beyitte Vahdetî, sevgilisinin kaşlarını ecel fermanına basılan tuğra olarak niteler:

Ecel hattın getürdi **Vahdetîye**

Kaşuñ tuğrası ile bu hatt-ı nev Vahdetî (G.124/5)

Harflerle ilgili benzetmeler

Kaşların şekli itibariyle nûn ve râ harflerine benzetildiği görülür:

Kâküli cîm anuñ qaddi elif kaşları **nûn**

Ne diyem anı ki başdan ayağa cân olmuş Emrî (G.30/4)

Ey boyı servüm elif gibi yoluñda toğruyam

Râ kaşuñla dâl zülfüñ itmesünler beni red Necâtî (G.82/2)

Aşağıdaki beyitte Şefîî, sevgilisinin kaşlarının düşüncesiyle eğilen boyunu hilâle benzetmiş, sevgilinin kaşlarına da bu yolla işaret etmiştir. Bu benzetmenin haricinde

“buradan” ifadesinin beyit içinde iki farklı şekilde okunabileceği görülür. İfade “bu râdan” şeklinde okunduğunda şâirin yine sevgilisinin kaşlarına râ harfine teşbih ettiği görülür:

Kaşlaruñ fikri ile döndi hilâle kıddüm

Gönlümi anlayımaz kimse bu râdan ğayrı Şefî’î (G.76/3)

Göz ve gözle alâkalı unsurlar

Mecmûada yer alan şiirlerde, göz özellikle şekli ve vasfı dolayısıyla kullanılmıştır. Ahu ve badem ifadelerinden anlaşılacağı üzere şâirler sevgilinin gözünü iri ve çekik olarak tarif etmişlerdir. Renk olarak ise sadece “elâ” ifadesi kullanılmıştır. Şâirler, sevgilinin gözünü özellikle cezbe eden, kandıran, fitne çıkaran ve avcı olarak nitelendirmişlerdir.

Şekli itibariyle göz

Âhû/qazal (ceylan)

Bâkî, şekli itibariyle sevgilinin gözlerini “çeşm-i gazâlân” yani ceylan gözlü olarak nitelendirmiştir. Şâir, gazâl ifadesini, ikinci mısradaki bulunan gazel ile de bağlantılı olarak kullanmıştır:

Meddâh olalı çeşm-i ğazâlânuña Bâkî

Öğrendi ğazel tarzını Rûmuñ şu‘ârâsı Bâkî (G.164/6)

‘Adnî ise farklı bir bakış açısıyla sevgilinin gözleri, aslanlardan gönül ve can olan avcı olarak nitelemiştir:

Şol âhûdur gözüñ kim bir nazarda

Dil ü cân şayd ider biñ şîr-i nerden ‘Adnî (G.101/2)

Bâdem

Zâtî, sevgilisinin gözlerinin şeklini “badem”e, bu yolla kendi şiirini de “helvâ”ya teşbih etmiştir:

Nigāruñ çeşmin añ şî‘ ründe Zâtî

Be-gāyet hûb olur helvâda **bâdem** Zâtî Müf.67)

Rengi itibariyle göz

Elâ

Mecmûada yer alan şiirlerde göz rengiyle ilgili bilgi verilen tek beyit Necâtî’ye aittir. Şâir, sevgilisine “elâ gözlüm” diyerek seslenmiştir:

Mîm ağzuñ dâl zülfüñ cānum u ‘ ömrüm durur

Hey **elâ** gözlüm meded şol mîm ü dālũnden meded Necâtî (G.82/3)

Diğer Benzetmeler

Mestâne

Sevgilinin gözleri, sarhoşların gözlerine teşbîh edilir. Sevgilinin gözleri de tıpkı sarhoşların gözleri gibi baygın baygın bakmaktadır:

Mestâne çeşmini ki o fettân açar kıpar

Seyr eyle bâb-ı fitneyi her ân açar kıpar Hâtemî (Müf.43)

Şehlâ

Kelime olarak renkli göz manasına gelse de Rahmî’nin aşağıdaki beytinde “nergîs” ile birlikte yer alması “hafif şaşı göz” anlamıyla kullanıldığını göstermektedir:

Çeşmũne ehl-i nazar nergis-i **şehlâ** didiler

Mîme beñzer diycek la‘ lüne zîbâ didiler Bursalı Rahmî (Tah.20/4)

Bîmâr

Sevgilinin baygın gözleri, Necâtî'nin aşağıdaki beytinde hastaların ya da bir türlü uyanamayanların gözlerine teşbîh edilmiştir:

Ölürsem sen gözi **bîmâr** elinden
Gerekmez Âb-ı Hızır ağıyar elinden Necâtî (G.14/1)

Sihir

Dîvân şiirinde sevgilinin gözleri, âşığı büyüleyen, cezb eden özelliklere sahip olarak nitelendirilir (Çavuşoğlu, 2017:140). Aynı zamanda âşığın “nesne yok hâlümde” demesi, sihr ve kâfir ifadelerini kullanması Osmanlı toplumunda uygulanan aşk büyülerine de işaret etmektedir:

Vireliden gönlümi sen gözleri **sâhirlere**
Nesne yok hâlümde Tañrı virmesün kâfirlere Necâtî (G.13/1)

Şâhin

Şâirler, gönüllerini “av”a, sevgilinin gözlerini de avcı kuş olan “şahin”e benzetmişlerdir:

Yine bir gözleri **şâhine** şikâr oldu gönül
Tağınur başına bir dâne güzel turna teli Hayretî (G.15/2)

Fitne/fettân

Sevgilinin gözleri, hile yapar, fitne çıkarır. Bu fitne yüzünden tüm âşıkları birbirine düşer (Çavuşoğlu, 2017:142). Aşağıdaki beyitte de Ferruhî, gönlünün sevgili tarafından fitne ve hile ile alındığını söyler. Şâir “al” yani hile ifadesi ile fitneyi tenasüplü olarak kullanmıştır. İştikâk sanatından yararlanarak da ikinci beyitte “fettân” ifadesine yer vermiştir:

Al didi aldı gözüñ gönlümi bir **fitne** ile
Dimedüm mi saña zâlim katı **fettân** olasın Ferruhî (G.147/4)

Yüz ve yüzle alâkalı unsurlar

Dîvân şiirinde, sevgilinin yüzü, parlak, aydınlık, gül gibi pembemsi ve ayva tüylü olarak tarif edilir. Sevgili yüzündeki küçük bir tebessümle tüm âşıklarını kendine hayran bırakır (Tolasa,1973:208). Mecnûada yüz ile ilgili yapılan teşbihler de bu doğrultuda olmuştur.

Parlaklığı itibariyle yüz

Güneş (âfitâb)

Rızâyî, sevgilisinin yüzünü, yüzünün parlaklığını güneşe, kaşlarını hilâle, yanaklarını ise güle benzetmiştir:

Cihânı geşt idüp gezdüm velîkin bir senüñ gibi

Güneş yüzlü hilâl-ebrû ḥabîb-i gül-‘ izâr olmaz Rızâyî (G.11/4)

Revânî’nin aşağıdaki beytinde güzellerin yüzü güneşe teşbih edilmiş, rûşen, güneş ve od arasında parlaklık noktasında, güneş ve od arasında yakıcılık bağlamında ilişki kurulmuştur:

Bu rûşendür ki ‘ âlemde güzellik dil-rübâlıkdur

Güneş yüzlüleri sevmek hemân odlara yanmağdur Revânî (G.35/2)

Cem Sultan’ın beytinde de güneşin sıcaklığı üzerinden âşığın sevgilisini gördüğünde neden ağlamadığı açıklanmıştır:

Yüzüñ gördükde çeşmüm ağlamaz kim

Güneş doğunduğı yirde nem olmaz Cem Sultan (G.96/4)

Ay (meh, mâh)

Ay; Güneş’in ardından çıkması, geceyi aydınlatması yuvarlak şekli, halesi ve üzerindeki lekeler dolasıyla benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

Koyup ‘âşıkların ol **mâh**-rûlar

Raķīb ile varup bāzār iderler Muhibbî (G.22/2)

Şefî’î, “abdâl ifadesiyle Bektâşî dervişlerinin belirli bir ritim ve şekilde gerçekleştirdikleri semayı hatırlatmış ve hüsn-i ta’lîl sanatını kullanarak dünyanın güneşin etrafında dönüşüne teşbîh etmiştir:

Ol **meh**ûñ ‘aşķına abdâl olmasaydı pîr-i çarķ

Ey Şefî’î eylemezdi bu semâ’î dâ’îmâ Şefî’î (G.108/5)

Seyfî, sevgilinin yüzünü “meh” teşbîh ederken “müşterî”yi de tevriyeli olarak kullanmıştır:

Degme bir **meh**-rûya ey dil müşterî olmak neden

Bir güzel sevmek gerek kim mâh-tâb olmak gerek Seyfî (G.148/2)

Nûr âyeti

Nûr sûresi, Kur’ân-ı Kerîm’in 349 ve 358 sayfaları arasında yer alır ve toplam 64 âyetten oluşur. İsmi Nûr âyeti diye bilinen, Allah’ın gökleri ve yeryüzünü aydınlatan nûrunu konu edinen 35. âyetten alır (Yaşaroğlu, 2007:247-248). Zâtî, sevgilisinin yüzünün parlaklığını sûrenin ismine teşbîh etmiştir:

Ol yüzi âfitâbı görem gibi bu gice

Nûr âyetin düşümde okurdum şayır şayır Zâtî (G.53/2)

Rengi itibariyle yüz

Gül

Dîvân şiirinde gül, bahçenin en güzel en göz alıcı çiçeği olarak tasvîr edilir. Sevgilinin yüzündeki bahçenin gülü de yanaklarıdır. Sevgili yanağının pembeliğini gülden, gül renginden alır. Mecmûada yer alan şiirlerde de sevgilinin yanakları bu yönde güle teşbîh edilmiştir:

Lebi ğonce yüzi **göl** nâzeninler

Nazar kı l her biri bir sım-tendür Muhıbbî (G.83/2)

N'ola yâr olmaz ise ol yüzi **göl**

Baňa bir meh-liķâ mı eksük olur Halîlî (G.21/4)

Bazı beyitlerde ise sevgilinin yanakları gül ile karşılaştırılmış ve sevgilinin yanaklarının gülden pembe, gülden güzel olduğu söylenmiştir:

Yüzüñ **gülden** lebüñ mülden boyuñ serv-i cemenden yeg

Gel inşâf eyle kim vardur cihân bâğında senden yeg Üsküplü İshâk Çelebi (G.32/1)

Yañulup yüzine karşı ruħlarına **göl** didüm

Hışm idüp ben kıluna ol ğonce-fem lâ lâ didi Müdâmî (G.176/2)

Ben ve benle alâkalı unsurlar

Ben, beyitlerde siyah olarak ifâde edilmiştir. Siyahlığı ve bulunduğu yer itibariyle yanak, dudak, yüz, çene ve hat ile beraber mütâlâa olunmaktadır:

Ey Nizâmî lebi üstündeki **hâl** ol şanemüñ

Ğuşşadan ‘ aşıkı cânındağı düğün gibidür Karamanlı Nizâmî (G.49/5)

Necâtî'nin aşağıdaki beytinde ben, rengi ve bulunduğu yer yönüyle mısır zindanına haps edilmiş Habeşlere teşbîh edilmiştir:

Şol kara **hâl**üñ zenaħdānuñda ey hūrşid-ħad

Bir Habeşdür Mısr zindānında maħbūs-ı ebed Necâtî (G.82/1)

Ben, renginin siyahlığı yönüyle anbere benzetilmiş, misk, Hoten kavramları ile de tenasüplü olarak kullanılmıştır:

‘Anber-āsā yüzi kıara olmaz idi dem-be-dem

Ĥālüne misk-i Ĥoten öykünmek olmasa ĥaṭā Şefî’î (G.108/4)

Necâtî ve Revânî’nin beyitlerinde şeklinin yuvarlak olması itibariyle dâneye teşbih edilmiştir. Necâtî’nin beytinde Hz. Adem’in Cennet’ten kovuluşuna telmihte bulunulmuş, Revânî’nin beytinde ise dâne tevriyeli olarak kullanılmıştır:

Bâğ-ı ruḥuṇda dâne-i **ḥāl**üne ey perî

Meyl eylesek ‘aceb midür Ādem degül miyüz Necâtî (G.12/2)

Gül-ruḥlarında **ḥāl**-i siyâhın görüp didüm

Bir dânedür güzeller içinde nigârumuz Revânî(G.24/2)

Mesîhî’nin aşağıdaki beytinde ben, hat yani ayva tüyleri ile birlikte kullanılmış ve kâfir olarak nitelenmiştir:

Yüzüne **ḥāl** u ḥaṭṭ geldi nitekim

İki kâfir gele bir günde dîne Mesîhî (G.51/3)

Hat ve hatla alâkalı unsurlar

Hat yani ayva tüylerinin kâfire teşbihi, siyahlığı noktasında, yazıya teşbihi birtakım telâkkîler ve inanışlar cihetiyledir (Çavuşoğlu, 2017:169). Mesîhî ve Üsküplü İshâk Çelebi’nin aşağıdaki beyitlerinde de bu yönde kullanılmıştır:

Mesîhî **ḥaṭṭ** görüp yüzünde didi

Ḳomañ kâfir yayıldı Rûm iline Mesîhî (G.51/4)

Görüp ḥāl u **ḥaṭ** u zülfüñ esîr oldum o tersâya

Esirgeñ hey Müselmânlar tutuldum kâfiristâna Üsküplü İshâk Çelebi (G.144/2)

Ayva tüyleri, siyahlığından farklı olarak, yüzde tüylerin yeni çıktığı yerlerin yeşilimsi bir renk alması ve yeni çıkması yönüyle sebz ifadesi ile birlikte kullanılmıştır:

Ḥaṭ-ı sebz ü gül-i ḥaddūñ ğamı beñzüm ḥazān itdi

Ger ölürsem bite ḥākümde mīr-i ‘āşıkān yir yir Selîkî (G.77/4)

Zenahdân ve zenahdânla alâkalı unsurlar

Âfitâbî aşağıdaki beytinde sevgilinin çenesini şekli yönüyle sîb yani elma olarak tavsîf etmiştir. Şâir “sîb” yani elmayı “şeftâlu” ile tenasüplü olarak kullanmıştır:

Yine diş yarasıdır **sîb**-i zenaḥdānuñda

Yine şeftâlu yemişler gibi bustānuñda Âfitâbî (G.58/1)

Ağız ve ağızla alâkalı unsurlar

Mecmûada ağız/dudak, vasfı, şekli ve rengi olmak üzere üç farlı şekilde yer almaktadır. Vasfına baktığımızda âşığa sonsuzluk bahş eden yönü, şekline baktığımızda görünmeyecek kadar küçük olduğu ve renginin ise kırmızının tonlarıyla tasvîr edildiği görülmüştür.

Vasfi itibariyle ağız/dudak

Âb-ı hayvân

Türkçe adı Bengisu olan “Âb-ı hayvân”, kaynağı karanlıklar anlamına gelen “zulmet”, “zulümât”, “zulmât”da ve menbaı meçhul diyarda bulunan sudur ve bu sudan içen sonsuz bir yaşama kavuşur (Onay,2013:23).

Aşağıdaki beyitte Hayâlî, mezhebi gereği Hz. Ali’ye olan sevgisini, onun yolunu takip ettiğini ve sonsuza dek takip edeceğini, “âb-ı hayvân” ifadesini kullanarak söylemiştir. Şâir ifadeyi Hızr ve teşne-dil ile tenasüplü olarak kullanmıştır:

Teşne-dilüñden helâk oldı Ḥayâlî derdmend

Hızrveş la‘lün yetişdür **âb-ı hayvân**um ‘Alî Hayâlî (G.142/5)

Kevser

İslam inancında, Hz. Peygamber'e tahsis edilecek olan havuz'un adıdır. Nehir manasıyla da kullanılmaktadır. Hadislerde süttten beyaz, kardan soğuk kaymaktan yumuşak, kokusu miskten güzel olarak tarif edilen Kevser'den bir kere içen sonsuza dek susamayacaktır (Ertürk, 1997:546-549). Mecnûadaki şiiirlerde de sevgilinin dudağı tatlılığı, âşığa sonsuz bir mutluluk vermesi sebebiyle Kevser'e teşbîh edilmiştir. Şem'î de aşağıdaki beytinde sevgilinin dudağını düşünerek içtiğı içkiyi Kevser'e teşbîh etmiştir:

Yüri cām iç lebi yādına Şem'î

Kim aña teşne-dildür âb-ı **Kevser** Şem'î (G.73/5)

Rûh-efzâ

Rûh-efzâ, rûh bağışlayan, ömür arttıran anlamlarına gelmektedir. 'Ubeydî'nin aşağıdaki beytinde de âşığın, sevgilisinin rûh bağışlayan dudaklarına kanamadığı görülür:

Toyuñca yüzüñe bakmaduğumdan gayrı sulţānum

Şarâb-ı la' l-i **rûh-efzâ**ña hayfâ kıanmadum gitdüm 'Ubeydî (G.159/4)

Şekli itibariyle ağız/dudak

Gonca

Goncanın ağzı kapalıdır ve içi görünmez. Bu sebepten şiiirlerde sevgilinin dudakları goncaya teşbîh edilir. Sevgilinin dudakları renginden dolayı gonca olarak tavsîf edilir (Çavuşoğlu, 2017:177). Müdâmî'nin aşağıdaki beytinde de sevgilinin dudakları hem kırmızı rengi hem ufaklığı bakımından goncaya teşbîh edilmiştir:

Yañulup yüzine karşı ruğlarına gül didüm

Hışm idüp ben kıluna ol **gonce**-fem lâ lâ didi Müdâmî (G.176/2)

Mühr

Mühr, şiirlerde şekli yönünde kullanılmanın yanı sıra Hz. Süleymanla birlikte de yer almaktadır. Süleymân peygamberin yüzüğünün etrafında teşekkül etmiş inanç ve telâkkîler cihetiyle de dudak mühr olarak tavsîf edilmiştir (Çavuşoğlu,2017:176). ‘Ulvî’nin aşağıdaki beytinde Hz. Süleymân’ın mührünün cin taifesinden bir hilkat garibesi tarafından çalınması durumuna da telmihte bulunmuştur:

Didüm dehenûn oğşayalum ey boyı şimşâd

Didi o perî **mühr**-i Süleymâna el irmez Derzî-zâde ‘Ulvî (G.171/2)

Harflerle ilgili benzetmeler

Mîm harfî şekli itibariyle noktayı anımsatmaktadır. Sevgilinin dudakları nokta kadar küçüktür bu sebeple de Rahmî sevgilinin dudaklarını mîm harfine benzetmiştir:

Çeşmüne ehl-i nazar nergis-i şehlä didiler

Mîme beñzer diyicek la‘ lüne zîbâ didiler Rahmî (Tah.20/4)

Necâtî’nin aşağıdaki beytinde de sevgilinin dudakları mîm harfine teşbîh edilmiştir. Aynı zamanda harfler bir araya getirildiğinde ikinci mısradaki yer alan “meded” ifadesi ortaya çıkmaktadır:

Mîm ağzuñ dâl zülfün cānum u ‘ömrüm durur

Hey elâ gözlüm meded şol mîm ü dālünden meded Necâtî (G.82/3)

Rengi itibariyle ağız/dudak

La’l

Kıymetli taşlardanır. Renginin kırmızı olması sebebiyle beyitlerde sevgilinin dudağı la’l taşına teşbîh edilir. Necâtî aşağıdaki beytinde sevgilinin dudaklarını rengi dolayısıyla la’l taşı gibi kırmızı olan şaraba teşbîh etmiştir:

Cām-ı la‘lūñle şarāb-ı nāb hem-reng olmasa

Küleyüp düşmezdi sāgar üstine peymāneler Necâtî (G.131/3)

Ciğer kanı

‘Âmrî aşağıdaki beytinde sevgilinin dudaklarını kırmızılığı yönüyle ciğer kanına teşbîh etmiştir. Kan ifadesini kullanmasının bir diğer nedeni ise sevgilinin, kendisine âşık olanların kanını dökmesi, onların kanından beslenmesidir:

Müşkili var ‘Amrînūñ yok dime şorsun dōstum

Leblerūñ rengi **cigerler kanı** mıdur mül midür ‘Amrî (G.136/5)

Mül/şarāb

Sevgilinin dudakları, rengi, acı olması ve sarhoş etmesi bağlamında şaraba teşbîh edilmiştir. Sevgilinin dudakları tatlıdır, fakat âşığa karşı sarf edilen acı dolu sözler de yine oradan çıkar. Bu bakımdan sevgilinin dudakları şarap gibidir. Önce acı bir tat bırakır, sonra da âşığı sarhoş eder (Tolasa, 1973: 257). İshāk Çelebi ve Necâtî, sevgilinin dudaklarını bu noktada şarap ile kıyaslamışlardır:

Yüzūñ gülden lebūñ **mül**den boyuñ serv-i çemenden yeg

Gel inşāf eyle kim vardur cihān bāğında senden yeg Üsküplü İshāk Çelebi (G.132/1)

Ben Necâtî leblerūñ şevki ile bî-ḥoş olmuşam

Sen beni şanma **şarāb**-ı ergāvāndan geçmişem Necâtî (G.61/5)

Aşağıdaki beyitte ise kan, la‘l ve şarap kırmızılıkları yönüyle tenasüplü olarak kullanılmışlardır. Şâir aynı zamanda öldürenlerden alınan kan bedeline de atıfta bulunmuştur:

Ölümlüyin içür la‘lūñ **şarāb**ın

Ki ‘uşşākuñ olur bu kan bahāsı Revânî (G.89/4)

Diş ve dişle alâkalı unsurlar

Dîvân şiiirinde sevgilinin dudakları kırmızı mücevher kutusuna benzetilirken dişleri de bu kutu içerisindeki beyaz inciler olarak tavsîf edilir.

Dürr/lü'lü

Dîvân şâirleri inciye, iki farklı yönde ele alırlar. Birincisi incinin nisan yağmuruyla oluştuğuna inanılması ve bu inancın Hz. Peygamber'in doğum ayı olan nisanla bağdaştırılmasıdır (Onay,2013:147). İkincisi ise; sevgilinin dişleri parlaklığı, beyazlığı ve düzgün duruşu yönüyledir (Kurnaz,2012:186). Mecmûada yer alan şâirler “inci” ifadesini sevgilinin dişleri için kullanmayı tercih etmişlerdir:

Naẓm-ı gevher mi bu yâ dendân-ı dil-ber vaşfı mı
Yohsa baħr içinde ey Emrî **dür**-i meknûn mıdur Emrî (G.69/5)

Emrî'nin aşağıdaki beytinde sevgilinin dişleri inciye benzetilirken, incinin işleniş hikâyesi anlatılmaktadır:

Dişlerüñ vaşfını eyler hakkāk
Dürlerüñ şöyle ki bağrını deler Emrî (G.27/4)

Şefî'î, sevgilisinin dişlerini teşbîh ettiğî incinin körfez ülkelerinden olan Umman'dan, dalgıçlar ile çıkarıldığı bilgisini vermektedir:

Baħr-i ‘aşkuñ içre düşse ey diş **lü'lü**’ gönül
Lücce-i ‘Ummāna şan kim kendüyi ğavvāş atar Şefî'î (G.98/4)

Boy ve Boyla Alâkalı Unsurlar

Mecmûada yer alan beyitlerde sevgilinin boyu dümdüz ve uzun olarak tarif edilmiştir. Bu sebeple kullanılan üç kavram; serv ve şimşâd ağaçları ile elif harfî olmuştur:

Yârsuz bu cihânda n'eylersin

Servi yok gülsitânda n'eylersin Emrî (G.28/1)

Serv

Türkçesi selvi olan “serv” dîvân şiirinde sevgilinin boyunun en çok benzetildiği unsurdur. Çoğu kez bu vazifesini istiâre olarak yani boy kavramı kullanılmadan onu ifade etmekle yerine getirir (Tolasa, 1973: 275). Beyitlerde serv, uzun okunuşu sebebiyle “âh”, rûzgârda hafif hafif sallanmasından dolayı “sehî ve hirmân”, uzun ve dik oluşuyla da “bâlâ” ve “bülend” ifadeleri ile kullanılmıştır:

Serv-kâdler ańıcaķ âh idesin her dem

Saňa ‘ âlemde Revânî bu hevâlar niçe bir Revânî (G.7/5)

Leblerüñ ğonce yañağuñ gül-i ħandân olmış

Ĥüsñüñ ey **serv**-i sehî tâze gülistân olmış Emrî (G.30/1)

Vaķt-i ğülzâr irdi bûlbûl oldu ğüyâ bir yaña

Şalınur ra‘ nâlanup her **serv**-i bâlâ bir yana Bursalı Rahmî (Tah.40/1)

Ķanı ol demler ki bir **serv**-i bülendüm var idi

Kâkülinden her gice boynumda bendüm var idi Zâtî (G.119/1)

Ķâh ‘ işve ğâh şîve ğâh cevır ü ğâh nâz

Ĥoĝrısı ey serv-ķâmet mûntehâsın mûntehâ Ferruhî (G.123/2)

Ne ‘ id oldu şalınduķ seyre ey **serv**-i ĥırâmânum

Ne açıldıķ fezâ-yı ğülşene ey verd-i ħandânum Hisâlî (G.155/1)

Şimşâd

Türkçe’de şimşir ağacı olarak bilinen şimşâd, uzunluğu sebebiyle sevgilinin boyunu tarif etmek için kullanılan ifadelerden birisidir (Çavuşoĝlu, 2017: 196). Şimşâdın beyitlerde de

bu yönde kullanıldığı görülür. ‘Ulvî, uzunluğu sebebiyle sevgilinin boyunu şimşâda teşbîh ederken, Necâtî serv ve şimşâdın uzun ve dik şekilli ağaçlar olduğuna vurgu yaparak sevgilinin boyunu şimşâd olarak tavsîf etmiştir:

Didüm dehenüñ oğşayalum ey boyı **şimşâd**

Didi o perî mühr-i Süleymâna el irmez Derzî-zâde ‘Ulvî (G.171/2)

Şimşâd ü serv irdüğine dik gelürdi lîk

Reftâr-ı yârı görelî bir pâre yatdılar Necâtî (G.16/3)

Seyfî’nin beytinde ağacın yaşam alnının sulak yerler oluşu görülür. Bu özelliği sebebiyle âşığın gözyaşlarıyla bağlantılı olarak kullanılmıştır:

Varsa yaşum ayağña irse ey serv-i revân

Çünkü **şimşâd** olduğu yerlerde âb olmak gerek Seyfî (G.148/3)

Harflerle ilgili benzetmeler

Elif harfî, Kur’ân-ı Kerîm’in ilk harfî olması, Allah yazılırken yine ilk harf olarak elif harfinin kullanılması ve şeklinin düz olması gibi özellikleriyle dîvân şiirinde kullanılmıştır (Uzun, 1995:36-37). Mecmûada ise elif harfî sadece boy anlamıyla yer alır. Sevgilinin boyu, uzun ve dümdüz oluşu yönüyle elif harfine teşbîh edilmiştir:

Kâmet-i dil-cûy-ı yârı nağş için nağğâş-ı dil

Resm ider şekl-i **elif** âh itdügümce her nefes Derzî-zâde ‘Ulvî (G.88/2)

Beyitlerde sevgilinin boyu ve diğer güzellik unsurları harflere teşbîh edilerek, çeşitli kelime oyunları da yapılmıştır:

Kâküli cîm anuñ kıddi **elif** kaşları nûn

Ne diyem anı ki başdan ayağa cân olmuş Emrî (G.30/4)

Elif kâmetüñ ile kaşuñā rā didiler

Beni kim egleye ‘ âlemde bu rādan ğayrı Bursalı Rahmî (Tah.20/4)

Göğüs ve göğüsle alâkalı unsurlar

Dîvân şiirinde göğsün “sîm” yani gümüşe benzetilmesi beyazlığı yönüyledir (Çavuşoğlu, 2017:200). Mecmûdaki şiirlerde de göğüs ve sîm bu yönde kullanılmıştır.

Sîm/sîmîn

Hisâlî, sevgilinin göğsünü gümüşe benzetmiştir. Bu durumu iki yönlü değerlendirmek mümkündür. Birincisi diğer beyitlerde olduğu gibi Hisâlî’nin tarif ettiği sevgili de beyaz tenlidir. İkinci olarak ise; göğsün gümüşe teşbîhi, kiliselerde Hz. Meryem figürlerinin göğüs kısımlarının gümüş renginde gösterilmesidir. Yani bu yönüyle sevgili put olarak tavsîf edilmiştir:

Hışâliye o **sîmîn**-ber idüp vişâle va‘ deler

Ne dirse aña şabr ider şitâbı yok rızâ’sı var Hisâlî (G.165/5)

Bilek ve bilekle alâkalı unsurlar

Sâ’îd, kolun dirsek ve el arasındaki kısmıdır. Ten renginden dolayı “sîm” yani gümüşe teşbîh edilmiştir (Çavuşoğlu,2017:202).

Sîm

Bâkî, aşağıdaki beytinde zamanın elverişsizliğinden ve şanssızlığından dolayı sevgilinin âşığın boynuna dolamadığı kollarını rengi cihetiyle sîm yani gümüş olarak tavsîf etmiştir:

Ne devrân muvâfık ne tîlî‘ musâ‘ id

Kolın boynuma şalmaz ol **sîm**-sa‘ îd Bâkî (G.182/1)

Sevgiliye ait diğer unsurlar*Reftâr*

Farsça kökenli olan reftâr, yürüyüş ve salınma anlamlarına gelmektedir (Çavuşoğlu, 2017:204). Mecmûadaki şiirlerde sevgilinin yürüyüşü nazlı, işveli olarak nitelendirilmiş, serv ve şimşâd ile karşılaştırılmıştır:

Bulımadılar arayup şîve-i **reftâr**uñı

Gitdi tûbâ bir yaña serv-i dil-ârâ bir yana Bursalı Rahmî (Tah.40/3)

Şimşâd ü serv irdüğine dik gelürdi lîk

Reftâr-ı yârı görelî bir pâre yatdılar Necâtî (G.16/3)

Güzeller nâz ile **reftâr** iderler

Dönerler gonce-veş güftâr iderler Muhibbî(G.22/1)

Bûse

Mecmûada yer alan şiirlerde “bûse” ifadesi, “tatlı”, “şerbet” gibi ifadelerle kullanılmıştır. Üsküplü İshâk Çelebi, aşağıdaki beytinde sevgilinin bûsesini, şiirlerinin akıcılığının ve güzelliğinin sebebi olarak göstermiş ve kendini bu yolla övmüştür:

Güzellerden birer **bûse** alır her şî' rine İshâk

Anuñçün böyle tatludur anuñ ebyât u eş'ârı Üsküplü İshâk Çelebi (G.74/5)

Zâtî'nin beytinde ise “bûse”, “la'l-i leb”, “şerbet” ve “dîvâne” kavramlarıyla birlikte kullanılmıştır. Şiirde âşığın sevgilinin la'l dudaklarından şerbet gibi tatlı bir bûse istediği görülür. Âşık, bu isteğine sebep olarak da aşktan dîvâne olan gönlünü gösterir. Şâir, bu kavramları tenasüplü şekilde kullanarak la'l şerbetinin gönül rahatsızlıklarına iyi geldiğini hatırlatmıştır (Pala,2003:69-70):

Bûse ister dem-be-dem la' l-i lebüñden tırmayup

Şerbetin içmek diler dîvâne gönlüm istenür Zâtî (G.102/3)

Handân

Farsça kökenli “handân” ifadesi, gülücü ve gülen gibi anlamlara gelmektedir (Nâcî,1322:346). Beyitlerde özellikle “gül” ile kullanıldığı görülür. Ferruhî’nin aşağıdaki beytinde sevgilinin kırmızı ve küçük dudakları, gülerken açılması bakımından goncanın güle dönüşmesine teşbîh edilmiştir:

Görem ey cân seni bir âfet-i devrân olasın

Açulup gönce iken gül gibi **handân** olasın Ferruhî (G.147/1)

Gamze

Süzgün bakış anlamına gelen gamze dîvân şiirinde sevgilinin yan bakışı için kullanılmıştır (Tolasa,1973:196). Mecmûadaki beyitlerde “gamze”, kâtil, kan dökücü ve kan içici olarak nitelenmiş, ok ve kılıç gibi savaş aletlerine teşbîh edilmiştir.

Kâtil, öldüren

Mecmûadaki beyitlerde gamze, “öldüren”, “katl eden” olarak tavsîf edilmiştir. Fakat sevgilinin âşığı doğrudan gamze ile öldürdüğü görülmez. Gamzenin “kâtil”e teşbîhi, sevgilinin “bûse” ve “ham” gibi diğer unsurlarını güçlendirmek için kullanılmıştır. Necâtî’nin tezat üzerine kurulmuş beytinde sevgilinin yan bakışıyla öldürürken bûsesi ile dirilttiği görülür:

Dirgürem dimiş idüñ **gamzenüñ öldürdüğünü**

Yine bir bûseñi alam gibi ikrârüñ ile Necâtî (G.141/2)

Bâkî’nin aşağıdaki beytinde öldürücü, kan dökücü olarak nitelendirilmişse de âşığı öldüren unsur olarak görülmez. “Başdan” ifadesi tevriyeli şekilde kullanılmış bu yolla âşığın sevgilinin saçlarının ucundaki kıvrımlara asılarak öldüğü söylenmiştir:

Ṭursun yirinde **gamze-i kattâl-i hûn-feşân**

Başdan belâlu ‘ âşıkı ol bir ham öldürür Bâkî (G.146/4)

Kanla beslenen

Azmî-zâde Hâletî aşağıdaki beytinde “mey-i hamrâ” yani kırmızı şarap, “Hûn” yani kan, “kanum” ve “dem” ifadeleri kırmızı olmaları yönüyle tenasüplü olarak kullanılmıştır. Şâir kırmızılık bağlamında kurduğu beytinde gamzeyi de kan ile beslenen olarak tavsîf etmiştir:

Eylesün nûş dem-â-dem mey-i hamrâ yirine

Benüm ol **gamze-i hûn-ẖâra** bağışla kanum Azmî-zâde Hâletî (G.168/3)

Harâmî

Necâtî, aşağıdaki beytinde harâmîlerin geceleri yol kesmesine telmihte bulunarak, sevgilin yan bakışını “harâmî”ye teşbîh etmiştir:

Beni ey kâküli yollar başıcı

Harâmî gamzeññ kırtar elinden Necâtî (G.14/3)

Ok

Abdî’nin aşağıdaki beytinde sevgilinin gamzesi “ok”a, “gönül” ve “cân” da hedefe teşbîh edilmiştir. Şâir bu yolla âşığın canını sevgili uğruna ortaya koyduğunu söyler:

Dilde **gamzeñ okın** ezâya kıdum

Komadum cânımı cefâya kıdum ‘Abdî (G.2/1)

Zülfikâr

Şem’î, telmih sanatını kullanarak âşığın gönlünü feth edilecek bir ülkeye, sevgiliyi Hz. Alî’ye sevgilinin gamzesini de Zülfikâra teşbîh etmiştir:

Çeküben **Zü’l-fikâr-ı gamzesini**

Gönüller mülkini feth itdi Haydar Şem’î (G.73/4)

3.4.3.2. Âşık

Dîvân şiirinde âşık, her durumda hasret ve ıstırap içinde bulunan insandır. Aşağılanacağını, azarlanacağını, hakarete maruz kalacağını bilse sevgiliden bir söz bekler. Aşk acısında deli dîvâne olur, Mecnûn gibi kendini dağlara, çöllere vurur. Sevgilinin aşkından göğsünde yaralar çıkar, yüzü sararır, zayıflar. Ateşli bir hastalığa tutulmuş gibi sürekli hayâl dünyasında yaşar (Kurnaz, 2012:193). Mecnûda yer alan şiirlerde de âşık, gam çeken, bülbül, hasta ve bende gibi kavramlara teşbîh edilmiştir.

3.4.3.2.1. Gam-hâr

Gam-hâr, gam yiyen, gam çeken anlamlarına gelmektedir. Çekilen acının ve sıkıntının fazlalığını anlatabilmek amacıyla bu ifade kullanılmıştır. Şem'î aşağıdaki beytinde, sevgilinin verdiği eziyete rağmen âşığın vazgeçmeyişi, aşka mübtela oluşunu “âşık-ı gam-hâr” terkîbiyle ifade etmiştir:

Şanemâ sencileyin yâr-ı cefâkâr olamaz

Nitekim bencileyin ‘âşık-ı **gam-hâr** olamaz Şem'î (G.33/1)

Aşağıdaki beyitte ise âşığın çaresizliği ve yalnızlığı “gam-hâr” şeklinde ifade edilmiştir:

N'ideyin n'eyleyeyin bî-kes ü bî-yâr oldum

Künc-i gamda çaluban derd ile **gam-hâr** oldum ? (Müs.29/2)

3.4.3.2.2. Bülbül (‘ândelîb)

Dîvân şiirinde bülbül güzel sesinin yanı sıra gülün aşkı yüzünden kendi canından vazgeçerek, güle kırmızı rengini verdiği hikayesiyle kullanılır (Çavuşoğlu,2017:210). Aşağıdaki beyitlerde de görüleceği üzere âşık, “bülbül” gibi gülün sevdasından ağlayan, inleyen, gülün dikeninden dert yanan kişi olarak tavsîf edilmiştir:

Benüm hâlüm mükedder müdde'îden

Nitekim **bülbül**ün derdi dikendür Muhibbî (G.83/3)

Necâtî'nin aşağıdaki beytinde “dem” ifadesi tevriyeli olarak kullanılmıştır. “Dem”, “bûlbûl”, “gülşen”, “gül” ve “zâr u zâr” arasında gül ile bûlbûl hikâyesi bağlamında tenasüp bulunmaktadır:

Dem-be-dem **bûlbûl** gibi ben zâr u zâr ağlayayın

Şan ferâğat gülşeninde ‘âlemi güldür bana Necâtî (G.122/2)

3.4.3.2.3. Deli (şeydâ, dîvâne)

Dîvân şiirinde âşığın dîvânelere benzetilişi, dîvânelerle ilgili inanç ve uygulamalar yönüyle olmuştur (Çavuşoğlu, 2017:211). Beyitlerde deli, dîvâne olarak nitelendirilen akıl hastalarının tedavi sürecinde zincirle bağlama yönteminin kullanıldığı görülmektedir.

Muhibbî'nin aşağıdaki beytinde olduğu gibi sevgilisinin aşkından yanan, onun uğruna aklından vazgeçmeyi göze alan âşık, sevgilinin zincire teşbîh edilen saçlarına bağlanmak ister:

Şaçun̄ zencîrine **dîvâne** oldum

Anı boynuma dağmazsın nedendür Muhibbî (G.83/4)

‘Ubeydî'nin beytinde ise “aşk” zincire, âşık ise aşk denilen akıl hastalığından kurtulmak için çaba sarf etmeyen dîvâneye teşbîh edilmiştir. Olağanüstü ve sadece akıl hastaları tarafından görüleceğine inanılan “perî” ve “dîvâne” ifadeleri ile “zincîr” tenasüplü olarak kullanılmıştır:

Beni zencîr-i ‘aşka şanma kim bağlanmadum gitdüm

Senün̄ **dîvâne**ñ oldum ey perî uşlanmadum gitdüm ‘Ubeydî (G.159/1)

3.4.3.2.4. Hasta

Mecmûada yer alan şiirlerde âşığın hastalığı; aşk hastalığı, gam hastalığı ve cân hastalığı şeklinde nitelendirilmiştir. ‘Abdî'nin beytinde de görüleceği üzere âşığın hastalığının çaresi yoktur, bu hastalık ne dirilmeye müsaade eder ne de öldürür:

Ne ölü ne dirilür çâresi yok **haste** degül

Bilemez derd ü gamıyla anı yâ Rab nic'idüm 'Abdî (G.31/5)

Taşlıcalı Yahyâ ve Bâkî'nin aşağıdaki beyitlerinde ise aşk hastalığına yakalanan ve bu durumdan mutlu olan âşıklar yer almaktadır:

Ne sağ olmak murâdumdur ne ölmekden kaçır cānum

Cihānda **haste**-i 'aşk olalı bir hoşça hālüm var Taşlıcalı Yahyâ (G.9/2)

Haste-i derd-i 'aşkı cānānem

Mübtelâ-yı belâ-yı hicrānem Bâkî (G.177/1)

Aşağıdaki beyitlerde ise; cân ve gam hastalığına yakalanan âşıklar sevgiliden rahmet göstermesini istemekte, meded ummaktadır. Necâtî'nin beytinde “şekker-nâb” yani sevgilinin dudağı tedavi ediciliği ile yer almaktadır:

Cân hastesine şekker -i nābuñdan em buyur

Didüm didi kim ölmez iseñ iresin eme Necâtî (G.117/3)

Ġamuñdan **haste** olup dil kapuñda yaşdanur taş

Terahhüm kıl ki 'uşşākuñ kıatı yaşdukdadur başı ? (G.95/1)

3.4.3.2.5. Ser-mest

'Amrî'nin aşağıdaki beytinde sevgilinin süzgün bakan gözleri içkiye teşbîh edilmiş ve âşık, içki içerek kendinden geçen bir sarhoş olarak nitelendirilmiştir:

Pür-şafâ idüp beni meclisde **ser-mest** eyleyen

Bāde-i şāfî midür şol nergis-i şengül midür 'Amrî (G.136/3)

3.4.3.2.6. Gedâ

Taşlıcalı Yahya'nın beytinde, âşık düşkün haldeki bir fakir olarak tavsîf edilmiştir. Sevgili bu durumundan dolayı ondan utanmakta, meclislerde dahi onun adını andırmamaktadır:

Ben **gedâ**dan ‘âr ider çün ol şeh-i ‘âlî-cenâb

Şoḥbetinde kâşķî adum daḥı anılmasa Taşlıcalı Yahyâ (G.57/2)

3.4.3.2.7. Bende

Mecmûada yer alan şiirlerde âşıklar sevgilinin bendesi, kulu olarak tavsîf edilmişlerdir. Aşağıdaki her iki beyitte de âşığına yüz vermeyen sevgili efendiye, sevgilinin vefasızlığına rağmen umudunu yitirmeyen âşık ise köleye teşbîh edilmiştir:

Bilesin hâlini dâ'im ne çeker **bendeler**ün

Göreyin ‘aşķa düşüp sen de giriftâr olasın Ferruhî (G.63/4)

Va‘de-i ferdâya şaldı âh kim ben **bendes**in

Bir kıyâmet serv-ķad maḥbûb efendüm var idi Zâtî (G.119/4)

3.4.3.2.1. Gönül

Âşık ile ilgili maddî ve manevî durumların; münasebetlerin izahında, genellikle ayrı bir şahısmış gibi aksettirilen gönül, âşıktaki sevgiliyi hissedişin ve idrâk edişin merkezidir (Çavuşoğlu,2017:215).

Şîşe

Gönül; kırılması, incinmesi ve naif olması yönüyle “şîşe”ye teşbîh edilir. Revânî, sevgilinin sözlerini ve davranışlarını kırıcılığı sebebiyle “seng” yani taş teşbîh etmiştir. Şâirin, sevgilinin bu yönünü vurgulamak maksadıyla âşığın nazik gönlünü “şîşe” olarak tavsîf ettiği ve bu bağlamda “sımak” ve “inkisâr” ifadelerini de tenasüplü olarak kullandığı görülür:

Dil **şîşesin** şımazduñ urup seng-i cevı ile

Hoş gelmeseydi saña bizim inkisârumuz Revânî (G.24/4)

Murg

Gönül, sevgiliye mübtelâ olması, onun tuzaklarına düşmesi yönüyle kuş anlamına gelen “murg”a teşbîh edilmiştir. Beyitte “murg”, “dâm” “dâne” ve “sayd etmek” ifadelerinin tenasüplü olarak kullanıldığı görülür:

Murg-ı dil degme güzel dâmına düşmez şimdi

Bu cihânda anı şayd itmege bir dâne gerek Revânî (G.34/4)

Şeydâ (dîvâne)

Şiirlerde “gönül”; zabt edilememesi, söz dinlememesi ve perîşân olması yönüyle “şeydâ”, “dîvâne” ve “Mecnûn” gibi delilik anlamına gelen ifadelerle birlikte kullanılır. Bursalı Rahmî, aşağıdaki beytinde gönlü, zâhidin akli başında ve mantıklı şekilde verdiği sözleri dinlemeyen “şeydâ” olarak tavsîf etmiş, bu yolla aşkın olduğu yerde mantığın bulunmadığını dile getirmiştir:

Fâ’ide itmez ne lâzımdur dil-i **şeydâ**ya pend

‘Aşka mâni’ olıma zâhid kelâm-ı hûşmend

Bursalı Rahmî (Tah.40/2)

Hilâlî, âşığı perîşân vaziyette ve ağlayak gam çöllerinde gezen bir insan şeklinde tavsîf etmiştir. Şâir, Leylâ ve Mecnûn hikayesine telmihte bulunmuş ve âşığı bu yönüyle Mecnûn’a teşbîh etmiştir:

Ġam beyâbânında ser-gerdân olup kalmazdı zâr

Ey saçı Leylâ dil-i **dîvâne Mecnûn** olmasa Hilâlî(G.79/2)

Fuzûlî, âşıkların aşk derdiyle mutluluğu unuttuğunu, “şeydâ” olarak tavsîf ettiği gönlünün bu duyguyu bilmediğinden sevgiliden bu yönde dilekte bulunamamasıyla dile getirmiştir:

Gerçi bu cāndan dil-i şeydā için kām isterem

Şorsa cānān bilmezem kām-ı dil-i şeydā nedür Fuzûlî (G.41/2)

Şeh-bâz

Sevgili gerek sözleriyle gerekse de davranışlarıyla âşığa devamlı zulüm eder. Bu yönüyle de şiirlerde “taş kalpli” olarak nitelendirilir. Fevrî’nin aşağıdaki beytinde sevgilinin taş kalpli olarak nitelendirilmesi sebebiyle, sevgilinin kalbine girmeye çalışan âşığın gönlü de kayalıklara yuva yapan şeh-bâza teşbîh edilmiştir:

Dil-i ‘âşık ki sengin gönlünü yāruñ mekân eyler

Hemān şeh-bâza beñzer kim taş içre âşiyān eyler Fevrî (G.126/1)

Hâne

Âşığın gönlü sevgilinin güzelliğinin, hayâlinin yaşatıldığı yerdir. “Sultan”, “efendi” olarak tavsîf edilen sevgilinin bulunduğu gönül de “saray”a teşbîh edilir. Makâlî de leff ü neşr sanatı ile kurduğu beytinde gönül evini “sultan’ın özel sarayı”, gönül evinin kapısını açıp kapatan sevgiliyi de “sultan”olarak nitelendirmiştir. Şâir aynı zamanda beyitte “gönlü açılmak” deyimine de işaret etmiştir:

Dil hânesin gam-ı ruḥ-ı cānān açar kıpar

Ḥalvet serāyı ḥāşını sultān açar kıpar Makâlî (Müf.42)

Der ü dîvâr

Osmanlı dönemi kapılarında ve duvarlılarında mermer, taş, ahşap, çini, maden gibi maddeler üzerine oymak veya kabartmak suretiyle işlenmiş yazı yazma geleneği vardır ve bunlara “kitâbe” adı verilir (Alparslan,2002:76-81). Üsküplü İshâk Çelebi, bu duruma telmihte bulunarak gönlü “der ü dîvâr” olarak tavsîf etmiştir. Âşığın duvara benzettiği gönlüne “âh şâhum” yazması ise Bektâşî şâirlerin göğüslerinde açtıkları yaraları hatırlatmaktadır. Bektâşî, geleneğinde “şâh” kavramı haksızlığı, yoksulluğu ve zulmü ortadan kaldıracağına inanılan kurtarıcı bir güçtür (Gökbel, 2019:819):

Âh şâhum diyü yazduk **der ü dîvâr**-ı dile

Ötesin yazmağa varmaz dilümüz şâh bilür Üsküplü İshâk Çelebi (G.149/2)

Sâye

Dîvân şiirinde sevgili “yüce”, “üstün”, “mükemmel” olarak nitelendirilir. Sevgilinin manevî olarak bu şekilde anılması, şâirlerin sevgiliyi ulaşılamayacak kadar uzun boylu olarak tarif etmesine de neden olmuştur. ‘Ulvî’nin aşağıdaki beytinde de sevgili bu yönüyle “servi”ye teşbîh edilmiştir. Gelenek, sevgilinin bu kadar uzun boylu ve yüce olduğu yerde âşığın, alçakta ve acınacak durumda olmasını gerektirir. Şâir bu cihetle âşığın gönlünü yere yansıyan, alçakta olan “gölge”ye teşbîh etmiştir:

Dil **sâye** gibi hâk-i mezelletde yatur âh

Yıllar geçer ol serv-i hîrâmâna el irmez Derzî-zâde ‘Ulvî (G.171/3)

Çeşme

Bâkî aşağıdaki beytinde âşığın gönlünü, kalem vasıtasıyla dile gelmesinden dolayı çeşme olarak tavsîf etmiştir. Bu yolla oluşan şiirlerini de sarhoş ediciliği ve güzelliği bakımından şarap olarak nitelemiştir:

Elüme girmeye mi bir dahı cām-ı şahbâ

Lüle-i hâme ile **çeşme**-i dilden Bâkî Bâkî (G.172/4)

3.4.3.2.8. Âşıkda vücûd aksâmıyla ilgili mefhûmlar

Cism

Mürde

İshâk Çelebi aşağıdaki beytinde, sevgilinin yolunda kendinden geçen, aşkından gömleğini parçalayan âşığın böyle yapmasının sebebini bu yolda ölümü göze almasına bağlamıştır:

Çeküp pîrâhenüm çāk-ı girîbân itdügüm bu kim

Bu **mürde**-cism için pîrehen olmaz kefenden yeg Üsküplü İshâk Çelebi (G.132/3)

Kafes

Sa'yî, sevgiliyle kavuşmayı “Hümâ” kuşuna benzetir. Devlet kuşu olarak da bilen “Hümâ”nın gıdası kemiktir. Âşık da kavuşma “Hüma”sını yakalayabilmek uğruna kemiklerinin iç içe geçmiş bir kafese dönüştürmüştür. Şâir, Hümâ, üstühân, şikâr ve kafesi tenasüplü olarak kullanılmış, âşğın iç içe geçen kemiklerini de müşebbek kafese (tahtaların içi çe geçirilmesiyle yapılan kafes çeşidi) teşbîh etmiştir:

Sa'yî bir gün hümâ-yı vaşl ola diyü şikâr

Üstühân-ı cismümi itdüm müşebbek bir **kafes** Sa'yî (G.72/5)

Nâ-tüvân

Necâtî'nin aşağıdaki beytinde âşık, şarap olarak nitelenen aşktan vazgeçmeyen, tövbe etmeyen “nâ-tüvân” yani güçsüz, kuvvetsiz bir insan olarak tavsîf edilmiştir:

Hey benüm ol bir zâr-ı **nâ-tüvândan** geçmişem

Tevbe ' arz itme baña bir lahza meyden geçmeden Necâtî (G.61/3)

Cân

Şem'

Şefî'î, “cân”ı erimek yok, olmak yönüyle şem'e teşbih etmiştir. Tâc ifadesi ile de Bektâşî dervişlerinin giydiği tacı ve bu tacı kutsallaştıran “tacın içi sır, dışı nur” ifadesini hatırlatmaktadır (Gökbel,2019:838):

Cân eritdi hıdmetinde **şem'**-i nûr-efşân aña

Tâc-ı zer geydürse tañ mı âteş-i süzân aña Şefî'î (G.70/1)

Gûş

‘Ulvî aşağıdaki beytinde “gûş-ı cân” yani cân kulağı deyimini kullanmıştır. Bu deyimle âşığın sevgiliyi çok dikkatli bir şekilde, izlediği, takip ettiği ve dinlediği anlaşılmaktadır. Şâir bu ifadeyi kullanarak, sevgilinin haramiye benzettiği gamzesiyle âşıklarına eziyet ettiğini, acıdan feryâd ettirdiğini dile getirmiştir:

Kime kaçd itdi ‘aceb yine Һarāmī ğamzeñ

Gûş-ı cânâ ser-i kūyuñda bir âvâz gelür Derzî-zâde ‘Ulvî (G.158/4)

Yüz

Altın (zer)

Âşığın en belirgin özelliklerinden birisi benzinin sararmasıdır. Şem’î âşığın yüz rengini bu yolla “zer” yani “altın” olarak tavsîf etmiştir:

Eritdũñ cânuñı Һasret ile Şem‘î

Şararduñ **zer** gibi bir sîm-tensüz Şem‘î (G.23/5)

Göz

Gümüş

Âşığın gözleri, sevgilisinin hasretiyle gece gündüz ağlamaktan rengini kaybetmiş, gözlerinin feri gitmiştir. Âşığın gözlerinin bu yönüyle gümüşe teşbih edildiği görülür. Şâir hüsn-i ta’lîl sanatını kullanarak, âşığın gözlerinin gümüşe dönmesini, sevgilinin altınla ve gümüşle elde edilmesine bağlamıştır:

Sen zer ü sîm ile şayd olduĝuñı işideli

Gözlerüm **gümüşe** döndi yüzüm altun gibidür Karamanlı Nizâmî (G.49/4)

Gözyaşı*Çeşme*

Âşığın gözleri sürekli ağlaması, gözyaşlarının devamlı akması yönüyle çeşmeye teşbîh edilmiştir:

Taşup taşup dökülür çeşmimüñ **buñ**arları

Çağıl çağıl akar o çeşmesârı gördüñ mi Şefî'î (G.10/2)

Sü

Sü, asker demektir ve gözyaşı arda arda damlaması yönüyle tabur halinde giden askerlere teşbîh edilmiştir. Şâir, âşığın gözyaşlarının çokluğunu anlatabilmek adına bu şekilde bir benzetmeye gitmiştir:

Akanlar cû gibi her **sü** benüm bu eşk-i çeşmümdür

Düşüren kûha şimşâdı senüñ kıadd-i nihâlüñdür Şefî'î (G.87/3)

Yâkût-mercân

Âşığın gece gündüz ağlamaktan akıttığı kanlı yaşlar renkleri yönüyle yâkût ve mercâna teşbîh edilmiştir. 'Adnî, hüsn-i ta'lîl sanatını kullanarak kanlı gözyaşlarını sevgilinin başına örttüğü kırmızı örtüye bağlamıştır:

Hayâl-i la' l-i dür-pûşuñla çeşmüm

Döker **yâkût ile mercân** güherden 'Adnî (G.101/3)

Deryâ

Hayâlî mübalağa sanatını kullanarak kurduğu beytinde âşığın gözyaşlarını çokluğu, fazlalığı sebebiyle deryâya teşbîh etmiştir:

Çeşm-i **deryā**-bāruma nisbet benüm baħr-i muħiṭ

Ṭıflıdur ḥāk ile oynar şimdi girdi yaşına Hayālî (G.143/3)

Bel

Çeng

Selîkî, âşığın aşk derdinden bükülen boyunu şekli sebebiyle “çeng” olarak tavsîf etmiş, “bezm” ve “figân” ifadeleriyle de tenasüplü olarak kullanmıştır:

Büküldi kâmetüm ğamdan belâ bezminde **çeng** oldum

Selîkî her kılum bir şavtıla eyler figân yir yir Selîkî (G.77/5)

3.4.3.3. Rakîb (ağyâr)

Rakîb, sevgilinin yanında, yakınında olan ve vuslata kavuşan kimsedir. Sevgili âşığın yüzüne bile bakmazken rakîb ile sohbet eder, geceleri ona misafirliğe gider:

Koyup ‘âşıkların ol mâh-rûlar

Rakîb ile varup bâzâr iderler Muhibbî (G.22/2)

3.4.3.3.1. Şer

Zâtî aşağıdaki beytinde rakîb kötü, fena anlamındaki “şer” ile nitelemiştir. Beyitte sevgilinin rakîbe kıyamadığı görülür:

Didüm ki **şer** rakîbi helâk eyleseñ nola

Bir lahza ṭırdı ṭırdı ayıtdı ḥayır ḥayır Zâtî (G.53/4)

3.4.3.3.2. İt (köpek)

Revânî ve Âfitâbî beyitlerinde âşığı rakîb ile kıyaslamışlar ve rakîbi aşağılamak amacıyla it olarak nitelemişlerdir:

Dâ'im rakîbe izzet ider ol niğârumuz

Bir itce yok katında bizüm i' tibârumuz Revânî (G.24/1)

Biz saña iremezüz sürünir erdükce rakîb

Âşık-ı şâdık uyuz itçe degül yanuñda Âfitâbî (G.58/4)

3.4.3.3. Eşek (har)

Cem Sultan, rakîbi eşeğe teşbîh ederek, kılığı kıyafet değişse de kötü özelliklerinin aynı kaldığını “eşek dibâce ile âdem” olmaz atasözüyle belirtir:

Rakîb-i har geyer kemhâ velîkin

Eşek dibâce ile âdem olmaz Cem Sultan (G.96/3)

3.4.3.4. Diken (hâr-ı mugaylân)

Hayretî, sevgilinin kapısının önünü Ka'be olarak tavsîf eder, âşığın kutsallık atfettiği bu yere gelmesine engel olduğu için rakîbi de “deve dikenî” denilen diken çeşidine teşbîh eder:

Vardum idi küyuña men' itmeseydi it rakîb

İrdüm idi Ka' beye har-ı muğaylân olmasa Hayretî (G.99/3)

Şem'î ise sevgiliyi gül, rakîbi güle yaklaşmaya engel olan diken olarak tavsîf etmiştir:

Bulınmaz bu cihân bağında hergiz

Ne yâr ağyârsuz ne gül dikensüz Şem'î (G.23/3)

3.4.3.5. Şeytân

Hayretî, Hz. Âdem'in Cennet'ten Şeytân yüzünden kovuluşuna telmihte bulunarak, sevgilinin evinin önünü Cennet'e rakîbi de Şeytân'a teşbîh etmiştir:

Yir iderdi Cennet-i kūyuñda Ādem ey perī

Ara yirde şol raķīb-i dīv-i **Şeytān** olmasa Hayretî (G.99/4)

3.4.3.3.6. Kâfir

Hayâlî'nin aşağıdaki beytinde, sanem, zünnâr, kâfir ve bî-dîn İslâm dışı unsurlar olmaları noktasında tenasüplü olarak kullanılmıştır. “Put”a teşbîh edilen sevgilinin saçları Hristiyanlığın alâmetlerinden olan zünnâr, rakîbi de “bî-dîn” dinsiz olarak tavsîf etmiştir:

Zünnâr-ı zülfün eyledi **bî-dîn** raķibe ‘arz

Gördüñ mi ol şanem niçe kâfirlik eyledi Hayâlî (G.105/3)

3.4.3.3.7. Sovuk el

Âfitâbî, rakîb için yabancı anlamındaki “sovuk el” tabirini kullanmıştır:

Sovuk el değmedi ise ‘aceb ey gül saña kim

Yâd ayağ izleri var rāh-ı gülistānuñda Âfitâbî (G.58/2)

3.4.4. Tabiât

3.4.4.1. Kozmik âlem

3.4.4.1.1. Gökyüzü (felek, çarh, sipihr)

Dîvân şiirinde şâirlerin gökyüzüne karşı tutumları menfidir. Felek, insanın kaderinin yazılması ve talihinin hazırlanması bakımından şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir (Çavuşoğlu,2017:249). Beyitlerde kıskanç, hilekâr, kararsız gibi olumsuz ifadelerle nitelenmiştir. ‘Abdî’nin ilk beytinde “felek” Allah’a şikâyet edilecek, Allah tarafından hesaba çekilecek fânî olarak nitelendirilmiştir. Şair, ikinci beytinde “dünyadada bir iki gün konuk olmak” deyimiyle insanoğlunun faniliğe işaret etmiştir:

Elüm irmez saña gücüm yitmez

Ey **felek** ben seni Hudāya kodum ‘Abdî(G.2/5)

Bir iki gün konuğuñ dünyede incütme **felek**

Beni şanma gidicek bir dağı bu yire gelem ‘Abdî (G.31/4)

Kıskanç (reşk)

Hisâlî’nin beytinde felek sevgilinin kapısının önünü kıskanan, kıskançlığından yüzü kızaran bir insan olarak tavsîf edilir:

Reşk-i kuyuñla felek başına odlar yakmış

Şevk-i ruhsârûñ ile mihr-i dıraşşân tutuşa Hisâlî (G.156/2)

Hilekâr

Hâyâlî, zenginlikleri ve ihtişamlarıyla ünlü Acem kahramanlarını da kullanarak dünyanın geçici olduğunu söylemiş ve feleği bu yönüyle hilekâr olarak tavsîf etmiştir:

Ey Hâyâlî cām-ı Cem nûş it ki ‘**ayyâr**-ı felek

Kıpdı Cemşîdüñ külâhın efser-i Dārâ ile Hayâlî (G.120/5)

Hokka

Aşağıdaki beyitte çarh, ağzına kadar zehirle doldurulmuş bir hokkaya teşbîh edilmiştir. Gubârî, dînî-tasavvufî çizgide şiirler yazan bir şâirdir. Onun fikriyle, dünya ayrılık ve imtihân yeridir. Dünyanın gelip geçici nimetleri tatlı görünür fakat ayrılık acısını geçici olarak unutturur, kulu gaflete düşürür. Bu sebepten Gubârî, dünya nimetlerini de zehir olarak nitelendirmiştir. Bu benzetmelerinin yanı sıra felek ile hokka arasında devirdeki astrolojik telakkîlerden dolayı şekil bağlamında benzerlik de bulunmaktadır. Yine hokkanın içerisindeki mürekkebin rengi ve gökyüzü de renk olarak bağlantılıdır:

Sen serâbı anuñ içinde görüp mâ şanduñ

Hokka-i çarh ki zehr ile leb-â-leb pürdür Gubârî (Ter.1/3)

İhtiyâr (pîr)

Çarhın, kâinâtın kuruluşundan beri âlemde meydâna gelen tüm hadiselerle şahit oluşu, onun bir ihtiyâr gibi tasavvur edilmesine sebep olmuştur (Tolasa,1973: 429). Şefî'î ve Hayâlî'nin beyitlerinde de bu yönde bir teşbîh söz konusudur:

Ol mehûn ' aşkına abdâl olmasaydı **pîr**-i çarh

Ey Şefî'î eylemezdi bu semâ'î dâ'îmâ Şefî'î (G.108/5)

Hayâlî'nin beytinde yaşlı ifadesi “kadın”la birlikte kullanılmıştır. Bu durum çarhın aynı zamanda cadı olarak nitelendiğini de göstermektedir:

Her kim bu çarh-ı **pîre**-zene mâ'îl oldu

Merdâneler içinde bugün erlik eyledi Hayâlî (G.105/2)

Bî- karâr

Rahmî, dünyanın dönüşünden dolayı, “gerdûn”u yani gökyüzünü bî-karâr (kararsız) olarak tavsîf etmiştir:

Âh-ı Rahmîden n'ola gerdûn olursa **bî-karâr**

Gerd-i miñnet kıldı çün mir'ât-ı kalbin pür-gubâr Bursalı Rahmî (Tah.40/5)

3.4.4.1.2. Gezegenler

Müşteri

Bir diğer adı Bercîs olan yıldız altıncı gökte bulunmaktadır. Günümüzdeki adı “Jüpiter”dir. En uğurlu yıldız demek olan “sa'd-ı ekber” adıyla anılır. Güneş ile bir araya geldikleri zaman dilimi “kıran” olarak adlandırılır. “Sahip-kıran” ifadesi de bahsi geçen vakitte doğanlar için kullanılır (Çavuşoğlu, 2017:257). Pazartesi gecelerine ve perşembe gündüzlerine hakimdir. Mavi renk grubundadır ve kimyacılarca adı tunçtur. Bu yıldızın etkisi altında doğanlar kerem, akıl, hayâ, din, ilim sahibi olurlar. Kültürümüzde, feleğin kadısı ve hatibi olduklarına dair inanç da mevcuttur. Edebiyatta mihr, meh, hilal, felek, zühre gibi astrolojik terimlerle

birlikte kullanılır (Onay, 2013:307). Şâirler, alıcı anlamına gelen müşteri ile bu ifadeyi tevriyeli olarak kullanmışlardır:

Felekler kaçırına zînet viren mihr-i cemâlûndür

Cihânı **müşteri** iden saña iki hilâlûndür Şefî'î (G.87/1)

Degme bir meh-rûya ey dil **müşteri** olmak neden

Bir güzel sevmek gerek kim mâh-tâb olmak gerek Seyfî (G.148/2)

Zühre

Bugünkü adı Venüs olarak bilinen Zühre yıldız ilmine göre üçüncü gökte yer almaktadır. Dünyadan görünen parlaklığı ve sabaha kadar duruşu sebebiyle zevk ve sefa ile bağdaştırılmıştır (Çavuşoğlu,2017:256). Türk kültüründe Çobanyıldızı, Kervankıran gibi isimlerle yer almıştır. Edebiyatta ise bu isminin yanı sıra “Nahid” ismi de kullanılmıştır. Salı gecesi ile cuma günü onun etkisi altındadır. Kimya ilminde adı kalaydır. Zevk, eğlence ve musikîyi temsil eder. Etkisi altındaki insanların zeki, güzel ve sanata yatkın olduğuna dair bir inanç vardır (Onay, 2013:440). Aşağıdaki beyitte de görüleceği üzere müşteri, hurşîd, kamer gibi feleklerle ilgili ifadelerle birlikte kullanılır. Bu ifadelerin dışında çeng, sâz, çengâne gibi eğlence meclisinin unsurlarıyla birlikte kullanıldığı da olmuştur:

Ben ol **zühre**-cebîne müşteriye

Ki elüme şuna hurşîd ü kamerden ‘Adnî (G.101/4)

3.4.4.2. Zaman

Dîvân şiirinde zaman kozmik bir unsur olmanın ötesinde, müstakil bir varlığı ve etkenliği olan olaylar zinciridir. Başlı başına bir kuvvettir (Tolasa,1973:452). Mecmûadaki beyitlerde de bu durum söz konusudur. Yalnızca “gündüz” ve “gece” gibi zaman dilimi ifade eden kavramlar renk cihetiyle sevgilinin güzellik unsuru olarak kullanılmıştır.

3.4.4.2.1. Gün (gündüz (rûz)/seher)

Beyitlerde sevgilinin yüzü, aydınlık ve parlak olması dolayısıyla “gündüz”e teşbîh edilmiştir. Sabrî, leff ü neşr sanatı üzerine kurduğu beytinde sevgilinin yüzünü “gündüz”e teşbîh ederken, yüzünde çıkan ayva tüylerini de rengi cihetiyle “gece” olarak tavsîf etmiştir:

Olur mı **rûz** rûşen k’olmaya şoñı şeb-i târîk

Ġurûr itme gelür haṭṭ ruḥ-ı zîbâya sulṭānum Sabrî (G.161/2)

Karamanlî Nizâmî de gündüz ve gece kavramlarını yine sevgilinin güzellik unsurları bağlamında kullanmış ve sevgilinin yüzünü parlaklığı dolayısıyla “gündüz”e, zülfünü de siyahlığından ötürü “gece”ye teşbîh etmiştir:

Rûz u şeb zülf ü ruḥuñ fıkri enîsüm olalı

Ne gicem giceye beñzer ne günüm gün gibidür Karamanlî Nizâmî (G.49/2)

3.4.4.2.2. Gece (gice)

Beyitlerde gecenin hem benzetme unsuru hem de zaman dilimi olarak kullanıldığı görülür. Zâtî’nin aşağıdaki beytinde sevgilinin saç rengi yönüyle geceye teşbîh edilmiştir:

Ḳanı ol demler ki bir serv-i bülendüm var idi

Kâkülünden her **gice** boynumda bendüm var idi Zâtî (G.119/1)

Beyitlerde, sevgilinin geceleri gezdiği, âşıklarıyla buluştuğu görülür. Ferruhî de aşağıdaki beytinde sevgilinin bir kez de kendisine misafir olmasını ister:

Ne içün gelmiyesin Ferruhîñüñ meskenine

N’ola bendeñdür aña bir **gice** mihmân olasın Ferruhî (G.147/5)

Âfitâbî de aşağıdaki beyitlerinde sevgilinin geceleri gezdiğini, ağyâr ile içki meclislerinde buluştuğunu söyler:

Gice ağyār ile mey içdigüne şahiddür

Uykusuzlık eşeri nergis-i mestānunda Âfitâbî (G.58/3)

Dün **gice** kimler ile eyledün aḥşām bugün

Söyledi ḥayli ḥaber bād-ı şabā şānunda Âfitâbî (G.60/1)

3.4.4.2.3. Mevsimler

Bahâr/nev-bahâr

Bahâr mevsimi, mecmûada zevk, eğlence ve işret mukabili olarak kullanılmıştır (Çavuşoğlu,2017:263). Muhibbî ve Bâkî'nin beyitlerinde çiçeklerin açması, bahçelerin yeşermesi ve bahar yağmurları sonucunda oluşan sel, baharın alametleri olarak görülür:

Bahâr eyyâmı gül devr-i semendür

Çiçekler her taraf sebz-i çemendür Muhibbî (G.83/1)

Dem-i vaşluñ irişse çeşm-i 'âşıkda bükâ' artar

Şular tuğyân ider evvel **bahâr** oldukça mâ artar Bâkî (G.180/1)

Bâkî ve Revânî, aşağıdaki beyitlerinde bahar mevsimiyle birlikte bahçelere gidildiğini, içki ve sohbet meclislerinin kurulduğunu söylerler:

Şular çağlar tuyûr âvâzesinden kûhsâr inler

Bahâr eyyâmıdır şimden girü şöḥbet⁴⁵ u şadâ artar Bâkî (G.180/4)

Bahâr oldu yine lāle ele cām aldı rindâne

Benefşe şeb-külâhını kıvırmışdur levendâne Revânî (G.129/1)

⁴⁵ şöḥbet: şîr BD.

Nev-bahār oldu gelūñ ‘azm-i gülistān idelūm

Açalum ğonce-i ħalbi gül-i handān idelūm Bâkî (G.173/1)

Hayretî ise bahârı, aşk mevsimi olarak tavsîf ederek, “deli” ifadesiyle bahar mevsiminin aklî dengesi yerinde olmayan insanlar üzerindeki etkisini hatırlatmıştır:

Nev-bahār oldu göñül sev yine bir bî-bedeli

Eger uşlu iseñ ‘âlemde deli ol be deli Hayretî (G.15/1)

Kış

Dîvân şiirinde bahar buluşmaların, eğlencelerin, sevgilinin de katıldığı içki meclislerinin, cıvıldaayan kuşların, coşarak akan suların mevsimidir. Kış ise baharın tam tersi, ayrılığı, zorlukları, sıkıntıyı ifade eder (Tolasa,1973:457). Şâirler, güneşin bulutla, sisle kaplanmasını sevgiliden ayrı düşmek, soğukları sevgiliden ayrı düşmenin verdiği sıkıntı olarak nitelemişlerdir. Kış, Osmanlı dönemi gelenekleri bağlamında değerlendirdiğinde ise kapalı alanlarda yapılan “helva “sohbetleri”ni hatırlatır (Çavuşoğlu, 2017:266-267). Mecmûada kış ile ilgili tek beyit Necâtî’ye aittir. Şâir, kışı ayrılık mevsimi olarak tavsîf ederek hasretle geçen gecelerin sabahının olmadığını ifade eder. Şâir bu yolla aynı zamanda kış mevsiminde gecelerin gündüzlerden daha uzun olduğunu da hatırlatır:

Kış günleri geldi hele ben bildüğüm oldur

Hasretle geçen giceler eyyām degüldür Necâtî (G.128/4)

3.4.4.3. Hayvanlar

3.4.4.3.1. Kuşlar

Bülbül (andelîb)

Ötüşünün güzelliğiyle ünlü bir kuştur. Sesinin güzelliği dolayısıyla “hezâr” ismiyle de karşılaşılmaktadır. Özellikle bağ bahçe denilen yeşillik alanlarda yaşar (Onay,2013:97). Beyitlerde de güle olan aşkından dolayı ağlaması, inlemesi ve güzel sesi yönüyle kullanılmıştır:

Gülşen-i hüsnine o ğonce-lebüñ

Bülbül-i hoş-nevâ mı eksük olur Halîlî (G.21/3)

Bülbül gibi kim ağlardı âh ü zâr ile

Gül gibi yüze gülmese ol gül-‘ izârumuz Revânî (G.24/3)

Şol çemende ki ide Necâtî figân

‘**Andelîb**-i suhan-serâ n’eyler Necâtî (G.86/5)

Ye yer aşkından dîvâne olan aşığı temsil ettiği görülmektedir. Nitekim aşağıdaki beyitlerde “belâ” ve “şeydâ” ifadeleri ile birlikte kullanılmıştır:

Şanma ey **bülbül**-i şeydâ gül-i ter

İtdüğün âhı kulağına koyar Emrî (G.27/1)

Bâğ-ı aşkında belâ-keş **bülbül**idür bu gönül

Sînesinde tâze dâğıdur gül-i handân aña Muhibbî (G.121/3)

Şâirler, bülbül ifadesini kendi şiirlerinin inceliği ve zarafetini övmek amacıyla da tercih etmişlerdir:

Oķısun vaşf-ı ruh-ı yâr ile Bâķî şî‘rin

Bülbül-i meclîs-i gülşende ğazel-hân idelüm Bâķî (G.173/5)

Gügercin (kebûter)

Edebiyatta uzak mesafe uçabildiğinden postacılık özelliği ve sarayda rağbet gören güvercin kebabıyla birlikte anılır (Tolasa,1973:488). Posta güvercini olarak genellikle Şâmî denilen grimsi güvercin cinsinin kullanılmasından ötürü dumanla özdeşleştirilir. Güvercinin mecmûadaki beyitlerde de bu yönde kullanıldığı görülür:

Dağı muķlif iken il gözledürsin

Gügercin gibi pervâz öğrenürsin Necâtî (G.56/5)

‘Arz iderdüm sūz-ı ‘aşkı yāra mektūb ile ben

Ger **kebūter** ile gitse yolda büryān olmasa Hayretî (G.99/2)

Hümâ

Çin, Hindistan ve Deşt-i Kıpçak coğrafyalarında yaşayan saksağan büyüklüğünde bir kuştur. Devlet kuşu olarak bilinir, uğur ve talih getireceğine inanılır. Sadece yırtıcı kuşları avlar ve onların kemikleriyle beslenir (Onay,2013:218). Aşağıdaki beyitte bu bilgilerin yanı sıra Hümâ’nın canlı olarak ele geçilmesinin zor olduğu bilgisine de yer verilmiştir:

Sa‘yîyā bir gün **hümā**-yı vaşl ola diyü şikār

Üstüh‘ān-ı cismümi itdüm müşebbek bir kafes Sa’yî (G.72/5)

Şeh-bâz

Şahin için kullanılan bir tabir olup yırtıcı kuşlar ailesindedir. Yuvalarını sarp kayalıklara yaparlar. Osmanlı Devleti’nde avcılık amacıyla eğitilmişlerdir (Kaplan, 2016:88). İlk beyitte sevgilinin taşlık bir alana benzeyen kalbine girmek isteyen âşığın bu yolla şeh-bâza benzetildiği görülür. İkinci beyitte ise av sırasında şeh-bâzın kafasına takılan başlık, sevgilinin kaşlarını nitelemek için kullanılmıştır:

Dil-i ‘âşık ki sengîn gönlünü yāruñ mekân eyler

Hemān **şeh-bâza** beñzer kim taş içre âşiyān eyler Fevrî (G.126/1)

Şanıram bakşam gözi üzre nigāruñ kaşına

İki **şeh-bāzuñ** iki teldür taķılmış başına Hayâlî (G.143/1)

Tûtî

Edebiyatta biri papağan diğeri sürme olmak üzere iki anlamıyla birlikte kullanılmaktadır (Develioğlu, 2015:1297). Aşağıdaki ilk beyitte göz tedavisinden ve sevgilinin ayağının tozundan bahsedilmektedir. Dolayısıyla sürme anlamında kullanıldığını söylemek mümkündür. Papağan anlamıyla kullanıldığında, konuşma özelliği, memleketi olan Hindistan, konuşması için kullanılan şeker ve aynayla ilişkilendirilir. (Tolasa,1973:487)

İkinci beyitte ise; ilk beyitte de bulunan özelliklerin yanı sıra konuşmak anlamına gelen “gû” fiilinin kullanılması ifadenin papağan anlamına işaret etmektedir:

Çıkarayın gözümi görmez ise

Ḥāk-i pâyını **tûtiyâ** yirine ‘Abdî (G.26/2)

Ey Müdâmî göricek ol şeh bu şîrîn sözleri

Âferinler saña ey **tûti**-i şekker-ḥâ didi Müdâmî (G.176/5)

3.4.4.3.2. Dört ayaklı hayvanlar

Âhû

Dağlarda yaşayan âhû, hızlı ve atik oluşu, vahşî olarak yaşaması, gözlerinin güzelliği ve misk kokusundan dolayı dîvân edebiyatında sevgilinin teşbîh ediliği unsurlardan birisi olmuştur (Çavuşoğlu,2017:279). Zâtî’nin aşağıdaki beytinde sevgili, vahşiliği ve insandan kaçması yönüyle “âhû”ya teşbîh edilmiştir:

Şahrâda kaçdı benden ol **âhû** çayır çayır

Yaksa ‘aceb mi tağları âhum bayır bayır Zâtî (G.8/1)

Necâtî ve Bâkî’nin beyitlerinde “âhû” ve “gazel” gözlerinin güzel ve sürmeli olması yönüyle sevgilinin gözlerinin tavsîfinde kullanılmışlardır:

Bir alay oldu perî şîvelü **âhû** begler

Gözi âhûların alayına yâhû begler Necâtî (G.125/1)

Meddâh olalı çeşm-i **gazâl**ânuña Bâkî

Öğrendi gazel tarzını Rûmuñ şu‘ârâsı Bâkî (G.164/6)

Şefî’î ise misk kokusunun âhûların karnından çıkarılması cihetiyle “âhû” ifadesine beytinde yer vermiştir. Misk ve sevdâ ifadeleri beyitte renkleri yönüyle tenasüplü olarak kullanılmıştır:

Nāfe düşse yiridür şahrâlara Mecnûn-mişâl

Çünkü sevdâya şalıpdur bu **ğazâl** anı şehâ Şefî'î (G.108/3)

Köpek (it)

Rakibi itibarsızlaştırmak ve aşağılamak amacıyla kullanılır. İslâmî kaynaklarda Şeytân'ın insanlar arasında siyah köpek suretinde gezdiği bilgisi de verilmektedir (Demirel,2014:81). Şeytân'ın Hz. Adem'i Cennet'den ayırdığı gibi rakip de aşığı sevgilisinden ayırmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde şâirlerin bu yolla kendilerini rakiple karşılaştırdıkları görülmektedir:

Dâ'im rakîbe ' izzet ider ol niğârumuz

Bir itce yok katında bizüm i' tibârumuz Revânî (G.24/1)

Biz saña iremezüz sürünir erdükce rakîb

' Âşık-ı şâdık uyuz itçe degül yanuñda Âfitâbî (G.58/4)

Vardum idi kûyuña men' itmeseydi it rakîb

İrdüm idi Ka' beye hâr-ı muğaylân olmasa Hayretî (G.99/3)

İt gibi hôr u hacîl olsun iki ' âlemde

Şu ki kûyuñ itini bir göre ağyaruñ ile Necâtî (G141/4)

Peleng

Farsça kökenli bir kelime olup kaplan demektir (Develioğlu, 2015:1002). Yırtıcı ve etçil bir hayvandır. Bâkî, çektiği üzüntünün ve gamın acısını birer kaplan pençesine, kendisini de kaplan tarafından saldırıya uğramış ava benzetmektedir:

Bâkî **peleng**-i kûh-ı gamuñ pençesindedür

Luţfuñ meded yitişmez ise bir dem öldürür Bâkî (G.146/5)

Şîr (arşlan)

Arşlan anlamına gelen “şîr” avcı sınıfında yer alan hayvanlardandır. ‘Adnî’nin tezat üzerine kurduğu beytinde arşlan “av” yönüyle kullanılmıştır. Sevgili âhû, âşıklar ise arşlan olarak tavsîf edilmiştir. Beyitte ava çıkan sevgili, av ise âşıklardır:

Şol âhûdur gözün kim bir nazarda

Dil ü cân şayd ider biñ **şîr**-i nerden ‘Adnî (G.101/2)

Şîr-i Yezdân, Allah’ın arşlanı demektir ve Hz. Ali için kullanılan ifadelerden birisidir.

Bir elif çek sîneme gel şîr-i Yezdân ‘aşkına

Ben gedâya yâdigârûn olsun **arşlan**um ‘Alî Hayâlî (G.142/3)

3.4.4.3. Sürüngenler, böceklerSürüngenler*Semender*

Su kertenkelesi denilen bir çeşit hayvandır. Vücudunun iki tarafında su saçan kesesi bulunan bu hayvan kıvılcımlı kül üstünde yürüyeceği tarafları sulayarak geçtiğinden yanmaz (Onay, 2013: 367) Ateşe karşı dayanıklı olması yönüyle mecmûadaki şiirlerde de bu ifadeye yer verilmiştir. Şefî’î’nin aşağıdaki beytinde âşığın gönlü “ateş”e teşbîh edilmiş, semender de kıvrımlı, sürüngen bir hayvan olmasından ötürü sevgilinin saçının tavsîfinde kullanılmıştır:

Hayâl-i zülfün ey dil-ber dil-i sūzānum içinde

Şanasın kim semenderdür ki olmuş âşiyân âteş Şefî’î (G.132/3)

Böcekler

Sinek (meges)

Mecmûada yer alan beyitlerde siyah rengi, ufaklığı ve sesi yönüyle kullanılmıştır. ‘Ulvî’nin aşağıdaki ilk beytinde şâir sineğin vızıldamasını saz sesine teşbîh etmiştir. İkinci beytinde ise hem rengine yönelik bir benzetme yapmış hem sevgilinin kan kırmızı dudaklarından yola çıkarak sineklerin kana konmasına hatırlatmada bulunmuştur:

Hasret-i la‘ lûñ ile bî-kes ü tenhâ olalı

Bezm-i ğamda **meges** âvâzı baña sâz gelür Derzî-zâde ‘Ulvî (G.158/3)

Yâre didüm la‘ l-i nâbuñ üzre şol hâlûñ nedür

Didi ‘Ulvî görmedüñ mi kında konmuş bir **meges** Derzî-zâde ‘Ulvî (G.88/5)

Hayâlî ise kendi aşkının büyüklüğü ile Mecnûn’un aşkının büyüklüğünü kıyaslamış, kendi aşkını ‘anka kuşuna, Mecnûn’un aşkını da sineğe teşbîh etmiştir:

Da‘ vî-i‘ aşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile

Bir **meges** da‘ vâyı pervâz itmedür ‘ankâ ile Hayâlî (G.120/1)

Karınca (mûr)

Mecmûada yer alan şiirlerde karınca ufaklığı cihetiyle kullanılmıştır. Âşığın aşk yolunda çektiği çileler ve bu çilelerin vücuduna zayıflama olarak yansıması, “karıncanın gözüne girmek” ifadesiyle anlatılmıştır:

Tuymaya girsem eger **mûr**-ı za‘ îfüñ gözine

Ey Süleymân-ı zamân şöyle hayâl oldu tenüm Şem’î (G.52/3)

Pervâne

Ateşin ışığı etrafında dönerken, kendini renk cümbüşüne kaptırıp yanan kanatlı bir böcektir (Tolasa,1973:493). Edebiyatta aşığı temsilen kullanılır. Şefî’î aşağıdaki beytinde âşığın sevgiliye duyduğu aşkını ve bu yöndeki şevkini “âteş”e, âşığı da bu cihetle ateş etrafında dönen “pervâne”ye teşbîh etmiştir. Şâir, “yan” eylemini tevriyeli olarak kullanarak âşığın aşkına karşılık beklediğini ifade etmiştir:

Âteş-i şevkuñla büryân eyledüñ **pervâne**yi

Sen de ey şem‘ -i şebistân rahm edüp bir yan aña Şefî’î (G.70/3)

Pervâne, aşkıdan feryâd eden andelîbin aksine aşkı uğruna kanatlarını sessiz ateşe verir (Onay,2013:333). Bu karşılaştırma aşk sırrının fâş olmaması inancına dayanarak yapılır. Zâtî’nin aşağıdaki beytinde de bu yönde bir kullanım söz konusudur:

‘Aşk için **pervâ**nedен öğren yûri ey ‘andelîb

Kül ider eczâsını ‘aşk âteşi feryâdı yok Zâtî (G.71/4)

3.4.4.4. Bağ-bahçe

3.4.4.4.1. Bağ

Mecmûada yer alan şiiirlerde “bâğ” ifadesi dolaylı şekilde diğer unsurlarla tenasüplü olarak kullanılmıştır. Dünya nimetleri ve meyhâne karşılaştırılırken “Cennet” olarak tavsîf edilmiş, şâirler kendilerini överken şiiirlerini tazeliği ve yeniliği simgelemesi yönüyle “bâğ” olarak nitelemişler ve bağın içerisinde yetişen bitkiler ki özellikle güller rengi yönüyle âşığın bağrındaki yaralara ve sevgilinin yanaklarına teşbîh edilmiş, âşığın sevgiliye duyduğu aşk ve sevgilinin yüzü için “bağ” ifadesi kullanılmıştır.

Cennet

Şem’î’nin beytinde meyhâne ve Cennet bahçesi karşılaştırılmış ve meyhâneyi Cennet’e tercih etmiştir. Şâirin bu beytinde rind-zâhid arasındaki tezatlık ilişkisine gönderme yapılmıştır:

Şem‘îyem gūşe-i mey-ḥāneyi virmem felege

Gülşen-i **bâğ**-ı Cināndan baña yegdür vaṭanum Şem‘î (G.52/5)

Aşk

Âşığın göğsünde çıkan yaralar taze açmış gül, gönlü de sevgilinin bağa teşbîh edilen aşkında çile çeken bülbüldür:

Bâğ-ı **âşk**ında belâ-keş bülbüldür bu gönül

Sînesinde tâze dâğıdur gül-i ḥandân aña Muhibbî (G.121/3)

Şiir

Bâğ, Bâkî’nin beytinde tazelik, yenilik anlamında kullanılmıştır. Şâir, şiiirlerinin diğer şâirlerin şiiirlerinden farklı ve daha güzel olduğunu “bâğ” içerisindeki taze ve sulu meyvelere yaptığı teşbîhle dile getirmiştir:

Âbdâr olsa n’ola mîve-i şî‘r-i Bâkî

Urmadı böyle daḡı kimse bu **bâğ** içre kalem Bâkî (G.157/5)

Yüz (cemâl)

Sevgilinin yüzü renginden ve vasıflarından dolayı “bâğ” olarak tavsîf edilmiştir:

‘Ulvîyâ gülzâra vardum kılmağa def‘-i melâl

Şundı bir dîvân elüme ol gül-i bâğ-ı **cemâl** Derzî-zâde ‘Ulvî (Müs.170/5)

3.4.4.4.2. Gülzâr/gülistân/gülşen

Gülzâr (gülistân, gülşen), beyitlerde bahar mevsimi, sevgilinin yüzü ve cür’a saçma geleneği ile birlikte kullanılmıştır.

Bahâr mevsimi

Bursalı Rahmî, “vakt-i gülzâr” ifadesinde gül bahçelerinin açılması, bülbüllerin ötüşmesi, hafif bahar esintisiyle servin narin narin salınışını bahâr mevsimin alâmetleri olarak sıralamıştır:

Vaqt-i **gülzâr** irdi bülbül oldu gūyâ bir yaña

Şalınur ra‘ nâlanup her serv-i bâlâ bir yana Bursalı Rahmî (Tah.40/1)

Cür’a saçma geleneği

Cür’a saçmak meyhâne müdavimleri tarafından bardağın dibindeki son damlanın ölümlerin ruhuna ithâf edilmesi amacıyla yere serpilmesi demektir. Şâir de yere saçılan kırmızı şarap damlacıkları şekli ve rengi yönüyle gül bahçesine teşbîh etmiştir:

İçelüm la‘ l-i müzâbı saçalum cür‘ aları

Hâk-i **gülzârı** bugün kân-ı Bedaḥşân idelüm Bâkî (G.173/4)

Sevgili

Sevgilinin yüzünün gül rengine olması ve dudaklarının goncaya benzemesi sebebiyle şâirler, sevgilinin yüzünü gül bahçesi olarak tavsîf etmişlerdir:

Leblerüñ gonce yañağüñ gül-i ḥandân olmuş

Hüsnüñ ey serv-i sehî tâze **gülistân** olmuş Emrî (G.30/1)

Gülşen-i ḥüsnine o gonce-lebüñ

Bülbül-i hoş-nevâ mı eksük olur Halîlî (G.21/3)

‘ Âlemüñ n’eyleyeyin bâğ u bahârın sensüz

Baňa sen ruḥları **gülzâr** ile hoşdur ‘ âlem Bâkî (G.157/2)

3.4.4.4.3. Lâlezâr

Âhî'nin aşağıdaki beytinde âşğın kanlı gözyaşları şekli ve rengi cihetiyle lâle bahçesine teşbîh edilmiştir:

Şorar irişdüğine Âhî göz yaşın döküp

Qabā-yı surh ile ol **lâlezârı** gördün mi Âhî (G.138/5)

3.4.4.4.4. Çemen

Çemen ifadesi beyitlerde bahâr ve bûlbûl ifadeleriyle tenasüplü olarak kullanılmıştır:

Şol **çemende** ki ide Necâtî figân

‘Andelîb-i suhan-serâ n’eyler Necâtî (G.86/5)

Bahâr eyyâmı gül devr-i semendür

Çiçekler her taraf sebz-i **çemendür** Muhibbî (G.83/1)

3.4.4.5. Nebâtlar

3.4.4.5.1. Ağaçlar

Serv

Mecmûada yer alan şiiirlerde serv ifadesi sevgilinin boyunun tavsîfi için kullanılmıştır. İshâk Çelebi ve Necâtî, sevgilinin boyu ve endâmını serv ile kıyaslamışlardır:

Yüzün gülden lebün mülden boyun **serv-i** çemenden yeg

Gel inşâf eyle kim vardur cihân bāğında senden yeg Üsküplü İshâk Çelebi (G.32/1)

Toğrusı bu kim kâmet-i dildârum öninde

Serv-i çemenün şuışı endâm degöldür Necâtî (G.128/2)

Tûbâ

Tûbâ, Müslümanlar'ın kültür, edebiyat ve sanatında, kökü Hz. Peygamber'in makamı olan “vesîle” Cenneti'nde, dalları yukarıdan aşağıya doğru tüm Cennet tabakalarına ulaşacak şekilde tasavvûr edilen ağaçtır (Uzun,2012:317). Mecnûada da uzunluk yönüyle sevgilinin boyu “Tûbâ” olarak tavsîf edilmiştir. Servin rûzgârda hafif hafif salınışı da sevgilinin işveli ve nazlı yürüyüşüyle kıyaslanmıştır:

Bulımadılar arayup şîve-i reftâruñı

Gitdi **tûbâ** bir yaña serv-i dil-ârâ bir yana Bursalı Rahmî (Tah.40/3)

Şimşâd

Sevgilinin boyu uzunluğu cihetiyle şimşâd ağacına benzetilmiştir. Şimşâd ağacının bir diğer adı “şimşir”dir. Dîvân edebiyatında da genellikle “serv”, “ar’ar” gibi ağaçlarla birlikte kullanılır (Tolasa,1973:504). Bu ağaç mecnûada uzunluğunun yanı sıra yağışın bol olduğu, sulak yerlerde yetişmesi noktasında da yer almaktadır:

Didüm dehenûñ ohşayalum ey boyı **şimşâd**

Didi o perî mühr-i Süleymâna el irmez Derzî-zâde ‘Ulvî (G.171/2)

Varsa yaşum ayağûña irse ey serv-i revân

Çünkü **şimşâd** olduğu yerlerde âb olmak gerek Seyfî (G.148/3)

Çınâr

Çınar, bahçelerde yetiştirilse de yabânî ağaçlar sınıfındadır. Meyveleri yoktur fakat gölgesiyle fayda sağlar. Yaprak döken ağaçlardandır bu sebepten de cömert olarak nitelendirilir (Çavuşoğlu,2017:282). Çınar ağacının gövdesindeki kabuklar zamanla soyulur ve yağmur yağdığı zaman tüm suyu içine çeker ve elektriği iletecek duruma gelir. Yakından geçen elektrik yüklü bulutlarla karşılaştığı zaman yıldırımını üzerine çeker (Onay,2013:116).

Aşağıdaki beyitlerde çınar boyu itibariyle sevgili ile kıyaslanmıştır. Ferruhî'nin çınarı “serkeş” yani dik başlı olarak nitelendirmesi yabani ağaç olmasından kaynaklanmaktadır:

Görelî kıaddüñ **çenâr** elden kıodı ser-keşligi

Başdan ayağa hey âfet pür-belâsın pür-belâ Ferruhî (G.123/3)

Necâtî'nin aşğıdaki beytinde ise “eli yufka” ifadesiyle çınar ağacının meyvesiz oluşuna, “himmet” ile geniş gölgesine işaretle bulunulmuş ve yaprakları da şekli itibariyle “el”e teşbîh edilmiştir:

Çenâruñ kıadd-i yâra nisbeti var

Eli yufka velî hoş-himmeti var Necâtî (G.137/1)

3.4.4.5.2. Çiçekler

Dîvân şiirinde çiçek baharın, bğ ve çemen gibi unsurların ayrılmaz bir parçasıdır (Tolasa,1973:505). Mecnûada yer alan çiçekler; “gül”, “sünbül”, “lâle”, “ergavân”, “nergîs”, “semen” ve “benefşe”dir. Bu çiçekler baharın gelişini müjdeliler. Çiçekler bazı beyitlerde renkleri bazı beyitlerde kokuları bazılarındaysa şekilleri yönüyle kullanılmışlardır.

Gül

Gül hem kokusu hem de rengi itibariyle sevgilinin yanaklarının tavsîfi için kullanılmıştır:

N'ola yâr olmaz ise ol yüzi **gül**

Baňa bir meh-likâ mı eksük olur Halîlî (G.21/4)

Bulunmaz bu cihân bğında hergiz

Ne yâr ağyârsuz ne **gül** dikensüz Şem'î (G.23/3)

Gül-ruhlarında hâl-i siyâhın görüp didüm

Bir dânedür güzeller içinde nigârumuz Revânî (G.24/2)

Sünbül

Sünbül hoş kokulu çiçeklerdendir ve bukle bukle saç görünümündedir. Sevgilinin saçları hem kokusu hem şekli yönüyle sünbüle teşbîh edilmiştir:

‘Anberüñ kāküline **sünbülü** beñzetedüğünü

İşidüp ol şanemüñ zülfi perişân olmuş Emrî (G.30/2)

Aşılanlar halka halka saç mıdur **sünbül** midür

Dökülenler dâne dâne beñ midür fülful midür ‘Amrî (G.136/1)

Lâle

Lâle beyitlerde rengi ve şekli yönüyle kullanılmıştır. Emrî’nin aşağıdaki beytinde âşığın kanlı gözyaşları rengi ve şekli yönüyle lâleye teşbîh edilmiştir:

Lâle midür fūrkatünde ölenüñ hâkinde pā

Qanlar aqlar hâline bir dide-i pür-hün mıdur Emrî (G.69/4)

Âhî’nin beytinde âşığın göğsünde çıkan kırmızı yaraların, şekil ve renk cihetiyle lâle olarak tavsîf edildiği görülür:

Dağ oldu **lâle** gibi dil-i bî-qrârumuz

Himmetle gör neler bitürür hâksârımız Âhî (G.97/1)

Revânî de yine renk ve şekil yönüyle şarap kadehini lâleye teşbîh etmiştir:

Eline **lâle** almış yine cāmı

Cihândan almağ içün intikâmı Revânî (G.114/1)

Zâtî, ise hüsn-i ta’lîl sanatını kullanarak, dağlarda çıkan lâleri, kanla beslenen sevgilinin ağzını yeryüzüne silmesine bağlamıştır:

Ḳan içüp bu dehr-i ḥūn-ḥ'ār añā silmiş ağzını

Dāmen-i kuhsārī şanma ki kızardı **lāleden** Zâtî (G.84/3)

Ergavân

Ergavân kokulu, pembe çiçekleri olan bir ağaçtır. Şarap, rengi cihetiyle “ergavân”a teşbîh edilmiştir. Necâtî aşağıdaki beytinde “ergavân” ifadesini rengi yönüyle kullanmakla birlikte Türk içecek kültüründe sarhoşluğu gideren, mahmurluğu alan ergavân şerbetine de hatırlatmada bulunmuştur:

Ben Necâtî leblerün şevkı ile bî-ḥoş olmuşam

Sen beni şanma şarāb-ı **ergavāndan** geçmişem Necâtî (G.61/5)

Nergis

Nergis hem şekli hem de kış sonunda açan çiçeklerden birisi olması itibariyle sevgilinin süzgün ve mahmur gözlerinin tavsîfinde kullanılmıştır:

Ḥayāl-i çeşm ü zülfünle bu gönüm ey gül-i ra' nā

İçinde **nergis** ü sünbül açılmış bir sifālündür Şefî'î (G.87/2)

Gice ağyār ile mey içdigüne şahiddür

Uykusuzlık eşeri **nergis**-i mestānunda Âfitâbî (G.58/3)

Semen

Yasemin, baharın gelişini müjdeleyen bir çiçektir ve Muhibbî'nin beytinde de bu yönüyle kullanılmıştır:

Bahār eyyāmı gül devr-i **semendür**

Çiçekler her taraf sebz-i çemendür Muhibbî (G.83/1)

Benefşe

Menekşe baharın gelişiyle açan çiçeklerdendir ve bahçelerde özellikle mor renkte olan menekşeler yaygındır. Revânî de menekşeyi bahar ve içki ile tenasüplü olarak kullanmış, menekşenin rengine de vurgu yapmıştır:

Bahâr oldı yine lâle ele cām aldı rindâne

Benefşe şeb-külâhını kıvırmışdur levendâne Revânî (G.129/1)

3.4.5.Renkler

3.4.5.1. Siyâh (siyeh, kara)

Mecmûada yer alan beyitlerde sevgilinin saç, beni ve kaşları siyah/kara olarak nitelendirilmiştir:

Yine bağlandı gönül zülf-i **siyeh**kârûn ile

Yine bağlandı ciger âteş-i ruhsârûn ile Necâtî (G.141/1)

Gül-ruhlarında hâl-i **siyâh**ın görüp didüm

Bir dânedür güzeller içinde nigârumuz Revânî (G.24/2)

Şol **kara** kaşuñ senûñ rā-yı ruh-ı gül-gün mıdur

Ya cebîñ altında müşğ ile yazılmış nûñ mıdur Emrî (G.69/1)

3.4.5.2. Kızıl (al)

Mecmûada yer alan şiirlerde kırmızı renk hem sevgili hem de âşık için kullanılmıştır. Zâtî aşağıdaki beytinde sevgilinin giydiği al/kırmızı rengi sevgilinin kıyafetiyle ilgili olarak kullanmıştır:

Geyüp **al**ı dili âl ile alduñ

Eyâ gül-çihre ehl-i âl imişsin Zâtî (G.85/2)

Necâtî ve Firâkî'nin beyitlerinde âşığın yaraları şekli ve rengi yönüyle kızıl gül olarak nitelendirilmiştir:

Gülşen-i 'aşkıñda âh ü nâle bülbüldür baña

Şinem üzre zağm-ı peykānuñ **kızıl** güldür bana Necâtî (G.122/1)

Yâ kanı şinemi şol kanlu kanlu tağlar ile

Kızıl güller açılmış pür gülistân itdügüm demler Firâkî (G.39/2)

3.4.6.Eşya

3.4.6.1. Şişe

Şişe, camdan yapılması ve narin olması sebebiyle kırılmaya müsaittir. Revânî ve Cem Sultan bu yolla âşığın gönlünü şişeye teşbîh etmişlerdir:

Dil **şişes**in şımazduñ urup seng-i cevri ile

Hoş gelmeseydi saña bizim inkisârumuz Revânî (G.24/4)

Ta' ne taşın atma Cem gönline kim

Taşa döymezi **şişe**-i nâzük-mizâc Cem Sultan (vr.56b/G.106)

3.4.6.2. Bâlin (bâliş)

Bâlin (Bâliş), yastık demektir. Hayretî, sevgilinin kapısının önündeki taşı yastığa teşbîh etmiştir:

Yok şanurdum **bâliş**-i rahât bu miñnet-hânede

Şimdi bildüm dil-berün işigi taşı var imiş Hayretî (G.81/2)

3.4.6.3. Şem', Şem'-dâr, Şem'-i şebistân

Şefî'î âşığın canını, erimek, yok olmak cihetiyle şem'e teşbîh etmiştir:

Cân eritdi hıdmetinde **şem'** -i nūr-efşân aña

Tâc-ı zer geydürse tañ mı âteş-i sūzân aña Şefî'î (G.70/1)

Necâtî'nin beytinde ise sevgilinin muhabbeti, aşkı, karanlığı aydınlatması yönüyle şem' olarak tavsîf edilmiştir:

Dili bir dil-rübāya yandurıgör

Maḥabbet **şem'** ini uyandırıgör Necâtî (G.139/1)

Şefî'î aşağıdaki beytinde ayrılık hasretinden yanan âşığı şem'-dâra teşbîh etmiştir:

Parıl parıl tutuşur Şefî'î nâr-ı hecr ile

Yalap yalap yanar ol **şem' dârı** gördün mi Şefî'î (G.10/5)

Şefî'î, pervāneyi âşığa, sevgiliyi de geceyi aydınlatan şem'e teşbîh eder:

Âteş-i şevkuñla büryân eyledün pervāneyi

Sen de ey **şem' -i şebistân** rahm edüp bir yan aña Şefî'î (G.70/3)

3.4.6.4. Sürâhî

“Sürâhî”nin içinin şarapla doldurulması cihetiyle Necâtî'nin, gece gündüz ağlayan, yüreği dağlanan âşığı “sürâhî” olarak tavsîf ettiği görülür:

Şürâhî gibi ben kanlar yudaram

İçer ağyâr ayağı yâr elinden Necâtî (G.14/4)

3.4.6.5. Hâme (kalem)

Hayâlî'nin beytinde kader, yazma/ yazılma eylemi cihetiyle kalem olarak tavsîf edilmiştir:

Her ne naqşı kim vücūd eyvânına çekdi kaza

Hâme-i taqdîre bak ta' n eyleme naqqâşına Hayâlî (G.143/4)

Bâkî, aşağıdaki beyitlerde kalemi duygularını dilen getiren, döken bir araç olarak nitelendirilmiştir:

Lüle-i **hāme** ile çeşme-i dilden Bâkî

Eyledi kâ' ide-i Āb-ı hayâtı icrâ Bâkî (G.172/5)

Ābdâr olsa n'ola mîve-i şî' r-i Bâkî

Urmadı böyle dahı kimse bu bāğ içre **kalem** Bâkî (G.157/5)

Necâtî ise sevgilinin dudaklarını anlatırken kullandığı mürekkebin kırmızılığını hüsn-i ta'lîl sanatıyla sevgilinin la'l taşı gibi olan kırmızı dudaklarına bağlamıştır:

Necâtî vaşf-ı la' lüni yazarken

Kalem zâr oldu kân ağlar elinden Necâtî (G.14/5)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MECMÛANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

4.1. Metin Teşkilinde İzlenen Yol

1. Arap harfli metnin Latin alfabesine aktarılması hususunda Oktay New Transkripsiyon font sistemi kullanılmıştır.
2. Mecmûada Eski Anadolu Türkçesi/Klasik imlâ hâkimdir.
3. Kelime ve eklerin yazımında devrin imlâsına uyulmuştur.
4. Metnin Latin alfabesine aktarılması işleminde Arapça, Farsça kelime ve eklerin yazımında İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" başlıklı makalesindeki öneriler dikkate alınmıştır.
5. Mecmûada yer alan şiirler, şairlerin üzerine bilimsel çalışma yapılan dîvânları, şiir mecmûaları ve tezkîrelerdeki şiirleri ile karşılaştırılmıştır. Farklılıklar ve bu eserlerde yer almayan şiirler dipnotlarda gösterilmiştir.
6. Şiirleri dîvânlarla, şiir mecmualarıyla ve tezkirelerle karşılaştırırken dipnotta önce mecmûadaki kelime daha sonra “:” iki nokta koyularak dîvândaki şekli yazılmıştır.
7. Metin tenkidi yapılırken önce metne uygun olan kelime daha sonra “:” iki nokta koyularak mecmûadaki şekli yazılmıştır.
8. Metin neşrinde gerekli görülen yerlerde metin tamiri yapılmış, düzeltme ve eklemeler köşeli parantez “[]” içerisinde gösterilmiştir.
9. Beyitlerden şiir ve beyit numaraları Latin rakamlarıyla, bendlerden oluşan şiirlerde bend numaraları Roma rakamlarıyla gösterilmiştir.
10. Âyetler ve hadîsler eğik yazılarak Türkçe karşılıkları dipnotta gösterilmiştir.
11. Vezin hataları dipnotta belirtilmiştir.
12. Farsça vâv-ı madûle ò’or, ò’Âr örneklerinde olduğu şekilde gösterilmiştir.
13. “Ki” ve “ne” ile yapılan birleşmelerde düşen ünlü ses yerine kesme işareti kullanılarak k’oldı, n’ola, n’eyleyem örneklerinde olduğu gibi yazılmıştır.

4.2. Transkripsiyon Alfabeti

Çizelge 4.1. Transkripsiyon alfabesi

أ	a,e,'
آ	ā, a
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	ħ
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s

ش	ʃ
ص	ʂ
ض	z, ɖ
ط	ʈ
ظ	ʒ
ع	ʕ
غ	ɣ
ف	f
ق	k
ك	k ñ g
ل	l
م	m
ن	n
و	v, o, ö, u, ü, ū
ه	h, a, e
ي	y, i, ĭ

4.3. Transkripsiyonlu Metin

4.3.1. Manzûm metin

1⁴⁶

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

I

[1b]

Bir gice sâkin [i]düm hânķah-ı ğafletde
İ‘tikâf etmiş [i]düm künc-i ğam- ı miñnetde

Gözlerüm yummuş [i]düm ‘âlem-i pür-‘ibretten
Ġaflet uyķusu beni almış[ı]dı ğâyetde

Pür idi penbe-i ğafletle şımâķ-ı sem‘üm
Dil-i efsürde ħacer olmuş [i]di şiddetde

Öyle ğarķ olmuş [i]düm ķa‘r-ı yem-i ğaflete kim
‘Aķl u fıkr ü dil ü cân ķalmış [i]di ħayretde

Rište-i ğaflet ile baĝlu idi her ‘uzvum⁴⁷
Mâ-ķaşal ķaşır [i]düm ğâyet ile ħıdmetde

Güş-ı hüşa bu nidâ irdi o dem hâtifden [nümâ]
Didi ey ‘âlem-i şuĝrâda ķalan ğafletde

Ġâfil olma gözün aç ‘âlem-i kübrâsın sen
Sidre vü levķ ü ķalem ‘arş-ı mu‘allâsın sen

⁴⁶ Tarlan, A. N. (1946). “Eski Mecmûalar Arasında”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 1/2, s.122-137.

Karavelioĝlu, M. (2011). “Şeyh Gâlib’in Gubârî’ye Naziresi”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, cilt.8, s.25-41.

⁴⁷ ‘uzvum: a‘zâm SKEEK.

II

Sendedür maḥzen-i esrār-ı hüviyyet sende
Sendedür rābıta-i rişte-i vaḥdet sende

Sendedür ma‘ den-i ‘ irfān-ı ilāhī sende
Sendedür menba‘ -ı envā‘ -ı kerāmet sende

[2a]

Sendedür mihr-i cihān-sūz meh-i şām-efrūz
Sendedür burc-ı şeref necm-i sa‘ ādet sende

Sendedür cām-ı Cem ü āyine-i İskender
Sendedür çeşme-i cān milket-i zulmet sende

Sendedür ‘ ālem-i lāhūt maḳām-ı Ceberūt
Sendedür Dūzaḥ-ı sūzān daḥı Cennet sende

Sendedür her ne ki maḳşūd idinürseñ sende
Sendedür ḳufl-ı tıl[ı]smāt⁴⁸-ı ḥaḳīḳat sende

Ġāfīl olma gözüñ aç ‘ ālem-i kübrāsın sen
Sidre vü levḥ ü ḳalem ‘ arş-ı mu‘ allāsın sen

III

Sen ḥabāb-ı felegi cām-ı mücellā şanduñ
Sen serābı anuñ içinde görüp mā şanduñ

Ḥoḳḳa-i çarḥ ki zehr ile leb-ā-leb pürdür
Sen anı toptolu tiryāk-ı Mesīḥā [şanduñ]

⁴⁸ tılsımāt: tılsımāt M.

Gözüne pîre-zen-i dehr görindi tâze
Zîver-i ‘âriyeden anı mu‘arrâ şanduñ

Külhan-ı dehri görüp⁴⁹ gülşen-i zîbâ şanduñ
Ser-be-ser aḥkerin anuñ gül-i ḥamrâ [şanduñ]

[2b] Hem görindi saña etfâl-i Şeyâtîn ğilmân
Bu cihân⁵⁰bâğını sen Cennet-i me’vâ şanduñ

Dîde-i hırş ile bu ‘âlem-i şuğrâya bakup
Aldanup añlamayup ‘âlem-i kübrâ şanduñ

Ġâfîl olma gözüñ aç ‘âlem-i kübrâsın sen
Sidre vü levḥ ü kalem ‘arş-ı mu‘allâsın sen

IV

Niçe bir bunca zamân zîver ü zînet niçe bir
Niçe bir cübbe vü destâr ü ḥamâkat niçe bir

Niçe bir rind-i cihân vâlih ü şeydâlar ile
Güft ü gûy-ı ṭarab-ı ṭavr-ı zerâfet niçe bir

Niçe bir kayd-ı libâs ü niçe bir ‘âdet-i nâs
Niçe bir şevket ile şöhret-i âfet niçe bir

Niçe bir bâğ-ı cihânda oturup mîrâne
Bunca yârân ile bu ‘ayş u ‘işret niçe bir

Niçe bir nefis hevâsına uyup leyl ü nehâr
Niçe bir zâyî‘ ola bu dem-i fırsat niçe bir

⁴⁹ görüp: bakup SKEEK.

⁵⁰ cihân: fenâ SKEEK.

Bu hamâkat niçe bir bunca fazâhat niçe bir
 Bu şekâvet niçe bir hây bu ğaflet niçe bir

Ġâfil olma gözüñ aç ‘âlem-i kübrâsın sen

[3a]

Sidre vü levh ü kalem ‘arş-ı mu‘allâsın sen

V

Cümle⁵¹ zerrât-ı cihân maṭla‘-ı ‘ibretdür hep
 Ehl-i idrâk olana remz ü işâretdür hep⁵²

Naṣṣ-ı zâhirde ‘ayân cümle ‘ulûm-ı bâṭın
 Küllü şey’ mürşid-i erbâb-ı başîretdür⁵³ hep

Naẓar it dîde-i cân ile cihânı añla
 Maḥzen-i ‘ilm-i ledün maẓhar-ı hikmetdür⁵⁴ hep

Hikmet ü ‘ibret ü her remz ü işâ[r]et ne ki var
 Hep Hudâdan saña ta‘lîm ü hidâyetdür⁵⁵ hep

Fehm içün ‘âlem-i kübrâ-yı ulû’l-elbâba
 Şüver-i ‘âlem-i şuğrâ⁵⁶ heme şüretdür hep

Ey Ġubârî yûri kendi özüñ idrâk eyle
 Pendümi hûş [i]le gûş it ki beşâretdür hep

⁵¹ cümle: bunca SKEEK.

⁵² Eger idrâk oluna remz ü işâretdür hep SKEEK.

⁵³ başîretdür: tarîkatdür SKEEK.

⁵⁴ hikmetdür: ‘ibretdür SKEEK.

⁵⁵ hidâyetdür: işâretdür SKEEK.

⁵⁶ şuğrâ: kübrâ SKEEK.

Ġāfil olma gözün aç ‘ālem-i kübrāsın sen
Sidre vü levh ü kalem ‘arş-ı mu‘allāsın sen

2⁵⁷

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Dilde ġamzeñ oġın ezāya⁵⁸ ġodum
 Ėomadum cānumı cefāya ġodum
- 2 Yüzümi yollaruñda ey meh-rū
 Hāk-i pāyüñle merġabāya ġodum
- 3 Tutsun āhum raġībı öldürsin
 Sīm-i eşkümi ġan bahāya ġodum
- 4 Fūrġatüñden benüm ne derdüm var
 Ki ġayāl-i lebün devāya ġodum
- 5 Elüm irmez saña gücüm yitmez
 Ey felek ben seni Hudāya ġodum

3⁵⁹

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- [3b] 1 Ne elüm var benüm⁶⁰ miyānuñda
 Ne dilüm var senün⁶¹ dehānuñda

⁵⁷ ‘Abdī’ye ait olduġu tespit edilmiştir: Kılıç, F. (2018). Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’s-Şu’arâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s. 454.

⁵⁸ ezāya: ezāya M.

⁵⁹ ‘Abdī’ye ait olduġu tespit edilmiştir: Sungurhan, A. (2017). *Tezkîretü’s-Şu’arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s.541.

⁶⁰ benüm: senün KHÇ.

⁶¹ senün: yāhūd KHÇ.

- 2 ‘Āşık öldürmek ile pādşehüm
 Hınçerüñ yir idindi yanuñda
- 3 Devr-i hüsnuñde cümle il giryān⁶²
 Kim güler ben gülem zamānuñda
- 4 Yok yire cān virür dehānuñçün
 Dil ne aşşuñda ne ziyānuñda
- 5 Hüsni yāruñ bir āndur ammā⁶³
 Bilmedi kadrini ol anuñda

4⁶⁴

[mef‘ūlū fā‘ilātū mefā‘ilū fā‘ilūn]

- [4a] 1 Şabr ideyin cefāña eyā cevır çok güzel
 Yā ben ölem firāk [i]le yā sen uşanasın

5

[fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn]

- 1 Kimi cīm okudı zülfüñ kim[i] lām kim[i] dāl
 Her biri cenge düşüp itdiler ey dōst cedel

⁶² cümle il giryān: cemāl ile giryān KHÇ.

⁶³ - KHÇ.

⁶⁴ Tarlan, A.N. (1992) Necâtî Beg Dîvânı, Ankara: Akçağ Yayınevi, s.322

6⁶⁵

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Dolsa⁶⁶ derd ile **Ḥalīlī** lebi⁶⁷ şevkından anuñ⁶⁸
Çıkmaya cânı hemân şöyle nefes vara gele⁶⁹

7⁷⁰

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- [4b] 1 Ehl-i fazl olana ey çarḥ cefâlar niçe bir
Câhile ‘izzet [i]çün⁷¹ mihr ü vefâlar niçe bir
- 2 Odamuz önine birgün bizüm ugramayalar
Şehr için seyr ideler meh-liḳâlar niçe bir
- 3 Altun üsküflü gümüş dügmelü dil-berler ile
Bize gerçekleneler begler ağalar niçe bir
- 4 Ey ḳadeḥ öpüşesin ikide bir sāḳi ile
Ḳarşumuzda süresin zevḳ ü şafâlar niçe bir
- 5 Serv-ḳadler añıcaḳ âh idesin her dem
Saña ‘âlemde **Revânî** bu hevâlar niçe bir

⁶⁵ Kavaklıyazı, A. (2010). *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesindeki 13450 Numaralı Mecmûanın Transkripsiyonlu Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

⁶⁶ dolsa: ölse KMK.

⁶⁷ lebi: yüzi KMK.

⁶⁸ şevkından anuñ: dara gele.

⁶⁹ Gelmeni vaḳt-i eccl-dih-i ümîd idine cân / Çıkmaya cân o hevâyile nefes vara gele LT. Canım, R. (2018). *Latîfî, Tezkîretü’s-Şu’arâ ve Tabsîratü’n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s.217.

⁷⁰ Avşar, Z. (2017). *Revânî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s.245.

⁷¹ çün: ile RD.

[*mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün*]

- [5a] 1 Şahrâda kaçdı benden ol âhû çayır çayır
Yağsa 'aceb mi taşları âhum bayır bayır
- 2 Ol yüzi âfitâbı görem bigi bu şehir
Nûr âyetin düşümde okurdum şayır şayır
- 3 Didüm ki şer rakîbi helâk eyleseñ⁷³ nola
Bir laḫza⁷⁴ tırdı [tırdı]⁷⁵ ayıtdı ḫayır ḫayır
- 4 Cānum dimiş rakîb o nigāra meded meded
Cānın teninden anuñ İlāhî ayır ayır
- 5 Dil bağla bend-i zülfüne yāruñ yüri yüri
Billah **Zātî** kayduñı kum kum kayır kayır

[*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

- [5b] 1 Ğanîdür 'aşkla gönüm ne mālüm ne menālüm var
Ne vaşl-ı yāra ḫandānam ne hicrāndan melālüm var
- 2 Ne sağ olmak murādumdur ne ölmekden kaçır cānum
Cihānda ḫaste-i 'aşk olalı bir ḫoşça ḫālüm var

⁷² Tarlan, A.N. (1967). *Zatî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*. C. I. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, s.215.

⁷³ eyleseñ: eylersen ZD.

⁷⁴ laḫza: pāre ZD.

⁷⁵ Vezin gereği çift yazıldı.

⁷⁶ Çavuşoğlu, M. (1977). *Taşlıcalı Yahya Bey Dîvânı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s.317.

- 3 Ne meyl-i külbe-i ahzân ne seyr-i şöhet-i yârân
Ne ta‘n-ı zâhid-i nâdân ne ceng ü ne cidâlüm var⁷⁷
- 4 Ben ol hayrân-ı aşkum kim yitirdüm ‘aql u idrâki
Ne ‘âlem[den] haberdârum ne kendümden hayâlüm var
- 5 Cihân fânîdür ey **Yahyâ** Hüve’l-Hayyu Hüve’l-Bâkî
Değişmem atlas-ı çarha benüm bir köhne şâlüm var

10

[mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün]

- [6a] 1 Bölük bölük yürüyen şivekârı gördün mi
Taraf taraf çekilen âh u zârı gördün mi
- 2 Taşup taşup dökülür çeşmimün buñarları
Çağıl çağıl akar o çeşmesârı gördün mi
- 3 Dönüp tûranları⁷⁸ tüküp tüküp çıkan[ları] âh
Gürül gürül tutuşur dilde nârı⁷⁹ gördün mi
- 4 Çeküp çeküp götürür çok çok ‘uşşâkı
Girih girih tolaşan zülf-i yârı gördün mi
- 5 Parıl parıl tutuşur **Şefî‘î** nâr-ı hecr ile
Yalap yalap yanar ol şem‘ dârı gördün mi

⁷⁷ 3. beyit ile 4. beyitin yerlerinin değiştiği tespit edilmiştir TYD.

⁷⁸ dönüp tûranları: dönüp dönüp tûranları M.

⁷⁹ dilde nârı: dilde dilde nârı M.

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- [6b] 1 ' Aceb kim n'eyledüm bilsem nigārum baña yār olmaz
Bu meşhūrdur ki ' ālemde ġarībe i' tibār olmaz
- 2 Nigārā rāh-ı ' aşkuñda ne naḥs ṭālī' üm var kim
Ġamuñdan özge ' ālemde baña bir kimse yār olmaz
- 3 Egerçi devr-i ḥüsnüñde güzeller bī-nihāyetdür
Velī ḥüsn-i melāḥatda senüñ gib[i] nigār olmaz
- 4 Cihānı geşt idüp gezdüm velīkin bir senüñ gibi
Güneş yüzlü hilāl-ebrū ḥabīb-i gül-' ızār olmaz
- 5 Eger cevri itme raḥm eyle **Rızāyī** kuluña şāhā
Bilürsin kim cihāndur bu güzellik pāydār olmaz

[mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün]

- [7a] 1 Cām-ı şarāb-ı ' aşkuñ ile Cem degül miyüz
Bezm-i ġamuñ şafāsına ḥurrem degül miyüz
- 2 Bāğ-ı ruḥuñda dāne-i ḥālūñe ey perī
Meyl eylesek ' aceb midür Ādem degül miyüz
- 3 Ger zerrevār itmesek ol āfitāba meyl
Bir zerreden bu yolda daḥı kem degül miyüz
- 4 Bezm-i neşāta ne içün iletmez bizi raḥīb

⁸⁰ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.249.

Ḥüsnüñ⁸¹ ğamında nāy ile hem-dem degül miyüz

- 5 Dil-ber cemāl-i vaşfın idelden **Necātīyā**⁸²
Uslüb-ı nazm içinde müselleme degül miyüz

13⁸³

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- [7b] 1 Vireliden gönümi sen gözleri sāhirlere
Nesne yok ḥālümde⁸⁴ Tañrı virmesün kāfirlere
- 2 Bun[1] kāfir kādısı dāḥı buyurmaz dōstum
Baña raḥm itmeyesün şayd olasin sā‘irlere
- 3 Sīm ü zer destümde olsa ḥarç ideydüm şayd için⁸⁵
Şimdi ḥūblar şayd olurlar aqçesi vāfirlere
- 4 Yārumı benden cüdā kılduñ cüzām ol ey raḳīb
Boğazuñdan aşılāsın⁸⁶ yā giresin⁸⁷ yirlere
- 5 Ben **Necātīyem** ki oldum‘ ālem içre dāsītān⁸⁸
Şi‘r itmek⁸⁹ ögredeyin şimdiki şā‘irlere

⁸¹ ḥüsnüñ: çeng ND.

⁸² Ḥabīb vaşlını dil kendünden daḥi küniler/ Necātīyā kim ola böyleye raḳīb olmaz ND.

⁸³ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.392.

⁸⁴ ḥālümde: vaktümde ND.

⁸⁵ Sīm ü zer destümde yok kim ḥarc ide idüm şayd için ND.

⁸⁶ aşılāsın: aşıla idi ND.

⁸⁷ giresin: gire idi ND.

⁸⁸ Ben Necātīyem cihānda adım oldı dasitan ND.

⁸⁹ itmek: okımağ ND.

[*mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün*]

- [8a] 1 Öürsem sen gözi bīmār elinden
Gerekmez Āb-ı Hızr ağyār elinden
- 2 Şabā gibi nice āh idem⁹¹ ey gül
Alınca dāmenüñi hār elinden
- 3 Beni ey kāküli yollar başıcı
Harāmī ġamzeñüñ⁹² kırtar elinden
- 4 Şürāhī gibi ben kıanlar yudaram⁹³
İçer ağyār ayağı yār elinden⁹⁴
- 5 **Necātī** vaşf-ı la' lüñi yazarken⁹⁵
Kālem zār oldu kıan ağlar elinden

[*fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün*]

- [8b] 1 Nev-bahār oldu göñül sev yine bir⁹⁷ bī-bedeli
Eger uşlu iseñ 'ālemde deli ol be deli
- 2 Yine bir gözleri şāhīne şikār oldu göñül

⁹⁰ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.320.

⁹¹ idem: itdüm ND.

⁹² ġamzeñüñ: çeşminüñ ND.

⁹³ yudaram: yudam ND.

⁹⁴ İçersen sen ayağ ağyār elinden ND.

⁹⁵ la' lüñi yazarken: la'lüñ mi yazar kim ND.

⁹⁶ Çavuşoğlu, M. (1981). *Hayretî Dîvânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s.422.

⁹⁷ bir: şol HD.

Ṭaḳınur başına bir dāne güzel ṭurna teli

3 Kılıcına düşüben ölmege cānlar virilür

Ḥasteler şöyle kırılmış bigi⁹⁸ ister eceli

4 Dilerem kim düşüben yolına pā-māl olavan⁹⁹

Severin¹⁰⁰ şöyle levendāne olıcaḳ güzeli

5 Koyalum lāfı güzāfı gele¹⁰¹ inşāf idelüm

Ḳatı mestāne degül mi Ḥayretinün¹⁰² ğazeli¹⁰²

16¹⁰³

[meṣṣūlū fā‘ilātū meṣṣūlū fā‘ilün]

[9a] 1 Gerçi güzeller ipini zülfün uzatdılar
Ḥaḳḳā ki boylarınca yazuḳlara batdılar

2 Yāruñ ayağı tozına beñzer diyü bugün
Bāzār içinde ‘anberi Allah ki şatdılar

3 Şimşād ü serv irdüğine dik gelürdi līk
Reftār-ı yārı görelî bir pāre yatdılar

4 Bezm-i belāda bir kişi hūş-yār ḳalmadı
Cām-ı mey-i maḥabbete sākī ne ḳatdılar

⁹⁸ bigi: gibi HD.

⁹⁹ olavan:ola dil HD.

¹⁰⁰ severin: severem HD.

¹⁰¹ gele: gelün HD.

¹⁰² Ḥayretinün ḳatı mestāne degül mi ğazeli HD.

¹⁰³ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.190

- 5 Ğid-i viřālũñ istedũgiçũn **Necātĩyi**
Güzeller üşe geldiler öget ıonatdılar

17

Müfred

[mef'ũlũ mefā'ĩlũ mefā'ĩlũ fā'lũn]

- [9b] 1 Ger tiğ-i firākuñla ölem bana ne-pervā¹⁰⁴
Men mâte mine'l- aşkı fe-kad mâte şehidā¹⁰⁵

18

[fe'ilātũn fe'ilātũn fe'ilātũn fe'ilũn]

- 1 Tũtiyā minneti çekmezdũm iki gũ¹⁰⁶
Ayağũñ ıoprağını bir dağı gũ idi[ne mi]

19

Müfred

[fā'ilātũn fā'ilātũn fā'ilātũn fā'ilũn]

- 1 Kendisi dilũñ degũl öldü[r]se dağı [rāzıyam]
Korķaram ol bi-vefā aşıkların[ı] döndürür

¹⁰⁴ bi-pervā: ne bi-revā

¹⁰⁵ Aşktan ölen şehit olarak ölmüştür.

¹⁰⁶ Hece eksikliğinden mısraın vezni hatalı

20

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

[10a] Baña bir gūşe mi var künc-i fenādan ğayrı
 Baña mahrem kim olur derd ü ‘anādan ğayrı
 Ger şorarlarsa dilā bunca belādan ğayrı
Dime kim yārda yok cevır ü cefādan ğayrı
Ne dilerseñ bulunur mihr ü vefādan ğayrı

II

Şerha şerha dilümi tîġ-i belālar dilecek
 Siper-i sīnemi peykān¹⁰⁷-ı havādiş dilecek
 Hār-ı şahrā-yı ecel dāmen-i ‘ömre ilicek
Beni ağlañ beni kim üstüme gelmez ölice
Bir avuç toprak atar bād-ı şabādan ğayrı

III

[10b] N’ideyin¹⁰⁸ pertev-i ħurşīd-i cemālūñ var iken
 Baqmazam māh-ı neve iki hilālūñ var iken
 Ğayrı ağyār durur dilde ħayālūñ var iken
Ne ümīd idine¹⁰⁹ ‘uşşāk vişālūñ var iken
Ne ġaraz idine¹¹⁰ bīmār devādan ğayrı

¹⁰⁷ peykān: tīr BRD. Erdoğan, M. (2017). *Bursalı Rahmî Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s.133.

¹⁰⁸ n’ideyin: neyleyem BRD.

¹⁰⁹ idine: eyleye BRD.

¹¹⁰ idine: eyleye BRD

IV

Çeşmüñe ehl-i nazar nergis-i şehlä didiler
 Mîme beñzer diyicek la^c lüne zîbâ didiler
 Cîme beñzer diyicek¹¹¹ kâküle lâ didiler
Elif¹¹² kâmetüñ ile kaşuñâ râ didiler
Beni kim egleye^c âlemde bu râdan ğayrı

V

[11a] **Rahmiyâ** virmeyicek yâr bize vuşlat elin
 Virmeye şâhid-i maqşûd bize devlet elin
 Âh u zâr ile urur¹¹³ birbirine ğayret elin
*Yüzine tutsa **Necâtî** n'ola¹¹⁴ ger haclet elin*
Nesi var yüze gelür dest-i du^câdan ğayrı

21

[fe^cilâtün mefâ^cilün fe^cilün]

- 1 ^cÂşıka dil-rübâ mı eksük olur
 Ehl-i derde ^canâ' mı eksük olur
- 2 Ben ölürsem cefâ ile ey dil
 Yâre bir mübtelâ mı eksük olur
- [11b] 3 Gülşen-i ħüsnine o ğonce-lebüñ
 Bülbül-i hoş-nevâ mı eksük olur
- 4 N'ola yâr olmaz ise ol yüzi gül

¹¹¹ beñzer diyicek : teşbîh idicek BRD.

¹¹² elif: şol elif BRD.

¹¹³ urur: urup BRD.

¹¹⁴ n'ola: ne ^caceb BRD.

Baňa bir meh-liķā mı eksük olur

- 5 Ne şorarsın **Ḥalīlī** ağladuğum
Yār ile mā-cerā mı eksük olur

22¹¹⁵

[mefā‘īlūn mefā‘īlūn fe‘ūlūn]

- 1 Güzeller nāz ile reftār iderler
Dönerler ğonce-veş güftār iderler
- 2 Koyup ‘aşıkların ol mäh-rūlar
Raķīb ile varup bāzār iderler
- [12a] 3 Dün iķrār itmiş iken būseyi yār
‘ Aceb n’oldı bugün inkār iderler
- 4 Güzeller[den] vefā ummaķ ‘acebdür
Cefā dirseñ igen bisyār iderler
- 5 **Muḥibbī** sırt-ı ‘aşķı itme izhār
Şaķın Mañşūr-veş ber-dār iderler

23¹¹⁶

[mefā‘īlūn mefā‘īlūn fe‘ūlūn]

- 1 Kōçam derdüm nigārı pīrehensüz
Çürütdüm varumı ķaldum kefensüz

¹¹⁵ Yavuz, K., Yavuz, O. (2016). *Muḥibbī Dîvânı*, Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlıķı Kùtùphaneler ve Yayimler Genel Mùdùrlùĝù, s.645.

¹¹⁶ Karavelioĝlu, M. (2014). *Şem’i Dîvânı*. İstanbul: Tùrkiye Yazma Eserler Kurumu Bařkanlıĝı, s.176.

- 2 Öürsem kimse itmez baña tīmār
Ne dirlik pādişāhum baña sensüz

- [12b] 3 Bulınmaz¹¹⁷ bu cihān bāğında hergiz
Ne yār ağıyārsuz ne gül dikensüz

- 4 Benüm rūḥ-ı revānum sīneye gel
Bilürsin çünki cān olmaz bedensüz

- 5 Eritdün¹¹⁸ cānuñı ḥasret ile Şem‘ī
Şarardun¹¹⁹ zer gibi bir sīm-tensüz

24¹²⁰

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- 1 Dā’im raḳībe ‘izzet ider ol niğārumuz
Bir itce yok ḳatında bizüm i‘tibārumuz

- [13a] 2 Gül-ruḥlarında ḥāl-i siyāhın görüp didüm
Bir dānedür güzeller içinde¹²¹ niğārumuz

- 3 Bülbül gibi kim ağlardı āh ü zār ile
Gül gibi yüze gülme ol gül-‘izārumuz

- 4 Dil şīşesin şımazduñ urup seng-i cevr ile
Hoş gelmeseydi saña bizim inkisārumuz

¹¹⁷ bulınmaz: salınmaz ŞD.

¹¹⁸ eritdün:sarardun ŞD.

¹¹⁹ şarardun: erirsın ŞD.

¹²⁰ Avşar, Z. (2017). a.g.e., s.260.

¹²¹ içinde: içre M.

- 5 Her dem **Revānī** āh idelūm derde çāre yok
Çün böyle gösterür bize bu rūzgārumuz

25¹²²

[fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn]

- [13b] 1 N’ola ger yoğısa mescīdde bizūm rağbetümüz
Gele mey-ḥāneye şavtı¹²³ göresin ḥürmetümüz
- 2 Öykünelden leb-i cān-baḥşuṇa ey rūḥ-ı revān
Geçdi cām-ı mey ile rūze rūze¹²⁴ şoḥbetümüz
- 3 Mey gibi cūşa gelüp ney gibi efgān iderüz
N’idüğün kimse bizūm bilmedi keyfiyyetümüz
- 4 N’idelūm kuḥl-ı Şıfāhānı alup ‘aynumuza
Gözlerüm nūrı izūñ tozınadır minnetümüz
- 5 Ḥıdmetūñde yanalum āteş-i şevḳuñla mūdām
Şem‘īyüz çünki bizūm yanmağımıṣ ‘ādetümüz¹²⁵

26¹²⁶

[fe‘ilātūn mefā‘ilūn fe‘ilūn]

- [14a] 1 Maraḫ-ı ‘aşkı gör şifā yirine
Alıgör derdini devā yirine

¹²² Karavelioğlu, M. (2014). a.g.e., s.173

¹²³ şavtı: zāhid ŞD.

¹²⁴ rūze rūze : döne döne ŞD.

¹²⁵ ‘ādetümüz: ḥıdmetümüz ŞD.

¹²⁶ ‘Abd’ye ait olduğu tespit edilmiştir: İsen, M. (2017). *Künhü’l-Ahbār’ın Tezkîre Kısmı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s.171.

- 2 Çıkarayın gözümi görmez ise
Hāk-i pâyını tūtiyā yirine
- 3 Baña sevdā-yı zūlfūñ āhīr-i kār
Kara çul geydürür ‘ abā yirine
- 4 Cān u dil derdi keşf olaydı eger
Çāk iderdüm tenüm kabā yirine
- 5 Müft mesken şanur cihānı kişi
Nağd-i ‘ ömrin virür kirā’ yirine

27¹²⁷*[fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn]*

- 1 Şanma ey bülbül-i şeydā gül-i ter
İtdügūñ āhı kulağına koyar
- 2 Öykünürsin o lebi şīrīne
Tatlusun ne diyelüm ey şeker
- 3 Rehn ile ister iseñ cān nağdīn
Ala[lu]m buseñi la‘ lūñ tutı vir
- 4 Dişlerüñ vaşfını eyler¹²⁸ hakkāk
Dürlerüñ şöyle ki bağırını deler
- 5 Kaşlaruñdan ne umar¹²⁹ **Emrī** hilāl
Ki gelüp¹³⁰ karşıasına boynın eger

¹²⁷ Saraç, Y. (2004). *Emrī Dîvânı*, Eren Yayınları: İstanbul, s.88.

¹²⁸ eyler: kılmış Saraç, ED.

¹²⁹ umar: diler ED.

¹³⁰ gelüp: gelür ED.

[14b]¹³¹

28

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- [15a] 1 Yârsuz bu cihānda n’eylersin
 Servi¹³² yok gülsitānda n’eylersin
- 2 Ey gönül murğı yüce pervāz it
 Bu türāb āşiyānda n’eylersin
- 3 Tîr-i āhuñ gibi felekden geç
 Lā-mekān ol mekānda n’eylersin
- 4 ‘Aşķ-ı Leylāyı iste gönlünde
 Hāy Mecnūn yabānda n’eylersin
- 5 Çünkü ‘āşık degülsin ey **Emrî**
 Diye¹³³ kūy-ı cihānda n’eylersin

29

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

- [15b] Şol kadar çekdüm elem kim uşanup cānumdan
 Nār-ı hicrāna uşandum ğam-ı cānānumdan
 Nālišümden gelemiz yanuma yārānumdan
 Her kişi kaçır olupdur güzelüm yanumdan

¹³¹ Mecmûada bu sayfa boş bırakılmıştır.

¹³² servi: güli ED.

¹³³ diye: söyle ED.

Kime feryād ideyin nāle vü efgānumdan
*Kime ƙan ağlayayın dīde-i giryānumdan*¹³⁴

II

N'ideyin n'eyleyeyin bī-kes ü bī-yār oldum
 Künc-i ğamda ƙaluban derd ile ğam-ḥ̣ār oldum
 Nice şabr eyleyeyin cevruñe nā-çār oldum
 Gelen ağlar yanuma şol ƙadar ağlar oldum
Kime feryād ideyin nāle vü efgānumdan
Kime ƙan ağlayayın dīde-i giryānumdan

III

[16a] Bir yaña ğamze ile dem-be-dem ol şūḥ-ı cihān
 Sīnemi çāk idüben zārımı bildürdi 'ayān
 Didüm āya n'ideyin yaƣdı beni āh u fiğān
 Düşdi bu maṭla'-ı ğarrā dile ol demde hemān
Kime feryād ideyin nāle vü efgānumdan
Kime ƙan ağlayayın dīde-i giryānumdan

IV

Bir seḥer ṭurur iken ḥayret ile bī-ser ü pā
 Hem-demüm derd ü belā mūnis iken renc ü 'anā'
 Sīneyi pūr-dāğ-ı elif ider iken āh baña
 Rāh-ı 'aşƣuñda olupdur çü belā üzre belā¹³⁵
Kime feryād ideyin nāle vü efgānumdan
Kime ƙan ağlayayın dīde-i giryānumdan

¹³⁴ ÂD. Sungur, N. (1994). *Âhî Dîvânı*. Ankara: KB Yayınları, s. 159.

¹³⁵ Hece fazlalığından mısraın vezni hatalı

30¹³⁶*[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]*

- [16b] 1 Leblerün ğonce yañağun ğül-i ğandān olmış
 Hüsñün ey serv-i sehī tāze ğülistān olmış
- 2 ‘Anberün kāküline sünbüli beñzetdüğini
 İşidüp ol şanemün zülfi perīşān olmış
- 3 Halka halka görinen kākül-i pür-çīn degül
 Dīdelerdür ki anuñ ğüsñine ğayrān olmış¹³⁷
- 4 Kāküli cīm anuñ ğaddi elif ğaşları nūn
 Ne diyem anı ki başdan ayağa cān olmış
- 5 Hāsret-i la‘lün ile cān virür şanemā **Emrī**
 Gözlerüm ğan ağıdur üstine giryān olmış

31¹³⁸*[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]*

- [17a] 1 Nice ğuşşa nice ğam nice belā nice elem
 Yire ğeçdi ğibi dünyede felek luğ u kerem
- 2 İllere vaşl-ı şafāsı baña hecri eleme
 Himmeti çün yaradıldı ğibi bu miñnet ü ğam
- 3 Kaçma ğamdan beni terk eyleme ey dil pür degül

¹³⁶ Saraç, Y. (2004). a.g.e., s.126.

¹³⁷ olmış: degül M.

¹³⁸ ‘Abdī’ye ait olduğu tespit edilmiştir: İsen, M. (2017). a.g.e., s.171.

Dünyede derd-i belâ miḥnet ü ğam da şimdi benüm

- 4 Bir iki gün konuĖuñ dünyede incütme felek
Beni şanma gidicek bir dağı bu yire gelem

- 5 Ne ölü ne dirilür çâresi yok ḥaste degül
Bilemez derd ü ğamıyla anı yâ Rab nic'idüm

32¹³⁹

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- [17b] 1 Yüzüñ gülden lebün mülden boyuñ serv-i çemenden yeg
Gel inşâf eyle kim vardır cihân bâğında senden yeg
- 2 Ėapuñdan dūr olan bâĖ-ı İremde idemez me'vâ
Ėarîbe nesne gelmez dâr-ı dünyâda vaṭandan yeg
- 3 Çeküp pîrâhenüm çâk-ı girîbân itdügüm bu kim
Bu mürde-cism içün pîrechen olmaz kefenden yeg
- 4 Begüm eksükli bir söz diyeyin 'ayb olmasun ammâ
Güzeller ḥaĖķına kim var ola bî-çâre benden yeg
- 5 Güzel sevmek dutalum 'ayb imiş incinme gel¹⁴⁰ **İshâķ**
Ne deñlüyse seven yegdür muḥarrer sevmeyenden yeg

¹³⁹ Çavuşoğlu, M., Tanyeri, A. (1990). *Üsküplü İshak Çelebi Dîvânı*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, s.212.

¹⁴⁰ gel: sen İÇD.

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- [18a] 1 Şanemā sencileyin yār-ı cefākār olamaz
Nitekim bencileyin ‘āşık-ı ğam-h‘ār olamaz
- 2 Bir cefā taşı ile niçe yapılsun gönlüm
Çün bilürsin¹⁴² yalnız taş ile dīvār olamaz
- 3 Meşrebi şāfī degül kendüzini pāk idemez
Şu gibi her kişi kim ‘āşık-ı dīdār olamaz
- 4 Hele ben aıladuğum budur iki ‘ālemde
Kişiye ‘aşk gibi yār-ı vefādār olamaz
- [18b] 5 Kō beni yelteme ey dil kerem it hūb-rūlara
Tāli‘üm ben bilürem kimse baña yār olamaz
- 6 Ne şorarsın baña keyfiyyetini cām-ı meyün¹⁴³
Zāhidā çünki bilürsin buña ikrār olamaz
- 7 Seni sevdüğümü ey meh n’ola ikrār itsem
Gün gibi rüşen olan nesneye inkār olamaz
- 8 Baş koyup ortaya meydāna çeker ‘uşşākı
Dōstum **Şem‘ī** gibi hīç ciğerdār olamaz

¹⁴¹ Karavelioğlu, M. (2014). a.g.e., s.175.

¹⁴² bilürsin: meseldür ŞD.

¹⁴³ Ne şorarsın baña keyfiyyetini cām-ı meyün: cām-ı aşkuñ ne şorarsın baña keyfiyyetini ŞD.

34¹⁴⁴

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Def -i ğam itmege her laḫẓada peymāne gerek
Şūfiyā mescīd saña bize¹⁴⁵ mey-ḥāne gerek
- [19a] 2 Şem‘-i ruḥsāruña qarşu yanalum yaqılalum
Ḥıdmetüñde güzelüm her kişi pervāne gerek
- 3 Kullaruñ devlet-i ḥüsnüñde umar būselerüñ
Pādişāh olduñ efendi bize şükrāne gerek¹⁴⁶
- 4 Murğ-ı dil degme güzel dāmına düşmez şimdi
Bu cihānda anı şayd itmege bir dāne gerek
- 5 Sen perī-çihreye kul olsa **Revānī** yaraşur
Ḥıdmetüñ itmege anuñ gibi dīvāne gerek

35¹⁴⁷

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- [19b] 1 Göñül sen kūy-ı dil-berde bunı şanma gedālıkdur
Ḥaḳıḳat salṭanat budur bu yir özge pādişālıkdur
- 2 ‘ Aceb mi ḥüsn ü ḥulḳ ile göñüller alsa cānāne
Bu rüşendür ki ‘ ālemde güzellik dil-rübālıkdur
- 3 Güneş yüzlüleri sevmek hemān odlara yanmaḳdur

¹⁴⁴ Avşar, Z. (2017). a.g.e., s.296.

¹⁴⁵ bize: baña RD.

¹⁴⁶ bize şükrāne gerek: bize aña şükrāne gerek

¹⁴⁷ Avşar, Z. (2017). a.g.e., s.228.

Güzel kim ola hercāyī işi hep bī-vefālīkdur

- 4 Benüm bu oñmadık āvāre gönüm hīç uşlanmaz
Şarāb içmek güzel sevmekdür işi bī-nevālīkdur
- 5 Nidersin manşīb u cāhī noker olduñ çün ol şāha
Revānī gāfīl olma kim bu bir başka ağalīkdur

36

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- [20a] 1 Yā Rab ol dil-ber ‘aceb bilsem niçün benden kaçır
Cān virürken yoluña cānum gibi benden kaçır
- 2 Gözlerüm yaşını gördükçe revān kaçmak diler
Yolları hōd eşküm ile bağludur kandan kaçır
- 3 Kaçduğından kime kim kılsam şikāyet diyeler
Bī-vefā dildār şanma hemān senden kaçır
- 4 Varduğınca kūyuñı görüp ırakdan hışm idüp
Görmesün gözüm diyüp varmadan erkenden[kaçır]
- 5 Her ne deñlü cevır idersün ben seni terk itmezem
Şanma ey cān ‘andelībi hār-ı gülşenden kaçır
- 6 Şanma **Cāmī** kāsıd ile senden kaçır ol dil-rübā
N’eylesün ağyār iken çok ta‘n-ı düşmenden kaçır

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

I

[20b] 'Āşıkam hem bülbülem kuyūñdadur gülzārı men
 Gāh olur kemter gedāyam gāh olur ħunkārı men
 Gāh olur mest-i ħarābum gāh olur ħuşyārı men
 Kātibem hem şā' irem satranc u nerdi oynarı men
Hem mu'arrif hem mü'ezzin ħoş-muşāhib yārı men

II

[21a] Kimse yād itmez beni her kişinüñ bilişiyem
 Hem 'imāret sūlḥtesi hem tekyenüñ dervīşiyem
 Zevkıyam hem şevkıyam hem nūşiyam hem 'ıyşiyam
 Hem zarīfem hem vecīhem ħayli kūçek kişiyem
Cild-i ra'nā işlerem düşmenlerüm tağları men

III

[21b] Hem ħaṭībem vā' izem vā' z iderem tefsīrle
 Himmet -i bālā¹⁴⁸ vü gönülüm hem ber-ā-ber yirle
 Vardur istiḥrācı men ders iderem taḫrīrle
 Ĥoş muvaşşahlar bilürem okuram taḫrīrle
Yaḥşı āvāz ile ħoşça türki ırlayı men

IV

Bir deli dīvāneyem kim yok durur aşlum benüm
 Geh gider 'aqlum başumdan geh gelür fikrüm benüm

¹⁴⁸ himmet -i bālā: himmet -i belā M.

Naķş idüp gezdürmelüdü şūretüm şeklüm benüm
 Merd-i naķķāşam cihānda yok durur mişlüm benüm
Tolanur men kūy-ı yārı şanasın bir kārı men

V

‘Āşıkı rüsvā kılan sevdā ‘ilācın bilürem
 Her ne dürlü derd olursa ben ‘ilācın bilürem
 [22a] Yā ki dermānın bilürem yā ‘ilācın bilürem
 Hem ṭabībem ḥāzıkam ḥummā ‘ilācın bilürem
Sıçradum āhu gibi hem curcını oynadı men

VI

Zāhid olup yemedен içmekden iğrensem gerek
 ‘İlm ile göklere ağıp gezüben insem gerek
 Dünyede **Mollā-yı ‘Azbi** diyü söylensem gerek
 Gerçi bilmezin ‘Arabca yazı öğrensem gerek
 [22b] *Türkī sözler söyleyicek şu gibi çağları men*

38¹⁴⁹

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Yolına sen şanemün cān[1] fedā eyleyelüm
 Turalum kavlümüze ‘ahde vefā eyleyelüm
- 2 Sen cefākār[a] Hudā mihir ü vefā rüz[ī] kıla
 Gele bu niyyete şıdķ ile du‘ā eyleyelüm
- 3 Görmeyelden iki ay old[1] kaşuñ mihrābın

¹⁴⁹ Çavuşoğlu, M., Tanyeri, A. (1990). a.g.e., s.236.

Ol kaçan¹⁵⁰ vakt namāzın[ı] kazā eyleyelüm

4 Gel begüm gel dil ü cān naḫdin[i] teslīm idelüm
Ölmedin borcumuzı saña edā eyleyelüm

5 Kim baḫar¹⁵¹ dü ni‘ mete pāyānı mı var ḥān-ı ḡamuñ
Cümle ‘aşḫ ehline **İshāk** du‘ā¹⁵² eyleyelüm

39

Firākī Çelebi Fermāyed

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

- [23a] 1 Lebün şevḫına ḫanı şol yaşum ḫan itdügüm demler
Cihānı ser-te-ser lā‘l-i Bedaḫşān itdügüm demler
- 2 Ya ḫanı sīnemi şol ḫanlı ḫanlı ṭaḡlar ile
Ḳızıl güller açılmış pür gülistān itdügüm demler
- 3 Niçün ‘ahdüñe ṭurmazsın meger kim gitdi¹⁵³ yāduñdan
Behey zālīm senüñle‘ ahd u peymān itdügüm demler
- 4 Yiñi yaḫası yok ṭonlar geyardi eski ‘āşıḫlar
Senün ‘ışḫuñda ben çāk-i giribān itdigüm demler
- 5 Daḫı bilmezdi ‘ālem neydüğün feryād u efḡānuñ
Firākī ney gibi feryād u efḡān itdügüm demler

Li-muḫarririhi el-Ḥalīlū’l Ḥalīl

¹⁵⁰ kaçan: geçen İÇD.

¹⁵¹ baḫar: bıḫar İÇD.

¹⁵² du‘ā : şalā İÇD.

¹⁵³ gitdi: gidi M.

40¹⁵⁴

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

I

[23b] Vaqt-i gülzār irdi bülbül oldu gūyā bir yaña
 Şalınur ra' nālanup her serv-i bālā bir yaña
 Ehl-i diller kıldılar gül-geşt-i şahrā bir yana
Halk-ı 'ālem bir yaña bī-çāre tenhā bir yaña
Cennet-i kūyuñ komadum¹⁵⁵ ol dünyā bir yana

II

[24a] İdeli zencīr-i zülfin boynuma ol yār [bend]
 Halka halka dūd-ı āhum çarh[a] şalmışdur kemend
 Fā'ide itmez ne lāzımdur dil-i şeydāya¹⁵⁶ pend
'Aşka māni' olıma zāhid kelām-ı hūşmend
Kimse karşı tura mı¹⁵⁷ ger aḳsa deryā bir yana

III

Gülşene ' arz eyleyelden dil-berā dīdāruñı
 Lāle hacletden kızardı göricek ruhsāruñı
 Gonca ger dem-beste ıladı işidüp güftāruñı
Bulımadılar arayup şīve-i refṭāruñı
Gıtdi tūbā bir yaña serv-i dil-ārā bir yana

¹⁵⁴ Erdoğan, M. (2017). a.g.e., s. 134.

¹⁵⁵ komadum: komazam BRD.

¹⁵⁶ dil-i şeydāya : ' aşık-ı şeydāya BRD.

¹⁵⁷ tura mı : durmaz BRD.

IV¹⁵⁸

[24b] Ehl-i dünyānuñ dilâ gûş itme kı̇l ü kı̇lını
 Gel kı̇lender ol bulup merdüm ilî¹⁵⁹ abdālını
Yirde Kı̇rûn bir yaña gökde Mesihâ bir yana

V

Âh-ı **Rahmiden** n'ola gerdün olursa bî-karâr
 Gerd-i miñnet kı̇ldı çün mir'ât-ı kı̇albin pür-gubâr
 ' Ârızında zâhir olaldan bu kı̇atı-ı müşk-bâr
*Cânına oldu **Necâtînüñ** havâle 'aşkı-ı yâr¹⁶⁰*
Ey ecel sen de gelüp itme tekâza bir yana

41¹⁶¹

Fuzûlî Fermâyed

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

- [25a] 1 Öyle ser-mestem ki idrâk itmezem dünyâ nedür
 Ben¹⁶² kimem sâkî olan kimdür mey-i şahbâ nedür
- 2 Gerçi bu cāndan¹⁶³ dil-i şeydâ için kām isterem
 Şorsa cānân bilmezem kām-ı dil-i şeydâ nedür
- 3 Şıladan¹⁶⁴ ger¹⁶⁵ 'aşıkı müstağni eyler bir hayâl¹⁶⁶

¹⁵⁸ İki mısraı eksik M.

¹⁵⁹ merdüm ilî: Rûm ilî BRD.

¹⁶⁰ 'aşkı-ı yâr: çeşm-i yâr BRD.

¹⁶¹ Ayan, H. (1981). *Fuzûlî Leyla vü Mecnun*. İstanbul: Dergâh Yayınları, s.379.

¹⁶² ben: men FLM.

¹⁶³ cāndan: cānāndan FLM.

¹⁶⁴ şıladan: vasıldan FLM.

¹⁶⁵ ger: çün FLM.

¹⁶⁶ hayâl: vişâl FLM.

‘Āşıka ma‘ şūḳdan her dem bu istignā nedür

4 Hı̇kmet-i dũnyā vũ mā-fĩhā bilen ‘ārif degũl

^c Ārif oldur bilmeye dūnyā vü mā-fihā nedür

5 Öyle ser-mestem ki idrāk itmezem dünyā nedür

Ben¹⁶⁷ kimem sākī olan kimdür mey-i şahbā nedür

[25b]¹⁶⁸

42¹⁶⁹

Makālī Beg

[*mef^hūlū fā^hilātū mefā^hīlū fā^hilūn*]

[26a] 1 Dil hānesin ġam-ı ruḡ-ı cānān açar kıpar
 Ḥalvet serāy-ı ḥāşını sultān açar kıpar

43

Ḥātemī Beg

[*mef̣'ulü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün*]

1 Mestâne çeşmini ki o fettân açar kıpar
 Seyr eyle bâb-ı fitneyi her ân açar kıpar

¹⁶⁷ ben: men FLM.

¹⁶⁸ Mecnûada bu sayfa boş bırakılmıştır.

¹⁶⁹ Solmaz, S. (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yayınları, s.276.

Hişālî Çelebi

[mef'ulü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Nāz ile sīnesin [ki] o cānān açar kıpar
Beñzer ki bāb-ı Cenneti Rıdvān açar kıpar

45¹⁷⁰

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ulün]

I

- [26b] Çü düşdüm senden ayru ey güzel-ḥān
İşümdür nāle vü feryād ü fiğān
Eger kıalursa nev' ile bu hicrān
Gözüm kıan ağla cān vir dil ciger yan

II

Muḥibbem 'āşıqam zāram ġarībem yebem(?)
Gülistānuñdan azmış 'andelībem
Çü vaşlından nigāruñ bī-naşīb[em]
Gözüm kıan ağla cān vir [dil] ciger yan

III

Ciger hicrān elinden pāre pāre
Dirīgā bulmadum bu derde¹⁷¹ çāre

¹⁷⁰ Gülseren, C. (1990). *Halîf: Firkat-nāme (XV. Yüzyıl), Dil Özellikleri-Metin-Seçmeli Sözlük*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya, s.136.

¹⁷¹ bu derde: derdüme F.

[27a] Ölüsem irmeden ol¹⁷² gül-‘ ızāra
Gözüm kan ağla cān vir [dil] ciger yan

IV

Nihān olalı ‘ aynumdan cemāli
 Hayāl itdi beni hūsn-i hayālī

Naşīb olmaz ise āhır vişālī
Gözüm kan ağla cān vir dil ciger yan

V

Niçe kim yandurur nār-ı firākı
 Dağı örter cemāli iştiyākı
 Eger kalursa hicrān böyle bākī
Gözüm kan ağla cān vir dil ciger yan

VI

[27b] Elüñden ey felek efğān u feryād
 Ki bir laḫzā beni sen kılmaduñ¹⁷³ şād şād¹⁷⁴
 Çün ol Hūrī perī-zād eylemez yād
Gözüm kan ağla cān vir dil ciger yan

VII

Felek ayırdı benden ol ḫalīlī
 Cemīlū’l-hūsn ol şun‘ -ı celīlī¹⁷⁵
 Eger ölürse bu ğamdan Ḥalīlī

¹⁷² ol: sen F.

¹⁷³ beni sen kılmaduñ: elüñden olmadum F.

¹⁷⁴ Hece fazlalığından vezni hatalı

¹⁷⁵ şun‘ -ı celīlī: hūsn-i cemīl F.

Gözüm ƙan ağla cān vir dil ciger yan

46¹⁷⁶

[mefā‘īlūn mefā‘īlūn fe‘ūlūn]

- 1 Bi-hamdi’llāh ki hicrān oldı āhır
[28a] Cefā vü cevr-i cānān oldı āhır
- 2 Yine vuşlat serāyı oldı ābād
Maḳām-ı hecri vīrān oldı āhır
- 3 İrişdi furşatı ‘ıyş u şafānuñ
Ziyān-ı āh¹⁷⁷ u efgān oldı āhır
- 4 Göñül şehrinde turañ leşker-i ğam
Bu şādīden perişān oldı āhır
- 5 Ey Ḥalīlī şükr eyle yāruña kim¹⁷⁸
Dilūñ derdine dermān oldı āhır

Revān bu dil be-ṭaraf-ı maḥbūb

¹⁷⁶ Gülseren, C. (1990). a.g.e., s.164.

¹⁷⁷ ziyān-ı āh: zemān u āh F.

ziyān-ı āh: zamān-ı āh K.M.K.

¹⁷⁸ Ḥalīlī müstemend ü derdmendūñ/ Bugün derdine dermān oldı āhır F.

Ḥalīlī müstemendūñ derdmendūñ/ Bugün derdine dermān oldı āhır K.M.K.

47¹⁷⁹*[mefā'īlūn mefā'īlūn fe'ūlūn]*

- [28b] 1 Yūri hey bī-vefā yār epsem epsem
Beni söyletme zīnhār epsem epsem
- 2 Eger söyler [i]sem fettān ġamuñdan
Melekler gökde ağlar epsem epsem
- 3 Baña senden vefā gelmek ne mümkün¹⁸⁰
Var ey yār-ı cefākār epsem epsem
- 4 Baña dirdüñ vefālu yāru kim ben¹⁸¹
Yalancı yār ağyār imişsin epsem epsem¹⁸²
- 5 Varup yār olduñ ağyār ile ey yār
Kılup 'aşıkıların zār epsem epsem
- [29a] 6 İgeñ incitmegil şāhum ġarībem ġarībem¹⁸³
Beni қо ҳālūme [var] epsem epsem
- 7 **Ḥalīlī** ḥasretūnden oldı¹⁸⁴ bīmār¹⁸⁵
Bulınmaz derde tīmār epsem epsem

¹⁷⁹ Gülseren, C. (1990). a.g.e., s.169.

¹⁸⁰ mümkün: mümkün M.

¹⁸¹ Didü seni vefālu neylerüm ben/ Yalancı yār u ağyār epsem epsem F.

¹⁸² Hece fazlalığından mısranın vezni hatalı

¹⁸³ Mısrada hece fazlalığından vezin hatası var

¹⁸⁴ oldı: düşdi K.M.K. 13450

¹⁸⁵ Ḥalīlī ḥasretūnden oldı bīmār: Ḥalīlī ḥasretūnden ḥaste vü zār F.

Raḥmî Güft

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

- [29b] 1 Tâc eylemiş meded o şehüñ ḥāk-rāhını
Māhuñ başına oldurayın şeb-külāhını
- 2 Pervāne cān virince seḥer anı gördi şem'
Ḳaṭ' itdi mātem eyledi zülf-i siyāhını
- 3 Evvel nazarda aldı gözün şöyle gön'lümi
Begler niteki şaldı şikār üzre şāhini
- 4 Zehr-i ḡamuñla ḥāk olıcaḡ eyleye helāk
Raḡş-ı sipihr otlasa ḡabrüm giyāhını
- 5 Ḳılsun ḥabāb-ı cām-ı meye **Raḥmiyā** nazar
Her kim dilerse görmege Cem bārgāhını

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- [30a] 1 Gün [yüzün] görmeyiliden [ki] bugünüm dün gibidür
Baña bir¹⁸⁸ yılca gelür gerçi saña dün gibidür
- 2 Rûz [u] şeb zülf ü ruḥuñ fıkri enisüm olalı
Ne gicem giceye beñzer ne günüm gün gibidür

¹⁸⁶ Erdoğan, M. (2017). a.g.e. s.304.

¹⁸⁷ İpekten, H. (1974). *Karamanlı Nizâmî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, s.113.

¹⁸⁸ bir: bîñ KND.

- 3 Şādmānum¹⁸⁹ ki firāķuñ baña maḥşūş degül
Ki dimişler қара gün il ile düğün gibidür
- 4 Sen zer ü sīm ile şayd olduğūñı işideli
Gözlerüm gümīşe döndi yüzüm altun gibidür
- 5 Ey Nizāmī lebi üstündeki ḥāl ol şanemüñ
Ġuşşadan ‘ aşıkı cānındağı düğün gibidür

50¹⁹⁰

[mefā‘īlūn mefā‘īlūn fe‘ūlūn]

- [30b] 1 Seg-i kūyuñ beni āşüfte gördi
Du‘ ālar okuyup¹⁹¹ üstüme ürdi
- 2 Düşelden sünbülūñ sevdālarına
Şabā bī-çāre çok yildi yöpürdi
- 3 Lebūñi sāğar öpdüğün işitdi¹⁹²
Birez meclis-i mey taşdı köpürdi
- 4 Gözüñ şāhid қаşuñ da‘ vāc[1] oldı
Lebūñ қанума vardı ḥaṭ getürdi
- 5 Ayaklarda ġubār olmışdı Āḥī
Ser-i zūlfūñ anı yirden götürdi

¹⁸⁹ şādmānum: şād u mātem ki KND.

¹⁹⁰ Sungur, N. (1994). a.g.e., s.193.

¹⁹¹ okıyup: eyleyüp ÂD.

¹⁹² lebūñi sāğar öpdüğün işitdi: lebūñ öpdüğini gördi sāğar ÂD.

[*mefā'īlün mefā'īlün fe'ulün*]

- [31a] 1 Dehānuñ işbu çeşm-i ħurde-bīne
Ne yüzden görünür yā Rabbi yine
- 2 Kaşuña ger hilāl öykündi ise
Sen anuñ qalmağıl eksüklüğine
- 3 Yüzüñe ħāl u ħaṭṭ geldi nitekim
İki kâfir gele bir günde dīne
- 4 **Mesīhī** ħaṭṭ görüp yüzüñde didi
Qomañ kâfir yayıldı Rûm iline
- 5 İlāhī sen beni iletme sīne
Şarılmayınca yāruñ sīnesine¹⁹⁴

[*fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün*]

- [31b] 1 Ār idermiş beni öldürmege ol sīm-tenüm
Varayın yalvaram¹⁹⁶ boynuma taḡup kefenüm
- 2 Ĥulle-i Cennet olursa çekeyin çāk ideyin
Dem-i vuşlatda baña ħa'ıl olur pīrehenüm
- 3 Tuymaya girsem eger mūr-ı za'īfün¹⁹⁷ gözine

¹⁹³ Mengi, M. (1995). *Mesīhî Dîvânı*. Ankara: AKM Yayınları, s.264.

¹⁹⁴ şarılmayınca yāruñ sinesine: nigārı sarmadın sīne-be-sīne MD.

¹⁹⁵ Karavelioğlu, M. (2014). a.g.e., s.198.

¹⁹⁶ yalvaram: yalvarayın ŞD.

¹⁹⁷ mūr-ı za'īfün: mūruñ gözine ŞD.

Ey Süleymân-ı zamân şöyle hayâl oldı tenüm

- 4 Tek beni zülf-i dil-âvîzûne ber-dâr eyleye
Çekeyin pādşehüm kendü elümle resenüm
- 5 **Şem‘î**ym gūşe-i mey-ḥāneyi virmem felege¹⁹⁸
Gülşen-i bāğ-ı Cināndan baña yegdür vaṭanum

53¹⁹⁹

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- [32a] 1 Şahrâda kaçdı benden ol âhu çayır çayır
Âhum yaqarsa tãğları tãñ mı²⁰⁰ bayır bayır
- 2 Ol yüzi âfitâbı görem gibi bu gice²⁰¹
Nûr âyetin düşümde okurdum şayır şayır
- 3 Cānum dimiş raḳīb o niğāra meded meded
Cānın teninden anuñ İlāhî ayır ayır
- 4 Didüm ki şer raḳībî helāk eyleseñ n’ola
Bir pâre tûrdı tûrdı ayıtdı ḥayır ḥayır
- 5 Dil bağla bend-i zülfüne yāruñ yûri yûri
Billah **Zātî** kayduñı kum kum kayır kayır

¹⁹⁸ Şem‘îym gūşe-i mey-ḥāneyi virmem felege: Şem‘îym künc-i gamuñ virmezem ey meh feleğ ŞD.

¹⁹⁹ Tarlan, A.N. (1967). a.g.e., s.215.

²⁰⁰ tãñ mı: ‘aceb mi ZD.

²⁰¹ gice: seher ZD.

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- [32b] 1 Vaşluñı virme cāna begcigezüm
Şatma cānı cihāna begcigezüm
- 2 Gerek öldür beni gerek dirgür
Kul senüñdür baña ne begcigezüm
- 3 Der-miyāndur dü ‘ālemüñ cānı
Seni bir kez қоçana begcigezüm
- 4 Kuluñuz devletüñde hoş geçelüm
Böyle қalmaz zamāne begcigezüm
- 5 Ca‘ferüñ қаşd-ı vaşf-ı hüsnüñdür
Şi‘ir arada behāne begcigezüm

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- [33a] 1 Mecnün ki vaḥş u ṭayr aña dā’im sipāh imiş
Dīvāneler içinde ‘aceb pādşāh imiş
- 2 Sevdā-yı tāc u taḥt ile sevdāya düşme kim
Devlet cihānda ‘āşıkā terk-i külāh imiş
- 3 Göz üzre ebr olup dünü gün giryeler kılan
Ferhād sīnesindeki dūd-ı siyāh imiş

²⁰² Erünsal, İ.E. (2018). *Tâcî-Zâde Ca‘fer Çelebi Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s.421.

- 4 Āh oldı mūniseṃ ġam-ı ‘aşķuñla āh kim
 Ĥālūṃ mu‘ ayyen oldı bu yolda tebāh imiş
- 5 Mey-ḥāne ġūşesin felege virme **Ḳādirī**
 N’ola ḥarāb ise bir ulu bārgāh imiş

56²⁰³

[mefā‘īlūn mefā‘īlūn fe‘ūlūn]

- [33b] 1 Cefā vū şīve vū nāz öğrenürsin
 Eyü varmaz yaramaz öğrenürsin
- 2 Gelür²⁰⁴ bir laḥza²⁰⁵ eglenmez gidersin
 Cefā vū cevri ṭurmaz öğrenürsin
- 3 Gelür gülşende gülden reng alursin
 Dehān-ı ġonceden rāz öğrenürsin
- 4 Maḳāmātı ḳamu²⁰⁶ seyrān idersin
 Gelürsin bizde şeh-nāz öğrenürsin
- 5 Daḥı muḳlif iken il gözledürsin
 Gügercin gibi pervāz öğrenürsin
- 6 O çok çok sevdüğümüñ şīvesine
 Necātī sen de az az öğrenürsin

²⁰³ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.326

²⁰⁴ gelür: gelürsin ND.

²⁰⁵ laḥza: dem ND.

²⁰⁶ ḳamu: ser-ā-ser ND.

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [34a] 1 Gün gibi mihr-i maḥabbet ʿāleme yayılmasa
Sevdüğümü sevdüğümünden ğayrı kimse bilmese
- 2 Ben gedādan ʿār ider çün ol şeh²⁰⁸-i ʿālī-cenāb
Şoḥbetinde kāşkī adum daḥı anılmasa
- 3 Çokdan ol şāh-ı cihāna ʿarz iderdüm hālūmi
Bolḳacıḳ²⁰⁹ şabrum gibi ʿaqlum eger taḡılmasa
- 4 Bu²¹⁰ gice tebdīl-i şūret eyleyüp virdüm selām
Hergiz almazdı selāmumı eger yañulmasa
- 5 ʿAşḳum ey **Yahyā** benüm olmazdı ḥalkā dāstān
Ol saçı Leylī beni Mecnūn u şeydā kılmasa

[34b]²¹¹

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

- [35a] 1 Yine diḡ yarasıdur sīb-i zenaḥdānuñda
Yine şeftālu yemişler gibi bustānuñda
- 2 Şovuk el değmedi ise ʿaceb ey gül saña kim²¹³

²⁰⁷ Çavuşoğlu, M. (1977). a.g.e., s.530.

²⁰⁸ şeh-i: dilber TYD.

²⁰⁹ bolḳacıḳ: baḳıcaḳ TYD.

²¹⁰ bu: dün TYD.

²¹¹ Şiir yok, karalama şeklinde bir yazı var ve sayfanın büyük bölümü boş.

²¹² Gıynaş, K.A. (2014). *Pervâne Bey Mecmûası, Pervâne b. Abdullah*. 3.C. İstanbul: Akademik Kitaplar, s.2575.

²¹³ ey gül saña kim: saña ey ğonce-dehen PBM.

Yād ayağ izleri var rāh-ı gülüstānuñda

- 3 Gice ağıyār ile mey içdigüñe şāhiddür
Uykusuzlık eşeri nergis-i mestānuñda

- 4 Biz saña iremezüz sürünir erdükce raķīb
‘Āşık-ı şādık uyuz itçe degül yanuñda

59

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- [35b] 1 Kime feryād ideyim āh u efğānumla ben
Kime ılan ağlayayum dilümde giryānumla ben

60²¹⁴

[fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn]

Dün gice kimler ile eyledüñ aḡşām bugün

Söyledi ḡayli ḡaber²¹⁵ bād-ı şabā şānuñda

Āfītābī şefeteyninde görüp yara²¹⁶ didi

Yine diş yāresi var sīb-i zenaḡdānuñda

²¹⁴ Gıynaş, K.A. (2014). a.g.e., s. 2575.

²¹⁵ Söyledi ḡayli ḡaber: Didi çok dürlü ḡaber PBM.

²¹⁶ yara: zaḡm PBM.

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [36a] 1 ‘Āşık-ı cināneyem²¹⁸ cānum²¹⁹ cihāndan geçmişem
Şanasın²²⁰ mey-ḥāneyem bağ-ı cinānden geçmişem
- 2 Müflis-i kūy-ı nigārem baña ögmeñ²²¹ Cenneti
Tālib-i ruḥsār-ı yārem gülsitāndan geçmişem
- 3 Göñlüme zülfüñ dolaşduğın²²² görüp didi ğamzeñ
Hey benüm ol bir zār-ı²²³ nā-tüvāndan geçmişem
- 4 Tevbe ‘arz itme baña bir laḥza meyden geçmeden²²⁴
Çok zamān olmışdur ey şūfī ben andan geçmişem
- 5 Ben **Necātī** leblerün²²⁵ şevki ile bī-ḥoş olmuşam
Sen beni şanma şarāb-ı ergāvāndan geçmişem

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

Devletünde pādişāhum iştihā yok sükkere

Mā'ilem ammā be-ğāyet sırr-ı la' l-i dil-bere

²¹⁷ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.312.

²¹⁸ cināneyem: cānāneyem ND.

²¹⁹ cānum cihāndan: cān u cihāndan ND.

²²⁰ şanasın mey-ḥāneyem: sākin-i mey-ḥāneyem ND.

²²¹ ögmeñ: añmañ ND.

²²² dolaşduğın: tolaşduğın ND.

²²³ bir zār: bīmār ü zār ND.

²²⁴ Tevbe ‘arz itme baña bir laḥza meyden geçmeden: Baña öğretmeñ lebi şevkiyle meyden geçmeği ND.

²²⁵ leblerün: lebleri ND.

63²²⁶*[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]*

- [36b] 1 Severem gerçi seni şimdi vefādār olasın
 Korkaram gönlüm alup sonra cefākār olasın
- 2 Dile bir dem ğamuñı itmedüñ eksük şanemā
 Eger ādemliĝe ancak²²⁷ olur var olasın
- 3 Be yūri var güzel[üm]²²⁸ sende haķīkat yoĝ imiş
 Uşanursın bir iki gün kime kim yār olasın
- 4 Bilesin hālını dā’im ne çeker bendelerüñ
 Göreyin ‘aşķa düşüp sen de giriftār olasın
- 5 **Ferrūhī** yār ile mey içmege şöhetde²²⁹ müdām
 Eñgel olmaya hemān muṭrib ile çār olasın

64²³⁰

Ḥayretī Güft

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ulün]

- [37a] 1 Öpülse yār ile yār olsa dil-ber
 Koculsa rām-ı dildār olsa dil-ber
- 2 Ne deñlü ağlasa zār olsa ‘āşık

²²⁶ Köksal, M. F. (2001). *Edirneli Nazmî, Mecma’ü’n-Nezâ’ir (İnceleme – Tenkitli Metin)*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, s.1243.

²²⁷ ancak: ancak MN.

²²⁸ güzelüm: var a güzel MN.

²²⁹ şöhetde: meclisde MN./PBM.

²³⁰ Çavuşoğlu, M. (1981). a.g.e., s.211.

O deñlü²³¹ gülse güلزār olsa dil-ber

3 Söz aňlamağda fettān olsa maħbūb
Birez şūğ olsa ‘ ayyār olsa dil-ber

4 Nedür ‘ aşıklarun ħālin[i] bilse
Güzel sevse dil-efgār olsa dil-ber

5 Cefāyı az kılsa **Ĥayretiye**
Sözüm ol kim vefādār olsa dil-ber

65²³²

Müfred

1 Didüm ey dil-ber yüzünde derem yā diremdür
Didi dūr dūr dūrer derdin derdedür devā

66

[mefā‘īlūn mefā‘īlūn mefā‘īlūn mefā‘īlūn]

- [37b] 1 Görün zülf-i dil-āvizi rūğ-ı dildāra yaşdanmış
İki başlı bir ejderdür yatur güلزāra yaşdanmış
- 2 Bugün Cennet kuşurından geçüpdür Ka‘be ĥaqqıçün
Şol ‘ aşık kim şafā ile durur dildāra yaşdanmış
- 3 İşidüp ħālini ‘ aşkum görün ‘ ālemde Ferhādı
Ĥalupdur ĥayret içinde yatur kūhsāra yaşdanmış
- 4 Yola düşdin de Mecnūnuñ gör ne eyler görmez

²³¹ deñlü: açılsa HD.

²³² Beytin vezni hatalı

Gelecek cismine eyler yabān bir pāre yaşıdanmış²³³

- 5 Şehā şākīr-i bendūn gör katı rıf atdedür başı²³⁴
İş işigūnde bir daşı yatur bī-çāre yaşıdanmış

67²³⁵

[mefā'īlūn mefā'īlūn fe'ūlūn]

- [38a] Nigāruñ çeşmin añ şī' rūnde Zātī
Be-ğāyet hūb olur helvāda bādem

68

Müfred

[fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn]

Zāhidā niçūn kaçarsın seyr-i kūy-ı yārdan
Ya' ni andan daḥı pek Cennetde seyrānuñ mı var

69²³⁶

Li-muḥarrihi

[fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn]

- [38b] 1 Şol kara kaşuñ senūn rā-yı ruḥ-ı gül-gūn mıdur
Ya cebīn altında müşg ile yazılmış nūn mıdur
2 Baña tīmār eyle dirsem dāğ urursın sīneme

²³³ eyler yabān: yabān eyler M.

²³⁴ şehā: şehā bir M.

²³⁵ Tarlan, A.N. (1967). a.g.e., s.414.

²³⁶ Saraç, Y. (2004). a.g.e., s.69.

Yohsa sen şehden ʿulūfem günde bir altun mıdur

- 3 Kākül-i müşğīnūne Leylā diyeler mi senūñ
 ʿĀşık-ı şeydālaruñ ey dil-rübā²³⁷ Mecnūn mıdur

- 4 Lāle midür fūrkatūnde ölenūñ hākinde pā²³⁸
 Qanlar aqlar hāline bir dīde-i pūr-ḡūn mıdur

- 5 Naẓm-ı gevher²³⁹ mi bu yā dendān-ı dil-ber vaşfı mı
 Yohsa baḡr içinde ey **Emrī** dūr-i meknūn mıdur

70

[fāʿilātūn fāʿilātūn fāʿilātūn fāʿilūn]

- [39a] 1 Cān eritdi ḡdmetinde şemʿ -i nūr-efşān aña
 Tāc-ı zer geydürse tañ mı āteş-i sūzān aña
- 2 Şol qadar aḡvālūme sūzān u giryān oldu şemʿ
 Qaldı şuʿ le aḡzına barmaq qoyup ḡayrān aña
- 3 Āteş-i şevḡuñla büryān eyledūñ pervāneyi
 Sen de ey şemʿ -i şebistān raḡm edüp bir yan aña
- 4 Devr içinde göñlüme kimse ayakdaş olmadı
 Sāki-i bezm-i maḡabbet vireli meydān aña
- 5 Niʿ met-i vaşluñ **Şefīʿī**ye naşīb olmaz ise
 Sīne tennūrında pesdür dāḡ-ı mührūñ nān aña

²³⁷ dil-rübā: dilberā ED.

²³⁸ ölenūñ hākinde pā: ölenūñ qabrinde yā ED.

²³⁹ gevher: pervīn ED.

71²⁴⁰

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [39b] 1 Āh kim şāhān-ı ḥüsnün 'ahdinün bünyād[1] yok
Defterinde bunların hergiz vefānūn ad[1] yok
- 2 Tatlu tatlu söyleşürler dā'imā aḡyār ile
Acı acı 'aşıkā diller virürler dad[1] yok
- 3 Hūblar cev̄ ü cefā 'ilminde kāmildür velī
Bunların hergiz vefā²⁴¹ fenninde bir üstād[1] yok
- 4 'Aşk işin pervāneden öğren yūri ey 'andelīb
Kül ider eczāsını 'aşk āteşi feryād[1] yok
- 5 Ādeme āḥir ḥarām olur ḥarīmi 'ālemün
Ġāfil olma kaşr-ı 'ömrün **Zātiyā** bünyād[1] yok

72²⁴²

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [40a] 1 Deşt-i ḡamda derd ile āh itdügümce her nefes
Od çıkup eflāke yir yir tutuşur mānend-i ḡas
- 2 Şāh-bāz-ı evc-i istignā olaldan murḡ-ı dil
'Arşa-i 'aşk içre²⁴³ gelmez aña 'anḡālar meges

²⁴⁰ Tarlan, A.N. (1967). a.g.e., s.152.

²⁴¹ hergiz vefā: mihr ü vefā ZD.

²⁴² Gıynaş, K.A. (2014). a.g.e., s.1238.

²⁴³ 'aşk içre: 'ālemde PBM.

- 3 Kārbān-ı ‘aşk ile geldüm fenā şehrine ben
‘Ālemi tutsa fiğānum n’ola mānend-i ceres
- 4 Başumuz meydān-ı mihr-i yārda ğalţān iken
Urmamışdı kūy-ı ‘aşka kimse çevgān-ı heves
- 5 **Sa‘yiyā** bir gün hümā-yı vaşl ola diyü şikār
Üstüh‘ān-ı cismümi itdüm müşebbek bir kafes

73²⁴⁴*[mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün]*

- [40b] 1 Ne hoş cādūdur ol zülf-i mu‘anber
İdinmiş mähı bālin mihr[i] pister
- 2 Tolaşmış kıddüñe zülf-i dırāzuñ
Benüm ‘ömrüm nitekim serve²⁴⁵ ejder
- 3 Nedendür mā-cerā-yı eşk-i çeşmüm
Ola yanuñda kan ile ber-ā-ber
- 4 Çeküben Zū’l-fiķār-ı ğamzesini
Gönüller mülkini fetḥ itdi Ḥaydar
- 5 Yüri cām iç lebi yādına **Şem‘ī**
Kim aña teşne-dildür āb-ı Kevşer

²⁴⁴ Karavelioğlu, M. (2014). a.g.e., s.160.²⁴⁵ nitekim serve: niteki serde ŞD.

74²⁴⁶

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

- [41a] 1 Bize her dem söger yāruñ leb-i la' l-i şeker-bārı
Kim acırdı anı emsek²⁴⁷ ya öpmüş olsavuz bārı
- 2 Dil ü cān ise maqşūduñ biri yetmez mi bu zūlfūñ
Be hey kāfir iki yerden kuşanmağ neydi zūnnārı
- 3 Nigārı sīne-ber-sīne der-āğūş itmedür şoħbet
Ne minnet buseye ol hōd muqarrer ağzı ikrārı
- 4 Seni māh ile²⁴⁸ vezn itdüm terāzū-yı hayāliyle
Öbür cānib²⁴⁹ göge ağdı qo ma' lüm oldu mıqđārı
- 5 Güzellerden birer buse alır her şi' rine **İshāk**
Anuñçün böyle tatlıdur anuñ ebyāt u eş' arı

75²⁵⁰

[mef' ulü fā' ilatü mefā' ilü fā' ilün]

- [41b] 1 Başum diyār-ı ğamda belā kūhsārıdur
İki gözüm bi-^c aynihi anuñ pıñarıdur
- 2 Dīvār çekdi ħat[ı] vü top oldu ğabğabı
Ruhsār-ı yār²⁵¹ şehr-i melāħat²⁵² ħişārıdur

²⁴⁶ Çavuşoğlu, M., Tanyeri, A. (1990). a.g.e., s.320

²⁴⁷ emsek: emmiş İÇD.

²⁴⁸ seni māh ile: senüñle māhı İÇD.

²⁴⁹ cānib: yanı İÇD.

²⁵⁰ Mengi, M. (1995). a.g.e., s.146.

²⁵¹ ruhsār-ı yār: dīdār-ı yār MD.

²⁵² şehr-i melāħat: burc-ı melāħat MD.

- 3 Zünnâr-ı ‘aşkı bilüne kim bağladı diseñ
Deyr-i cihânda bir şanemün yâdigâridur
- 4 Mecnûn alalı başına murğ âşiyânı
Dîvânelik velâyetinün tâcdâridur
- 5 Beyti ocağına şu koyan cümle şâ‘irün
Cânâ **Mesîhî**nün ğazel-i âbdâridur

76

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- [42a] 1 Tatlu ‘âlemde ne var mihr ü vefâdan ğayrı
Zehre beñzer ne ola cevır ü cefâdan ğayrı
- 2 Künc-i fûrkatde yatup şöyle za‘îf oldu tenüm
Kimse gelmez göre hiç derd ü ‘anâdan ğayrı
- 3 Kaşlaruñ fikri ile döndi hilâle kıddüm
Göñlümi anlayımaz kimse bu râdan ğayrı
- 4 Yoluñ[1] vardı göñül kūyuña görmege seni
Bir eşer görmedi hiç bād-ı şabâdan ğayrı
- 5 Ey **Şefî‘î** bir ‘aceb derde şataşmışsın kim
Bilemez derdüni bir kimse Hudâdan ğayrı

77²⁵³

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- [42b] 1 Tenümde oqlaruñ zaḥmından aḳsa n'ola ḳan yir yir
Ciger-ḥūn olmışıdı yol bulup oldı revān yir yir
- 2 Şu taşlar kim baña urduñ ḳodum şaḥrā-yı sīnemde
Oḳuñ irişdügi yirlerde²⁵⁴ olmağa nişān yir yir
- 3 Sirişküm yir ḳomadı cūlara şaḥrā-yı 'ālemde
Şikāyet itmege deryāya oldılar revān yir yir
- 4 Ḥaṭ-ı sebz ü gül-i ḥaddüñ ḡamı beñzüm ḥazān itdi
Ger ölürsem bite ḥākümde mīr-i 'āşīḳān yir yir
- 5 Büküldi ḳāmetüm ḡamdan belā bezminde çeng oldum²⁵⁵
Selīḳī her ḳılum bir şavtıla eyler fiḡān yir yir

78²⁵⁶

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- [43a] 1 Görinenler degül sīnemde dāḡ-ı ḥūn-feşān yir yir
Temāşā-yı cemālūñ çün göz açdı cism ü cān yir yir

²⁵³ Zülfe, Ö. (2006). *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selīkî ve Şiirleri*. Ankara: Edebiyat Yayınları, s.217.

²⁵⁴ yirlerde: menzilde S.D/PBM.

²⁵⁵ oldum: oldı SD./PBM.

²⁵⁶ Gıynaş, K.A. (2014). a.g.e., s.701.

- 2 Degüldür²⁵⁷ mihr²⁵⁸ ü meh cānā ğamuñdan ben kemān-ğaddūñ
 Ğadengüm²⁵⁹ irdügi yirde²⁶⁰ ğomuş²⁶¹ mudur nişān yir yir
- 3 Mesīhā-yı zamān olup sipihr üzre mağām itseñ
 Seni Ğārūñ-veş²⁶² āhır buluvirsin bī-ğümān yir yir
- 4 Degüldür servler cānā görüp ğaddūñ olanlar ğāk
 Ğıyāmetdür şanup tırdı ayağ üzre hemān yir yir
- 5 Ğad-i dil-berlere qarşu Şefī‘ī çeşm-i giryānum
 Leb-i enhāre beñzer kim ola serv-i revān yir yir

79²⁶³

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- [43b] 1 Dem-be-dem ğan ağlamazdum²⁶⁴ dīde pür-ğūn olmasa
 İnlemezdüm derd ile ğālüm diger-ğūn olmasa
- 2 Ğam beyābānında ser-gerdān olup ğalmazdı zār
 Ey şacı Leylā dil-i dīvāne Mecnūn olmasa
- 3 Yüz sürüp pāyına çekmezdi kenāre cūybār
 Serv-ğadd-i ser-firāzuñ gibi mevzūn olmasa

²⁵⁷ degüldür: degül PBM.

²⁵⁸ mihr: ğurşīd PBM.

²⁵⁹ ğadengüm: ğadeng-i āhum PBM

²⁶⁰ yirde: yire PBM.

²⁶¹ ğomuş: dikdüm PBM.

²⁶² seni Ğārūñ-veş āhır: seni ey h‘āce Ğārūn gibi PBM.

²⁶³ Yağmur, B. (1998). *Hilālî Dîvânı*. İnceleme-Metin. Hacettepe Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara, s.157.

²⁶⁴ ağlamazdum: ağlamazdı HİD.

- 4 N'idüğüm bilmezdi kimse dem-be-dem feryād u zār
Sâkiyâ bezm-i belâda baña kânûn olmasa
- 5 Ğonce-veş gönlüm açılmazdı **Hilālî** guşşadan
Gül gibi destümde her dem cām-ı gül-gün olmasa

80²⁶⁵

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [44a] 1 Mısr-ı hüsñ içre seni sultāna beñzetedüm hele
Ey 'azîzüm Yūsuf-ı Keñ' āna beñzetedüm hele
- 2 Vā' izüñ Cennet Cehennem diyüben şerh itdüğün
Fi'l-meşel ben vaşl ile hicrāna beñzetedüm hele
- 3 Şol müferrih-leb güzeller derdini ben haste-dil
Ey tabīb-i cān hemān dermāna beñzetedüm hele
- 4 'Azm-i kūy-ı yār ider bir dem qarār itmez gönül
Tekye-i sīnemde bir mihmāna beñzetedüm hele
- 5 Lebleri esrārını şordum didi ey **Hayretî**
Sözleründen ben seni hayrāna beñzetedüm hele

²⁶⁵ Çavuşoğlu, M. (1981). a.g.e., s.390.

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [44b] 1 ' Āşıkun bağında tağlar deñlü başı var imiş
Kendü bir kem-kaṭredür deryāca yaşı var imiş²⁶⁷
- 2 Yok şanurdum bâliş-i raḥât bu miḥnet-ḥānede
Şimdi bildüm dil-berün işigi taşı var imiş
- 3 Baş virüp rāh-ı belāda²⁶⁸ başa iletdi işin
Āferin Ferhāda hoş devletlü başı var imiş
- 4 Benlik imiş ayıran ben bendeyi cānāneden²⁶⁹
Hey²⁷⁰ dirîgā bilmedüm arada nāşî var imiş
- 5 Cān ile cānān arasında ḥicāb olduñ diyü
Ḥayretünün kendü kendüyle şavaşı var imiş

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [45a] 1 Şol kara ḥālün zenaḥdānuñda ey ḥurşid-ḥad
Bir Ḥabeşdür Mısr zindānında maḥbūs-ı ebed
- 2 Ey boyı servüm elif gibi yoluñda toğruyam
Rā ḫaşıñla dāl zülfün itmesünler beni red

²⁶⁶ Çavuşoğlu, M. (1981). a.g.e., s.320.

²⁶⁷ deryāca: deryālarca M.

²⁶⁸ rāh-ı belāda: rāh-ı vefāda HD.

²⁶⁹ cānāneden: maḥbūb HD.

²⁷⁰ hey: ey HD.

²⁷¹ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.47.

- 3 Mīm ağzuñ dāl zülfüñ cānum u ‘ömrüm durur
Hey elā gözlüm meded şol mīm ü dālünden meded
- 4 Kılletümden añlamañ peşmine-puş olduğumu
Jeng-i ğamdan gönlümün āyīnesin şağlar nemed
- 5 Her kişi bir mesned ile irişür bir devlete
Pādişāhum işigün olsun²⁷² **Necātī**ye sened

83²⁷³*[mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün]*

- [45b] 1 Bahār²⁷⁴ eyyāmı gül devr-i semendür
Çiçekler²⁷⁵ her taraf sebz-i çemendür
- 2 Lebi ğonce yüzi gül nāzenīnler
Nazar kıl her biri bir sīm-tendür
- 3 Benüm hālüm mükedder²⁷⁶ müdde‘iden
Nitekim bülbülün derdi dikendür
- 4 Şaçuñ zencirine dīvāne oldum
Anı boynuma dağmazsın nedendür
- 5 **Muhibbī** düşeli baħr-i ğam içre
Şadef çeşmi yaşı dürr-i ‘Adendür

²⁷² olsun: oldı ND.²⁷³ Yavuz, K., Yavuz, O.(vd.) (2016). a.g.e., s.678.²⁷⁴ bahār: rebī‘ MUD.²⁷⁵ çiçekler: aķar su MUD.²⁷⁶ mükedder: digergün MUD.

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- [46a] 1 Sākīyā öldüm meded āh ü figān ü nāleden
Dil qarardı ğuşşadan luţf et [iç]²⁷⁸ ğassāleden
- 2 Bildi var ey ħ̣āce hicrānı metā‘-ı vuşlatuñ
Çār-sū-yı gülşeni toludurd[ı] bübül nāleden
- 3 Kān içüp bu dehr-i ħ̣ūn-ħ̣ār aña silmiş ağzını
Dāmen-i kuhsārı şanma ki kızardı lāleden
- 4 Devr içinde her kemālūñ ‘ākıbet noķşānı var
Bedr-i enver remz ile dir bunı devr-i hāleden
- 5 **Zātiyā** bu menzile konan göçer kılmaz qarār
Seyr-i şahrā kıl seher bu sırrı fehm it jāleden

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ulün]

- [46b] 1 Eyā hercāyi dil meyyāl imişsin
Benüm gibi perişān ħāl imişsin
- 2 Geyüp alı dili āl ile alduñ
Eyā gül-çihre ehl-i āl imişsin

²⁷⁷ Tarlan, A. N. (1967). a.g.e., s.520.

²⁷⁸ luţf et iç: şun bāde-i ğassāleden ZD.

²⁷⁹ Tarlan, A. N. (1967). a.g.e., s.550.

- 3 Dem-i naḳd eşk-i sîmi gördi ol genc
Didi eksilme ‘ayn-ı māl imişsin
- 4 Didüm kim ‘aşḳuṅa biṅ dāḡ yaḳdum
Gülüp didi ki sen abdāl imişsin
- 5 Didüm kim noḳṭadur var ise aḡzuṅ
Didi kim **Zātiyā** remmāl imişsin

86²⁸⁰*[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]*

- [47a] 1 Zēḳan-ı yārda vefā n’eyler
Ser-nigün çāh içinde mā n’eyler
- 2 Bülbülün dūd-ı āhı ey yüzi gül
Göresin ‘āḳıbet saṅa n’eyler
- 3 Dimedün yād idüp beni bir gün
‘Aceb ol derde mübtelā n’eyler
- 4 Hele derd-i belāya şabr idelüm
Görelüm şoñucı Ḥudā n’eyler
- 5 Şol çemende ki ide **Necātī** fiḡān
‘Andelīb-i suḡan-serā n’eyler

²⁸⁰ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.202.

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

- [47b]²⁸¹ 1 Felekler kaşına zînet viren mihr-i cemālündür
Cihânı müşteri iden saña iki hilâlündür
- 2 Hayâl-i çeşm ü zülfünle bu gönlüm ey gül-i ra' nâ
İçinde nergis ü sümbül açılmış bir sifalündür
- 3 Aқанlar cū gibi her sü benüm bu eşk-i çeşmümdür
Düşüren kûha şimşadı senün qadd-i nihâlündür
- 4 Fezâ-yı 'arşa pervâz it benüm ey mürğ-ı nâlem kim
Tenünde her taraf âhum zümürüd perr ü bâlündür
- 5 Ma' ânî baḥridür tab' um nigâruñ vaşf-ı dendânı
Şefî'î ka' r-ı deryâda yatur dürr-i le'âlündür

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

- [48a] 1 Murğ-ı dil kūyuñdan özge âşiyân itmez heves
Bâl-i himmetle mekân itmek diler çarḥı meges
- 2 Kâmet-i dil-cüy-ı yârı naḳş içün naḳḳâş-ı dil
Resm ider şekl-i elif âh itdügümce her nefes
- 3 Men' ider yâr itdügünce nâleler kūyuñda dil
Gerçi râh-ı Ka' bedde maḳbûl olur bânuñ ceres

²⁸¹ Sayfanın yan tarafına düşürülen bir mısra: Aқıdan cûları deşte benüm bu eşk-i çeşmümdür.

²⁸² Basılı dîvânda bulunmamaktadır.

- 4 Mānī^ç olmaz dil-rübālar mihrine hayl-i ^çadū
Baħr-i bī-pāyāne sedd olmaz gürūh-ı ħār u ħas
- 5 Yāre didüm la^ç l-i nābuñ üzre şol ħālūñ nedür
Didi ^çUlvī görmedūñ mi ħanda ħonmuş bir meges

89²⁸³

[mefā^çīlūñ mefā^çīlūñ fe^çūlūñ]

- [48b] 1 Egerçi ħūbdur çengūñ şadāsı
Mey ü maħbūbdur ħab^ç uñ cilāsı
- 2 Ne zevķı var lebūñsüz çarĥūñ ey meh²⁸⁴
Ķadeħ kim meysüz ola yok şafāsı
- 3 Büyüdükce güzellense n'ola yār
Güneş yükseldüģince artar ziyāsı
- 4 Ölümlüyin içür la^ç lūñ şarābın²⁸⁵
Ki ^çuşşāķuñ olur²⁸⁶ bu ħan bahāsı
- 5 Cihān tırduķca ĥüsnūñ bāķi olsun
Revānīnūñ budur saña du^ç āsı

²⁸³ Avşar, Z. (2017). a.g.e., s.423.

²⁸⁴ ey meh: ey māh RD.

²⁸⁵ ölümlüyin içür la^ç lūñ şarābın: ölümlü dünyedür içūñ şarābı RD.

²⁸⁶ olur: oldur RD.

90

Müfred

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

[49a]

Ben ne müftî ne müderris ne haṭībem ne imām

Mey-i eşkāl içerem ne ҡo şimdi bu müdām

91

Müfred

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Meyde mehdlikdür ğaraż ‘ālemde hem-dem zülf-i cān

Virür irġad kâfiri pek virmeyen biñ zülf-i cān

92

Müfred

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Bî-edeblikdür şehā vaşluñı senden dilemek

Ehl-i hāl olan bilir hālüm ne lâzım söylemek

93²⁸⁷*[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]*

- [49b] 1 Āh kim raḥm itmedün her dem cefādur işlerün
 Bilmezem neyler beni āhir senün cünbişlerün
- 2 Yollara bakmağ ile pür-ḥün olupdur gözlerüm
 Āh senün geç geç gelüp tiz tiz turup gidişlerün
- 3 Sen raḳībe uyuban gözden ırāğ itme beni
 Dōstum cehd eyle kim yād olmasun bilişlerün
- 4 İşigünde ḳo beni saña du' ālar ideyin
 Müstecāb olur du' āsı dā 'imā dervişlerün
- 5 Ey **Necātī** yāruñ ile dünyede sürdün şafā
 Ḥaḳḳ saña virdi murāduñ ḥayra döndi işlerün

94²⁸⁸*[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]*

- [50a] 1 Kirpigün²⁸⁹ cān almağa tīgünle yoldaş oldılar
 Sīnelerde ḳan yalaşdılar ḳarındaş oldılar
- 2 La' l [u] yāḳūt ol leb[i] mercāna teşbīh itdiler
 Kimisi deryāya düşdi kimisi taş oldılar

²⁸⁷ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.281.

²⁸⁸ Sungur, N. (1994). a.g.e., s.96.

²⁸⁹ kirpigün: okların ÂD.

96²⁹⁸

[mefā'îlün mefā'îlün fe'ûlün]

- [51a] 1 Göñülden ' aşkınuñ odı kem olmaz
Gözüm nem olmaduğı bir dem olmaz
- 2 Göñül mülkin yıkar seyl-âb-ı eşküm
Binâ âb üzre çün kim²⁹⁹ muhkem olmaz
- 3 Raķīb-i ħar geyer kemhā³⁰⁰ velīkin
Eşek dībāce ile³⁰¹ âdem olmaz
- 4 Yüzüñ gördükde çeşmüm ağlamaz kim
Güneş doķunduğı yirde nem olmaz
- 5 **Ceme** raķm eyler iseñ vaķtidür kim³⁰²
Firāk u miħnetünden ħurrem olmaz

97³⁰³

[mef'ûlū fā'ilātū mefā'îlū fā'ilün]

- [51b] 1 Dağ oldu lāle gibi dil-i bī-ķarārumuz
Himmetle gör neler bitürür ħāksārumuz
- 2 Şeh-bāzıyuz bu mişe-i ' aşķuñ ki her zamān
Şāhin baķışlu bir balabāndur şikārumuz

²⁹⁸ Ersoylu, H. (1989). *Cem Sultan'ın Türkçe Dîvânı*. Ankara: TDK Yayınları, s.109.

²⁹⁹ binâ âb üzre çün kim: binâ şu uğrağında CSD.

³⁰⁰ kemhā: ħārā CSD.

³⁰¹ dībāce ile: dībā çul ile CSD.

³⁰² Olaldan sāye-i zülfüñ penāhum/Cihān bir yana olursa Cem olmaz CSD.

³⁰³ Sungur, N. (1994). a.g.e., s.113.

- 3 Deryâlaruz ki gözler irişmez kıramuza
Her hâr u has tölarsa³⁰⁴ ‘aceb mi kenârumuz
- 4 Abdâllaruz ki her tarafa yâ ‘Alî diyü
Diller uzatdı sînedeki Zû’l-fiķârumuz
- 5 Bir vakt ola ki ‘ibret içün halka **Âhiyâ**
Târîh ola illere seng-i mezârumuz

98

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- [52a] 1 ‘Âşıķa dil-ber egerçi kendüyi zîbâ şatar
Kul edinür bir beş on gün ‘âķıbet ammâ şatar
- 2 Dînin îmânın virür hum-hânede cām-ı meye
Zâhid-i şad sâliyem diyem kırı da‘vâ şatar³⁰⁵
- 3 Cānib-i la‘lünde ki Hindü beñün cānâ senün
Bir Habeşdür Rûm ilinde gūyiyâ hurma şatar
- 4 Baķr-i ‘aşķuñ içre düşse ey dişi lü’lü’ gönül
Lücce-i ‘Ummāna şan kim kendüyi ğavvâş şatar
- 5 Vaşf-ı la‘lün nazm idelden lafz-ı sükker-bārla
Kendüyi cānâ **Şefî‘î** tūṭi-i gūyâ şatar

³⁰⁴ tölarsa: hasla tölse ÂD.

³⁰⁵ diye: diyem M.

99³⁰⁶*[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]*

- [52b] 1 Cānı n'eylerdüm cihān içinde cānān olmasa
Ten ne hazz alurdu 'ālemde eger cān olmasa
- 2 'Arz iderdüm sūz-ı 'aşkı yāra mektüb ile ben
Ger kebūter ile gitse³⁰⁷ yolda büryān olmasa
- 3 Vardum idi kūyuña men' itmeseydi it³⁰⁸ raķīb
İrdüm idi Ka' beye hār-ı muğaylān olmasa
- 4 Yir iderdi Cennet-i kūyuñda Ādem ey perī
Ara yirde şol raķīb-i dīv-i Şeytān olmasa
- 5 Öldi idi ğam bıçaķlarında³⁰⁹ miskīn **Ḥayretī**
Derd-i dil-ber irişüp derdine dermān olmasa

[53a]³¹⁰100³¹¹*[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]*

- [53b] 1 Kim dūrür kim sen bütī emsem dimez
Leblerüñ cān derdine emsem dimez

³⁰⁶ Çavuşoğlu, M. (1981). a.g.e., s.389.

³⁰⁷ ile gitse: iltebilse HD.

³⁰⁸ it: ger HD.

³⁰⁹ bıçaķlarında: bucaķlarında HD.

³¹⁰ Mecmûada bu sayfa boş bırakılmıştır.

³¹¹ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.255.

- 2 Kūyuña varmaḵ diler cān ile dil
Kim ola kim Cennete varsam dimez
- 3 Ey gözüm ḵan ağla kim ol dürr bigi³¹²
Baḥr-i seyl-āb-ı sirişke nem dimez
- 4 Sen bu ḥüsn ile tırurken ey perī
Ḥūr u Ğılmāna gönül Ādem dimez
- 5 Zerrete teşbīḥ kılmış³¹³ ağzuñı
Vāḵı‘ ā miskīn **Necātī** kem dimez

101³¹⁴[*mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün*]

- [54a] 1 Gözüm yaşına raḥm it sürme derden
Ki merdüm-zādedür düşmiş nazardan
- 2 Şol āḥūdur gözün kim bir nazarda
Dil ü cān şayd ider biñ şīr-i nerden
- 3 Ḥayāl-i la‘l-i dūr-pūşuñla çeşmüm
Döker yāḵūt ile mercān güherden
- 4 Ben ol zühre-cebīne müşteriyem
Ki elüme şuna ḥurşīd ü ḵamerden³¹⁵
- 5 Yoluñda dil-berün cān virmegiçün
Eyā ‘ **Adnī** ḥazer eyle ḥazirden

³¹² dürr bigi: dürr-i pāk ND.³¹³ kılmış: itmiş ND.³¹⁴ Yücel, B. (2002). *Mahmud Paşa, Adnī Dīvânı*. Ankara: Akçağ Yay., s.13.³¹⁵ ḥurşīd ü ḵamerde: ḥurşīdi ḵamerden ADD.

102³¹⁶*[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]*

- [54b] 1 Sürme-i hâk-i rehûn âdem gözinden kışkanur
Ağzının şuyı aķar gördükce çeşmüm imrenür
- 2 Câm şîrîn la' lün öpdükçe şarâb-ı telh ile
Şîşe gögsin geçürür şâķî şurâķî şokranur
- 3 Bûse ister dem-be-dem la' l-i lebünden³¹⁷ tırmayup
Şerbetin içmek diler dîvâne gönüm istenür
- 4 Ra' d şanmañ³¹⁸ gümleyen sevdâ-yı zülfünden anuñ
Tağlara düşmiş bulut dîvâne olmuş kümrenür
- 5 Mîrvaķa gibi karârum yile vire fikri bu
Zâtiyâ tırmaz yine gönüm hevâya yeltenür

103³¹⁹*[mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün]*

- [55a] 1 Cefâ vü şîve vü nâz öğrenürsin
Eyü varmaz yaramaz öğrenürsin
- 2 Gelürsin bir dem eglenmez gidersin
Cefâ vü cevri tırmaz öğrenürsin
- 3 Gelür gülşende gülden reng alursın

³¹⁶ Tarlan, A.N. (1967). a.g.e., s.434.³¹⁷ la' l-i lebünden: kanlu lebünden ZD.³¹⁸ şanmañ: şanma ZD.³¹⁹ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.326.

Dehān-ı ğoncedan rāz öğrenürsin

- 4 Maḳāmâtı ser-â-ser seyr idersin
Gelürsin bizde şeh-nāz öğrenürsin

- 5 Kırılmaz yâr çok çok nāz iderse ³²⁰
Necātî sen de az az öğrenürsin

104³²¹

[mefā‘îlün mefā‘îlün fe‘ûlün]

- [55b] 1 N’iderler cānı cānān olmayınca
N’iderler derdi dermān olmayınca
- 2 K̄ararmadı günüm dūn gibi ‘ömrüm
K̄ara zūlfūn perīṣān olmayınca
- 3 Sürülmez Ka‘be-i vaşluñ şafāsı
Ḥabībüm tā ki ‘uryān olmayınca
- 4 Ne hoşdur va‘de-i vaşlı nigāruñ
Dönüp soñra peşīmān olmayınca
- 5 Maḳām olmadı genc-i ‘aşḳa **Şem‘î**
Bu gönlüm şehri vīrān olmayınca

³²⁰ Kırılmaz yâr çok çok nāz iderse: O çok çok sevdiğümün şivesine ND.

³²¹ Karavelioğlu, Ş. (2014). a.g.e., s.224.

105³²²*[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]*

- [56a] 1 Yoluñda ser virüp şu ki serverlik eyledi
Meydân-ı 'aşk içinde dil-âverlik eyledi
- 2 Her kim³²³ bu çarh-ı pîre-zene mâ'îl oldı
Merdâneler içinde bugün erlik eyledi
- 3 Zünnâr-ı zülfün eyledi bî-dîn raķibe 'arz
Gördüñ mi ol şanem niçe kâfirlik eyledi
- 4 Peykân-ı yâr sîneme geldi yüreklenüp
Dil deldi cānum aldı ciger-derlik eyledi
- 5 Dilden **Hayālî** şüret-i idrâki kazıyup
Dīvâne-meşreb oldı kalendarlik eyledi

106³²⁴*[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]*

- [56b] 1 Dil saçuñdan oldı sevdâyî mizâc
Şerbet-i la'lüñ buyur³²⁵ aña 'ilâc
- 2 Serverâ³²⁶ kûyuñ faķîri olayın
Hâk-i pâyuñsuz gerekmez taķt u tâc

³²² Tarlan, A. N. (1945). *Hayâlî Bey Dîvânı*. İstanbul: Burhaneddin Erenler Matbaası, s.421.

³²³ her kim: kim ki HAD.

³²⁴ Ersoylu, H. (1989). a.g.e., s.57.

³²⁵ buyur: durur CSD.

³²⁶ serverâ: dil-berâ CSD.

- 3 Hatt-ı müşğīnūñ olaldan āşikār
Misk³²⁷-i Çīne kalmadı hergiz revāc
- 4 Hacc-ı vaşla gelmişem sa'y eylerem
Ka'be-i kūyuñda³²⁸ vardur ihtiyāc
- 5 Ta'ne taşın atma **Cem** gönline kim
Taşa döymez şīşe-i nāzūk-mizāc

107³²⁹*[fā' ilātūñ fā' ilātūñ fā' ilātūñ fā' ilūñ]*

- [57a] 1 Va' de-i vaşla dilinden dil-berūñ lā gelmedi
Çok vefā şūretlerin gösterd[i] illā gelmedi
- 2 Gelmege 'ahd itdi gerçi zāhirā ol bī-vefā
Gönline ammā ki gelmek fikri aşlā gelmedi
- 3 Cānı göndermek olurdu da' vet-i dildār içün
Ol dahı gönlüm gibi olurdu farzā gelmedi
- 4 Şūfiyi gördüm kaçır dil-ber temāşā itmeden
Andan özge baña 'ālemde temāşā gelmedi
- 5 Devr-i Ādemden berü **İshāk** beñzer 'āleme
Bir cefā-keş³³⁰ 'āşık-ı rüsvā vü şeydā gelmedi

³²⁷ misk: müşğ CSD.³²⁸ kūyuñda: kapuñda CSD.³²⁹ Çavuşoğlu, M., Tanyeri, A. (1990). a.g.e., s.305.³³⁰ cefā-keş: belā-keş İÇD.

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [57b] 1 Zülf-i şeb-renk ü ruhuñ vaşfına kıldum ibtidā
Yāduma geldi hem-ān-dem sūre-i *Leyl ü Duḥā*
- 2 Tığduğum dem dehr elinden n'ola efgān eylesem
Kim ne kanlar yutdurupdur ana raḥminde bana
- 3 Nāfe düşse yiridür şahrālara Mecnūn-mişāl
Çünkü sevdāya şalıpdur bu ğazāl anı şehā
- 4 'Anber-āsā yüzi kara olmaz idi dem-be-dem
Ḥālüne misk-i Ḥoten öykünmek olmasa ḥaṭā
- 5 Ol mehūñ 'aşkına abdāl olmasaydı pīr-i çarḥ
Ey **Şeff'ī** eylemezdi bu semā' ī dā' īmā

109³³¹

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [58a] 1 'Arızuñ 'arz it güle gülşende zībālanmasun
Serve göster qaddūñi nāz ile ra' nālanmasun
- 2 Kıl muḳavves qaşlaruñ taraf-ı külāhuñdan 'ayān
Ḡurre-i meh gibi ebrūsına³³² ğarrālamasun
- 3 Zülfī zencīrinde tırur dil-berūñ dīvāne dil³³³

³³¹ Tarlan, A. N. (1992). *Ahmet Paşa Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yay., s.286.

³³² gibi ebrūsına: şekl-i ebrūsına APD.

³³³ Zülfī zencīrinde tırur dil-berūñ dīvāne dil: Zülfī zencīrinde dil dīvānedür şol dil-berin APD.

Ṭolaşup bād-ı şabā zülfüne şeydālanmasun

- 4 Sür raķībi ravza-i kūyuñdan ey Hūr-ı Behişt³³⁴
Bāğ-ı Cennetdür anı kāfir temāşālanmasun
- 5 Bülbül-i ķudsī gibi medḥ itse³³⁵ **Aḥmed** ḥaddüñi
Ġoncalar³³⁶ nāzüklenüp güller muṭarrālanmasun

110

Müfred

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [58b] 1 Hākden maḳtülünem gel şalınayın boynuña
Seyyid-i ġazī severseñ öpeyin gerdānuñı

111

Müfred

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

- 1 Yoluñda cān [u] dil naḳdın egerçi rākibān itdüm
Muḳayyed olmada yanuñda ziyān itdüm

³³⁴ Hūr-ı Behişt: Hūrī-liķā APD.

³³⁵ itse: ider APD.

³³⁶ ġoncalar: Lāleler APD.

112

Müfred

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

- 1 Zahm-ı tîrûñ biridi sine-i sūzānumda

113³³⁷

Müfred

[mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün]

- [59a] 1 Şabr ideyin cefāña eyā cevır çok güzel
Yā ben ölem firāk [i]le yā sen uşanasın

114

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ūlün]

- [59b] 1 Eline lāle almış yine cāmı
Cihāndan almağ içün intikāmı
- 2 Tutup yārı öper meclisde her-dem
Piyāle başı açuğ bir ẖarāmī
- 3 Namāz içinde bulursam nigārı
Dönüp bizden yaña virmez selāmı

³³⁷ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.322.

- 4 Baña yiter hayāl-i rūy-ı zülfün³³⁸
Bağışladum saña ben Mısr u Şâmı
- 5 **Revânî** hamseye bakmazdı hergiz
Eger görse bu beş beyti Nizâmî

115³³⁹*[meʿûlû mefâʿilû mefâʿilû feʿûlûn]*

- [60a] 1 Ağyâre vefâ cevır ise baña yiter oldu
Kapuñda şehâ bendün uş itdin beter oldu
- 2 Şîrîn lebünün vaşfını taḥrîr ider oldum
Destümde hem-ân-dem kalemüm ney-şeker oldu
- 3 Karşumda kemer koşd[ı] bilün reşk ile cânâ
İnceldi tenüm kıl gib[i] kaddüm kemer oldu
- 4 Zülfünde iken ʿarızını görse gözüm dir
Şâd ol yine ey ḥaste gönül kim şehir oldu
- 5 Hecrinde neler çekdüğümü diyicek eydür
Biʿllâhi diye **Ḥayretî** dahı neler oldu

³³⁸ Baña yiter hayāl-i rūy-ı zülfün: Müsâfir olalı kûyuñda gönlüm RD.

³³⁹ Çavuşoğlu, M. (1981). a.g.e., s.436.

116³⁴⁰*[mefā'îlün mefā'îlün fe'ûlün]*

- [60b] 1 Seg-i kūyuñ beni āşüfte gördi
Du' âlar oқıdı³⁴¹ üstüme ürdi
- 2 Düşelden sünbülün sevdâlarına
Şabâ bî-çâre çok yeldi yöpürdi
- 3 Lebüñi³⁴² sâğar öpdüğün işitdi³⁴³
Birez meclis-i mey taşdı köpürdi
- 4 Gözüñ şâhid қаşuñ da' vici olmış
Lebüñ қанума vardı һағ getürdi
- 5 Ayaklarda ğubâr olmışdı Āhî
Ser-i zülfüñ anı yirden götürdi

117³⁴⁴*[mef'ûlū fā'ilātū mefā'îlū fā'ilün]*

- [61a] 1 Şüfî³⁴⁵ baña maħalle-i dildârı қо dime
Bu pend[i] kimse virmeye³⁴⁶ Cennetde Ādeme
- 2 Zâhid iderse Cennet-i kūy-ı ħabîbi terk
Bi'llahi mâni' olma қо gitsün Cehenneme

³⁴⁰ Sungur, N. (1994). a.g.e., s.193.

³⁴¹ oқıdı: eyleyüp ÂD.

³⁴² lebüñi: lebüñ ÂD.

³⁴³ işitdi: gördi ÂD.

³⁴⁴ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.393.

³⁴⁵ şüfî: nâşih ND.

³⁴⁶ virmeye: virmedi ND.

- 3 Cān³⁴⁷ ḥastesine şekker -i nābuñdan em buyur
Didüm didi kim ölmez iseñ iresin eme
- 4 ‘İsī bu deñlü ‘ālem-i tecrīde şāhken
‘Ālemde cān virür idi bir yār-ı hem-deme³⁴⁸
- 5 ‘Aşk āyetini ezber okurken **Necātiye**
Bī-hūde sözler añmıya vā‘ız epseme

118³⁴⁹*[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]*

- [61b] 1 Aldum ağzuñ ölçüsini zerre deñlü yok vefā
Pür-cefāsın hey güneş yüzlü ḥabībüm Muştafā
- 2 Luṭfuña idüp binā yapdum maḥabbet ḥānesin
Rence kılursañ kadem ehlen ve sehlen merḥabā
- 3 Tîğ-i ğam boynum muḥarref çalıp iderse kalem
Yaza akan ḫanum işigüñde āyāt-ı vefā
- 4 Gide mi ey seng-i dil zülfüñ ḥayālî sīneden
Çün bilürsin muḥkem olur kāfir itdügi binā
- 5 Nāme ye şıgmaz **Necātī**nüñ muṭavvel³⁵⁰ ğuşşası
Göz yaşıyla ‘arz ola ḫapuña bākī mā-cerā

³⁴⁷ cān: dil ND.³⁴⁸ Hem ‘ömr ü hem ḥayāt virür zülfün ü lebün/İsī-i Meryem ider imiş ḥükm bir deme ND.³⁴⁹ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.151.³⁵⁰ muṭavvel: oransuz ND.

119³⁵¹

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [62a] 1 Kān[ı] ol demler ki bir serv-i bülendüm var idi
Kākülinden³⁵² her gice boynumda bendüm var idi
- 2 Medh iderdüm hūsn[i] mir' ātına karşı leblerin
Ṭūṭī-i gūyā gibi ağzumda kandum var idi
- 3 Cüst ü cū iderd[i]³⁵³ kūyın görmese bir dem³⁵⁴ yüzün
Eşk dirler adına çāpük levendüm var idi
- 4 Va' de-i ferdāya³⁵⁵ şaldı³⁵⁶ āh kim ben bendesin³⁵⁷
Bir kıyāmet serv-kaḍ maḥbūb efendüm var idi
- 5 Ey ṭabīb-i cān u dil bir gün ola kim diyesin
Zātī dirlerdi benüm bir derdmendüm var idi

120³⁵⁸

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [62b] 1 Da' vī-i' aşk eylemek Mecnūna ben şeydā ile
Bir meges da' vāyı pervāz itmedür ' anḳā ile

³⁵¹ Tarlan, A.N. (1967). a.g.e., s.584.

³⁵² kākülinden: sūnbülinden ZD.

³⁵³ iderdi: eylerdi ZD.

³⁵⁴ dem: gün ZD.

³⁵⁵ va' de-i ferdāya: ḥāce-i hicrāna ZD.

³⁵⁶ şaldı: şatdı ZD.

³⁵⁷ bendesin: bendeyi ZD.

³⁵⁸ Tarlan, A. N. (1945). a.g.e., s.354.

- 2 Şām-ı ḥasretde yüzün görsem zebānum lāl olur
Gerçi kim dīvāneler eyler tekellüm ay ile
- 3 Sīne bir kūh-ı belādur kim anı zeyn itdi ğam
Tāze tāze dāğlardan³⁵⁹ lāle-i ḥamrā ile
- 4 Kimse Mecnūna reh-i ‘aşk içre hem-pā olmadı
Ben ayağdaş olmuşam³⁶⁰ peyk-i şabā³⁶¹-peymā ile
- 5 Ey Ḥayālī cām-ı Cem nūş it ki ‘ayyār-ı felek
Kıpdı Cemşīdūñ külāhın efser-i Dārā ile

121³⁶²

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- [63a] 1 Ol perī peyker melek kim beñzemez insān aña
Cān ile dilden³⁶³ fedā olsun hezārān cān aña
- 2 Hey ne kāfirdür gelür ĩmāna şanmañ zūlfini
Dem mi vardur ruḥları ‘arz itmeye ĩmān aña
- 3 Bāğ-ı āşkında belā-keş bülbulidür bu gönül
Sīnesinde tāze dāğıdur gül-i ḥandān aña
- 4 Tīr-i müjgānı gelürse cān virem şükrāne ben
Baķışına nice yıldır³⁶⁴ olmuşam kırbān aña

³⁵⁹ dāğlardan: dāğlarla HAD.³⁶⁰ olmuşam: oldum HAD.³⁶¹ şabā: cihān HAD.³⁶² Yavuz, K., Yavuz, O. (2016). a.g.e., s.132.³⁶³ cān ile dilden: şad hezārān dil MUD.³⁶⁴ baķışına nice yıldır: çün görelden ya kaçını MUD.

- 5 Bir devāsuz derde düşdi bu **Muḥibbī** ḥaste-dil
Ey ṭabīb-i cān³⁶⁵ meger la‘lūn ola dermān aña

122³⁶⁶

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- [63b] 1 Gülşen-i ‘aşķuñda āḥ ü nāle bülbüldür baña
Sīnem üzre zaḥm-ı peykānuñ kıızıl güldür baña
- 2 Dem-be-dem bülbul gibi ben zār u zār ağlayayın
Şan³⁶⁷ ferāḡat gülşeninde ‘ālemi güldür baña
- 3 Sīm ü zerdür eşķ ü rüya incine şanma beni³⁶⁸
‘Aşķ yolında begüm bunlar tecemmüldür baña
- 4 Dil-berā³⁶⁹ benlik şarābı koķusun³⁷⁰ def‘ itmege
Vaşf-ı ḥālūñ düşmez ağzumdān қaranfildür baña
- 5 Ey **Necātī** niçe şabr idem ki dildāruñ işi
Gāḥ nāz u geh tekebbür geh teḡāfüldür bana

123

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- [64a] 1 Heçrle öldüm yoluñda bī-vefāsın bī-vefā
Kimseye ḥayruñ doķunmaz pür-cefāsın pür-cefā

³⁶⁵ cān:dil MUD.

³⁶⁶ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.156.

³⁶⁷ şan: sen M.

³⁶⁸ Sīm ü zerdür eşķ ü rüya incine şanma beni: Eşķ-i sīm ü rüy-ı zerden incine şanma beni ND.

³⁶⁹ dil-berā: dem-be-dem ND.

³⁷⁰ koķusun: koķusun ND.

- 2 Gāh ‘ işve gāh şīve gāh cev̄r ü gāh nāz
 Toğrısı ey serv-kāmet mūntehāsın mūntehā
- 3 Göreli ḳaddūn ḳenār elden ḳodı ser-keşligi
 Başdan ayağa hey āfet pūr-belāsın pūr-belā
- 4 Ben ḳuluña pādişāhum etmegil bī-gānelik
 Kim benümle sen ezelden āşināsın āşinā
- 5 **Ferruḫī** dünyāyı şanur bī-vefā ancaḳ hemīn
 Sen de dünyā gibi ‘ ömrüm bī-vefāsın bī-vefā

124

[mefā‘īlūn mefā‘īlūn fe‘ūlūn]

- [64b] 1 Cebīnūndür güneş ḳaşuñ meh-i nev
 Yüzūñ nūrı virür dünyāya Pertev
- 2 Gözüñ aldı gönül mülkin[i] olduñ
 Şehā tīgūñle taht-ı ḥüsne Ḥüsrev
- 3 Ne şīrīñ ḥoḳḳa-bāz olur dehānuñ
 Geçer bir laḫzada yok yire biñ rev
- 4 Ḳuluyam Tañrı ḥaḳḳı Muştafānuñ
 Raḳībā sen gerek incin gerek sev
- 5 Ecel ḥaṭṭın getürdi **Vaḥdetiye**
 Ḳaşuñ tuğrāsı ile bu ḥaṭṭ-ı nev

125³⁷¹*[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]*

- [65a] 1 Bir alay oldu perî şîvelü âhû begler
Gözi âhûlaruñ alayına yâhû begler
- 2 Bir perî içün aķar iki gözüm çeşmeleri
Şaķınuñ bilmiş oluñ ķanludur³⁷² ol şu begler
- 3 Bî-vefâlıķlar ider yolına cânlar virene
‘ Acebâ böyle mi olur dünyede hep bu begler
- 4 Raķt u baķtum götürü oda urursañ dutmaz
Bir iki gün ben[i] bu dünyede maķbûb anlar
- 5 Ne **Necâtî** ne güzeller ne selâm³⁷³ ne ‘aleyk
Fârîguz eylemezüz³⁷⁴ kimseye tapu begler

126

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- [65b] 1 Dil-i ‘âşık ki sengîn göñlüni yâruñ mekân eyler
Hemân şeh-bâza beñzer kim taş içre âşiyân eyler
- 2 Saña cevrun cefâ şanma vefâdur kaçd-ı yâr ammâ
Zarâfetle senüñ ‘aşķ içre şıdķuñ imtiķân eyler
- 3 Elâ ey münkir-i keyfiyyet-i cām-ı şarâbı ‘aşķ

³⁷¹ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.180.³⁷² ķanludur: ılıdur ND.³⁷³ selâm ne: selâmün ND.³⁷⁴ eylemezüz: idemezüz ND.

Bu yetmez mi ki bir dervîşi sulţân-ı cihân eyler

- 4 Meţâ‘ -ı vaşl-ı dehre nağd-ı kalbün virme ey h̃âce
Ki hicrânlı kumâş bâzâr-ı ‘aşk içre ziyân eyler
- 5 Mekân-ı yârı bulmak isteyen ‘aşk ile **Fevrî**-veş
Geçüp kevn ü mekândan ‘azm-i râh-ı lâ-mekân eyler

127³⁷⁵

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- [66a] 1 Yine ey Leylî-hırāmum beni Mecnûn itdün
Başdan tâzeledün derdümi mağbûn itdün
- 2 Ey yüzi âyet-i Hakk yine ne efsûn okuduñ
Ân-ı Vâhidde elif kâmetümi nûn itdün
- 3 Bir elif çekmiş idüm yanına bir dâğ urduñ
Yine dil derdini cānā bir iken on itdün
- 4 Senün ‘aşkuña³⁷⁶ düşen cānı halâş eyleyemez
Yine ki kendüñe kan itmegi kânûn itdün
- 5 H̃ân³⁷⁷-ı vaşluñı nevāle idüben gayrılara
Hayretînün yine başlu cigerin hûn itdün

³⁷⁵ Çavuşoğlu, M. (1981). a.g.e., s.271.

³⁷⁶ senün ‘aşkuña: çeng-i aşkuña HD.

³⁷⁷ h̃ân: hûn M.

128³⁷⁸

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün]

- [66b] 1 Güzelde murâd ân olur endâm degüldür
Keyfiyyet olur meyde ğaraż câm degüldür
- 2 Tığrusı bu kim kâmet-i dildârum öninde
Serv-i çemenün tûruşı endâm degüldür
- 3 İlerde delü kanlu idi bâde be-ğâyet
Tûruldı birez şimdi ineñ hâam degüldür
- 4 Kış günleri geldi hele ben bildüğüm oldur
Hasretle geçen giceler eyyâm degüldür
- 5 Zülf ü ruḥı 'uşşâkına kim diye **Necâtî**
Kim düni Qadır gicesi³⁷⁹ bayrâm degüldür

129³⁸⁰

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- [67a] 1 Bahâr oldı yine lâle ele câam aldı rindâne
Benefşe şeb-külâhını kıvırmışdur levendâne
- 2 Senün yoluñda 'aşıklar n'ola cânlar virürlerse
Erenler hep bu vech ile gelüpdür iş bu meydâne
- 3 Hâbâb-ı mey gibi zâhid şarâba virüben³⁸¹ tâcın

³⁷⁸ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.229.

³⁷⁹ kim düni günü qadr ile ND.

³⁸⁰ Avşar, Z. (2017). a.g.e., s.393.

³⁸¹ virüben: vireli RD.

İçer rind-i cihân olmuş gezer mey-ḥāne mey-ḥāne

- 4 Murabba‘ lar geyüp şūfī müşelleş nūş eder dā’im
Geçüp mey-ḥāne şadrında oturmuşdur emīrāne

- 5 **Revānī** ‘ārif ol elden giderme³⁸² ḥātem-i cāmı
Bilürsin bâkī ḳalmaz³⁸³ çün cihân mülki Süleymāna

130³⁸⁴

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- [67b] 1 Diler iseñ ki dil-i ḥaste yarasın göresin
Öliceḳ sīnemi ḥançerle yarasın göresin
- 2 Dün gice daḳmış idüñ zülfüñi boynuma didüm
Didi düşünür ola umma ḳarasın göresin
- 3 Ey gönül cev-r-i cefādan bu ḳadar şād olduñ
Vey eger zerre ḳadar mihr ü vefāsın göresin
- 4 Zāhidā ehl-i riyā Dūzaḥıdur didigüme
Eger inanmaz iseñ uşda varasın göresin
- 5 Ger **Necātī** ḳuluña ḳahr ile düşünām³⁸⁵ idesin
Şevḳ ile şām u seḫer luṭf u du‘āsın göresin

³⁸² giderme: düşürme RD.

³⁸³ bilürsin bâkī ḳalmaz: bilürsin ḳalmamışdur RD.

³⁸⁴ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.328.

³⁸⁵ düşünām: düşmān ND.

131³⁸⁶

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [68a] 1 Tütalum zenbil ile gökden iner meh-pāreler
A begüm yirden mi çıkdı ' aşık-ı bî-çāreler
- 2 İhtiyāt itmez misün andan ki aşhāb-ı niyāz
Baş açup zārī kılup yirden göge yalvaralar
- 3 Cām-ı la' lūñle şarāb-ı nāb hem-reng olmasa
Küleyüp düşmezdi sāgar üstine peymāneler³⁸⁷
- 4 Āfitābum yüzüñ aq alnuñ açuğdur gerçi kim
Sāye-veş³⁸⁸ arduñcadur bir nice yüzi qaralar
- 5 Ey **Necātī** çıkma yoldan aldanup güzellere
Şem' gibi şanma kim dā 'īm öñünce varalar

132³⁸⁹

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

- [68b] 1 Ruḥuñ ' aksiyle tölupdur bu³⁹⁰ āhumdan cihān āteş
Güneş bir taşa dönmüşdür kim ola der-miyān āteş
- 2 Felekde görinen encüm degüldür ey hilāl-ebrū
Şerār-ı nār-ı āhumdan tölupdur āsumān āteş
- 3 Ḥayāl-i zülfüñ ey dil-ber dil-i sūzānum içinde

³⁸⁶ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.212.³⁸⁷ peymāneler: āvāreler ND.³⁸⁸ sāye-veş: sāyevār ND.³⁸⁹ Gıynaş, K.A. (2014). a.g.e., s.1317.³⁹⁰ ruḥuñ ' aksiyle tölupdur bu: tütupdur ' aqs-i ruḥsāruñla PBM.

Şanasın kim semenderdür ki olmuş âşiyân âteş

- 4 Niçe pinhân idem dilde nigārân-ı³⁹¹ aşkuñ kim³⁹¹
Olinmaz şırça³⁹² içinde bilürsün kim nihân âteş

- 5 Yağar zülfinüñ ucından hayâl-i ‘arızuñ her dem
Niçün virmez [ki] kara günlü **Şefî‘î** emân âteş

133³⁹³

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- [69a] 1 Mihr³⁹⁴-i ruhsâruñı medh eyledüğüm çün güzelüm
Tutdı şehr içre benüm gün gibi şöret-ğazelüm
- 2 Öykünürse leb-i mey-günına yâruñ mey-i nâb
Anı tenhâya çeküp âl ile sâķî emelüm
- 3 Sâye-veş kaldum ayaklarda bu ben üftâde
Eger ol serv-i ser-efrâza irüşmezse elüm
- 4 Sâķiyâ qarşumuza gün gibi par par yansun
Şâhid-i şem‘ [i] getür bezme temâşâ idelüm
- 5 Ey **Hilâlî** geçelüm zâhidüñ öpmekden elin
Varalum pîr-i harâbâtuñ ayağın öpelüm

³⁹¹ nigārân-ı³⁹¹ aşkuñ kim: nigārâ sūz-ı ‘aşkuñ ben PBM.

³⁹² şırça: şîşe PBM.

³⁹³ Yağmur, B. (1998). a.g.e., s.137.

³⁹⁴ Mihr: mäh HİD.

134³⁹⁵

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

- [69b] 1 ' Aşkuñ olalı cānuma hem-dem didükleri
Derd oldu dil ẖarimine maẖrem didükleri
- 2 Bezm-i fenā-yı³⁹⁶ ' aşkda bu cān mey-perest iken
Ögrenmiş idi cām adını Cem didükleri
- 3 Bu naqş u ẖad ü zülf ü dehānıyla ey perī
Sensin cihānda varmaya ādem didükleri
- 4 ẖārūn gibi yire geçe nuṭṭuñdan utanup
Gökden inerse ' İsi-i Meryem didükleri
- 5 Demler gelür Nizāmi başa ' aşk içinde kim
Biñ yılca görünür göze bir dem didükleri

135³⁹⁷

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- [70a] 1 Göñül³⁹⁸ ğamgīn gözüm nemgīn yaşum ẖana boyanıkdur
' Aceb olmaz budur ḥāli anuñ her kimle³⁹⁹ ' aşıkdur
- 2 Delürdüm derd ü ' aşkuñla⁴⁰⁰ saçuñ zenciri ḥaḳḳumdur
Ḥabībüm kimsenüñ ḥaḳḳın ẖoma boynuñda yazıkdur

³⁹⁵ İpekten, H. (1974). a.g.e., s.216.

³⁹⁶ fenā: ' ınaḳ KND.

³⁹⁷ Erünsal, İ.E. (2018). a.g.e., s.342.

³⁹⁸ göñül: dilüm TCÇD.

³⁹⁹ kimle: kim ki TCÇD.

⁴⁰⁰ ' aşkuñla: ' aşkuñdan TCÇD.

- 3 Ya zāhirde ya bāṭında seni görmek üm̃idine⁴⁰¹
Uyur dün gün kara baḥtum dā ʿim uyanıḳdur⁴⁰²
- 4 Ṭurursa serv-i bālādur otursa verd-i raʿ nādur
Güzel oldur ki ṭurduḡı oturduḡı yaraşıḳdur
- 5 Seḫerden gün gibi dil-ber n'ola ʿ arz-ı cemāl itse
Bu Caʿfer şubḫ-veş anuñ reh-i ʿ aşḳında şādıḳdur

136⁴⁰³*[fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün]*

- [70b] 1 Aşılanlar ḫalka ḫalka saç mıdur sünbül midür
Dökülenler⁴⁰⁴ dāne dāne beñ midür fülful midür
- 2 Deng ü ser-gerdān idüp⁴⁰⁵ ayaklara şalan beni
Bu kara baḥtum mıdur şol ʿ anberin-kākül midür
- 3 Pür-şafā idüp beni meclisde ser-mest eyleyen
Bāde-i şāfī[mī]dür şol nergis-i şengül midür
- 4 Lāle-reng olsa mey içüp söze gelse şevḳ ile
Dirler ol Ḥūr-ı Behište gül midür bülbül midür
- 5 Müşkili var ʿ Amrīnün yok dime şorsun dōstum
Leblerün rengi cigerler ḳanı mıdur mül midür

⁴⁰¹ üm̃idine: ümidiyle TCÇD.⁴⁰² Hece eksikliğinden mısraın vezni hatalı⁴⁰³ Çavuşoğlu, M. (1979). 'Amrî Dîvânı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.⁴⁰⁴ dökülenler: görinenler AMD.⁴⁰⁵ idüp: olup AMD.

137⁴⁰⁶*[mefā'īlūn mefā'īlūn fe'ūlūn]*

- [71a] 1 Çenāruñ qadd-i yāra nisbeti var
Eli yufka velī hoş-himmeti var
- 2 İki şîşe gözüm izüñ tozından⁴⁰⁷
Tolısar ahır ammā sā' ati var
- 3 Elüñ depret yürüt sāķī ayağı
Ki devrānuñ be-ğayet sür' ati var
- 4 Lebūne benzedüğüñ mey ü nāb
El üstinde tutarlar ' izzeti⁴⁰⁸ var
- 5 Ayağıña yüzün sürer **Necātī**
Eyü varur başında devleti var

138⁴⁰⁹*[mefā'ilūn fe'ilātūn mefā'ilūn fe'ilūn]*

- [71b] 1 Ne naqş ider bizüm ile nigārı gördüñ mi
Ne fitneler kıparur rüzgārı gördüñ mi
- 2 Bu kanlu kanlu yaşumdan revān olup göz göz
Bu çeşme çeşme akan cūybārı gördüñ mi
- 3 Direk direk dikilürken kapuñda dūd-ı dilüm

⁴⁰⁶ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.188.⁴⁰⁷ tozından: kumından ND.⁴⁰⁸ ' izzeti: hürmeti ND.⁴⁰⁹ Sungur, N. (1994). a.g.e., s.199.

‘ Alem ‘ alem göge ağan şerārı gördüñ mi

4 Kaçup kaçup da ırağdan dönüp dönüp yüzüme
Kıya kıya bağan ol ğamzekārı gördüñ mi

5 Şorar irişdüğine **Āhi** göz yaşın döküp
Kābā-yı surḥ ile ol lālezārı gördüñ mi

139⁴¹⁰

[mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün]

- [72a] 1 Dili bir dil-rübāya yandurıgör
Maḥabbet şem‘ ini uyandurıgör
- 2 Çü toğdı⁴¹¹ āfitāb-ı sāğar-ı ‘ aşk
Çerāğın ‘ aqluñuñ diñlendürigör
- 3 ‘ Aşā-yı tırüñ ile ey cefā-kış
Za‘ if oldu yürek tıyandurıgör
- 4 Çü qalb oldu aduñ ey dil lebinden⁴¹²
Bir iki cām-ı mey tolandurıgör
- 5 Tolaşur degme bir zencir-i mūya
Necātī⁴¹³ gönliñi uşlandurıgör⁴¹⁴

⁴¹⁰ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.197.

⁴¹¹ çü toğdı: doğupdur ND.

⁴¹² çü qalb oldu aduñ ey dil lebinde: kız oldu duḡter-i rez sākiyā ND.

⁴¹³ Necātī : öğüt vir ND.

⁴¹⁴ İnanmaz şūfī meyden geçdüğüñe/Necātī and içüp inandurıgör ND.

140⁴¹⁵*[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]*

- [72b] 1 Gözlerüm yaşı şarāb-ı ergavān oldı baña
Gül ki sensüz⁴¹⁶ içdügüm ey dōst ған oldı bana
- 2 'Aql u şabrum kārbanın urdı bir kāfir benüm
Hey Müselmānlar meded kim çok ziyān oldı bana
- 3 Seyre çıkdum yār ile ağıyārı gördüm nā-gehān
Vāy bu kāfir hoş belā-yı nā-gehān oldı bana
- 4 Cām-ı meyden añladum 'aks-i lebüñ esrārını
'Ālem-i ervāḥdan bu sır 'ayān oldı bana
- 5 Tutmayınca 'ālemi āhum ben **Āhī** olmadum
Kendi āhum 'ākıbet nām u nişān oldı bana

141⁴¹⁷*[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]*

- [73a] 1 Yine bağlandı gönül zülf-i siyehkāruñ ile
Yine tağlandı ciger āteş-i ruḥsāruñ ile
- 2 Dirgürem dimiş idüñ ğamzenüñ öldürdüğünü
Yine bir buseñi alam gibi ikrāruñ ile

⁴¹⁵ Sungur, N. (1994). a.g.e., s.79.⁴¹⁶ gül ki sensüz: senden ayru ÂD.⁴¹⁷ Tarlan, A.N. (1992). a.g.e., s.396.

- 3 Sāye-perver yaraşur serv-i sehî lutf eyle
Yirlere çalma ben üftâdeni reftâruñ ile
- 4 İt gibi h̄or u hacîl olsun iki ‘ âlemde
Şu ki⁴¹⁸ kûyuñ itini bir göre⁴¹⁹ ağıyaruñ ile
- 5 Sözüñüñ sūzı ile yandı **Necâtî** dil ü cān
Göreyin odlara yan sen dağı eş‘ âruñ ile

142⁴²⁰*[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]*

- [73b] 1 Baş açuğ abdāluñ oldum şāh-ı merdānum ‘ Alî
Ben gedāya lutf u ihsān eyle sulṭānum ‘ Alî
- 2 ‘ Ārızı gül saçı sünbül serv-ḳaddūm dil-berüm
Nāzenīnem gül gibi çāk-ı girībānum ‘ Alî
- 3 Bir elif çek sīneme gel şīr-i Yezdān ‘ aşḳına
Ben gedāya yādigāruñ olsun arşlanum ‘ Alî
- 4 Ben faḳīri öldürürseñ de yoluñdan dönmezem
Ḳaşlaruñ mihrābı Ḥaḳḳ dīnüm īmānum ‘ Alî
- 5 Teşne-dilūñden helāk oldu **Ḥayālî** derdmend
Ḥızr-veş la‘ lūñ yetiştür āb-ı hayvānum ‘ Alî

⁴¹⁸ şu ki kûyuñ: ser-i kûyuñ ND.⁴¹⁹ göre: gören ND.⁴²⁰ Basılı dīvānda bulunmamaktadır.

143⁴²¹

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [74a] 1 Şanıram baksam gözi üzre nigāruñ kaşına
İki şeh-bāzuñ iki teldür taķılmış başına
- 2 Bu kadar sengīn-dil iken mātem-i Ferhād için
Bī-sütün geydi siyeh hārā içine taşına
- 3 Çeşm-i deryā-bāruma⁴²² nisbet benüm Baħr-i Muħīṭ
Tıfldur hāk ile oynar şimdi girdi yaşına
- 4 Her ne naķşı kim vücūd eyvānına çekdi każā
Hāme-i taķdīre baķ ta' n eyleme naķķāşına
- 5 Ey **Hayālī** kanlu başdur bādede her bir habāb
Merd-i meydān olalı ğam-leşkeri şavaşına

144⁴²³

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

- [74b] 1 Dil ü cān mübtelā oldı yine bir nā-Müselmāna
Gözi siħrī şaķı küfrī belādur ehl-i imāna
- 2 Görüp hāl u haṭ u zülfüñ esīr oldum o tersāya
Esirgeñ hey Müselmānlar tıtuldum kāfiristāna
- 3 Yüzine ey büt-i ra' nā⁴²⁴ cemālün pertevi düşse

⁴²¹ Tarlan, A. N. (1945). a.g.e., s.344.

⁴²² deryā-bāruma: gevher-bāruma HAD.

⁴²³ Çavuşoğlu, M., Tanyeri, A. (1990). a.g.e., s.276.

⁴²⁴ büt-i ra' nā: büt-i tersā İÇD.

Muṣavver nūr⁴²⁵ ola idi ruḥuñla⁴²⁶ naḳş-ı put-ḥāne⁴²⁷

- 4 Belā küncinde ‘uṣṣāḳı esirge ruḥlarıñ göster
Bir iki şem‘ ile ḥayruñ yetiṣsün ehl-i zindāna
- 5 Nedür bī-cān⁴²⁸ **İshāḳ** bu zālīm itdigün işler
Anı bir kāfır eyler mi cihānda bir Müselmāna

145⁴²⁹

[mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün]

- [75a] 1 Cemālin zeyn iden hep dil-ber olmaz
Her āyīne düzen İskender olmaz
- 2 Ruḥuñ üstünde neyler ḥaṭṭ-ı müṣgīn⁴³⁰
Çü mülk-i Rūm içinde ‘anber olmaz
- 3 Kō ‘uṣṣāḳ içre olsun āh ü nāle
Begüm ṭabl ü ‘alemsiz leşker olmaz
- 4 Güzeller içre sen begler begisin
Mülāzım çok ḳapuñda defter olmaz
- 5 **Revānī**nün yazın dīvānını kim
Gül evrāḳı bigi ol ebter olmaz

⁴²⁵ nūr: rūḥ İÇD.

⁴²⁶ ola idi ruḥuñla: olur tāb-ı ruḥuñla İÇD.

⁴²⁷ put-ḥāne: büt- ḥāne İÇD.

⁴²⁸ bī-cān: bī-çāre İÇD.

⁴²⁹ Avşar, Z. (2017). a.g.e., s.262.

⁴³⁰ müṣgīn: miskīn RD.

146⁴³¹[*mef'ulü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün*]

- [75b] 1 Biñ mübtelâ-yı muhîli bir⁴³² dem öldürür
Dil-ber mülâyim olmayıcağ âdem öldürür
- 2 Genc-i vişâl t̄alibini ejdehâ-şıfat
Ol halka halka zülf-i ham-ender-ham öldürür
- 3 Çeşmüñ şu resme 'âşık[1] gamzeñle katl ider
Bir nâ-tüvân[1] tığ ile şan Rüstem öldürür
- 4 Tursun yirinde gamze-i kattâl-i hün-feşân
Başdan belâlu 'âşık[1] ol bir ham⁴³³ öldürür
- 5 **Bâkî** peleng-i küh-ı gamuñ pençesindedür
Luţfuñ meded yitişmez ise bir dem öldürür

147

[*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*]

- [76a] 1 Görem ey cân seni bir âfet-i devrân olasın
Açulup gonce iken gül gibi handân olasın
- 2 Şimdiden nâz ile öldürmedük âdem komaduñ
Be güzel kâfir iseñ şöyle Müselmân olasın
- 3 Niçe bir hışm idesin buse didükçe baña

⁴³¹ Küçük, S. (1994). *Bâkî Dîvânı*. Ankara. TDK Yayınları, s.133.

⁴³² bir: her BD.

⁴³³ ol bir ham: ol perçem BD.

Bir gün ola giresin koynuma ‘üryân olasin

- 4 Al didi aldı gözüñ göñlümi bir fitne ile
Dimedüm mi saña zâlim katı fettân olasin
- 5 Ne içün gelmiyesin **Ferruhî**nüñ meskenine
N’ola bendeñdür aña bir gice mihmân olasin

148

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- [76b] 1 ‘Āşıkun ‘aşk odına bağı kebâb olmak gerek
Dökülen çeşmi kabağından şarâb olmak gerek
- 2 Degme bir meh-rûya ey dil müşteri olmak neden
Bir güzel sevmek gerek kim mâh-tâb olmak gerek
- 3 Varsa yaşum ayağıña irse ey serv-i revân
Çünkü şimşâd olduğu yerlerde âb olmak gerek
- 4 Didüm ey dil-ber ayağıñ bûsesine çâre ne
Didi yollar üzre yilmekden turâb olmak gerek
- 5 La‘lini emdükce ‘arz it hâlümi dildâra kim
Seyfîyâ mey şoĥbetidür bî-ĥicâb olmak gerek

149⁴³⁴

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

- [77a] 1 Derd ü hecrünle neler çekdüğüm Allah bilür
 Ger ölürsem dimezem kimseye Allah bilür
- 2 Āh şāhum diyü yazduḡ der ü dīvār-ı dile
 Ötesin yazmaḡa varmaz dilümüz şāh bilür
- 3 Şafha-i gül toludur mihr ü vefā ḡatṡı ile
 Sırrumı ol raḡamuñ murḡ-ı seḡergāh bilür
- 4 Dün ü gün āhı göñül ilerü çekdüḡi bu kim
 Ḳanda giderse anı kendüye hem-rāh bilür
- 5 Fūrḡatünle yine bir derde düşüpdür **İshāk**
 Gāh bilmez unudur kendözini gāh bilür

[77b]⁴³⁵

150

Tāriḡ-i Berāy-ı Sultān Muṡṡafā

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- [78a] 1 Ey **Şefi'î** tāriḡi ḡoşnūd olupdur ol ṡehüñ
 Dilerem ḡoşnūd ola andan Ḥudā-yı bir⁴³⁶ ü bar

⁴³⁴ Çavuşoḡlu, M., Tanyeri, A. (1990). a.g.e., s.148.

⁴³⁵ Mecmûada bu sayfa boş bırakılmıştır.

⁴³⁶ bir: bir M.

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

- 1 **Şefî'î** çün tamām itdüm bu cöng-i dil-güşâyı ben
 Didüm târihini temmet Bi-ḥamdi'llah yâ Rab
 Sene
 960
 Didüm târihi

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

- [78b] Bahâr oldı yine sâkî ele cām aldı rind-âne
 Benefşe şeb-külâhını kıvırmışdur levendâne⁴³⁷

[fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün]

Ḳoyalum lâfı güzâfı güle⁴³⁹ inşâf idelüm
 Ḳatı mestâne degül mi **Ḥayretinün** ğazeli⁴⁴⁰
 Sulṭānum cānānum⁴⁴¹

⁴³⁷ Avşar, Z. (2017). a.g.e., s.393.

⁴³⁸ Çavuşoğlu, M. (1981). a.g.e., s.422.

⁴³⁹ güle: gelün HD.

⁴⁴⁰ Ḥayretinün ḳatı mestâne degül mi ğazeli HD.

⁴⁴¹ Beyit eksik yazılmış.

154

Nev Güfte

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- [79a] 1 Döküp sîm-i sirişki yoluña cânlar irüpdür dil
Bugün bâzâr-ı ğamda şıfatınıñ zer-geridür dil
- 2 Olupdur bir şeh-i 'ālî-cefāya bende kim anuñ
Kapusı kullarınıñ ğāyet ile kemteridür dil
- 3 Bulup neşv ü nemā āb u hevā-yı şevk-i dil-berle
Ma'ārif gülşeninde ğonce-i verd turupdur dil
- 4 İgen de ħ̣or bakma hâtırım yıķma ħ̣azer kıl kim
Nazargāh-ı Hudādur lutf -ı Hakkuñ mazharıdur dil
- 5 Çeküp zencir-i 'aşkı ħalka-i dāğıyla zeyn olmış
Hişālî ħānķāh-ı dehrde şanma şayd ider dil

155

Müseddes-i Hişālî

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

- [79b] Ne 'îd oldı şalınduk seyre ey serv-i ħırāmānum
Ne açılduk fezā-yı gülşene ey verd-i ħandānum
Ne geldin bir yere 'arz eyleyem ħāl-i perişānum
Ne bir dem rahm idüp sildüñ bu eşk-i çeşm-i giryānum

Bu deñlü bî-terahhüm aňlamazdum ben seni cānum
Hîç ummazdum bu resme bî- vefālîk sende sulţānum

II

Ɩoyup künc-i belāda miñnetiyle ben dil-figārı
 İdersin ğayr ile ğuşe ğuşe seyr-i ğülzārı
 Gelüp bir kerre şormazsın řabībüm ħāl-i bīmārı
 Ne ħāle vardı bilmezsin ğamuñla ‘aşık-ı zārı
Bu deñlü bî- terahhüm aňlamazdum ben seni cānum
Hîç ummazdum bu resme bî- vefālîk sende sulţānum

III

[80a]

Uyup ağyāra ey serv-i sehî ‘azm-i kenār itdün
 Görüp görmezlenüp yollarda beni ħāk-ğüzār itdün
 Yüzüme bakmayup yārān içinde şermsār itdün
 Beni eşküm gibi ğözden birağup cevır u zār itdün
Bu deñlü bî- terahhüm aňlamazdum ben seni cānum
Hîç ummazdum bu resme bî- vefālîk sende sulţānum

IV

Düşüp ayağuña ‘arz-ı niyāz itdükce dā’im ben
 Sen olduñ evc-i istiĝnāda ey şeh-bāz şayd-efgen
 Eşer yok ħāturuñda ‘aşık-ı miskīne şefkatden
 ‘ Aceb bî-şefkat ü bî-raħm ü bî-inşāf imişsin sen
Bu deñlü bî- terahhüm aňlamazdum ben seni cānum
Hîç ummazdum bu resme bî- vefālîk sende sulţānum

Temmet

V

[80b] Nice demdür **Hişālī** künc-i ğamında yatur tenhā
 Yanında yok işi derd ü ğamdan ğayrı hīç ašlā
 Dimezsın yād idüp luṭfuñla bir kerre anı cānā
 Nedür ḥālūñ ğam-ı ʿaşqumla ey āşüfte vü rüsvā
Bu deñlü bī- teraḥḥüm añlamazdum ben seni cānum
Hīç ummazdum bu resme bī- vefālīk sende sulṭānum

156

Hişālī Güft

[feʿilātūñ feʿilātūñ feʿilātūñ feʿilūñ]

- [81a] 1 Derd ile āh idicek tende dil ü cān ṭutuşa
 Nitekim bād esicek āteş-i sūzān ṭutuşa
- 2 Reşk-i kūyuñla felek başına odlar yakmış
 Şevk-i ruḥsāruñ ile mihr-i dıraḥşān ṭutuşa
- 3 Her kaçan sürse naķılladsa ol āteş-pāre
 Şerer-i sitem-i semend ile meydān ṭutuşa
- 4 Üstühʿān gibi tenüm derd ile zār oldu benüm
 Ṭurmaz aġyār ile yā desti o her ān ṭutuşa
- 5 Beni hecrūñle **Hişālī** şorar iseñ şimdi
 Teni lertzān u dili āteş olup cān ṭutuşa

Bâkî Efendi

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- [81b] 1 Eyledi müjde-i gül dilleri⁴⁴³ şād u hürrem
Goncanuñ göñli açıldı güle düşd[i] şebnem
- 2 ‘Ālemüñ n’eyleyeyin bâğ u bahārın sensüz
Baña sen ruḥları gülzār ile hoşdur ‘ālem
- 3 Dāne-i ḥāline baḳ Cennet-i ruḥsārında
Niçe şabr eylesün Allahı severseñ Ādem
- 4 Dil-i şūrīdeye it pend ü naşihat geh geh
Nefesüñ gelsün eyā şūfi-i nāşih dem dem
- 5 Ābdār olsa n’ola mīve-i şî‘r-i **Bâkî**
Urmadı böyle daḥı kimse bu bâğ içre kalem

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- [82a] 1 Gerçi kim ‘āleme çok dil-ber-i mümtāz gelür
Ḥaḳḳ budur kim saña beñzer güzelüm az gelür

⁴⁴² Küçük, S. (1994). a.g.e., s.221.

⁴⁴³ dilleri: bülbüli BD.

⁴⁴⁴ Çetin, İ. (1993). *Derzi-zāde Ulvî (Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkidli Metni)*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elâzığ, s.263.

2 Hâşre dek dâmenüñ elden kıomaz âvâre gönül
Sen anı şanma cefâ itmek ile vâz gelür

3 Hâsret-i la' lûñ ile bî-kes ü tenhâ olalı
Bezm-i ğamda meges âvâzı baña sâz gelür

4 Kime kaçd itdi 'aceb yine harâmî ğamzeñ⁴⁴⁵
Güş-ı câna ser-i kûyuñda bir âvâz gelür

5 Gerçi yüz biñ bulunur yoluña cânlar virici⁴⁴⁶
Şanma 'Ulvi gibi bir 'âşık-ı ser-bâz gelür

159⁴⁴⁷

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

1 Beni zencîr-i 'aşka şanma kim bağlanmadum gitdüm
Senüñ dîvâneñ oldum ey perî uşlanmadum [gitdüm]

2 Harîm-i kûyuña irmişken ayrıldum dirîğâ kim
Döne döne işigüñ Ka' besin tolanmadum [gitdüm]

3 N'ola pervâne gibi odlara yansam benüm şem'üm
Murâdumca saña sûz-ı derûnum yanmadum gitdüm

4 Toyuñca yüzüñe bakmaduğumdan ğayrı sulţânım
Şarâb-ı la' l-i rûh-efzâña [hayfâ] kıanmadum gitdüm

⁴⁴⁵ ğamzeñ: gözün DUD.

⁴⁴⁶ Gerçi yüz biñ bulunur yoluña cânlar virici: Eyledi başını çevgân ser-i zülfün top DUD.

⁴⁴⁷ Arslan, Ö. (2013). *Ubeydî Dîvânı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, s.448.

- 5 Saña ‘āşık olup derd ü ğam-ı hecrünle⁴⁴⁸ cān virdüm
 ‘Ubeydīyem belā-yı ‘aşqdan uşanmadum gitdüm

160

[meʿʿülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

‘Uşşâkı hisâb eyler iken gördi raķīb
 Ol şūh-ı cefā-pīşe didi işte bu zā’id

161

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- [82b] 1 Meded öldüm yiter şalduñ beni ferdāya sulţānum
 Ören oldu cefā ise dil-i şeydāya sulţānum
- 2 Olur mı rûz rûşen k’olmaya şonı şeb-i târîk
 Ğurûr itme gelür haţţ-ı ruĥ-ı zībāya sulţānum
- 3 Raķīb-i bed-liķālardan ferāġat itmedüñ gitdüñ
 Revā mıdur [ki] düşdi andan ol sîmāya sulţānum
- 4 Müşerref kılma varup her yeri hem-ser cemālünle
 Ğarāz ‘arz-ı melāĥatse yiter dünyāya sulţānum
- 5 Ğam-ı la‘lünle cān virmekde Şabri künc-i fūrķatde
 Nihāyet yok mı dāġ-ı va‘de-i ferdāya sulţānum

⁴⁴⁸ hecrünle: mihrünle UB.

162⁴⁴⁹

Hüve'l-Mu'iz

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Kimüñle şalunur ol serv-i ser-firāz 'aceb
Kimün kolındadur ol çeşmi şāh-bāz 'aceb
- 2 ' Aceb ne hārla açıldı bāğa⁴⁵⁰ ol gonçe
Kimün hevāsına uydı o serv-i nāz 'aceb
- 3 Beni belā vü ğamı derd ü mihnet⁴⁵¹ öldürdi
O kankı hastesine oldu çāre-sāz 'aceb
- 4 O nāzenīn cihānum kimüñle hem-dem iken
Kim eyler iki anuñ nāzına niyāz 'aceb
- 5 Olup rakībe qarīb eyleyüp vefālar aña
Hüdāyiden niteki bunca ihtirāz 'aceb

163⁴⁵²

Bāķī Efendi

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- [83a] 1 Dilā bülbul şanurdum ben hemān gülşende dil-dāde
Belā bu güllerüñ ruhsārına şebnem de üftāde

⁴⁴⁹ Türkoğlu, H. (2007). XVI. Yüzyıl Dîvân Şâiri Hüdâyî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvân'ının Tenkidli Metni. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, s.246.

⁴⁵⁰ bāğa: bağuma HKD.

⁴⁵¹ mihnet: fūrkat HKD.

⁴⁵² Küçük, S. (1994). a.g.e., s.272.

- 2 Nişāne ğonce-i gülşen leb-i rengīn Şīrīne
Numūne lāle-i şahrā dil-i hūnīn Ferhāda
- 3 Disem bir buse vir cānā dir ihsān itdi mi Leylā
Cemāli bāğınūn şeftālūsından Kays-ı nā-şāde
- 4 İşitdük āhıretde Hūr u Cennet⁴⁵³ var imiş ammā
Nazır olur mı hey şūfī mey ü maḥbūba dünyāda
- 5 Sözüüm diñle muğannī nağmesin gūş eyle ey **Bākī**
Ġaraż saña naşīḥatdur kulaḫ tūt ḫavl-i üstāde

164⁴⁵⁴

[mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn]

- [83b] 1 Hōş geldi baña mey-gedenūn āb u hevāsı
Va'llāhi güzel yirde yapılmış yıkılası
- 2 Men' eyler imiş mes'ele-i ' aşkı müderris
Ey h'āce meger⁴⁵⁵ var ise yaklaşdı ḫazāsı
- 3 Zībā yaraşur hil' at-i nāz ol boyı serve
İki ḫolumı ḫılsam aña bil ṭolaması
- 4 Gıtmez o mehūn rā gibi ḫançer kemerinden
Üftādelerin öldürür āh işte burası
- 5 Diḫḫatler ile seyr iderüz yāri ser-ā-pā
Görmez [mi] idük biz de eger olsa vefāsı

⁴⁵³ Cennet: Kevser BD.⁴⁵⁴ Küçük, S. (1994). a.g.e., s.297.⁴⁵⁵ anuñ BD.

- 6 Meddāh olalı çeşm-i ğazālānuña **Bākī**
Öğrendi ğazel tarzını Rūmuñ şu‘ārāsı

165

Hışālī Çelebi

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- [84a] 1 Gedālarına kūyunuñ ‘itābı yok ‘atāsı var
Anuñçün ol şehen-şehüñ hisābı yok gedāsı var
- 2 Meh-i ‘izārı rūza şeb virür cihāna nūr u teb
Ne mäh olur bu kim ‘aceb şehābı yok ziyāsı var
- 3 ‘Adūların onı vefā yanından eylemiş cüdā
Harīm-i kūyunuñ dilā kilābı yok şafāsı var
- 4 Seni koyup ne eylesün gönül kime ne söylesün
Kapuñdan özge n’eylesün me‘ābı yok recāsı var
- 5 **Hışāliye** o simīn-ber idüp vişāle va‘deler
Ne dirse aña şabr ider şitābı yok rızā’sı var

166

Ḳalender Efendi

[mef‘ülū fā‘ilātū mefā‘ilū fā‘ilün]

- [84b] 1 Bīmār-ı ‘aşkuñ oldı gönül hiç bilür misün
Cevr ü cefāña şabr idemez öldürür misün

- 2 Ey hoş-ıırām ‘ahduña ıuramaz daıı
‘Uşşāka nāz u şīveler ile cevr idersin
- 3 Açılmaz ise ağlamadan gözlerüm cevrle
Ey tıfl çehresinde beni güldürür misün
- 4 Kūyuñda saña raķībi didüm idem helāk
Ol şūh nāz ile didi daıı sever misün
- 5 Göstermez oldu gör yüzini ey **Ķalender** āh
Cevr ü cefāya başladı ol meh görür misün

167

Nazīre-i Ħiṣālī

[mef‘ūlū fā‘ilātū mefā‘ilū fā‘ilūn]

- [85a] 1 Ķan ağladup ğamuñla beni öldürür misün
Ħalk-ı cihānı şimdi baña güldürür misün
- 2 Būy-ı vefāña ırmeyüp ey ğonce ‘ākıbet
Āhum yeliyle gül-i ruķıñ şoldurur mısun
- 3 Bīmārum ey ıabīb dil ü cān meded diyü
Düşdüm ayağı tozına didi ölür misün
- 4 Sāyem gibi seni didi ħāk eylerem şakın
Didüm o serv-ķāmete daıı ıurur mısun
- 5 Künc-i ğamuñda kaldı **Ħiṣālī** ne cevr ü zār
Merdümlük eyleyüp hele göre gelür misün

168⁴⁵⁶

Hâletî Efendi

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- [85b] 1 Yetişür saña şaķın āh-ı dil-i nālānum
Dil-i sevdā-zededen kaçma benüm sulṭānum
- 2 Şulayup yollaruñı eşk-i firāvānumla
Hāk-rüb eyliyeyin pādşehüm müjgānum
- 3 Eylesün nūş dem-ā-dem mey-i ḥamrā yirine
Benüm ol ġamze-i ḥūn-ḥāra baġışla ḳanum
- 4 Öpüyorken dehenūñ la‘lūne teslīm ideyin
Yetiş ey şūḥ-ı cihān aġzuma geldi cānum
- 5 Şabr imiş **Hâletîyâ** derd-i dilūñ dermānı
Şabrum elden gideli ḳalmadı hiç dermānum

169⁴⁵⁷

Velehu Eyżān

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 ‘ Aceb mi pāyına sürmek dilersem çihre-i zerdüm
Ḳaçan ben ol ṭabīb-i cānı görsem depreşür derdüm

⁴⁵⁶ Kaya, B. A. (1996). “Azmî-zâde Hâletî Hayatı, Edebî Kişiliġi, Eserleri ve Dîvânı’nın Tenkitli Metni”. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne, s.434.

⁴⁵⁷ Kaya, B. A. (1996). a.g.e., s.442.

- 2 Ne hâletdür eger kim şarşar-ı âhum vezân olsa
‘Adû semtine meyl eyler nihâl-i naz-perverdüm
- 3 Açılma gonce-veş şâhum varursañ⁴⁵⁸ bezm-i ağıyâre
Hâzer kıl saña te’şîr itmesün nâ-geh dem-i serdüm
- 4 N’ola dîvâne gönlüm eglesem cevır ü cefâsıyla
Eger baña ne lûtf itse ne hûd cevır itse n’eylerdüm
- 5 Nişân-ı tîr-i cevır-i yâr olaldan bu dil-i şeydâ
Mağabbet ‘arşasında **Hâletî**-veş gögsümi gerdüm

170⁴⁵⁹

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

I

[86a]

Halk-ı ‘âlemden birez gönlüm cüdâ olsun dirin
Ârzû-yı câh-ı devlet hep hebâ olsun dirin
Bendeñ olmağa şehâ senden rızâ’ olsun dirin
Kuluña gâhî vefâ gâhî cefâ olsun dirin
Gönlümi ko ‘aşkuñ ile mübtelâ olsun dirin
‘Âkıbet bir şâha kul olur saña olsun dirin

II

Cevrüne şabr eylemezsem vaşl [i]le⁴⁶⁰ şâd olmayın⁴⁶¹
Seng-i miñnetden kaçarsam hergiz âbâd olmayın
Âsitânuñ terk idersem hayr ile yâd olmayın

⁴⁵⁸ varursañ: varduğda AHD.⁴⁵⁹ Çetin, İ. (1993). a.g.e., s.159.⁴⁶⁰ vaşl ile: vaşluña DUD.⁴⁶¹ olmayın: olmayam DUD.

Özge şāha k̄ul olursam ğamdan āzād olmayın
Gönlümi k̄o ‘aşkuñ ile mübtelā olsun dirin
‘Ākıbet bir şāha k̄ul olur saña olsun dirin

III

Nağd-i ‘ömri yoluña rūḥum revān itsem gerek
 Ḥançer-i müjgānuña⁴⁶² teslīm-i cān itsem gerek
 Gizli rāzum ‘āleme bir bir ‘ayān itsem gerek
 Āh şāhum diyü yollarda figān itsem gerek
Gönlümi k̄o ‘aşkuñ ile mübtelā olsun dirin
‘Ākıbet bir şāha k̄ul olur saña olsun dirin

IV

[86b]

Ol şehūñ eyvānına dirsem n’ola Dāru’s-selām
 ‘Arşı ferş itmiş⁴⁶³ seririnde felek ḥürşīd-cām⁴⁶⁴
 Kaşrınıñ eṭrāfına bir baḳdum üstād-ı be-nām
 Şafḥa-i eyvānına bu maṭla‘ı yazmış temām
Gönlümi k̄o ‘aşkuñ ile mübtelā olsun dirin
‘Ākıbet bir şāha k̄ul olur saña olsun dirin

V

‘Ulviyā gülzāra vardum kılmağa def‘-i melāl
 Şundı bir dīvān elüme ol gül-i bāğ-ı cemāl
 Ben tefe’ül idicek geldi bu nazm⁴⁶⁵-ı pür-ḥayāl
 Okıyup ol şāh-ı ḥüsne karşı itdüm ‘arz-ı ḥāl

⁴⁶² müjgānuña: müjgān ile DUD.

⁴⁶³ itmiş: olmuş DUD.

⁴⁶⁴ ḥürşīd-cām: destinde cām DUD.

⁴⁶⁵ nazm: fāl DUD.

Gönlümi ko ‘aşkuñ ile mübtelâ olsun dirin
‘Âkıbet bir şâha kul olur saña olsun dirin

171⁴⁶⁶

[me‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün]

- [87a] 1 Derdüm baña kâr eyledi dermâne el irmez
 Cānum lebe geldi leb-i cānāne el irmez
- 2 Didüm dehenüñ oḥşayalum ey boyı şimşād
 Didi o perī mühr-i Süleymāna el irmez
- 3 Dil sāye gibi⁴⁶⁷ ḥāk-i mezelletde yatur āh
 Yıllar geçer ol serv-i ḥırāmāna el irmez
- 4 Şad-pāredürür şāne gibi gerçi derūnum
 Ammā n’idem ol zülf-i perīşāna el irmez
- 5 ‘Ulvī gibi ğavvāş-ı ma‘ nī olamazsun
 Kuyuña anuñ ey dil-i dīvāne el irmez

172⁴⁶⁸

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Bilini қоçmadadur ol şanemüñ derd ü belā
 Yoksa⁴⁶⁹ ‘aşıklara şirīn lebi ḥāzır ḥelvā

⁴⁶⁶ Çetin, İ. (1993). a.g.e., s.325.

⁴⁶⁷ sāye gibi: sāye-şifāt DUD.

⁴⁶⁸ Küçük, S. (1994). a.g.e., s.76.

⁴⁶⁹ yoksa: yoğsa BD.

- 2 Ruḥların zülf ile⁴⁷⁰ örter imiş dirler o şūḥ
Açmadı kimseye ammā orayı bād-ı şabā
- 3 Kızarup ruḥları gül-güne-i tāb-ı mülden
Şu‘ le-i sāgar-ı mey destine yakmış ḥinnā
- 4 Meclis-i meyde leb-i yāre tolaşur dirler
Elüme girmeye mi bir daḥı cām-ı şahbā
- 5 Lüle-i ḥāme ile çeşme-i dilden **Bākī**
Eyledi kā‘ ide-i Āb-ı ḥayāt[1] icrā

173⁴⁷¹*[fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn]*

- [87b] 1 Nev-bahār oldı gelūn ‘azm-i gülistān idelüm
Açalum ḡonce-i ḡalbi gül-i handān idelüm
- 2 Ḳomayup lāle gibi elden ayaḡı bir dem
Mest olup ḡonce-şifat çāk-ı girībān idelüm
- 3 Menzil-i ‘ayş u ṭarāb ḡurrem ü ḡandān olsun
Yıḡalum zerḡ u riyā deyrini vīrān idelüm
- 4 İçelüm la‘l-i müzābı şaçalum cür‘aları
Ḥāk-i gülzārı bugūn kām-ı Bedaḡsān idelüm
- 5 Oḡısun vaşf-ı ruḡ-ı yār ile **Bākī** şi‘rin
Bülbül-i meclīs-i güleşende ḡazel-h‘ān idelüm

⁴⁷⁰ ruḥların zülf ile: ser-i zülfiyle ḡaṭın BD.⁴⁷¹ 217.

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- 1 Geçdi ğurbet cāna⁴⁷³ yārān-ı şafādan kimse yok
Bir 'aceb girdāba düşdüm āşinādan kimse yok
- 2 Xanı ol dīde-i ğamze xanı ol 'ālī-naẓar⁴⁷⁴
Bī-kes oldum āşināda[n] rüşenādan kimse yok
- 3 Āsitānuñ itlerinden dūr olaldan⁴⁷⁵ āh kim
Kimse bilmez derdüm ihvān u vefādan kimse yok
- 4 Şimdi bir hāletdeyüm kim geçdi ḥasret cānuma
Ger ölürsem baña ağlar āşinādan⁴⁷⁶ kimse yok
- 5 Dār-ı ğurbetde n'ola 'uryān gezersem 'Ulviyā
Bir zamāna irmişüz⁴⁷⁷ kim eşhiyā'dan kimse yok

[88a-88b]⁴⁷⁸

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

- [89a] 1 N'ola üftādeñ oldumsa cefā itmek saña düşmez
Bu daḥı bir düşeşdür her zamānda dil-berā düşmez
- 2 Geçürdün ḥüsnünün çağın raķīb-i bed-liķālarla

⁴⁷² Çetin, İ. (1993). a.g.e., s.360.⁴⁷³ geçdi ğurbet cāna: fūrķat iķlīminde DUD.⁴⁷⁴ 'ālī-naẓar: 'arz-ı cemāl DUD.⁴⁷⁵ olaldan: olurdın DUD.⁴⁷⁶ āşinādan: aķribādan DUD.⁴⁷⁷ irmişüz: gelmişüz DUD.⁴⁷⁸ Mecmûada bu sayfalar boş bırakılmıştır.

Ḥayıf billahi ol sīmāya hīç ey dil-berā düşmez

3 Be hey zālīm dile bir pāre raḥm dōst ḵanı inşāfuñ
Ṭotalum kim şikāyet eylemek senden baña düşmez

4 Yürekde tîğ-ı cevruñ yarası işler oñulmaz hīç
Benüm çün sevdüğüm bu itdüğün işler saña düşmez

5 Düş ayağına ol yāruñ ele gelmişken ey **Şabri**
Şaḵın şoñı nedāmetdür bu fırsat dā'imā düşmez

176

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

[89b] 1 Leblerüñ emsem didüm ol dil-berüm em hā didi
Kimseye bu sırrı ifşā eyleme em hā didi

2 Yañulup yüzine qarşu ruḥlarına gül didüm
Ḥışm idüp ben ḵulına ol ğonce-fem lā lā didi

3 Teşne-cāna leblerinden bir içim şu istedüm
Leblerin ağızuma şunup nāz ile mā mā didi

4 Ğayrlar şīrīn-lebüñ şeftālusını alıcaḵ
Ḥaste gönlüm derd ile āh eyleyüp eyvā didi

5 Ey **Müdāmī** göricek ol şeh bu şīrīn sözleri
Āferīnler saña ey ṭūṭī-i şekker-ḥā didi

177⁴⁷⁹*[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]*

- [90a] 1 Haste-i derd-i ‘aşkı cānānem
Mübtelā-yı belā-yı hicrānem
- 2 Çeşm-i bīmārı gibi haste-dilem
Ser-i zülfi gibi perişānem
- 3 Şem‘-veş şubh olunca şevkumdan
Gāh giryān gāh handānem
- 4 Bunca cevr ü cefā baña niçe bir
Hāy kāfır hele Müselmānem
- 5 **Bākīyā** h‘āb-ı vaşla irmez isem
Ġam tenūrında niçe bir yanam

178⁴⁸⁰*[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]*

I

- [90b] Āh bir gül kim için ğam-zede-yi hār oldum
Ġuşşadan bülbül-i şūrīde-şıfat zār oldum
Bir sehī-ķad u ser-efrāza hevādār oldum
Cūy-veş gönlüm aķup ‘aşık-ı dīdār oldum

⁴⁷⁹ Küçük, S. (1994). a.g.e., s.221.

⁴⁸⁰ Okuyucu, C. (1994). Cinānī (Hayatı-Eserleri-Dîvânının Tenkitli Metni). Ankara: TDK Yayınları, s.279.

Yine sevdā-zede-yi zülf-i siyehkār oldum
Yine bir olmayıcağ⁴⁸¹ derde giriftār oldum

II

Sīnede mihr ü maḥabbet⁴⁸² eṣeri ġā'ib iken
 Hūblar sevmeye şūrīde gönül tā'ib iken
 'Aşk mağlūb [u] ḥired ḥayli [aṇa] ġālib iken
 Cümleden el çeküp āzādelige ṭālib[iken]
Yine sevdā-zede zülf-i siyehkār oldum
Yine bir olmayıcağ derde giriftār oldum

III

Dil-i dīvāneyi uşlandı şanup ḥalk-ı cihān
 Ber-ṭaraf olmuş iken meyl hevā-yı hūbān
 Yine bir şūḥ-ı cefā-piṣeye meyl itdi hemān
 Hāşılı ḳalmadı şabr itmege hergiz imkān
Yine sevdā-zede zülf-i siyehkār oldum
Yine bir olmayıcağ derde giriftār oldum

IV

Sā'idī-i sīmi ucından ṭama' -ı ḥāma düşüp
 Ḳadd-i bālāsı belāsı ile ālāma düşüp
 Murğ-ı dil āh ki bilmezlik ile dāma düşüp
 Lebleri şevḳı ile bāde-yi gül-fāma düşüp
Yine sevdā-zede zülf-i siyehkār oldum
Yine bir olmayıcağ derde giriftār oldum

⁴⁸¹ olmayıcağ: oñmayıcağ CD.

⁴⁸² mihr ü maḥabbet: dāğ-ı maḥabbet CD.

V

- [91a] Tıyulup ‘aşk ile ‘âlemlere destân olsam
 Kākül-i yār gibi n’ola perîşân olsam
 Ey **Cinānî** n’ola bülbul gibi nālân olsam
 Gül-i şad-pāre gibi çāk-ı giribân olsam
 *Yine sevdā-zede zülf-i siyehkār oldum*⁴⁸³
 Yine bir olmayıcağ derde giriftār oldum
 Bil ne sevdādur oldum...
 Yine bir derde oldum...

179⁴⁸⁴

Kabûlî Fermayed

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- [91b] 1 Belâ ‘aşk⁴⁸⁵ ehline rûz-ı ezelden ola gelmişdür
 Gül-i hândân imiş peymâne ammâ şola gelmişdür
- 2 Kātı güm-râh idi zâhid tarîk-i ‘aşka toğrıldı
 Şıgarsa vechi var şimdi şakalın yola gelmişdür
- 3 Şikâr olmaz kaçır⁴⁸⁶ ol şâh-bâz-ı evc-i hüsn ammâ
 Niçe bâzûdan uçmışdur hezârân kıla gelmişdür

⁴⁸³ - M.

⁴⁸⁴ Erdoğan, M. (2008). Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin). Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, s.589.

⁴⁸⁵ ‘aşk: şıdık KD.

⁴⁸⁶ kaçır: geçer KD.

- 4 Gelür seng-i melâmet⁴⁸⁷ her kişinüñ başına⁴⁸⁸ âhir
Gerek merd ü gerek zen itdüğini bula gelmişdür
- 5 Ne cevri varsa yârûñ **Ḳabûlî** çek efendüñdür
Ġazab sultâna vü cevre taḥammül ḵula gelmişdür

180⁴⁸⁹

[mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün]

- 1 Dem-i vaşluñ irişse çeşm-i 'âşıkda bükâ' artar
Şular tuğyân ider evvel bahâr olduḵça mâ artar
- 2 Ḳıyâs eylerse⁴⁹⁰ Nîl-i Mışra ol Yûsuf-liḵâ yaşum
Anuñ miḵyâsı yokdur ṭurmaz ol şu⁴⁹¹ dâ'imâ artar
- 3 Beni dölâb-gerdân eyleyen⁴⁹² seyl-âb-ı eşkümdür
Yaşum ser-çeşmesinden baḥş idersem mâ-cerâ artar
- 4 Şular çağlar tuyûr âvâzesinden kühsâr iñler
Bahâr eyyâmıdur şimden girü şöḥbet⁴⁹³ u şadâ artar
- 5 Güzellik burcına bir mâh-ı nevdür ol hilâl-ebrû
Çerâğ-ı ḥüsnine günden güne ṭurmaz ziyâ artar
- 6 Dil-i dervîş-i dil-rişüñ du' â-yı şubḥgâhından
Belâlar eksilür câh u celâl u kibriyâ artar
- 7 Ṭoyılmaz ḥûân-ı iḥsâna ḵanâ' at gelmez insâna

⁴⁸⁷ melâmet: nedâmet KD.

⁴⁸⁸ başına: yolına KD.

⁴⁸⁹ Küçük, S. (1994). a.g.e., s.101.

⁴⁹⁰ eylerse: eyler mi BD.

⁴⁹¹ şu: mâ BD.

⁴⁹² beni dölâb-gerdân eyleyen: bu nûh dölâbı gerdân eyleyen BD.

⁴⁹³ şöḥbet: şît BD.

Kerem gördükçe ey **Bākī** gedâlardan recâ artar

181

Ḳıṭ‘a

[mefā‘îlün mefā‘îlün fe‘ûlün]

[92a] Cemâli muşhafında ḥaṭṭ-ı mu‘rib
 ‘Abîr-i müşkile olmuş mürekkeb
 Şeb-i zülfin göreyin gül yüzinde
 İrişdür ‘ömrümi ol güne yâ Rab
 Temme

[92b-93a-93b-94a-94b-95a-95b-96a]⁴⁹⁴

182⁴⁹⁵

[fe‘ûlün fe‘ûlün fe‘ûlün fe‘ûlün]

- [96b] 1 Ne devrân muvâfıḳ ne ṭâli‘ musâ‘id
 Ḳolın boynuma şalmaz ol sîm-sâ‘id
- 2 Zâmîrin şikest itme erbâb-ı ‘aşḳuñ
 Yine saña râci‘ yine saña ‘âid
- 3 Yîter kirpigüm kūy-ı ‘aşḳuñda cārûb
 Üzilsün kesilsün hemân riş-i zâhid
- 4 Ferâğat güzel sevmeden tevbe meyden
 Zihî re’y-i bâṭıl zihî fikr-i fâsid

⁴⁹⁴ Mecmûada bu sayfalar boş bırakılmıştır.

⁴⁹⁵ Küçük, S. (1994). a.g.e., s.91.

- 5 Sözinden ne ğam **Bākīyā** müdde[‘] inün
Saña mā’īl olinca ‘ālemde şāhid

183

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- [97a] Baht-ı rahtı ‘askeri bir demde oldı tār-mār
Burşada şeh-zādeler qurbında eyledi qarār
Hey Muhammed ümmeti fevt oldı sulţān Muştafā

4.3.2. Mensûr metin

[97b]Âverde-ender raviyân-ı aḥbâr ve güzârendegân-esrâr ki Hârun Reşîd zamânında Bağdâd şehrinde bir қаzî ‘ilm ü kemâlle ârâste idi. Bir gice kitâb müṭâla‘a eylerken gördi yazılmış ki *En-nevm uhuvvü’l-mevt*⁴⁹⁶ ya‘ni uyḥu ölümün қарındaşı ve bir yirde yazılmış *aḥabbü’s-şalât fî el-cinân u el-besâtin*⁴⁹⁷ ya‘ni severem namaz kılmagı bağlarda vü bostânlarda қаzî aқ zerâ‘ı geydi destâr-ı kûfî başına aldı ve Dırâz-güş maşîre süvâr oldu, bâğına gitdi. Hâtırından geçdi nâ-gâh bir ḥaram-zâde beni şoymaya. Uğrının gözi қаzîye tûş oldu. Қılıç çekd. *Eyyühe’l-қаzî kaf fi’l mekâniki*⁴⁹⁸ ya‘ni ey қаzî тұr yiründe. Қаzî aytdı: Ey yiğit niçün bana қақмағla geldün, Таñrıdan қorkmaz mısun? [98a]Uğrı aytdı: Таñrıdan қorkmasaydum seni iki pâre қılırdum. Tiz baña vir çıkar қаftânuñı didi. Қаzî beni қoyvir didi. Uğrı bunda oturdum bir şikâr elüme getürem senün gibi şikâr қанда elüme gire çıkar didi. Қаzî: Ey civân-merd beni âzâd eyle. Uğrı: Тоғrı söyle giceyle yalñuz қанда gidersin? Қаzî bâğuma giderin didi. Bu yol bâğ yolu degül қаzî didi. Yolu ğalaṭ itdüm kimseye rast gelmeyem didi. Uğrı: Meger ‘ilm-i nücüm bilmezsin didi ve on iki buredan ve daқıқа ve niçe zamân u menâzilde ğalaṭ itdün? Қаzî aytdı: *Zann-ı bi’n-nücüm men âmene feḳade küfr*⁴⁹⁹ ya‘ni her kim ‘ilm-i nücuma îmân getürse kâfirdür didi. Uğrı bu ḥadîşle ‘amel idersin yedi âyete münkîrsin [98b]didi. Kişi Қur‘ânun burç fennine münkîr olsa kâfirdür didi. Қavl-i te‘âlâ: *İnnâ zeyennü’s-semâü’d-dünyâ*⁵⁰⁰ ve ikinci *Ve leḳad ce‘alnâ fi’s-semâ’-ı*⁵⁰¹ burûcen ve üçüncü *Ve’l-ḳamera ḳaddernâhu menâzile*⁵⁰² ve dördüncü *Ve’l-ḳamer ve’n-nücüm* ve beşinci *Ve’s-semâ’-ı zâtü’l-burûc*⁵⁰³ ve altıncı *Fe lâ uḳsimu bi-mevâḳi‘ü’n-nücüm* ve yedinci *Fe naḳara naḳareten fi’n-nücüm*⁵⁰⁴ Қаzî aytdı: Ey civân-merd böyle müneccimsin şimdi sâ‘at naḥs mıdur ya sa‘id midür? Uğrı ‘aқreb sâ‘atidür yol urmaқ uğrılık itmek eyüdür. Ammâ imâmlara ve қаzîlere evden таşра çıқмақ yaramazdur didi. Қаzî: Beni қoyvir uğrı. Тоғrı

⁴⁹⁶ “Uyku ölümün kardeşidir.” Kenzü’l-Ummâl, 39321.

⁴⁹⁷ “Bâğ ve bostanlarda namaz kılmayı severim.” Tirmizî, “Namaz” 249.

⁴⁹⁸ Ey kadı! Yerinde dur, hareket etme.

⁴⁹⁹ Yıldız ilmine inananlar dinden çıkar.

⁵⁰⁰ “Biz yakın semayı yıldızların güzelliğiyle bezedik.” Kur’ân-ı Kerîm 37/6.

⁵⁰¹ “Andolsun biz gökte yıldız kümeleri oluşturduk ve seyredenler için ona güzel bir görünüm verdik.” Kur’ân-ı Kerîm 15/16.

⁵⁰² “Ay için de menziller belirledik...” Kur’ân-ı Kerîm 36/39.

⁵⁰³ “Andolsun burçlarla dolu göğe.” Kur’ân-ı Kerîm 85/1.

⁵⁰⁴ “Sonra yıldızlara şöyle bir baktı.” Kur’ân-ı Kerîm 37/88. Âyet.

söyle kanda gidersin? *Aḥabbü's-şalāt fī el-cinān u el-besāṭin*.⁵⁰⁵ Uğrı bu ḥadīşle niçün işlemezsin? *Er-refīk şümme't-tarīk*⁵⁰⁶ [99a]ya' ni evvel yoldaş sonra yol. Eger bir kuluñ bile olaydı zafer bulmazdum każī didi. *El- müslimü men selime'l-müslimüne min lisānihi*⁵⁰⁷ ya' ni Müselmān oldur ki Müselmānlar elinden ve dilinden emīn olalar, sen niçe Müselmānsın ben emīn degülem. Uğrı: *Tukellūmunā eydiḥim ve teşhedu erculuhum bimā kānū yeksubūne*⁵⁰⁸ ya'nī kıyāmet günü ādemüñ elleri ve ayakları tanıkdur. Kendüye sen kendü ayağıñla giriftār oldun każī didi. Beni incitme diyü âdemi incidür uğrı didi. Ben diyem sen kāfırsın. *Ennā erselnā's-şeyātine 'alā'l-kāfirine*⁵⁰⁹ ya' ni Şeytānları gönderdüm ben kāfirler üzerine. Każī didi: *El-ḥayā mine'l-îmān*⁵¹⁰ uğrı *El-ḥayā' mine'r-rızk* ya' ni ḥayā rızka [99b]māni' dūr. Każī *El-'ulemā' vereşetü'l-enbiyā*⁵¹¹ ya'nī 'ulemā enbiyālaruñ vārişdür. Uğrı didi: Sen vārişi isen ben Allahuñ ḥāşşıyam. Zīrā *اهل القرآن اهل عز الله/غرا الله خاصة* ya' ni Qur'ān okuyan Allahuñ ḥāşşıdur. Ben Qur'ānı yedi kıratla okurum. Każī kırat kankıdur uğrı didi. *Ebu 'Amr ve Kesāyī ve Nāfī ve Hamzā ve Secāvendī ve Ca'fer*, każī ḥayrān kaldı. Böyle münecim ve 'ālimsin niçün uğrılık ider kendüñe zulm idersin *En la'netullah ale'l-kavmi'z-zālimin*⁵¹² yine bu la'net sanadur, kendüñe zulm itdün tiz çıkar didi. Każī didi: Eger sen bu işi işlemezsen Allah saña çok ruzı vire ve *Fi's-semā' rızkukum ve mā tū'adūne*⁵¹³ ya' ni sizün rızkuñuzu kısmet [100a]itdüm dir. Öyledür ammā şimdiki ḥâlde benüm rızkumı bu işe virmişdür, tiz çıkar didi. Każī didi: *Ḳul hel yestevellezine ya'lemūne*⁵¹⁴ ya' ni dānā nādānla bir degüldür. Uğrı aytdı: Öyledür ben uğrıyam taşra çıkdum sen każısün ne müsāhan nādānsın sen?

Beyt:

⁵⁰⁵ "Bağ ve bostanlarda namaz kılmayı severim." Tirmizî, "Namaz" 249.

⁵⁰⁶ "Önce yol sonra yoldaş". Tarikat sisteminde mürşide bağlanmanın önemini anlatan meşhur deyim (Gencer,2016:81).

⁵⁰⁷ "Müslüman, insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir." Tirmizî, "İmān", 12.

⁵⁰⁸ "...yapmış olduklarını elleri bize anlatır, ayakları da tanıklık eder." Kur'ân-ı Kerîm 36/65.

⁵⁰⁹ "...Biz, inkârcıların üzerine kendilerini isyana itip duran şeytanları saldı." Kur'ân-ı Kerîm 19/83.

⁵¹⁰ "Hayâ imandandır." Tirmizî, "İmān", 7.

⁵¹¹ "Âlimler enbiyâların varisidir." Tirmizî, "İlim", 19.

⁵¹² "...Allah'ın lâneti zalimlerin üzerine olsun." Kur'ân-ı Kerîm 7/44.

⁵¹³ "Rızkınız ve size vaad edilenler göktedir." Kur'ân-ı Kerîm 51./22.

⁵¹⁴ "...Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?..." Kur'ân-ı Kerîm 39/9.

Ey kerd be-zür nām-ı hod-rā qāzī
Cabbār-ı cihān nīst zi-ḥikmet rāzī

Āteş-bāred be-her zemān u sâ‘ at
Şehrī ki der-ān şehr to bâşī qāzī⁵¹⁵

Ey ki sen kendü aduñ qāzī eylemişsin cebārr-ı cihān senüñ bu ḥükmüne rāzı degüldür ki her sâ‘ at od yığar ol şehre ki sen qāzī olasın. ‘Ālemdeki bu ḥaberi bilmez midüñ Nevmü’l-‘ālim ‘ibādeten⁵¹⁶ ya‘ ni [100b] ‘ālimüñ uyḥusı‘ ibādetdür Hāzreti Resül didi. *Nıyyetü’l-mü’mın ḥayrun min ‘amelihī*⁵¹⁷ ya‘ ni mü’mınüñ niyyeti ‘ilminden yegdür, tiz çıkar kaftanunuñ vaqt tār oldu. Qāzī aytdı: Ey müfsid benden vazgel. Uğrı didi: Baña vācib oldu. Seni sözünle çıplak idem. Zīrā bir memleketüñ qāzīsı olasan müfsid diyesin. Müfsidden hergiz işlāḥ iş gelmez gelmez ben. Kāzī: Ey qarındaşum saña bir su’ālüm var. Yabānda gezersin qorqmaz mısın ki tūtalar şer‘ le ve ‘örfle helāk ideler. Bir işüne ḥikmetle ola selāmetdür çok söyleme didi. Qāzī: Ey civān-merd yabānda gezersin gönülün ta‘ām istese neylersin? Uğrı: Cālīnūs ve Boqrāt⁵¹⁸ ‘ilmin bilürem her kaçan bal ve bir tatlu nesne yisem iki [101a] ferseng yirden āvāz işidürem. Bir su’ālüm daḥı yabānda gezersin dīvden ve periden qorqmaz mısın? Esrār-ı kitābın bilürem sāḥirlerün resmini eyü bilürem. Qāzī aytdı: Hem ḥāfız ve hem ‘ālim ve müftī ve şā‘ir ve cādū ve mütekellim uğurlık idersin Tañrıdan qorqmaz mısın? Hāzer kıl Peyğamber buyurmuşdur *Ed-da‘vetü’l-maẓlūm lā-radde ve in kāne kāfirān*⁵¹⁹ maẓlūmlarun du‘āsından qorqmaz kāfir daḥı olursun uğrı didi. Nitekim aydur: “Ḥaḥḥ te‘alā ḥikmetsüz olmaz”. Tiz çıkar. Qāzī: Ey ‘azīz bu işde bereket bulamazsın. Uğrı aytdı: Her ne kim elem ḥarç eylerem çok bereketdür, tiz çıkar. Qāzī: Ey civān gel bāğa gidelüm ṭonlarum saña virem. [101b] Cem’i saña virem. Sen ṭon degül çok nesneye degersin. Uğrı didi: *En-cezm-i sū’i’z-zann* ya‘ ni saña yaramaz olan işe varma didi. İstesen ki nezāketle beni bāğa iletessen.

⁵¹⁵ Ey kendini zorla kadı yapan/ Hikmetle değil cihān zorbalığıyla razı kılan
Her zamān ve sa‘at ateşler yağar/ Ki sen o şehre kadı olasın

⁵¹⁶ “Ālimin uykusu ibadettir.” Aliyyü’l-Kârî (1986). *El-Esrāru’l-Merfûa fi’l-Eḥādîsi’l-Mevdûa (el-Mevdûatu’l-Kübrâ)*, Thk: Muhammed Lûtfi es-Sabbâğ. S: 359, Hadis no: 567, Beyrut.

⁵¹⁷ “Mü’minin niyeti amelinden daha hayırlıdır.” Taberânî, VI. 185-186.

⁵¹⁸ Tıp âlimleri

⁵¹⁹ “Mazlumun âhından, bedduasından sakın!” Tirmizî, “İyilikler ve İrtibatı Koparmamak” 68.

Qullarunu başuma üşüdesin, beni giriftâr idesin, sür'atle helâk idesin. Hâk Te'âlâ didi: *Ve's-sâriku ve's-sârikatu fakhta'ü eydiyehümâ*⁵²⁰ ya'ni bir kimesne uğrılık itse elin kesün ve bir dahı *Velâ tulku bi-eydiküm ile't-tehlüketi*⁵²¹ ya'ni kendünü kendü elünle helâklige bırakma. 'Aql şart degüldür ki bâğa varam, tiz çıkar kaftânunu. Qazî aytdı: And içeyim saña düşmenlik itmeyem. Uğrı [102a]aytdı: İbn 'Abbâs Razıyallahu 'anh bir kişi zarûretle and içse kefarete lâzım gelmez. Qazî 'âciz qaldı, şoyundu. Dırâz-güş maşîrinden açığa indi cem'isini virdi. Bir gönlekle qaldı. Uğrı: Evde dahı gönlegün var mı didi. Var didi. Uğrı didi: Peyğamber buyurmuşdur ki *Şâhibü'l- kamîseyni lâ yecidü halâvetü'l- 'imân*⁵²² ya'ni iki gönlek şâhibi halâvet- imân bulmaz, tiz çıkar gönlegi didi. Vakt târ oldu didi. Qazî aytdı: Çıplak niçe namâz kılayın didi. Uğrı aytdı: *Eş-şalâtü'l- 'üryânü câ'iz* ya'ni çıplak namâz câ'izdür⁵²³ didi. Aldı uğrının sözi qazînin barmağında yüzüğüne [102b]tüş oldu, gördi kıymeti la'ı var. Hoş geldi yüzüğü çıkar sözümi redd eyleme didi. *Lâ yeruddü's-sâ'ile ve in kâne kâfiran*⁵²⁴ ya'ni sa'ili redd etmek kâfir dahı olursa yüzüğü dahı virdi. Uğrı aytdı: Hâk Te'âlâ bunları hayrına qabûl kıla didi ve Dırâz-güş maşîre süvâr oldu gitdi, qazî hayrân qaldı. Döndi evine geldi. Qulları bu hâli gördiler, bu nedür didiler, cevâb virmedi. Emr itdi serây kapularını muhkem bağladılar bu kıt'a didi. Münâsib-i hâle beyt:

Be-piş âmed u düzdî be râh der-şebgîr

Be- 'ilm ü fehm ü tamâm be- 'âkil u nîk-başîr⁵²⁵

[103a]Qazî bu fıkrde iken hâdimlerden biri içeri girdi, selâm virdi. Ey maḥdûm bir şahs serây kapısına geldi. Dırâz-güş maşîrine yitmiş, libâslarunuz geymiş yüzüğünüz barmağında, dülbendiñüz başında, bir kitâb qoltuğında icâzet ister ki içeri gele. Zinhâr zinhâr içeri qoyma ki gice kitâbsız beni şoydı. Kitâbla geldi şimdi. Olmaya ki qazîliğüm elümden ala didi. Ne tedbîr idem dirken icâzetsiz içeri girdi, selâm virdi. Qazî 'izzetle selâmın aldı. Qazînin üst yanına geçdi oturdu. Qazî hâdimine taşra git didi. Hâlî qaldılar.

⁵²⁰ "Hırsızlık eden erkek ve kadının ellerini kesin..." Kur'ân-ı Kerîm 5/38.

⁵²¹ "...kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın..." Kur'ân-ı Kerîm 2/195.

⁵²² "İki gömlek sahibi iman bulamaz."

⁵²³ "Çıplak namaz kılmak caizdir." Tirmizî, "Namaz" 254.

⁵²⁴ Kâfirler olsa bile sualleri redd etme!

⁵²⁵ Seher vaktinde yolda karşıma bir hırsız çıkageldi/ (Hırsız ki) ilim irfan sahibi, akıllı ve basiretliydi.

Ḳaḏī: Ey civān-merd bu ne ḥikmetdür [103b]ki gice böyle itdün şimdi böyle idersin didi. Uğrı aydur: Geldüm ki sizden ḥelāllik dilerem didi ve sizi ziyāret ideyüm didi. Bunlar bu sözde iken bir ḥādim iḥerü geldi. Elinde üç pişmiş tavuḵ ve beş dāne yumurda ḳaḏīnuñ önüne ḳodı. Ḳaḏī uğrınuñ önünde ḳodı ḳısmet ile didi. Uğrı ferāsetle bildi. Ḳaḏīnuñ ḥelāli perde ardındadır. Bir dāne yumurda kendü önünde ve bir yumurda ḳaḏī önünde ḳodı. Ve üç dāne yumurda şöyle ḳodı ve tavuḵuñ iki dānesini kendü önünde bir dānesini ḳaḏī önünde ḳodı. Ḳaḏī aytdı: Bu ne [104a]ḥikmetdür niḫe ḳısmetdür? Uğrı ider bir gündesin ve bir günde ḥelālün bir tavuḵ üç [yumurda] didi. Ben yalnız bir iki tavuḵ üç olduḵ didi. Ve bir yumurda bana ve bir yumurda saña bu üç yumurda ‘avretüne didi. Ḳaḏīya bu laṭife ḥoş geldi ve bir kızum var süvār saña vireyin didi. ‘İlm ü kemāl ile ārestesin didi. Uğrı derḥāl yed öpdı nikāḥ eylediler. Malınuñ yarısınuñ aña virdi. Ḥalvet eylediler. Ḳaḏī: Ey civān-merd bunun işi niḫün işlersin? Uğrı aytdı: Babamıñ malı çok idi. Taḥşilde idüm babam öldi. Malı çürütdüm. Kendüme fıkr [104b]itdüm ki bir ma‘īšet lâzımdur. Bir dükkān açdum, şatu bāzār itdüm. Her gün bir nice kişinün üzerümde ḥaḳḳı ḳalır. Fıkr itdüm ki baña bunca ḥaşm olmaḳdan hergün dükkānı terk itdüm. Varam bu yol üzere tıram her kim gelürse şoyam bu deñlü ḥaşm olmaḳdan bed olmaḳ yegdür. Nesi var ise elüm ḥarc idem. Nice müddet anı bu fıkr ile vardum yola tırdum. Ol gice ibtidāsında rast geldüm. Bu maşalı ḳıyāmet günü baña āsān ola diyü itdüm bir iş ‘ilmle ola selāmetdür, cehl ile ola yaramazdur.

Ne‘üzübillah temmet.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'IN MESTAP'A GÖRE TASNÎFİ

Yer Numarası: Fransa Ulusal Kütüphanesi Turc 302, Mecmû'a-i Eş'âr

MESTAP⁵²⁶, Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal tarafından yürütülen bir projedir. Projenin amacı kütüphanelerdeki mecmûaları sistematik bir şekilde tasnîf etmek ve araştırmacılara araştırma kolaylığı sağlamaktır. Biz de oluşturduğumuz tablo ile bu projeye katkıda bulunmaya çalıştık.

⁵²⁶ MESTAP ile ilgili ayrıntılı bilgi için: <https://mecmualar.tr.gg/MESTAP-ProjesiHakk%26%23305%3Bnda.htm>

Çizelge 5.1. MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
1b-3a	Gubârî	Bir gice sâkin idüm hânkah-ı ğafletde İ' tikâf etmiş idüm künc-i ğam- ı miḥnetde	Cümle zerrât-ı cihân maṭla' -ı ' ibretdür hep Ehl-i idrâk olana remz ü işâretdür hep	Tercî- bend/5 bend	-	fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şairin dîvânı yoktur. *Dînî-tasavvûfî içeriklidir. *Şeyh Galib tarafından tanzir edilmiştir. ⁵²⁷ *Ali Nihat Tarlan şiirin bir nüshasını "Pend-nâme-i Gubârî" başlığıyla yayınlamıştır. ⁵²⁸
3a	'Abdî	Dilde ğamzeñ oḡın ezāya ḡodum Ḳomadum cānumı cefāya ḡodum	Elüm irmez saña gücüm yitmez Ey felek ben seni Ḥudāya ḡodum	Gazel/5 beyit	-	fe' ilâtün mefā' ilün fe' ilün	*Şairin tezkirelerde geçen tam adı: İslî 'Abdî *Şairin dîvânı yoktur. *Şair, mecmûada yer alan şiirlerinde mahlas kullanmamıştır. *Son beyti Meşâ'irü'ş-Şu'arâ'dan tespit edilmiştir. ⁵²⁹

⁵²⁷ Karavelioğlu, M. (2011). "Şeyh Gâlib'in Gubârî'ye Naziresi". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, cilt.8, ss.25-41.

⁵²⁸ Tarlan, A. N. (1946). "Eski Mecmûalar Arasında", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 1/2, s.122-137.

⁵²⁹ Kılıç, F. (2018). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
3b	'Abdî	Ne elûm var benûm miyânuñda Ne dilûm var senûñ dehânuñda	Hüsni yâruñ bir ândur ammâ Bilmedi kıdrini ol anuñda	Gazel/5 beyit	-	fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün	*Şairin tezkirelerde geçen tam adı: İslî 'Abdî *Şairin dîvânı yoktur. *Şair, mecmûada yer alan şiirlerinde mahlas kullanmamıştır. *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nden tespit edilmiştir. ⁵³⁰ *Tezkirede şiirin son beyti yoktur.
4a	Necâtî	Şabr ideyin cefâña eyâ cevır çok güzel Yâ ben ölem firâķ ile yâ sen uşanasın	-	Müfred	-	mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün	Necâtî Dîvânı/Gazel:386 * 59a varağında tekrar edilmiştir.
4a	-	Kimi cîm okudı zülfün kimi lâm kimi dâl Her biri cenge düşüp itdiler ey döst cedel	-	Müfred	-	fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şairi tespit edilemedi.
4a	Halîlî	Dolsa derd ile Halîlî lebi şevkıñdan anuñ Çıkmaya cânı hemân şöyle nefes vara gele	-	Müfred	-	fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şairin tezkirelerde geçen tam adı: Halîl-i zerd. *Şairin dîvânı yoktur.

⁵³⁰ Kutluk, İ. (1978). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkîretü's-Şu'arâ*, Ankara. TTK Yayınları.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
4b	Revânî	Ehl-i fazl olana ey çarh cefâlar niçe bir Câhile ' izzet içünmihır ü vefâlar niçe bir	Serv-şadler ańıcağ âh idesin her dem Saňa ' âlemde Revânî bu hevâlar niçe bir	Gazel/5 beyit	-	<i>fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün</i>	Revânî Dîvânı/Gazel:120
5a	Zâtî	Şahrâda kaçdı benden ol âhû çayır çayır Yağsa ' aceb mi tağları âhum bayır bayır	Dil bağla bend-i zülfüne yârûn yûri yûri Billah Zâtî kayduñı kum kum kayır kayır	Gazel/5 beyit	-	<i>me'f' ülü fâ' ilâtü me'fâ' ilü fâ' ilün</i>	Zâtî Dîvânı/Gazel:215 *32a varağında tekrar edilmiştir.
5b	Taşlıcalı Yahyâ	Ġanîdür ' aşkla gönüm ne mâlüm ne menâlüm var Ne vaşl-ı yâra ħandânam ne hicrândan melâlüm var	Cihân fânîdür ey Yahyâ Hüve'l-Hayyu Hüve'l-Bâķî Değışmem atlas-ı çarĥa benüm bir köhne şalum var	Gazel/5 beyit	-	<i>me'fâ' ilün me'fâ' ilün me'fâ' ilün me'fâ' ilün</i>	*Taşlıcalı Yahyâ Dîvânı/Gazel:59
6a	Şefî'î	Bölük bölük yûriyen şivekârı gördüñ mi Taraf taraf çekilen âh u zârı gördüñ mi	Parıl parıl tutuşur Şefî'î nâr-ı hecr ile Yalap yalap yanar ol şem' dârı gördüñ mi	Gazel/5 beyit		<i>me'fâ' ilün fe' ilâtün me'fâ' ilün fe' ilün</i>	*Balıkesirli Şefî'î *Şâirin dîvânı yoktur. *Âhî'ye nazîre olarak yazılmış
6b	Rızâyî	' Aceb kim n'eyledüm bilsem nigârum baña yâr olmaz Bu meşhûrdur ki ' âlemde ġarîbe i' tibâr olmaz	Eger cevri itme raĥm eyle Rızâyî kuluña şâhâ Bilürsin kim cihândur bu güzelliğ pâydar olmaz	Gazel/5 beyit		<i>me'fâ' ilün me'fâ' ilün me'fâ' ilün me'fâ' ilün</i>	*Şâirin dîvânı yoktur.
7a	Necâtî	Câm-ı şarâb-ı ' aşkuñ ile Cem degül miyüz Bezm-i ġamuñ şafâsına ħurrem degül miyüz	Dil-ber cemâl-i vaşfın idelden Necâtîyâ Uslûb-ı nazım içinde müselleme degül miyüz	Gazel/5 beyit		<i>me'f' ülü fâ' ilâtü me'fâ' ilü fâ' ilün</i>	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:220

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
7b	Necâtî	Vireliden gönümi sen gözleri sâhirlere Nesne yok hâlümde Tañrı virmesün kâfirlere	Ben Necâtîyem ki oldum' âlem içre dâsitân Şi' r itmek öğredeyin şimdiki şâ'irlere	Gazel/5 beyit		<i>fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün</i>	*Necâtî Divânı/ Gazel:544
8a	Necâtî	Ölürsem sen gözi bîmâr elinden Gerekmez Âb-ı Hızır ağıyar elinden	Necâtî vaşf-ı la' lûnî yazarken Kalem zâr oldı kan ağılar elinden	Gazel/5 beyit		<i>mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün</i>	*Necâtî Divânı/ Gazel:381
8b	Hayretî	Nev-bahâr oldı gönül sev yine bir bî- bedeli Eger uşlu iseñ ' âlemde deli ol be deli	Koyalum lâfî güzâfî gele inşâf idelüm Kâtı mestâne degül mi Hayretînüñ gazeli	Gazel/5 beyit		<i>fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün</i>	*Hayretî Divânı/ Gazel:463
9a	Necâtî	Gerçi güzeller ipini zülfün uzatdılar Hakķā ki boylarınca yazuqlara batdılar	' İd-i vişālün istediğiçün Necâtîyi Güzeller üşe geldiler öget tonatdılar	Gazel/5 beyit		<i>mef' ulü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün</i>	*Necâtî Divânı/ Gazel:90
9b	-	Ger tiğ-i firâkuñla ölem bana ne-pervâ Men mâte mine'l- ' aşkı fe-ķad mâte şehîdâ	-	Müfred		<i>mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fa' lün</i>	*Şiirin başına düşülen not: Müfred *Şairi tespit edilemedi.
9b	-	Tütîyâ minneti çekmezdüm iki gû Ayağun toprağını bir dağı gû idi	-	Müfred		-	*Şairi tespit edilemedi.
9b	-	Kendüsi dilün degül öldürse dağı rāziyam Korķaram ol bî-vefâ ' aşıklarını döndürür	-	Müfred		<i>fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün</i>	*Şiirin başına düşülen not: Müfred *Şairi tespit edilemedi.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
10a-11a	Bursalı Rahmî	Baňa bir gûşe mi var künc-i fenâdan ğayrı Baňa maħrem kim olur derd ü 'anâdan ğayrı Ger şorarlarsa dilâ bunca belâdan ğayrı Dime kim yârda yok cevri ü cefâdan ğayrı Ne dilerseñ bulunur mihr ü vefâdan ğayrı	Rahmîyâ virmeyicek yâr bize vuşlat elin Virmeye şâhid-i maķşûd bize devlet elin Âh u zâr ile urur birbirine hayret elin Yüzine tutsa Necâtî n'ola ger haclet elin Nesi var yüze gelür dest-i du'âdan ğayrı	Tahmîs/5 bend		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Bursalı Rahmî Dîvânı/ Tahmîs:26 Zemin şiir: Necâtî Dîvânı/ Gazel:599
11a-11b	Halîlî	'Âşıkâ dil-rübâ mı eksük olur Ehl-i derde 'anâ' mı eksük olur	Ne şorarsın Hâlîlî ağladuğum Yâr ile mâ-cerâ mı eksük olur	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün	*Şairin tezkirelerde geçen tam adı: Halîl-i zerd *Beyânî Tezkiresi'nde ⁵³¹ ve Meşâ'irü's-Su'arâda ⁵³² nüshaları vardır.
11b-12a	Muhibbî	Güzeller nâz ile reftâr iderler Dönerler gonçe-veş güftâr iderler	Muhibbî sırr-ı 'aşkı itme izhâr Şaķın Mañşûr-veş ber-dâr iderler	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ilün	*Muhibbî Dîvânı/ Gazel:1134

⁵³¹ Sungurhan, A. (2017). *Beyânî Tezkîresi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.⁵³² Kılıç, F. (2018). *age*.

12a-12b	Şem'î	Qoçam derdüm nigârî pîrehensüz Çürütdüm varumı kaldum kefensüz	Eritdün cânunî hasret ile Şem'î Şararduñ zer gibi bir sîm-tensüz	Gazel/ 5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün	*Şem'î Dîvânı/Gazel:76

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
12b-13a	Revânî	Dâ'im raqîbe 'izzet ider ol nigârumuz Bir itce yok qatında bizüm i'tibârumuz	Her dem Revânî âh idelüm derde çäre yok Çün böyle gösterür bize bu rûzgârumuz	Gazel/ 5 beyit		mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	*Revânî Dîvânı/G.76
13b	Şem'î	N'ola ger yogısa mescidde bizüm ragbetümüz Gele mey-hâneye şavtı göresin hürmetümüz	Hıdmetünde yanalum âteş-i şevkuñla müdâm Şem'iyüz çünki bizüm yanmağımız 'âdetümüz	Gazel/ 5 beyit		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	*Şem'î Dîvânı/Gazel:73
14a	'Abdî	Maraż-ı 'aşkı gör şifâ yirine Alıgör derdini devâ yirine	Müft mesken şanur cihânı kişi Naqd-i 'ömrin virür kirâ' yirine	Gazel/ 5 beyit		fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	*Şairin tezkirelerde geçen tam adı: İslî 'Abdî *Şairin dîvânı yoktur. *Şair, mecmûada yer alan şiirlerinde mahlas kullanmamıştır. *Kınalı-zâde Hasan Çelebi⁵³³ Tezkiresi'nde ve Kühü'l-Ahbâr'ın tezkire kısmında⁵³⁴ nüshaları vardır.

⁵³³ Kutluk, İ. (1978). *age*.

⁵³⁴ İsen, M. (2017). *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

14a	Emrî	Şanma ey bülbül-i şeydâ gül-i ter İtdügün âhı kulağına koyar	Kaşlaruñdan ne umar Emrî hilâl Ki gelüp karşıusına boynın eger	Gazel/ 5. beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Emrî Dîvânı/Gazel:151.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
14b	-	-	-	-	-	-	*Mecmûada bu sayfa boş bırakılmıştır.
15a		Yârsuz bu cihânda n'eylersin Servi yok gülsitânda n'eylersin	Çünkü 'âşık degülsin ey Emrî Diye küy-ı cihânda n'eylersin	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün	*Emrî Dîvânı/Gazel:414
15b- 16a	-	Şol kadar çekdüm elem kim uşanup cânımdan Nâr-ı hicrâna uşandım ğam-ı cânânumdan Nâlišümden gelemiz yanuma yârânumdan Her kişi kaçır olupdur güzelüm yanımdan Kime feryâd ideyin nâle vü efgânumdan Kime kan ağlayayın dîde-i giryânumdan	Bir şehir oturur iken hayret ile bî-ser ü pâ Hem-demüm derd ü belâ münis iken renc ü 'anâ' Sineyi pür-dâğ-ı elif ider iken âh bana Râh-ı 'aşkıñda bu olupdur çü belâ üzre belâ Kime feryâd ideyin nâle vü efgânumdan Kime kan ağlayayın dîde-i giryânumdan	Müteker rir Tedsîs/4 bend		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şairi tespit edilemedi. *Zemin şiir: Âhî Dîvânı/Gazel:85

16b	Emrî	Leblerüñ ğonce yañağuñ gül-i ħandân olmış Ħüsñüñ ey serv-i schî tâze gülistân olmış	Ħasret-i la' lüñ ile cân virür şanemâ Emrî Gözlerüm kıan akıdur üstine giryân olmış	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Emrî Dîvânı/Gazel:242

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
17a	'Abdî	Nice ğuşşa nice ğam nice belâ nice elem Yire geçdi gibi dünyede felek lutf u kerem	Ne ölü ne dirilür çâresi yok ħaste degül Bilemez derd ü ğamıyla anı yâ Rab nic'idüm	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şairin tezkirelerde geçen tam adı: İslî 'Abdî *Şairin dîvânı yoktur. *Şair, mecmûada yer alan şiirlerinde mahlas kullanmamıştır. *Künhü'l-Ahbâr'da 1. ve 4. beyitleri vardır. ⁵³⁵
17b	Üsküplü İshâk Çelebi	Yüzüñ gülden lebün mülden boyuñ serv-i çemenden yeg Gel inşâf eyle kim vardur cihân bağında senden yeg	Güzel sevmek dutalum 'ayb imiş incinme gel İshâk Ne deñlüyse seven yegdür muğarrer sevmeyenden yeg	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Üsküplü İshâk Çelebi Dîvânı/Gazel:146.
18a-18b	Şem'î	Şanemâ sencileyin yâr-ı cefâkâr olamaz Nitekim bencileyin 'aşık-ı ğam-ı'âr olamaz	Baş koyup ortaya meydâna çeker 'uşşâkı Döstum Şem'î gibi hiç ciğerdâr olamaz	Gazel/8 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şem'î Dîvânı/Gazel:75

⁵³⁵ İsen, M. (2017).age.

18b-19a	Revânî	Def'-i ğam itmege her lahzada peymâne gerek Şüfiyâ mescid saña bize mey-hâne gerek	Sen perî-çihreye kıl olsa Revânî yaraşur Hıdmetün itmege anuñ gibi dîvâne gerek	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Revânî Dîvânı/Gazel:207

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
19b	Revânî	Gönül sen kûy-ı dil-berde bunı şanma gedâlıkdur Hâķikât saltanat budur bu yir özge pâdişâlıkdur	Nidersin manşib u câhı nöker olduñ çün ol şâha Revânî ğâfil olma kim bu bir başka ağalıkdur	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Revânî Dîvânı/Gazel:91
20a	Câmî	Yâ Rab ol dil-ber 'aceb bilsem niçün benden kaçar Cân virürken yoluña cânım gibi benden kaçar	Şanma Câmî kâsd ile senden kaçar ol dil-rübâ N'eylesün ağyâr iken çok ta' n-ı düşmenden kaçar	Gazel/6 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şairin dîvânı yoktur.

20b-22b	Mollâ ‘Âzbî	‘Âşıkam hem bülbülem kuyûñdadur gülzâr-ı men Gâh olur kemter gedâyam gâh olur hunkâr-ı men Gâh olur mest-i harâbum gâh olur huşyâr-ı men Kâtibem hem şâ‘ irem satranc u nerdi oynar-ı men Hem mu‘ arrif hem mü‘ ezzin hoş- muşâhib yâr-ı men	Zâhid olup yemeden içmekden igrensem gerek ‘İlm ile göklere ağıp gezüben insem gerek Dünyede Mollâ-yı ‘Azbi diyü söylensem gerek Gerçi bilmezin ‘Arabca yazı öğrensem gerek Türki sözler söyleyicek şu gibi çağlar-ı men	Müzdev ic Muham mes/6 bend		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	*Türk Edebiyat tarihi kaynaklarından ve tezkirelerden araştırılmış fakat Mollâ ‘Azbi’ye ait bilgiye ulaşlamamıştır.
22b	Üsküplü İshâk Çelebi	Yolına sen şanemün cânı fedâ eyleyelüm Turalum kavlümüze ‘ahde vefâ eyleyelüm	Kim bakar dü ni‘ mete pâyânı mı var hân-ı gamuñ Cümle ‘aşk ehline İshâk du‘â eyleyelüm	Gazel/5 beyit		fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün	*Üsküplü İshâk Çelebi Dîvânı/Gazel:182

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
23a	Firâkî	Lebûn şevkına kanı şol yaşum kan itdügüm demler Cihânı ser-te-ser lâ' l-i Bedaḥşân itdügüm demler	Daḥı bilmezdi ' âlem neydüğün feryâd u efgânun Firâkî ney gibi feryâd u efgân itdügüm demler	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Firâkî Çelebî Fermâyed *Şiirin sonuna düşülen not: Li- muharrihi halîlül'l-Halîl *Şairin dîvânı yoktur.
23b- 24b	Bursalı Rahmî	Vaḡt-i gûlzâr irdi bûlbûl oldu gûyâ bir yaña Şalınur ra' nâlanup her serv-i bâlâ bir yaña Ehl-i diller kıldılar gül-geşt-i şahrâ bir yaña Halk-ı ' âlem bir yaña bî-çâre tenhâ bir yaña Cennet-i küyün kıomadum ol dünyâ bir yaña	Âh-ı Rahmîden n'ola gerdün olursa bî-karâr Gerd-i miḡnet kıldı çün mir'ât-ı kalbin pür-gubâr ' Ârızında zâhir olaldan bu ḡaṡṡ-ı müşk-bâr Cânına oldu Necâtînün ḡavâle ' aşk- ı yâr Ey eccl sen de gelüp itme tekâza bir yana	Tahmîs/ 5 bend		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Bursalı Rahmî Dîvânı/ Tahmîs:27 Zemin şiir: Necâtî Dîvânı/Gazel:3
25a	Fuzûlî	Öyle ser-mestem ki idrâk itmezem dunyâ nedür Ben kimem sâkî olan kimdür mey-i şahbâ nedür	Âh-ı feryâduñ Fuzûlî incidür ' âlemleri Ger belâ-yı ' aşkla ḡoşnûd iseñ ḡavḡâ nedür	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	Şiirin başına düşülen not: Fuzûlî Fermâyed *Leylâ ve Mecnûn Mesnevîsi *Sıra numarası: 2658-2662
25b	-	-	-	-	-	-	*Mecmûada bu sayfa boş bırakılmıştır.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
26a	Makâlî	Dil hânesin ğam-ı ruḥ-ı cānān açar ḳapar Ḥalvet serāy-ı ḥāşını sultān açar ḳapar	-	Müfred		mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilūn	*Şairin dīvânı yoktur. *Şiirin başına düşülen not: Makâlî *Gülşen-i Şuâ'râda ⁵³⁶ şiirin tamamı vardır.
26a	Hâtemî	Mestâne çeşmini ki o fettān açar ḳapar Seyr eyle bâb-ı fitneyi her ân açar ḳapar	-	Müfred		mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilūn	*Şairin dīvânı yoktur. *Şiirin başına düşülen not: Hâtemî
26a	Hisâlî Çelebi	Nâz ile sînesin ki o cānān açar ḳapar Beñzer ki bâb-ı Cenneti Rıdvān açar ḳapar	-	Müfred		mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilūn	*Şairin dīvânı yoktur. *Şiirin başına düşülen not: Hisâlî Çelebi
26b-27b	Halîlî	Çü düşdüm senden ayru ey güzel-ḥān İşümdür nâle vü feryād ü figān Eger ḳalursa nev' ile bu hicrān Gözüm ḳan ağla cān vir dil ciger yan	Felek ayırdı benden ol Ḥalîlî Cemîlū'l-ḥüsn ol şun'-ı celîlî Eger ölürse bu ğamdan Ḥalîlî Gözüm ḳan ağla cān vir dil ciger yan	Müteker rir Terbî'		mefā' ilūn mefā' ilūn fe' ūlūn	*Firkat-nâme/Terbî':470
28a	Halîlî	Bi-hamdi'llāh ki hicrān oldı āḥir Cefā vü cevri-i cānān oldı āḥir	Ey Ḥalîlî şükr eyle yāruña kim Dilūn derdine dermān oldı āḥir	Gazel/5 beyit		mefā' ilūn mefā' ilūn fe' ūlūn	*Firkat-nâme/Gazel: 764

⁵³⁶ Solmaz, S. (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yayınları.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
28b-29a	Halîlî	Yûri hey bî-vefâ yâr epsem epsem Beni söyletme zînhâr epsem epsem	Halîlî hasretünden oldu bîmâr Bulınmaz derde tîmâr epsem epsem	Gazel/7 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün	*Firkat-nâme/Gazel: 487
29b	Bursalı Rahmî	Tâc eylemiş meded o şehûn hâk-râhını Mâhuñ başına oldurayın şeb-külâhını	Kılsun habâb-ı câm-ı meye Raḥmiyâ nazar Her kim dilerse görmege Cem bârgâhını	Gazel/5 beyit		mef'ûlû fâ'îlâtü mefâ'îlû fâ'îlün	*Şiirin başına düşülen not:Rahmî Güft *Bursalı Rahmî Dîvânı/Gazel:14
30a	Karamanlı Nizâmî	Gün yüzün görmeyiliden ki bugünüm dün gibidür Baña bir yılca gelür gerçi saña dün gibidür	Ey Nizâmî lebi üstündeki hâl ol şanemüñ Guşşadan 'aşıkı cânındağı düğün gibidür	Gazel/5 beyit		fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün	*Karamanlı Nizâmî Dîvânı/Gazel:10
30b	Âhî	Seg-i küyün beni âşüfte gördi Du'âlar okuyup üstüme ürdi	Ayaqlarda gubâr olmuşdı Âhî Ser-i zülfün anı yirden götürdi	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün	*Âhî Dîvânı/Gazel:19 *60b varlığında tekrar edilmiştir.
31a	Mesihî	Dehânuñ işbu çeşm-i ḥurde-bîne Ne yüzden görünür yâ Rabbi yine	Îlâhî sen beni iletme sîne Şarılmayınca yâruñ sînesine	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün	*Mesihî Dîvânı/Gazel:231
31b	Şem'î	'Âr idermiş beni öldürmege ol sîm- tenüm Varayın yalvaram boynuma takup kefenüm	Şem'îyem güşe-i mey-ḥâneyi virmem felege Gülşen-i bağ-ı Cinândan baña yegdür vaṭanum	Gazel/5 beyit		fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün	*Şem'î Dîvânı/Gazel: 116

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
32a	Zâtî	Şahrâda kaçdı benden ol âhu çayır çayır Âhum yaķarsa řâġları řaň mı bayır bayır	Dil baġla bend-i zülfüne yâruň yûri yûri Billah Zâtî kayduňı kum kum kayır kayır	Gazel/5 beyit		mef' ûlü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün	*Zâtî Dîvânı/Gazel:215 *5a varaġında tekrar edilmiştir.
32b	Tâcî-zâde Câfer Çelebi	Vaşluñı virme câna begcigezüm Şatma câmı cihâna begcigezüm	Ca' ferüñ kaçd-ı vaşf-ı hüsünüdür Şi' ir arada behâne begcigezüm	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün	*Tâcî-zâde Câfer Çelebi Dîvânı/ Gazel: 219
33a	Kâdirî	Mecnûn ki vaşş u řayr aña dâ'im sipâh imiş Dîvâneler içinde ' aceb pādşâh imiş	Mey-hâne güşesin felege virme Kâdirî N'ola harâb ise bir ulu bârgâh imiş	Gazel/5 beyit		mef' ûlü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün	*Şairin dîvânı yoktur.
33b	Necâtî	Cefâ vü şîve vü nâz öğrenürsin Eyü varmaz yaramaz öğrenürsin	O çok çok sevdüğümün şîvesine Necâtî sen de az az öğrenürsin	Gazel/6 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:326 *55a varaġında tekrar edilmiştir.
34a	Taşlıcalı Yahyâ	Gün gibi mihr-i maħabbet ' âleme yayılmasa Sevdüğümü sevdüğümden ġayrı kimse bilmesec	' Aşķum ey Yahyâ benüm olmazdı halka dâstân Ol şacı Leylî beni Mecnûn u şeydâ kılmasa	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	* Taşlıcalı Yahyâ Dîvânı/ Gazel:406
34b	-	-	-	-	-	-	
35a	Âfitâbî	Yine diş yarasıdır sîb-i zenaħdânuñda Yine şeftâlu yemişler gibi bustânuñda	Biz saña iremezüz sürünir erdükce raķîb ' Aşık-ı şâdık uyuz itçe degül yanuñda	Gazel/4 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şairin dîvânı yoktur.

35b	-	Kime feryād ideyim āh u efgānumla ben Kime an alayayum dilümde giryānumla ben	-	Müfred		fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün	*airi tespit edilemedi.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manz m metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla’ beyti / bendi	Makta’ beyti / bendi	Nazım ekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
35b	�fit�b�	D�n gice kimler ile eyledün a��am bugün Söyledi ayli aber b�d-ı ab� �nu�nda	�fit�b� efeteyninde görüp yara didi Yine di� yöresi var s�b-i zenad�nu�nda	Gaze/2 beyit		fe‘ il�t�n fe‘ il�t�n fe‘ il�t�n fe‘ ilün	*35a varağında yer alan şiirin devamıdır.
36a	Nec�t�	‘ A�-ı cin�neyem c�num cih�ndan geçmişem Şanasın mey-�neyem b�g-ı cin�nden geçmişem	Ben Nec�t� leblerün evi ile bi-o� olmışam Sen beni şanma ar�b-ı erg�v�ndan geçmişem	Gazel/5 beyit		f�‘ il�t�n f�‘ il�t�n f�‘ il�t�n f�‘ ilün	*Nec�t� D�v�n�/ Gazel:364
36a	-	Devlet�nde p�di��hum i�t�h� yok s�kkere M�’ilem amm� be-�yet sırr-ı la‘l-i dil- bere	-	Müfred		f�‘ il�t�n f�‘ il�t�n f�‘ il�t�n f�‘ ilün	*airi tespit edilemedi.
36b	Ferru��	Severem gerçi seni şimdi vef�d�r olası oraram gönlüm alup �onra cef�k�r olası	Ferru�� y�r ile mey içmege �o�betde m�d�m Enel olmaya hem�n muğrib ile �r olası	Gazel/5 beyit		fe‘ il�t�n fe‘ il�t�n fe‘ il�t�n fe‘ ilün	*�irin d�v�n� yoktur. *Perv�ne Bey Mecn��ası “3758” numara ⁵³⁷ ve Mecma’�’n- Nez�’ir’de “5776” numarada ⁵³⁸ nüshaları vardır.

⁵³⁷ Gıynaş, K.A. (2014). *Perv ne Bey Mecn  ası, Perv ne b. Abdullah*. 3.C. İstanbul: Akademik Kitaplar.

⁵³⁸ Köksal, M. F. (2001). *Edirneli Nazm , Mecma’ ’n-Nez ’ir ( nceleme – Tenkitli Metin)*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: TDK.

37a	Hayretî	Öpülse yâr ile yâr olsa dil-ber Koculsa râm-ı dildâr olsa dil-ber	Cefâyı az kılsa Hayretîye Sözüm ol kim vefadâr olsa dil-ber	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün	*Şiirin başına düşülen not:Hayretî Güft *Hayretî Dîvânı/ Gazel:122

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
37a	-	Didüm ey dil-ber yüzünde derem yâ diremdür Didi dūr dūr dūrer derdin derdedür devā	-	Müfred		-	*Şiirin başına düşülen not:Müfred *Şairi tespit edilemedi.
37b	-	Görün zülf-i dil-âvizi rûh-ı dildâra yaşdanmış İki başlı bir ejderdür yatur gülzâra yaşdanmış	Şehâ şâkir-i bendün gör katı rîf atdedür başı İş işigünde bir daşı yatur bî-çâre yaşdanmış	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	* Şairi tespit edilemedi.
38a	Zâtî	Nigāruñ çeşmin añ şî' ründe Zâtî Be-ğāyet hūb olur helvāda bādem	-	Müfred		mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün	*Zâtî Dîvânı/ Gazel:910
38a		Zāhidā niçün kaçarsın seyr-i kûy-ı yârdan Ya' ni andan dağı pek Cennetde seyrānuñ mı var	-	Müfred		fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün	* Şairi tespit edilemedi. * Şiirin başına düşülen not: Müfred
38b	Emrî	Şol kara kaşuñ senün rā-yı ruḥ-ı gül-gün mıdur Ya cebin altında müşg ile yazılmış nün mıdur	Nazm-ı gevher mi bu yâ dendân-ı dil- ber vaşfi mı Yohsa baḥr içinde ey Emrî dūr-i meknün mıdur			fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün	Emrî Dîvânı/ Gazel:114 * Şiirin başına düşülen not: Li- muharrihi

39a	Şefî'î	Cân eritdi hıdmetinde şem' -i nūr-efşân aña Tâc-ı zer geydürse tañ mı âteş-i sūzân aña	Nî' met-i vaşluñ Şefî'îye naşib olmaz ise Sîne tennûrında pesdür dâğ-ı mührüñ nân aña			<i>fâ' ilâtün fâ' ilâtün</i> <i>fâ' ilâtün fâ' ilün</i>	*Balıkesirli Şefî'î *Şâirin dîvânı yoktur.
39b	Zâtî	Âh kim şāhān-ı hūsnūñ 'ahdinūñ bünyādı Yok Defterinde bunlaruñ hergiz vefānuñ adı yok	Âdeme âhir harām olur harîmi 'ālemūñ Ġāfîl olma kaşr-ı 'ömrüñ Zātiyā bünyādı yok	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Zâtî Dîvânı/ Gazel:648

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
40a	Sa'yî	Deşt-i ğamda derd ile âh itdügümce her nefes Od çıkup eflâke yir yir tutuşur mânend-i has	Sa' yîyâ bir gün hümâ-yı vaşl ola diyü şikâr Üstüh'ân-ı cismümi itdüm müşebbek bir kafes	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şâirin dîvânı yoktur. *Pervâne Bey Mecmûsı "3364" de bir nüshası vardır. ⁵³⁹
40b	Şem'î	Ne hoş cādûdur ol zülfi mu' anber İdinmiş mâhı bâlin mihri pister	Yüri câm iç lebi yādına Şem'î Kim aña teşne-dildür âb-ı Kevşer	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	*Şem'î Dîvânı/ Gazel:50
41a	Üsküplü İshâk Çelebi	Bize her dem söger yāruñ leb-i la' l-i şeker-bārı Kim acırdı anı emsek ya öpmüş olsavuz bārı	Güzellerden birer buse alur her şi' rine İshâk Anuñçün böyle tatludur anuñ ebyât u eş' arı	Gazel/5 beyit		<i>mefâ' ilün mefâ' ilün</i> <i>mefâ' ilün mefâ' ilün</i>	*Üsküplü İshâk Çelebi Dîvânı/ Gazel:310
41b	Mesihî	Başum diyār-ı ğamda belâ kühsārıdur İki gözüm bi- 'aynihi anuñ pînarıdur	Beyti ocağına şu koyan cümle şā' irüñ Cânâ Mesihî'nüñ ğazel-i âbdārıdur	Gazel/5 beyit		mef' ülü fâ' ilatü mefâ' ilü fâ' ilün	*Mesihî Dîvânı/ Gazel:49

⁵³⁹ Gıynaş, K.A. (2014). age.

42a	Şefî'î	Tatlu ' âlemde ne var mihr ü vefâdan ğayrı Zehre beñzer ne ola cevır ü cefâdan ğayrı	Ey Şefî'î bir ' aceb derde şataşmışsın kim Bilemez derdüni bir kimse Hudâdan ğayrı	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Balıkesirli Şefî'î *Şâirin dîvânı yoktur.
42b	Selikî	Tenümde oğların zahmından aşı n'ola kan yir yir Ciger-hûn olmuşıdı yol bulup oldu revân yir yir	Büküldi kâmetüm gamdan belâ bezminde çeng oldum Selîkî her kılum bir şavtıla eyler fiğân yir yir	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Selikî Dîvânı/ Gazel:18

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
43a	Şefî'î	Görinenler degül sinemde dağ-ı hûn- feşân yir yir Temâşâ-yı cemâlün çün göz açdı cism ü cân yir yir	Kad-i dil-berlere karşı Şefî'î çeşm- i giryânım Leb-i enhâre beñzer kim ola serv-i revân yir yir	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Balıkesirli Şefî'î
43b	Hilâlî	Dem-be-dem kan ağlamazdum dîde pür- hûn olmasa İnlemezdüm derd ile hâlüm diger-gün olmasa	Çonce-veş gönüm açılmazdı Hilâlî guşşadan Gül gibi destümde her dem câm-ı gül-gün olmasa	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Hilâlî Dîvânı/ Gazel:84
44a	Hayretî	Mısr-ı hüsn içre seni sultâna beñzetdüm hele Ey ' azîzüm Yûsuf-ı Keñ' âna beñzetdüm hele	Lebleri esrârını şordum didi ey Hayretî Sözleründen ben seni hayrâna beñzetdüm hele	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Hayretî Dîvânı/ Gazel:414

44b	Hayretî	‘Âşıkun bağrında tağlar deñlü başı var imiş Kendü bir kem-kaṭredür deryâca yaşı var imiş	Cân ile cânân arasında hicâb olduñ diyü Ḥayretinüñ kendü kendüyle şavaşı var imiş	Gazel/5 beyit		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	*Hayretî Dîvânı/ Gazel:156
45a	Necâtî	Şol kâra ḥâlün zenaḥdânuñda ey ḥūrşid-ḥad Bir Ḥabeşdür Mısr zindânında maḥbûs-ı ebed	Her kişi bir mesned ile irişür bir devlete Pâdişâhum işigün olsun Necâtiye sened	Gazel/5 beyit		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:49
45b	Muhibbî	Bahâr eyyâmı gül devr-i semendür Çiçekler her taraf sebz-i çemendür	Muhibbî düşeli baḥr-i ğam içre Şadef çeşmi yaşı dürr-i ‘Adendür	Gazel/5 beyit		mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün fe‘ ülün	*Muhibbî Dîvânı/Gazel:1203
46a	Zâtî	Sâķiyâ öldüm meded âh ü fiğân ü nâleden Dil qarardı guşşadan luṭf et iç ğassâleden	Zâtîyâ bu menzile konan göçer kılmaz qarâr Seyr-i şahrâ kıl seher bu sırrı fehmi it jâleden	Gazel/5 beyit		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	*Zâtî Dîvânı/ Gazel:1016

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
46b	Zâtî	Eyâ hercâyî dil meyyâl imişsin Benüm gibi perîşân hâl imişsin	Didüm kim noqtadur var ise ağzuñ Didi kim Zâtîyâ remmâl imişsin	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	*Zâtî Dîvânı/ Gazel:1146
47a	Necâtî	Zeķan-ı yârda vefâ n'eyler Ser-nigün çâh içinde mâ n'eyler	Şol çemende ki ide Necâtî figân Andelîb-i suķan-serâ n'eyler	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:116
47b	Şefî'î	Felekler kaşına zînet viren mihr-i cemâlündür Cihânı müşterî iden saña iki hilâlündür	Ma'ânî baķridür tab'um nigâruñ vaşf-ı dendânı Şeffî'î ka' r-ı deryâda yatur dürr-i le'âlündür	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Balıkesirli Şefî'î
48a	Derzî-zâde 'Ulvî	Murg-ı dil kūyuñdan özge âşîyân itmez heves Bâl-i himmetle mekân itmek diler çarķı meges	Yâre didüm la' l-i nâbuñ üzre şol hâlün nedür Didi 'Ulvî görmedüñ mi ķanda ķonmuş bir meges	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şairin dîvânında bulunmuyor.
48b	Revânî	Egerçi hûbdur çengün şadâsı Mey ü maķbûbdur tab' uñ cilâsı	Cihân turduķca hûsnüñ bâķi olsun Revânînüñ budur saña du' âsı	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	*Revânî Dîvânı/ Gazel:420
49a	-	Ben ne müftî ne müderris ne haķîbem ne imâm Mey-i eşķâl içerem ne ķo şimdi bu müdâm	-	Müfred		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Müfred
49a		Meyde mehdlikdür ğaraż ' âlemde hem-dem zülf-i cân Virür irĝad kâfirî pek virmeyen biñ zülf-i cân	-	Müfred		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Müfred

49a		Bî-edeblikdür şehâ vaşluñı senden dilemek Ehl-i hâl olan bilir hâlüm ne lâzım söylemek	-	Müfred		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Müfred

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
49b	Necâtî	Âh kim rahm itmedün her dem cefâdur işlerün Bilmezem neyler beni âhîr senün cünbişlerün	Ey Necâtî yâruñ ile dünyede sürdün şafâ Hakk saña virdi murâduñ hayra döndi işlerün	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:292
50a	Âhî	Kirpigün cân almağa tığünle yoldaş oldılar Sînelerde kan yalaşdılar qarındaş oldılar	Başlar çıkmış durur bağrumda Âhî şöyle kim Niceler bu derd ile varup kızılbaş oldılar	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Âhî Dîvânı/ Gazel:22
50b	Necâtî	Ġamuñdan haste olup dil kapuñda yaşdanur taş Teraħħum kıl ki 'uşşâkuñ çatı yaşdukdadur baş	Necâtî şî' rini şîrîn idüp dűrler döker oldı Göreldeñ ol leb-i la' l-i güher-puş ü şeker-pâş	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:615
51a	Cem Sultan	Gönűlden 'aşkınuñ odı kem olmaz Gözüm nem olmaduğı bir dem olmaz	Ceme rahm eyler iseñ vaċtidűr kim Fîrâķ u miñnetűnden ģurrem olmaz	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' űlün	*Cem Sultan Dîvânı/ Gazel:CXVIII
51b	Âhî	Dağ oldı lâle gibi dil-i bî-ċarârumuz Himmetle gör neler bitűrűr ģâksârımız	Bir vaċt ola ki 'ibret içűn ģalka Âhiyâ Târîh ola illere seng-i mezârımız	Gazel/5 beyit		mef' űlű fâ' ilâtű mefâ' ilű fâ' ilün	*Âhî Dîvânı/ Gazel:39

52a	Şefî'î	‘Âşîka dil-ber egerçi kendüyi zîbâ şatar Kul edinür bir beş on gün ‘âkıbet ammâ şatar	Vaşf-ı la‘lün nazm idelden lafz-ı sükker-bârla Kendüyi cânâ Şefî‘î tûṭî-i gūyâ şatar	Gazel/5 beyit		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	*Balıkesirli Şefî‘î

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla’ beyti / bendi	Makta’ beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
52b	Hayretî	Cânı n’eylerdüm cihân içinde cânân olmasa Ten ne hazz alurdı ‘âlemde eger cân olmasa	Öldi idi gam bıçaqlarında miskîn Hayretî Derd-i dil-ber irişüp derdine dermân olmasa	Gazel/5 beyit		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	*Hayretî Dîvânı/ Gazel:412
53a	-	-	-	-	-	-	
53b	Necâtî	Kim dürür kim sen бүti emsem dimez Leblerün cân derdine emsem dimez	Zerreye teşbîh kılmış ağzuñı Vâkı‘ â miskîn Necâtî kem dimez	Gazel/5 beyit		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:233
54a	‘Adnî	Gözüm yaşına rahm it sürme derden Ki merdüm-zâdedür düşmiş nazardan	Yoluñda dil-berün cân virmegiçün Eyâ ‘Adnî hâzer eyle hâzirden	Gazel/5 beyit		mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün fe‘ ülün	*‘Adnî Dîvânı/ Gazel:68
54b	Zâtî	Sürme-i hâk-i rehün âdem gözinden kışkanur Ağzınuñ şuyı akar gördükce çeşmüm imrenür	Mirvaḥa gibi qarârum yile vire fikri bu Zâtiyâ tırmaz yine gönüm hevâya yeltenür	Gazel/5 beyit		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	*Zâtî Dîvânı/ Gazel:434
55a	Necâtî	Cefâ vü şîve vü nâz öğrenürsin Eyü varmaz yaramaz öğrenürsin	Kıramaz yâr çok çok nâz iderse Necâtî sen de az az öğrenürsin	Gazel/5 beyit		mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün fe‘ ülün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:394 *33b varağında tekrar edilmiştir.

55b	Şem'î	N'iderler cânı cânân olmayınca N'iderler derdi dermân olmayınca	Maķâm olmadı genc-i 'aşka Şem'î Bu gönüm şehri vîrân olmayınca	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün	*Şem'î Dîvânı/ Gazel:162
56a	Hayâlî	Yoluñda ser virüp şu ki serverlik eyledi Meydân-ı 'aşk içinde dil-âverlik eyledi	Dilden Hayâlî şüret-i idrâki kazıyup Dîvâne-meşreb oldı kalenderlik eyledi	Gazel/5 beyit		mef'ülü fâ' ilätü mefâ'îlü fâ' ilün	*Hayâlî Dîvânı/ Gazel:61

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
56b	Cem Sultan	Dil şaçuñdan oldı sevdâyî mizâc Şerbet-i la' lûñ buyur aña ' ilâc	Ța' ne taşın atma Cem gönline kim Țaşa döymez şîşe-i nâzûk-mizâc	Gazel/5 beyit		fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün	*Cem Sultan Dîvânı/ Gazel:G.XXVI
57a	Üsküplü İshâk Çelebi	Va' de-i vaşla dilinden dil-berûñ lâ gelmedi Çok vefâ şüretlerin gösterdi illâ gelmedi	Devr-i Âdemden berü İshâka beñzer ' âleme Bir cefâ-keş ' âşık-ı rûsvâ vü şeydâ gelmedi	Gazel/5 beyit		fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün	Üsküplü İshâk Çelebi Dîvânı/ Gazel:286
57b	Şefî'î	Zülf-i şeb-renk ü ruñuñ vaşfına kıldum ibtidâ Yāduma geldi hem-ân-dem sûre-i Leyl ü Duhâ	Ol mehûñ ' aşkına abdâl olmasaydı pîr-i çarh Ey Şefî'î eylemezdi bu semâ'î dâ' imâ	Gazel/5 beyit		fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün	*Balıkesirli Şefî'î
58a	Ahmed Paşa	' Ârızuñ ' arz it güle gülşende zîbâlanmasun Serve göster kıddüñi nâz ile ra' nâlanmasun	Bülbül-i kudsî gibi medh itse Aḥmed ḥaddüñi Goncalar nâzüklenüp güller muṭarrâlanmasun	Gazel/5 beyit		fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün	*Ahmed Paşa Dîvânı/ Gazel:252

58b	-	Hâkden maqtûlünem gel şalınayın boynuna Seyyid-i ğazî severseñ öpeyin gerdânuñı	-	Müfred		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Müfred
58b	-	Yoluñda cân u dil nağdin egerçi rākibân itdüm Muqayyed olmada yanuñda ziyân itdüm	-	Müfred		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Müfred
58b	-	Zağm-ı tîrûñ biridi sine-i süzânımda	-	Müfred		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Müfred

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
59a	Necâtî	Şabr ideyin cefâña eyâ cevır çok güzel Yâ ben ölem firâķ ile yâ sen uşanasın	-	Müfred		mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Müfred *Necâtî Dîvânı/ Gazel:386 *4a varağında tekrar edilmiştir.
59b	Revânî	Eline lâle almış yine câmı Cihândan almağ için intikâmı	Revânî ĥamseye baķmazdı hergiz Eger görse bu beş beyti Nizâmî	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	*Revânî Dîvânı/ Gazel:450
60a	Hayretî	Ağyâre vefâ cevır ise baña yiter oldı Ķapuñda şehâ bendüñ uş itdin beter oldı	Hecrinde neler çekdüğümi diyicek eydür Bi'llâhi diye Ħayretî dağı neler oldı	Gazel/5 beyit		mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	*Ħayretî Dîvânı/ Gazel:483

60b	Âhî	Seg-i kūyuñ beni âşüfte gördi Du‘ âlar oқıdı üstüme ürdi	Ayaқlarda ğubâr olmışdı Âhî Ser-i zülfüñ anı yirden götürdi	Gazel/5 beyit		mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ülün	*Âhî Dîvânı/ Gazel:119 *30b varağında tekrar edilmiştir.
61a	Necâtî	Şüfî baña maħalle-i dildârı қо dime Bu pendî kimse virmeye Cennetde Âdeme	‘ Aşқ âyetini ezber oқurken Necâtiye Bî-hüde sözler añmıya vâ‘iz epseme	Gazel/5 beyit		mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘îlü fâ‘ilün	Necâtî Dîvânı/ Gazel:545
61a	Necâtî	Aldum ağızuñ ölçüsini zerre deñlü yoқ vefâ Pür-cefâsın hey güneş yüzlü ħabîbüm Muştâfâ	Nâmeğe şığmaz Necâtîñüñ muţavvel ğuşşası Göz yaşıyla ‘arz ola қаpuña bâķî mâ-cerâ	Gazel/5 beyit		fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	*Necâtî Dîvânı / Gazel:1

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla’ beyti / bendi	Makta’ beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
62a	Zâtî	Қanı ol demler ki bir serv-i bülendüm var idi Käkülinden her gice boynumda bendüm var idi	Ey ṭabīb-i cān u dil bir ğün ola kim diyesin Zâtî dirlerdi benüm bir derdmendüm var idi	Gazel/5 beyit		fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	*Zâtî Dîvânı/ Gazel:1480
62b	Hâyâlî	Da‘vî-i‘ aşқ eylemek Mecnûna ben şeydâ ile Bir meges da‘vâyı pervâz itmedür ‘anķâ ile	Ey Ḥayālî cām-ı Cem nûş it ki ‘ayyâr-ı felek Қapdı Cemşîdüñ külâhn efser-i Dârâ ile	Gazel/5 beyit		fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	*Hâyâlî Dîvânı/ Gazel:24

63a	Muhibbî	Ol perî peyker melek kim beñzemez insân aña Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân aña	Bir devâsuz derde düşdi bu Muhibbî hâste-dil Ey tabîb-i cân meger la' lûn ola dermân aña	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Muhibbî Dîvânı/ Gazel:6
63b	Necâtî	Gülşen-i 'aşķuñda âh ü nâle bûlbûldür bana Sînem üzre zaķm-ı peykânun kızl güldür baña	Ey Necâtî niçe şabr idem ki dildârûñ işi Gâh nâz u geh tekebbür geh teğâfûldür baña	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:15
64a	Ferruhî	Heçle öldüm yoluñda bî-vefâsın bî-vefâ Kimseye hayruñ doķunmaz pür-cefâsın pür-cefâ	Ferruhî dünyâyı şanur bî-vefâ ancaķ hemîn Sen de dünyâ gibi 'ömrüm bî- vefâsın bî-vefâ	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şâirin dîvânı yoktur.
64b	Vahdetî	Cebînüñdür güneş ķaşuñ meh-i nev Yüzüñ nûrî virür dünyâya Pertev	Ecel hâttın getürdi Vahdetiye Ķaşuñ tuğrâsı ile bu hâtt-ı nev	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ilün	*Şâirin dîvânı yoktur.
65a	Necâtî	Bir alay oldı perî şîvelü âhû begler Gözi âhûlaruñ alayına yâhû begler	Ne Necâtî ne güzeller ne selâmne 'aleyk Fâriğuz eylemezüz kimseye tapu begler	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:67

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
65b	Fevrî	Dil-i 'âşık ki sengîn gönîlünü yârûn mekân eyler Hemân şeh-bâza beñzer kim taş içre âşiyân eyler	Mekân-ı yârî bulmak isteyen 'aşk ile Fevrî-veş Geçüp kevn ü mekândan 'azm-i râh-ı lâ-mekân eyler	Gazel/5 beyit		<i>mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün</i>	
66a	Hayretî	Yine ey Leylî-ñırâmum benî Mecnûn itdûn Başdan tâzeledûn derdümü mağbûn itdûn	H'ân- ı vaşluñı nevâle idüben ğayrılara Ħayretinûñ yine başlu cigerin ħûn itdûn	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Hayretî Dîvânı/ Gazel:223
66b	Necâtî	Güzelde murâd ân olur endâm degüldür Keyfiyyet olur meyde ğaraż câm degüldür	Zülf ü ruĥı 'uşşâkına kim diye Necâtî Kim düni Ğadir gicesi bayrâm degüldür	Gazel/5 beyit		mef' ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe' ülün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:174
67a	Revânî	Bahâr oldu yine lâle ele câm aldı rindâne Benefşe şeb-külâhını kıvırmışdur levendâne	Revânî 'ârif ol elden giderme ħâtem-i câmı Bilürsin bâkı qalmaz çün cihân mülki Süleymâna	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	*Revânî Dîvânı/ Gazel:370 *78b varağında tekrar edilmiştir.
67b	Necâtî	Diler iseñ ki dil-i ħaste yarasın göresin Öliceğ sînemi ħançerle yarasın göresin	Ger Necâtî ħuluña qahr ile düñnâm idesin Şevķ ile şâm u seĥer luţf u du' âsın göresin	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:400
68a	Necâtî	Tutalum zenbil ile gökden iner meh-pâreler A begüm yirden mi çıkdı 'âşık-ı bî-çâreler	Ey Necâtî çıķma yoldan aldanup güzellere Şem' gibi şanma kim dâ'im önünce varalar	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:139

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
68b	Şefî'î	Ruĥuñ 'aksiyle tölupdur bu âhumdan cihân âteş Güneş bir taşā dōnmüşdür kim ola der- miyân âteş	Yaĥar zülfinüñ ucundan ĥayâl-i 'ârîzuñ her dem Niĥün virmez ki kâra günlü Şefî'î emân âteş	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	*Balıkesirli Şefî'î *Pervâne Bey Mecmûası'nda bir nüshası vardır. ⁵⁴⁰
69a	Hilâlî	Mihr-i ruĥsârûñı medĥ eyledüğüm çün güzelüm Tutdı şehr içre benüm gün gibi şöhet- ğazelüm	Ey Hilâlî geçelüm zâhidüñ öpmekden elin Varalum pîr-i ĥarâbātuñ ayağın öpelüm	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Hilâlî Dîvânı/ Gazel:64
69b	Karamanlı Nizâmî	'Aşķuñ olalı cānuma hem-dem didükleri Derd oldu dil ĥarîmine maĥrem didükleri	Demler gelür Nizâmî başā 'aşķ içinde kim Biñ yılca görinür göze bir dem didükleri	Gazel/5 beyit		mef' ülü fâ' ilâtü mefâ'îlü fâ' ilün	*Karamanlı Nizâmî Dîvânı/ Gazel:11
70a	Tâcî-zâde Cafer Çelebi	Gönül ĥamgîn gözüm nemgîn yaşum ĥana boyanıķdur 'Aceb olmaz budur ĥâlî anuñ her kimle 'âşķıķdur	Seĥerden gün gibi dil-ber n'ola 'arz-ı cemâl itse Bu Ca' fer şubĥ-veş anuñ reh-i 'âşķında şâdıķdur	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	*Tâcî-zâde Cafer Çelebi Dîvânı/ Gazel:34
70b	'Amrî	Aşılanlar ĥalkā ĥalkā saç mıdur sünbül midür Dökülenler dāne dāne beñ midür fülful midür	Müşkili var 'Amrîñüñ yok dime şorsun dōstum Leblerüñ rengi cigerler ĥanı mıdur mül midür	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*'Amrî Dîvânı/ Gazel:22
71a	Necâtî	Çenârûñ ĥadd-i yâra nisbeti var Eli yufķa velî ĥoş-himmeti var	Ayağûña yüzün sürer Necâtî Eyü varur başında devleti var	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün fe' ülün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:86

⁵⁴⁰ Gıynaş, K.A. (2014). age.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
71b	Âhî	Ne nakş ider bizüm ile nigârî gördün mi Ne fitneler kıparur rûzgârî gördün mi	Şorar irişdüğine Âhî göz yaşın döküp Kâbâ-yı surh ile ol lâlezârî gördün mi	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün	*Âhî Dîvânı/ Gazel:125
72a	Necâtî	Dili bir dil-rübâyâ yandurığör Maḥabbet şem' ini uyandırığör	Ṭolaşur degme bir zencîr-i müya Necâtî gönîlîni uşlandurığör	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:106
72b	Âhî	Gözlerüm yaşı şarâb-ı ergavân oldu bana Gül ki sensüz içdügüm ey döst kan oldu bana	Ṭutmayınca 'âlemi âhum ben Âhî olmadum Kendi âhum 'âkıbet nâm u nişân oldu bana	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Âhî Dîvânı/ Gazel:5
73a	Necâtî	Yine bağlandı gönül zülf-i siyehkârûn ile Yine tağlandı ciger âteş-i ruḥsârûn ile	Sözünüñ süzi ile yandı Necâtî dil ü cân Göreyin odlara yan sen daḥı eş' âruñ ile	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Necâtî Dîvânı/ Gazel:552
73b	Hayâlî	Baş açuk abdâluñ oldum şâh-ı merdânum 'Alî Ben gedâya luṭf u iḥsân eyle sulṭânum 'Alî	Teşne-dilünden helâk oldu Ḥayâlî derdmend Ḥıızr-veş la' lüñ yetişdür âb-ı ḥayvânum 'Alî	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şâirin mrettep dîvânında yoktur.
74a	Hayâlî	Şanıram bakşam gözi üzre nigârûñ kaşına İki şeh-bâzuñ iki teldür taḫılmış başına	Ey Ḥayâlî kanlu başdur bâdede her bir ḥabâb Merd-i meydân olalı ḡam-leşkeri şavaşına	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Hayâlî Dîvânı/ Gazel:3

74b	Üsküplü İshâk Çelebi	Dil ü cân mübtelâ oldu yine bir nâ- Müselmâna Gözi sihrî saçı küfrî belâdur ehl-i îmâna	Nedür bî-cân İshâka bu zâlim itdiğün işler Anı bir kâfir eyler mi cihânda bir Müselmâna	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	*Üsküplü İshâk Çelebi Dîvânı/ Gazel:242

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
75a	Revânî	Cemâlin zeyn iden hep dil-ber olmaz Her âyine düzen İskender olmaz	Revânî'nün yazın dîvânını kim Gül evrâkı bigi ol ebter olmaz	Gazel/5 beyit		mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün	*Revânî Dîvânı/ Gazel:149
75b	Bâkî	Biñ mübtelâ-yı muhîli birdem öldürür Dil-ber mülâyim olmayıcağ âdem öldürür	Bâkî peleng-i küh-ı gamuñ pençesindedür Luţfuñ meded yitişmez ise bir dem öldürür	Gazel/5 beyit		mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün	*Bâkî Dîvânı/ Gazel:133
76a	Ferruhî	Görem ey cân seni bir âfet-i devrân olasin Açulup gönce iken gül gibi handân olasin	Ne için gelmiyesin Ferruhî'nün meskenine N'ola bendeñdür aña bir gice mihmân olasin	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şâirin dîvânı yoktur.
76b	Seyfî	‘Âşıkun ‘aşk odına bağı kebâb olmağ gerek Dökülen çeşmi kabağından şarâb olmağ gerek	La' lini emdükce ‘arz it hâlûmi dildâra kim Seyfîyâ mey şöhetidür bî-ħicâb olmağ gerek	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şâirin dîvânı yoktur.
77a	Üsküplü İshâk Çelebi	Derd ü hecrünle neler çekdiğüm Allah bilür Ger ölürsem dimezem kimseye Allah bilür	Furkatünle yine bir derde düşüpdür İshâk Gâh bilmez unudur kendözini gâh bilür	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' i fe' ilün	*Üsküplü İshâk Çelebi Dîvânı/ Gazel:51

77b	-	-	-	-	-	-	*Mecmûada bu sayfalar boştur.
78a	Şefî'î	Ey Şefî'î tārîhî hoşnûd olupdur ol şehûn Dilerem hoşnûd ola andan Hudâ-yı bir ü bar	-	Kıt'a		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Balıkesirli Şefî'î *Şiirin başına düşülen not: Târih-i Berây-ı Sultan Mustafa

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
78a	Şefî'î	Şefî'î çün tamâm itdüm bu cöng-i dil- güşâyı ben Didüm tārîhîni temmet Bi-hamdi'llah yâ Rab	-	Müfred		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Balıkesirli Şefî'î Şiirin sonuna düşülen not: sene 960 *Şiirin başına düşülen not: Müfred
78b	Revânî	Bahâr oldı yine sâkî ele cām aldı rindâne Benefşe şeb-külâhını kıvırmışdur levendâne	-	Müfred		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Revânî Dîvânı/ Gazel:370 *67a varağında tekrar edilmiştir.
78b	Hayretî	Qoyalum lâfî güzâfî güle inşâf idelüm Qatı mestâne degül mi Hayretinün gâzeli	-	Müfred		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Hayretî Dîvânı/ Gazel:463
79a	Hisâlî Çelebi	Döküp sîm-i sirişki yoluña cânlar irüpdür dil Bugün bâzâr-ı gâmda şıfatınuñ zer-geridür dil	Çeküp zencîr-i ' aşkı halka-i dâğıyla zeyn olmış Hîşâlî hânkâh-ı dehrde şanma şayd ider dil	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Nev Güfte *Şâirin dîvânı yoktur.

79b-80b	Hisâlî Çelebi	Ne ‘îd oldı şalınuğ seyre ey serv-i hırāmānum Ne açıldığ fezā-yı gülşene ey verd-i hāndānum Ne geldin bir yere ‘arz eyleyem hāl-i perişānum Ne bir dem rahm idüp sildüñ bu eşk-i çeşm-i giryānum Bu deñlü bî-terahhüm añlamazdum ben seni cānum Hîç ummazdum bu resme bî- vefālîk sende sulţānum	Nice demdür Hîşālî künc-i ğamında yatur tenhā Yanında yok işi derd ü ğamdan ğayrı hîç aşlā Dimezsın yād idüp luţfuñla bir kerre anı cānā Nedür hālūñ ğam-ı ‘aşkumla ey āşüfte vü rüsvā Bu deñlü bî- terahhüm añlamazdum ben seni cānum Hîç ummazdum bu resme bî- vefālîk sende sulţānum	Müteker rir Müsedd es/5 bend		mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün	*Şiirin başına düşülen not: Müseddes-i Hisâlî *Şâirin dîvânı yoktur.

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla’ beyti / bendi	Makta’ beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
81a	Hisâlî Çelebi	Derd ile âh idicek tende dil ü cān tutuşa Nitekim bād esicek âteş-i sūzān tutuşa	Beni hecrūñle Hîşālî şorar iseñ şimdi Teni lertzān u dili âteş olup cān tutuşa	Gazel/5 beyit		fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün	*Şiirin başına düşülen not: Hisâlî Güft *Şâirin dîvânı yoktur.
81b	Bâkî	Eyledi müjde-i gül dilleri şād u hurrem Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şebnem	Âbdâr olsa n’ola mîve-i şî‘ r-i Bâkî Urmadı böyle dağı kimse bu bağ içre kalem	Gazel/5 beyit		fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün	*Şiirin başına düşülen not: Bâkî Efendi *Bâkî Dîvânı/ Gazel:331

82a	Derzî-zâde ‘Ulvî	Gerçi kim ‘âleme çok dil-ber-i mümtâz gelür Hakk budur kim saña beñzer güzelüm az gelür	Gerçi yüz bîn bulunur yoluña cânlar virici Şanma ‘Ulvî gibi bir ‘âşık-ı ser-bâz gelür	Gazel/5 beyit		fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün	*Derzî-zâde ‘Ulvî/ Gazel:122
82a	‘Ubeydî	Beni zencîr-i ‘aşka şanma kim bağlanmadum gitdüm Senün dîvâneñ oldum ey perî uşlanmadum gitdüm	Saňa ‘âşık olup derd ü ğam-ı hecrünle cân virdüm ‘Ubeydiyem belâ-yı ‘aşkıdan uşanmadum gitdüm	Gazel/5 beyit		mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün	*‘Ubeydî Dîvânı/ Gazel:213
82a	-	‘Uşşâkı hisâb eyler iken gördi raķib Ol şûh-ı cefâ-pîşe didi işte bu zâ’id	-	Müfred		mef’ ülü mefâ‘ ilü mefâ‘ ilü fe‘ ülün	*Şâiri tespit edilemedi.
82b	Sabrî	Meded öldüm yiter şalduñ beni ferdâya sultânüm Ören oldı cefâ ise dil-i şeydâya sultânüm	Ġam-ı la‘ lünle cân virmekde Şabrî künc-i fûrkatde Nihâyet yok mı dâġ-ı va‘ de-i ferdâya sultânüm	Gazel/5 beyit		mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün	*Şâirin dîvânı yoktur.
82b	Hüdâyî	Kimünle şalunur ol serv-i ser-firâz ‘aceb Kimün qolındadur ol çeşmi şâh-bâz ‘aceb	Olup raķibe qarîb eyleyüp vefâlar aña Hüdâyîden niteki bunca ihtirâz ‘aceb	Gazel/5 beyit		mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün	*Şiirin başına düşülen not:Hüve’l-Mu’iz *Hüdâyî Kadîm Dîvânı/ Gazel:10

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
83a	Bâkî	Dilâ bülbül şanurdum ben hemân gülşende dil-dâde Belâ bu güllerün ruhsârına şebnem de üftâde	Sözüm diñle muğannî nağmesin güş eyle ey Bâkî Ġaraž saña naşıhatdur kulaķ tūt ķavl-i üstâde	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Bâkî Efendi *Bâkî Dîvânı/ Gazel:449
83b	Bâkî	Höş geldi baña mey-gedenün âb u hevâsı Va'llâhi güzel yirde yapılmış yıkılası	Meddâh olalı çeşm-i gazâlânuña Bâkî Öğrendi ġazel tärzını Rûmuñ şu'ârâsı	Gazel/6 beyit		mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	*Bâkî Dîvânı/ Gazel:508
84a	Hisâlî Çelebi	Gedâlarına kûyunuñ 'itâbı yok 'atâsı var Anuñçün ol şehen-şehün ħisâbı yok gedâsı var	Ĥişâliye o simin-ber idüp vişâle va' deler Ne dirse aña şabr ider şitâbı yok rızâ'sı var	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Hisâlî Çelebi *Şâirin dîvânı yoktur.
84b	Kalender Efendi	Bîmâr-ı 'aşķuñ oldı gönül ħiç bilür misün Cevr ü cefâña şabr idemez öldürür misün	Göstermez oldı gör yüzini ey Ķalender âh Cevr ü cefâya başladı ol meh görür misün	Gazel/5 beyit		mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Kalender Efendi *Şâirin dîvânı yoktur.
85a	Hisâlî Çelebi	Ķan aġladup ġamuñla beni öldürür misün Ĥalk-ı cihânı şimdi baña güldürür misün	Künc-i ġamuñda ħaldı Ĥişâlî ne cevr ü zâr Merdümlük eyleyüp hele göre gelür misün	Gazel/5 beyit		mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün	*Şiirin başına düşülen not: Nazîre-i Hisâlî *Şâirin dîvânı yoktur.
85b	Azmî- zâde Hâletî	Yetişür saña şaķın âh-ı dil-i nâlânüm Dil-i sevdâ-zededen kaçma benüm sultânüm	Şabr imiş Ĥâletîyâ derd-i dilün dermânı Şabrum elden gideli ħalmadı ħiç dermânüm	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Şiirin başına düşülen not:Hâletî Efendi *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı/ Gazel:526

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
85b	Azmî-zâde Hâletî	‘Aceb mi pâyına sürmek dilersem çihre-i zerdüm Kaçan ben ol şabîb-i cânı görsem depreşür derdüm	Nişân-ı tîr-i cevri-yâr olaldan bu dil-i şeydâ Maḥabbet ‘arşasında Ḥâletî-veş göğsümi gerdüm	Gazel/5 beyit		mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün	Şiirin başına düşülen not: Velehu Eyzân *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı/ Gazel:546
86a	Derzî-zâde ‘Ulvî	Ḥalk-ı ‘âlemden birez gönlüm cüdâ olsun dirin Ârzü-yı câh-ı devlet hep hebâ olsun dirin Bendeñ olmağa şehâ senden rızâ’ olsun dirin Kuluña gâhî vefâ gâhî cefâ olsun dirin Gönlümi қо ‘aşkuñ ile mübtelâ olsun dirin ‘Âkıbet bir şâha kul olur saña olsun dirin	‘Ulvîyâ gülzâra vardum kılmağa def’-i melâl Şundı bir dîvân elüme ol gül-i bâğ-ı cemâl Ben tefe’ül idicek geldi bu nazım-ı pür-ḥayâl Okıyup ol şâh-ı hüsne karşı itdüm ‘arz-ı hâl Gönlümi қо ‘aşkuñ ile mübtelâ olsun dirin ‘Âkıbet bir şâha kul olur saña olsun dirin	Müteker rir Müseddes/5 bend		fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün	Derzî-zâde ‘Ulvî Dîvânı/ Müseddes:20
87a	Derzî-zâde ‘Ulvî	Derdüm baña kâr eyledi dermâne el irmez Cânum lebe geldi leb-i cânâne el irmez	‘Ulvî gibi ğavvâş-ı ma‘nî olamazsun Қууууа anuñ ey dil-i dîvâne el irmez	Gazel/5 beyit		mef’ülü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ülün	Derzî-zâde ‘Ulvî Dîvânı/ Gazel:232
87a	Bâkî	Bilini қоçmadadur ol şanemün derd ü belâ Yoksa ‘aşıklara şîrîn lebi ḥâzır ḥelvâ	Lüle-i ḥâme ile çeşme-i dilden Bâkî Eyledi kıā‘ide-i Âb-ı ḥayâtı icrâ	Gazel/5 beyit		fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün	Bâkî Dîvânı/ Gazel:9

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
87b	Bâkî	Nev-bahâr oldı gelün 'azm-i gülîstân idelüm Açalum gonce-i albi gül-i handân idelüm	Oısın vaşf-ı ru-ı yâr ile Bâkî şi' rin Bülbül-i meclîs-i gülşende azel-h'ân idelüm	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	Bâkî Dîvânı/ Gazel:323
87b	Derzî-zâde 'Ulvî	Geçdi urbet câna yârân-ı şafâdan kimse yok Bir 'aceb girdâba düşdüm âşinâdan kimse yok	Dâr-ı urbetde n'ola 'uryân gezersem 'Ulviyâ Bir zamâna irmişüz kim eşiyâ'dan kimse yok	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	Derzî-zâde 'Ulvî Dîvânı/ Gazel:296
88a-88b	-	-	-	-	-	-	Mecmûada bu sayfalar boş bırakılmıştır.
89a	Sabrî	N'ola üftâdeñ oldumsa cefâ itmek saña düşmez Bu daı bir düşüşdür her zamânda dil-berâ düşmez	Düş ayağına ol yârûñ ele gelmişken ey Şabrî Şaın soñı nedâmetdür bu fırsat dâ'imâ düşmez	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Şâirin dîvânı yoktur.
89b	Müdâmî	Leblerûñ emsem didüm ol dil-berüm em hâ didi Kimseye bu sırrı ifşâ eyleme em hâ didi	Ey Müdâmî oricek ol şeh bu şirîn sözleri Âferinler saña ey tûı-i şekker-â didi	Gazel/5 beyit		fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	*Şâirin dîvânı yoktur.
90a	Bâkî	aste-i derd-i 'aşı cânânem Mübtelâ-yı belâ-yı hicrânem	Bâkîyâ 'âb-ı vaşla irmez isem am tenûrında niçe bir yanam	Gazel/5 beyit		fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün	*Bâkî Dîvânı/ Gazel:330

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
90b	Cinânî	Âh bir gül kim için ğam-zede-yi hâr oldum Ġuşşadan bülbül-i şūrîde-şîfat zâr oldum Bir schî-kad u ser-efrâza hevâdâr oldum Cûy-veş gönlüm aķup ' aşîķ-ı dîdâr oldum Yine sevdâ-zede-yi zûlf-i siyehkâr oldum Yine bir olmayıcaķ derde giriftâr oldum	Țuyulup ' aşķ ile'âlemlere destân olsam Kâkûl-i yâr gibi n'ola perişân olsam Ey Cinânî n'ola bülbül gibi nâlân olsam Gül-i şad-pâre gibi çâķ-ı girîbân olsam Yine sevdâ-zede zûlf-i siyehkâr oldum Yine bir olmayıcaķ derde giriftâr oldum	Tesdîs/5 bend		fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	*Cinânî Dîvânı/Tesdîs:45
91b	Kabûlî	Belâ ' aşķ ehline rûz-ı ezelden ola gelmişdür Gül-i ħandân imiş peymâne ammâ şola gelmişdür	Ne cevri varsa yârûñ Ķabûlî çek efendüñdür Ġazab sulţâna vü cevre taĥammül ħula gelmişdür	Gazel/5 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Şîirin başına düşülen not: Kabûlî Fermâyed Kabûlî Dîvânı/ Gazel:176
91b	Bâķî	Dem-i vaşluñ irişse çeşm-i ' aşîķda bükâ' artar Şular tuġyân ider evvel bahâr olduķça mâ artar	Țoyılmaz ħ'ân-ı iĥsâna ħanâ' at gelmez insâna Kerem gördükçe ey Bâķî gedâlardan recâ artar	Gazel/7 beyit		mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	*Bâķî Dîvânı/ Gazel:64

92a	-	Cemâli müşhafında hatt-ı mu'rib ‘Abîr-i müşkile olmuş mürekkeb Şeb-i zülfin göreyin gül yüzinde İrişdür ‘ömrümi ol güne yâ Rab	-	Kıt’a/1 bend		mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	*Şiirin başına düşülen not: Kıt’a

Çizelge 5.1. (devam) MESTAP manzûm metinler tablosu

Yp. nu.	Mahlas	Matla’ beyti / bendi	Makta’ beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
92b- 96a	-	-	-	-	-	-	*Mecmûada bu sayfalar boştur.
96b	Bâkî	Ne devrân muvâfîk ne tâli‘ musâ‘id Kölin boynuma şalmaz ol sîm-sâ‘id	Sözinden ne gam Bâkîyâ müdde‘înü Saña mâ‘îl olunca ‘âlemde şahid	Gazel/5 beyit		fe‘ûlün fe‘ûlün fe‘ûlün fe‘ûlün	*Bâkî Dîvânı/ Gazel:42
97a	-	Baht-ı rahîti ‘askeri bir demde oldı târ-mâr Burşada şeh-zâdeler kurbında eyledi karar Hey Muhammed ümmeti fevt oldı sulţân Muştafa		Kıt’a		fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	*Şâiri tespit edilemedi.

Çizelge 5.2.MESTAP mensûr metinler tablosu

Yp. Nu.	Müellif	Eser Adı (varsa)	Baş	Son	Konu	Açıklamalar
97b-104b	Yusûf-ı Meddâh	Kadı ile Uğru Hikâyesi	Âverde-ender raviyân-ı aḥbâr ve güzârendegân-esrâr ki Hârun Reşîd zamânında Bağdâd şehrinde bir ḳazî ‘ilm ü kemâlle ârâste idi.	Bu maşalı ḳıyâmet günü baña âsân ola diyü itdüm bir iş ‘ilmle ola selâmetdür, cehlle ola yaramazdur. Ne‘üzübillah temmet.	Didaktik	*Türkçe-Arapça-Farsça karışık dilli mensûr bir eserdir. *Her varakta satır sayısı 13’tür.

SONUÇ

Çalışmaya konu olan Mecnû'a-i Eş'âr, Fransa Milli Kütüphanesi'nde Turc 302 numara kayıtlı, mürettibinin Şefî'i olduğunu tahmin ettiğimiz, ihtivâ ettiği şair ve şiirlerden hareketle 16. Yüzyılın ortalarından itibaren herhangi bir tarihte derlenmiş olması kuvvetle muhtemel olan antoloji niteliğinde 103 varaktan oluşan seçme şiirler mecmuasıdır.

Tarihi süreç içerisinde pek çok farklı sebeple derlenmiş olan şiir mecmûaları günümüzde edebiyat tarihine katkı sağlayan dîvân şiirinin yardımcı kaynakları olarak nitelemek mümkündür. İçerikleri ve derlenme şekilleri bakımından birbirinden farklılık gösterse de mecmûaların birer kırkambar niteliği taşıyarak gerek yeni bilgiler sunması ve gerekse de mevcut bilgileri destekliyor olması bu eserlerin önemini ortaya koyan en temel hususlardandır. Mecnû'a-i Eş'âr içeriği bakımından bu hususları destekleyen bir çalışmadır.

Mecnûada 169 adını/ mahlasını bildiğimiz ve 14 şairini tespit edemediğimiz farklı nazım şekillerinde toplam 183 şiir yer almaktadır. Mecnûada adını/mahlasını tespit edebildiğimiz 51 şair bulunmaktadır. Sayıca en fazla şiiri bulunan isimler; Necâtî, Şefî'î, Bâkî, Revânî, Zâtî ve Hayretî'dir. Mecnûada tek şiirde mahlası bulunan "Mollâ 'Azbi'"nin ise kimliği tespit edilememiştir.

Mecnûada yer alan şairlerin 11'inin 15. yüzyıl 36'sının 16. yüzyıl, 1'inin ise 17. yüzyılda yaşadığı tespit edilmiştir. 17. yüzyıl şairlerinden olan Azmî-zâde Hâletî, varakların farklılaştığı kısımda bulunmaktadır. Bu durum mecmûanın 16. yüzyıldan sonra tekrar düzenlendiğini göstermektedir. Câmî, Seyfî ve Mollâ Azbi'nin ise hangi yüzyılda yaşamış oldukları tespit edilememiştir.

Mecnûada dîvânı olmayan 21 şair bulunmaktadır. Bu şairlerin şiirleri, şiir mecmûalarından ve tezkirelerden taranmıştır. Taramalar sonucunda 10 şairin 19 şiirine bilimsel çalışma yapılmış olan eserlerde rastlanmamıştır. Dîvân sahibi şairlerden Hayâlî'nin mecmuada bulunan "Ali" redifli gazelinin ise dîvânında olmadığı tespit edilmiştir. Mecnûada yer alan "Mollâ 'Azbi'" mahlası çeşitli kaynaklardan, dîvânlardan taranmış kimliği ilgili bir veri elde edilememiştir.

Mecnûada yer alan 'Abdî, Halîl-i Zerd gibi bazı şairlere ait şiirlerin nüshaları tezkirelerin incelenmesi sonucunda bulunmuştur. Örneğin Makâlî'nin mecmûada tek beyit olarak yer alan şiirinin tamamı ile Müdâmî'nin mecmûada yer alan 5 beyitlik gazelinin tek nüshası tek beyit olarak Gülşen-i Şu'arâ'da tespit edilmiştir. Ferruhî, Rızâyî, Kâdirî ve Gubârî gibi bazı şairlerinse şiirlerinin nüshalarına şiir mecmûalarından yapılan taramalar sonucunda ulaşılmıştır.

Dîvân sahibi şairlerin ise mecmûada yer alan şiirleriyle dîvânlarında bulunan şiirleri arasında nüsha farklılıkları bulunmaktadır. Bu nüsha farklılıklarının birden fazla nüshaya sahip dîvânlardan kaynaklanıyor olabileceği düşüncesiyle üzerinde bilimsel çalışma yapılmış olan dîvânların nüshalarını inceledik. İnceleme sonucunda farklı nüshalar ile mecmûada yer alan şiirler arasında küçük de olsa farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Mecmûa metninde yer alan şiirler ile dîvânlarda, şiir mecmûalarında ve tezkirelerde tespit edilen nüshaları karşılaştırılarak metin tenkidi yoluna gidilmiştir. Farklılıklar, tercih edilen şekiller, uyuşmayan kelime/ek/terkip, vezin kusurları gibi nüsha farklarından ortaya çıkan ifadelerin tamamı bağlama uygun düşen ve tutarlı görülen seçenekler tercih edilerek dipnotlarda gösterilmiştir.

Mecmûanın derleme şekliyle ilgili olarak elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Şiirlerden yola çıkıldığında mürettibin kimi zaman sözlü gelenekte yayılmış olan şiirler arasından derleme faaliyetini gerçekleştirmiş olduğunu söylenebilir. Mecmûada görülen mısra ve kelimelerdeki farklılıklar bu şekilde bir tespit yapmamıza imkân sağlamaktadır. Bunun yanı sıra ‘Abdî, Halîl-i zerd ve Rızâyî gibi şairlerin şiirlerinden de yola çıkılarak mürettibin dîvân nüshaları, tezkireler ve farklı mecmûalar gibi bir takım yazılı kaynaklardan da derleme faaliyetinde bulunduğunu, en azından tertip edilen şiirlerin kontrolü noktasında yararlandığını söyleyebiliriz. Mürettibin bu yolları kullanarak mecmûayı tertip etmesi, dönemde çok okunan, rağbet gören ve üzerine nazîreler yazılan şiirler hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir.

Eserde yer alan şiirler konuları açısından incelendiğinde başta Şefî’î, Revânî ve Hayretî başta olmak üzere mecmûanın genelinde Necâtî etkisinde yazılmış mahallî üslûbu yansıtan, âşıkâne tarzda şiirler olduğu görülür. Necâtî’nin edebî kişiliğinden söz eden kaynaklara bakıldığında hemen hemen hepsinde şairin “mahallî tarz” ile döneminin şâirlerini ve kendisinden sonra gelen şairleri etkilediği vurgulanmıştır. Necâtî etkisinde şiir yazmış şairlerin şiirlerinin bu Mecmû’a-i Eş’âr’da bulunuyor olması mecmûanın özelliklerinden birisidir.

Mecmû’a-i Eş’âr’ın ihtivâ ettiği kavramları; din-tasavvuf, cemiyet, insan, tabiat, renkler ve eşya olmak üzere 6 başlık altında tahlil ettik. Tespit edilen bu kavramlar Klasik Türk şiirinin kelime ve mefhûm olarak ana malzemesini teşkil etmektedir. Bu açıdan incelememiz Mecmû’a-i Eş’âr’ın zaviyesinden dolayı olarak klasik Türk edebiyatı sahasında üretilen şiirlere bir bakış imkânı verecektir, düşüncesindeyiz. Klasik Türk şiirinde hayaller ya da sanatlar farklı olabilir, şairlerin kişisel zevkleri ve bilgi birikimleri sonucu ürettikleri eserlerinin bir kıymet ifade edebilmesi için bu farklılık mutlaka olmalıdır. Fakat kelimeler ve edebî sanatlarla bunlara anlam kazandırma yolları aynıdır. Mecmû’a-i Eş’âr bu bağlamda 15. ve 16.yüzyıl şâirlerini ihtivâ etmesi yönüyle dönemin

hayat şartlarının ve dönem şairlerinin hayal gücünü zenginleştiren unsurların şiirlere yansıma şeklini tespit noktasında önem arz etmektedir.

Mecmû'a-i Eş'âr'da yer alan şiirlerde genel olarak Necâtî etkisi görülmektedir. Yani şiirlerde dînî itikadlar ve tasavvûf birinci derecede yer almamıştır. Şiirlerde âşığın sevgiliden, sevgili yüzünden çektiği acılardan ve bu durumlardan ötürü dünyadan şikâyet ettiği görülür. Mecmûada yer alan şiirlerden yola çıkıldığında ise; şairlerin dünya zevklerinden mahrûm kalmak istemediklerini ve derin fikrî meselelerle uğraşmayıp dînî-tasavvûfî kavramları özellikle edebî sanatlar noktasında şiirlerine yerleştirdiklerini söylemek mümkündür. Mecmû'a-i Eş'âr'ın seçme şiir mecmûası niteliğinde olmasından ötürü bu anlamda bazı istisnalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki Nakşibendî tarikatına mensup olan Gubârî ve tamamen dînî-tasavvûfî olarak yazdığı tercî'-bend'dir. Bir diğeri ise Hayâlî'nin Hz. Ali'yi övdüğü "Alî" redifli gazelidir.

Cemiyet unsurlarına dair incelemede şahıslar, kavimler, yer adları, sanatlar/meslekler, gelenekler, giyim kuşam kültürü, kıymetli taşlar, cezalandırma yöntemleri, müzik aletleri, atasözleri-deyimler, hastalıklar, yeme-içme kültürü ve efsanevî kavramlar gibi içtimâî unsurların dil, ifade, teşbîh, istiâre, telmih, mecâz unsurları olarak şiirlerde yer aldığı görülmüştür. Mecmû'a-i Eş'âr'da günlük hayat umumiyetle müşahhas olarak değil, şiirlerde şâîrâneliğin bir ifadesi olarak kullanılmıştır.

Mecmû'a-i Eş'âr'da yer alan şiirlerde insan; sevgili, âşık ve rakip (ağyâr) şeklinde üçlü kadro olarak kullanılmıştır. Bu üç kavram arasında mutasavvifâne ve hâkimâne bir bağlantı yoktur. Beşerî aşk noktasında bağlantıları bulunmaktadır. Bu üçlü kadronun şekli ve psikolojik davranışları tabiat ve eşya unsurları ile açıklanmıştır.

Mecmûada, bağ-bahçe, ağaçlar, çiçekler, zaman ve kozmik âlem ve hayvanlar gibi tabiat unsurlarının zaman zaman müstakil kullanışlarına rastlansa da sonunda yine sevgili, âşık ya da rakibe işaret edildiği görülür. Şiirlerde yer alan eşya niteliğinde unsurlar ise sevgili ve âşığın tavsîfi noktasında kullanılmıştır.

Mecmû'a-i Eş'âr'da yer alan şiirlerde genel olarak tenâsüp, teşbîh, istiâre, tevriye, ihâm-ı tenâsüp, hüsn-i ta'lîl, telmih, cinas, mecâz-ı mürsel ve leff ü neşr sanatları kullanılmıştır. Beyitlerde bu sanatlar vasıtasıyla madde ve mefhumlar arasında müşahade ve kültüre dayanan bir bağ kurulmuştur.

Tüm bu umûmî ve husûsî hükümlerden sonra diyebiliriz ki Mecmû'a-i Eş'âr'da yer alan şâirler, dışa dönük, dünya nimetlerinden faydalanmak isteyen kişilerdir ve Necâtî etkisiyle yazdıkları şiirlerinde bilhassa gelenek ve kültüre dair ifadelere, atasözü ve deyimlere oldukça fazla şekilde yer vermişlerdir.

Mecmûanın 97a varağında bulunan ve Şefî'î'ye ait olduğunu tahmin ettiğimiz şiirde “Şehzâde Mustafâ”nın ölümünün anlatılması ve şairin şiire yansıttığı duygu, o devirde Şehzâde'nin halk tarafından sevildiğini, haksızlığa uğradığına dair görüşlerin olduğunu göstermektedir. Ayrıca in'âmât defterleri üzerine yapılan inceleme sonucunda Şefî'î'nin Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar saraydan türlü hediyeler aldığı fakat o dönemden sonra hediyelerin kesildiği görülmüştür. Mecnûadaki şiirle birlikte değerlendirildiğinde bu durumun tesadüfi olmadığı kanısındayız.

Mecmûanın bir diğer özelliği 97b-104b varakları arasında bulunan “Kadı ile Uğru” hikâyesidir. Eserde Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri görülmektedir. Eserin müellifi 14. yüzyılda yaşamış olan Yusûf-ı Meddâh'dır. Eserin yazıldığı günden 19. yüzyıla kadar manzûm ve mensûr olmak üzere yazılmış farklı nüshaları bulunmaktadır. Türkçe-Farsça-Arapça olarak yazılan eser kadı ile uğru karakterleri üzerinden özellikle dînî bilgi üzerine bir imtihan yapmakla birlikte devlet-halk ilişkisini de sorgulatmaktadır.

Mecmû'-i Eş'âr'ın tahlîli yapılırken dînî-tasavvûfî unsurlar başlığı altında verilen âyet ve hadîslerin %99'u bu bölümden tespit edilmiştir. Eserde dînî unsurlar kullanılmıştır fakat eser dînî mahiyette bir eser değildir. Dînî unsurlar kadı ile uğru arasında yaşanan karşılıklı sorgulamayı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, N. (2017). *Riyazu's-Şuara Riyazî Mehmed Efendi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Akar, M. (1985). *Yûsuf-ı Meddah'ın Dâstân-ı İblis'inin Kaynağı*, Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi (İstanbul, 23-28 Eylül 1985): Tebliğler II. Türk Edebiyatı, İstanbul, I, 1-7.
- Akman, E. (2012). *Uğru ve Kadı Hikâyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksoy, H. (2013). “Yusuf Meddâh” C.44. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 19-20.
- Aktaş, E. (2013). “Türklerde ve Macarlarda Ant İçme ve Kan Kardeşliği”, *Acta Turcica*. Sayı 2, 1-5.
- Albayrak, N. (1973). “Cem” C.7. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 279-280
- Aliyyü'l-Kârî (1986). *El-Esrâru'l-Merfûa fî'l-Ehâdisi'l-Mevdûa (el-Mevdûatu'l-Kübrâ)*, Thk: Muhammed Lütî es-Sabbâğ. S: 359, hadîs no: 567, Beyrut.
- Alpaslan, A. (2002). “Kitâbe”. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, C.26. 76-81.
- Çelebioğlu, A. (2018). *Türk Mesnevî Edebiyatı (1421-1451)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Arslan, A. (1995). “Elif”. C.11. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 35-36.
- Arslan, Ö. (2013). *Ubeydî Dîvânı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Avcı, C. (2008). “Rûm”. C.32. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları. 222-225.
- Avşar, Z. (2017). *Revânî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Ayan, H. (1981). *Fuzûlî Leyla vü Mecnun*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Aydemir, Y. (2007). “Metin Neşrinde Mecmûaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”. *Turkish Studies*. Volume 2/3, 123-137.
- Bahadır, S. (2012). *16. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Batıslam, H.D. (2011). “Divan Şairinin Benzetme Dünyasında Mısır ve Nil”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1, 203-210.
- Baytop, T., Bozkurt, N. (2005). “Misk”. C.30. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 181-182.
- Beck, S. (1920). *Die Geschichte vom Rauber und dem Herrn Richter. Uğru ile Kadı Efendi Hikâyesi*. Heidelberg.

- Bilge, M. (1988). “Aden”. C.1. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 367.
- Bilge, M. (2012). “Umman”, C.42. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 40-144.
- Bolay, S.H. (1988). “Âdem”. C.1. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 358-363.
- Boleli, N. (2008). “Klasik Dönem Arap Şiirine Dair Önemli Kaynaklar ve Tespitler I”. Şarkiyat Mecmuası S. 12. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bozkurt, N. (2002). “Kavuk”. C.25. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 71-72.
- Bozkurt, N. (2009). “Sarı”. C.36. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 154.
- Canım, R. (2018). *Latîfî, Tezkîretü’ş-Şu’arâ ve Tabsîratü’n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Çavuşoğlu, M. (1979). *‘Amrî Dîvânı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1977). *Taşlıcalı Yahya Bey Dîvânı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1981). *Hayreti Dîvânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (2017). *Necâti Dîvânının Tahlili*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çavuşoğlu, M., Tanyeri, A. (1990). *Üsküplü İshak Çelebi Dîvânı*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Çetin, İ. (1988). *Türk Halk Hikâyeleri içinde Hikâye-i Uğru ile Kadı*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Çetin, İ. (1993). *Derzi-zâde Ulvî (Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkidli Metni)*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elâzığ.
- Demirel, H.R. (2014). “Köpek ve Diğer Bazı Hayvanların Öldürülmesine Cevaz Veren Hadislerin Değerlendirmesi”. *Mütefekkir*. Yıl:1.Sayı:1. Bahar, 67-102.
- Demirkazık H. İ. (2012). “Emrî Dîvânında Adetler Gelenekler”. *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 9. İstanbul, 49-110.
- Develioğlu, F. (2015). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (1986). “Gazel” *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II Divan Şiiri S:415-416-417/Temmuz-Ağustos-Eylül*. Ankara: TDK Yayınları.
- Doğan, Ş. (2012). “Yûsuf-ı Meddâh’ın Kadı ile Uğru Destanı ve Dil Özellikleri” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/3, p. 985-1036.
- Durmuş, İ. (2011) “Türklerde Kan Kardeşliği ve Antla İlgili Unsurlar”. *Millî Folklor*. S. 89, s. 100-108.

- Erdem, S. (1991). “Anber”. C.3. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 7-8.
- Erdem, S. (1991). “Atlas”. C.4. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 80-81.
- Erdoğan, M. (2008). *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı* (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin). Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Erdoğan, M. (2017). *Bursalı Rahmi Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Erkan, M. (1999). “Hüsrev ü Şîrîn”. C.19. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 53-55.
- Ersoylu, H. (1989). *Cem Sultan'ın Türkçe Dîvânı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ertürk, M. (1997). “Havz-ı Kevser”. C.16. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 546-549.
- Erünsal, İ.E. (2018). *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Fırlı, E.R. (1989). “Ali”. C.2. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 375-378.
- Gencer, B. (2016). “Sünnet Cemaatinden Kültür Cemiyetine”. *Mukaddime*, S.7(1). 73-113.
- Gıynaş, K.A. (2014). *Pervâne Bey Mecmûası, Pervâne b. Abdullah*. 3.C. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Gökbek, A. (2019). *Ansiklopedik Alevi Bektaşî Terimleri Sözlüğü*, Ankara: AKM Yayınları.
- Güldaş, A. (1993). “Çeng”. C.8. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 268-269.
- Gülseren, C. (1990). *Halîlî: Firkat-nâme (XV. Yüzyıl), Dil Özellikleri-Metin-Seçmeli Sözlük*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- Günel, Z. (2007). “Nöker”. C.33. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 216-217.
- Gündüz, İ. (1993). “Ceberût”. C.7. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 193-194.
- Gülbüz, M. (vd.)(2012). “Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII-Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. Hazırlayanlar: Hatice Aynur vd. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 97-114.
- Hacıgökmen, M.A. (2013), “Türklerde Yas Âdeti Temelleri ve Sonuçları”. Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı, 393.
- Harman, Ö (2001). “Kârûn”. C.24. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 520.
- Harman, Ö. (2010). “Süleyman”. C.38. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 56-60.
- Harman, Ö. (2013). “Yusûf”. C.44. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 1-5.
- Harmancı, E. (2005). “Klasik Türk Şiirinde Matem Şekilleri”. *Mehmet Çavuşoğlu Armağanı-II. Osmanlı Araştırmaları-XXVI*, 330-349.

Işık, E. (1994). “Duhâ Sûresi”. C.9. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 546.

İnternet: Köksal M.F. (2012). Şiir Mecmûalarının Önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi (Mestap). URL: <https://mecmûalar.tr.gg/MESTAP> adresinden/2020 tarihinde erişilmiştir.

İpekten, H. (1974). *Karamanlı Nizâmî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

İpekten, H. (vd.) (2017). *Heşt Bihişt*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

İpekten, H., İsen, M. (1988). *Tezkîrelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İsen, M. (2017). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkîre Kısım*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Kahya, E. (1998). “Hipokrat”. C.18. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 119-121.

Kanar, M. (2007). “Nizâmî-i Gencevî”. C.33. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 183-185.

Kaplan, F. (2016). “Klasik Şiirin Şair Kuşları”. *Bizim Külliye*, Sayı.68, 87-91.

Karahan, A. (1983). “Münazara Edebiyatımızın İncelenmemiş Önemli Bir Yazması: Kadı ile Haydut Tartışması”. V. Millî Türkoloji Kongresi.

Karavelioğlu, M. (2014). *Şem'i Dîvânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Karavelioğlu, M. (2011). “Şeyh Gâlib'in Gubârî'ye Naziresi”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, cilt.8, ss.25-41.

Kavaklıyazı, A. (2010). *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesindeki 13450 Numaralı Mecmûanın Transkripsiyonlu Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Kaya, B. A. (1996). “*Azmî-zâde Hâletî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni*”. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.

Kaya, D. (2009). “Ruhsatî'nin Uğru ile Kadı Hikâyesi”. Sivas: Vilayet Kitabevi.

Kaya, H. (2011). “Emrî Dîvânı'nda Deyimler”. *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6, İstanbul, 55-130.

Kılıç, A. (vd.) (2012). “Mecmûa Tasnifine Dâir”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. Hazırlayanlar: Hatice Aynur vd. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 75-76.

Kılıç, F. (2018). Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

- Koçu, R.E. (1969). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.
- Korkmaz, B.F., Korkmaz, Ş. (2019). *Yûsuf-ı Meddâh'ın Kadı ile Uğru Hikâyesi: Günümüz Türkçesine Çevirisi*. (Editör:Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Korkmaz, Ş. (2012). *Eski Anadolu Türkçesine Ait Bir Manzum Hikâye Mecmûası (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım)*. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Köksal, M. F. (2001). *Edirneli Nazmî, Mecma'ü'n-Nezâ'ir (İnceleme – Tenkitli Metin)*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: TDK.
- Köksal, F. (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köktekin, K. (2007). *Yûsuf Meddah, Varka ve Gülşah (İnceleme-Metin-Dizin)*. Ankara.
- Kurnaz, C. (1986). *Osmanlı Şairleri*, Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kurnaz, C. (2012). *Hayâlî Bey Divanının Tahlili*. Ankara: Kurgan Yayınevi.
- Kurnaz, C., Aydemir Y. (2013). “Mecmualara Sorulması Gereken Sorular”. *Turkish Studies* Volume 8/1 Winter, 51-64.
- Kurtoğlu, O. (2017). *Zâtî Dîvânî (Gazeller Dışındaki Şiirler)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Kuşoğlu M. Z. (1997). “Hakkâklık”. C.15. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 204-205.
- Kut, G. (1986). “Mecmûa”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları 6,170.
- Kutlar, F. S. (2003). “İki Türkçe Cevâhir-nâme ve Cevherlerin Etkilerine Dair”. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 58, 121-128.
- Kutlar, F. S. (2005), *Klâsik Dönem Metinlerinde Değerli Taşlar ve Risâle-i Cevâhir-nâm*. Ankara: Öncü Kitap.
- Kutluer, İ. (1993). “Câlînûs”. C.7. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 32-34.
- Kutluk, İ. (1978). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkîretü's-Şu'arâ*, Ankara. TTK Yayınları.
- Kütükoğlu, M. (1994). *Osmanlı Belgelerinin Dili*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Kuzu, F. P. (2018). “Pir Sultan Abdal'ın Şiirlerinde Turna Motifi”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. Kış /88 111-122.
- Küçük, S. (1994). *Bâkî Dîvânı*. Ankara. TDK Yayınları.
- Levend, A. S. (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi Giriş*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 166-167.

- Mengi, M. (1995). *Mesîhî Dîvânı*. Ankara: AKM Yayınları.
- Mermer, A., Keskin, N. (2016). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mermer, A. v.d. (2015). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Metin B. B. (2016). “Sâ’atî’nin Terceme-i Hadis-i Erba’in’inde Arkaik Sözcükler”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 31, 223-240.
- Muallim Nâcî. (h.1322). *Lugât-ı Nâcî*. İstanbul: Asr Matbaası.
- Okuyucu, C. (1994). *Cinânî (Hayatı-Eserleri-Dîvânının Tenkitli Metni)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Onay, A.T. (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Orhonlu, C. (1996). “Habeş”. C.14. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 363-367.
- Özçelik, K. (2008). *Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yüksek lisans tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önder, M. (1998). “Üsküf”. *Antika Ansiklopedisi*. İstanbul, s. 450.
- Özkan, M. (2017). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özkan, Ö. (2007). *Dîvân Şiirinin Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı (XIV-XV. Yüzyıl)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Öztoprak, N. (2010). “Dîvân Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme”. *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 4, 138.
- Öztürk E. C. (2019). “Dîvân Şiirinde Kulakla İlgili Deyimler ve Anlam Çerçevesi”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 66, 38-76.
- Pala, İ. (1989). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pala, İ. (2003). “La’l”. C.27. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 69-70.
- Redhouse. J. (2016). *Müntahabât-ı Lügât-i Osmaniyye*. Ankara: TDK Yayınları.
- Rado, Ş. (1966). “Bağdad Kadısı ile Harâmî” *Hayat Tarih Mecmuası*, Cilt 2, Sayı 11.
- Sahillioğlu, H. (1989). “Akçe”. C.2. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 224-227.
- Saray, M. (1992). “Bedahşan”. C.5. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 292.
- Saraç, Y. (2004). *Emrî Dîvânı*, Eren Yayınları: İstanbul.
- Solmaz, S. (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yayınları.
- Sunar, M. M. (2012). “Ulufe”. C.42. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 124-126.

- Sungur, N. (1994). *Âhî Dîvânı*. Ankara: KB Yayınları.
- Sungurhan, A. (2017). *Beyânî Tezkîresi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Sungurhan, A. (2017). *Tezkîretü's-Şu'ârâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmânî*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Şahin, S. (1993). "Cennet". C.7. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 374-376.
- Şemseddin Sâmî. (2005). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Taberânî (1985). *El-Mu'cemü'l-kebîr (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi)*, Beyrut.
- Tarlan, A. N. (1945). *Hayâlî Bey Dîvânı*. İstanbul: Burhaneddin Erenler Matbaası.
- Tarlan, A. N. (1946). "Eski Mecmûalar Arasında", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 1/2, s.122-137.
- Tarlan, A.N. (1967). *Zatî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*. C. I. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1970). *Zatî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon.)* C. II. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1992). *Ahmet Paşa Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tırmızî (1978). *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr. 5 cilt. Mısır: Şeriketü Mektebeti ve Matba'ati Mustafa el-Bâbî el-Halebî.
- Tolasa, H. (1973). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara: Seviç Matbaası.
- Topaloğlu, B. (1993). "Cehennem". C.7. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 227-233.
- Topaloğlu, B. (2002). "Kıyâmet". C.25. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 516-522.
- Topaloğlu, B. (2006). "Mucîb". C.31. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 451.
- Tökel, D.A (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Turan, Ş. (2006). "Mustafa Çelebi" C.31. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 290-292.
- Türkoğlu, H. (2007). *XVI. Yüzyıl Dîvân Şâiri Hüdâyî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvân'ının Tenkidli Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Türkoğlu, S. (1993). "Cübbe". C.8. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 102-103.
- Uludağ, S. (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

- Uygun, M.N. (2007). “Ney”. C.33. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 68-69.
- Uzun, M. (1993). “Dahhâk”. C.8. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 409.
- Uzun, M. (1995). “Elif”. C.11. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 36-37.
- Uzun, M. (2003). “Mecmûa”. C.28. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 265.
- Uzun, M. (2012). “Tûbâ”. C.41. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 317-319.
- Ünal, S. (2001). “Kâbe”. C.24. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 14-21.
- Ünver, İ. (2009). “İskender”. C.22. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 557-559.
- Ülker, N. (2003). *Osmanlı Döneminde Balıkesir Tarihi ve Nüfus Hareketleri (1453-1920). Bitez Kent: Balıkesir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Üzgör, T. (1994). “Dibâce”. C.9. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 277-278.
- Yağmur, B. (1998). *Hilâlî Dîvânı. İnceleme-Metin*. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Yardımcı, Kevser. (2016). Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*. August: 2
- Yaşaroğlu, K. (2003). “Leyl Sûresi”. C.27. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 155-156.
- Yaşaroğlu, K. (2007). “Nûr Sûresi”. C. 33. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 243-248.
- Yavuz, K. (2013). “Türk Şiirinde Nazire”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10, 359-424.
- Yavuz, K. (1991). *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ*. Ankara.
- Yavuz, K., Yavuz, O. (2016). *Muhibbi Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Yılmaz, O. (2019). *Necati Bey Dîvânı*. Ankara: AKM Yay.
- Yurdatap, S.M. (1933). *Uğru ile Kadı Hikâyesi*. İstanbul.
- Yurtseven, Y. (2001) “Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt 9. Sayı 3-4, 265-292.
- Yücel, B. (2002). *Mahmud Paşa, Adnî Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Zengin, B. (vd.). (2017, 28 Ekim-1 Kasım). *Destinasyonların Tanınırlığında Yerel Yemeklerin Rolü: Büryan Kebabı Örneği*. Iwact 2017 International West Asia Congress of Tourism Research. Van- Turkey, 324.
- Zülfe, Ö. (2006). *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri*. Ankara: Edebiyat Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ANBAR, Elif Nur
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri :
 Medeni hali :
 E-mail :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi /Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı	Devam Ediyor
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi /Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı	2016
Lisans	Hitit Üniversitesi / Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	2013

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015-Devam ediyor	Artvin Çoruh Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

1. Anbar, E. N. (2016). *Kemal Özgür (Çorumlu Aşık Kemal)*, s.277-298, Sazın Sözü'n Sultanları-XI, Gazi Kitabevi, Ankara.
2. Anbar, E. N. (2016). *Bir 19. Yüzyıl Lugaz Mecmuası*, III. Genç Akademisyenler Sempozyumu, Gazi Üniversitesi, Ankara.
3. Anbar, E. N. (2017). *Abbâs-zâde Mehmet Emin Efendi ve Sûrnâmesi*. Ordu Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Sempozyumu: Ordu.
4. Anbar, E. N. (2017). Seyyahların Osmanlı Kadını'nı Etnik Kimlik Üzerinden Değerlendirmeleri. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*. 4(8), 83-95 (DOI Number: 10.17822/omad.2017.54).

5. Anbar, E. N. (2018). *Divan Edebiyatında Hayal Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme*. Akşemseddin Uluslararası İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu. Hitit Üniversitesi: Çorum.
6. Anbar, E. N. (2018). *Osmanlı İmparatorluğu Bünyesindeki Etnik Kimlik Unsurlarının Divan Edebiyatına Yansıması*. Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi: Çanakkale.
7. Anbar, E. N. (2018). *Divan Edebiyatında Türk Algısı*, II. Uluslararası Dede Korkut Türk Kültürü, Tarihi ve Edebiyatı Sempozyumu: Ankara.
8. Anbar, E. N. (2018). *Selamdan Kelama: Divan Edebiyatı Geleneği Çerçevesinde "Name" Üzerine Bir Değerlendirme*. Divanlar Arasında Bir Ömür: Prof. Dr. Ahmet Mermer Armağanı. Akçağ Yayınları: Ankara.
9. Anbar, E.N. (2019). Divanlar Arasında Bir Ömür Prof. Dr. Ahmet MERMER Armağan Kitabı Tanıtım Yazısı. *Külliyât Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 7.
10. Mermer, A, Anbar, E.N. (2020). Turc 302 Numaralı Mecmû'a-i Eş'âr Üzerine Düşünceler. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(19), 193-208. DOI: 10.33207/trkede.569194
11. Anbar, E.N. (2020) Halk Edebiyatı ve Folklor, Artvin Bibliyografyası, Ankara.

DİZİN

A

Abdî, 30,69, 72, 74, 75, 117, 118, 120, 132, 141, 165, 166, 293, 294,2 298, 299, 323, 324
 ‘Aden, 64, 83, 220, 307
 Adnî, 30,79,80 , 98,129,135, 144, 231, 310
 Âfitâbî, 12, 30, 105, 106, 130, 132, 137, 143, 155, 304
 Âhî, 12, 23, 25, 30, 51, 53, 55, 70, 79, 86, 143,159, 158, 183, 295, 298, 299, 303, 309, 312, 315
 Ahmed Paşa, 30, 47, 91, 95, 311
 Allah, 37, 38, 39, 43, 44, 45, 47, 50, 51, 53, 62, 70, 93, 102, 113, 132, 144, 174, 262, 267, 288, 290, 316
 ‘Amrî, 4, 30, 33, 109, 121, 153, 253, 314
 Azmî-zâde Hâletî, 14, 18, 30, 117, 275, 319, 320, 323

B

Bâkî, 13, 30, 33, 38, 41, 47, 52, 59, 60, 69, 70, 71, 87, 88, 90, 98, 114, 117, 120, 125, 137, 138, 140, 142, 143, 144, 147, 148, 149, 159, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 323
 Bedahşân, 65
 Behîşt, 4, 46, 47, 237, 254
 Belkıs, 39
 Bokrât, 57
 Bursalı Rahmî, 24, 30, 62, 71, 75, 99, 111, 113, 114, 123, 134, 148, 151, 296, 301, 303

C

Câlinûs, 57
 Câmî, 31, 38, 300, 323
 Cehennem, 48, 52, 68, 84, 218, 240, 333
 Cem, 60, 61, 163, 171, 199, 243, 295, 303, 312
 Cem Sultan, 31, 50, 75, 79, 80, 82, 101, 130, 157, 309, 310
 Cennet, 28, 38, 46, 47, 48, 52, 54, 68, 104, 131, 143, 146, 147, 150, 163, 192, 195, 201,
 Cinânî, 25, 31, 92, 282, 321

D

Dârâ,61
 Dâru’s-Selâm, 46
 Doğu Türkistân, 58, 65, 80
 Duhâ sûresi, 42

E

Emrî, 13, 31, 33, 54, 59, 66, 67, 77, 80, 83, 84, 94, 95, 96, 97, 110, 111, 113, 139, 149, 153, 156, 182, 298, 299, 306,

F

Ferhâd, 58, 59

Ferruhî, 22, 31, 53, 100, 112, 115, 116, 122, 136, 151, 152, 305, 313, 316, 323
 Fevrî, 15, 31, 4, 124, 141, 313
 Firâkî, 31, 65, 76, 78, 87, 156, 157, 301
 Fuzûlî, 31, 123, 124, 193, 194, 301

G

Gaziantep, 71
 Genceli Nizâmî, 56, 58
 Gubârî, 15, 25, 26, 31, 39, 46, 54, 55, 61, 73, 133, 162, 293, 323, 325
 Güney Türkistân, 65

H

Habeş, 63, 64, 104
 Halîlî, 24, 31, 103, 139, 159, 152, 195,
 Hallâc-ı Mansûr, 50
 Halîl-i zerd, 31, 294, 297, 323, 324
 Hâtemî, 28, 29, 31, 99, 302
 Hayretî, 12, 31, 33, 40, 47, 48, 49, 68, 70, 71, 87, 100, 131, 138, 140, 143, 157, 296, 305, 307, 310, 312, 313, 317, 323, 324
 Hayâlî, 31, 33, 42, 51, 55, 61, 63, 69, 70, 79, 95, 106
 Hızır, 61, 62, 63
 Hilâlî, 51, 53, 123, 217, 307, 314
 Hindû, 63, 64
 Hisâlî Çelebi, 29, 31, 302, 317, 319
 Hudâyî, 31, 270, 319
 Hüsrev, 56, 58, 59, 329
 Hz. Âdem, 38, 131
 Hz. Alî, 41, 63, 118
 Hz. Fatıma, 41
 Hz. Hasan, 41, 70
 Hz. Hüseyin, 41, 70
 Hz. İsâ, 38, 39
 Hz. Meryem, 38, 113
 Hz. Muhammed, 39
 Hz. Mûsâ, 62
 Hz. Süleyman, 39, 107
 Hz. Ümmü Gülsüm, 41
 Hz. Yâkûb, 40
 Hz. Yûsûf, 40
 Hz. Zeynep, 41

İ

İncil, 38, 66, 110
 İsfahân, 65
 İskender, 56, 61, 79, 163, 260, 316

K

Ka'be, 49, 131
 Kâdirî, 31, 60, 303, 323
 Kalender, 55, 310
 Kalenderî, 29, 31,
 Kabûlî, 31, 53, 116, 283, 321
 Karamanlı Nizâmî, 22i 33, 60, 82, 104, 128, 136, 199, 303, 314
 Kârûn, 62
 Ken'ân, 40
 Kevser, 46, 106, 271
 Kızılbaş, 55
 Kur'ân-ı Kerîm, 40, 42, 61, 102, 113, 287, 288, 289

L

Leylâ, 56, 59, 80, 123, 301
 Leyl sûresi, 42

M

Makâlî ,28, 31, 124, 301, 323
 Mecnûn, 56, 59, 60, 118, 123, 145, 301
 Mesîhî, 31, 64, 76, 96, 105, 201, 303, 306
 Mısır, 40, 65, 66, 104
 Mollâ Azbî, 16, 24, 31, 32, 49, 323
 Muhibbî, 21, 31, 33, 50, 64, 78, 102, 103, 115, 119, 120, 130, 137, 140, 147, 150, 155, 297, 307, 312
 Müdâmî, 31, 103, 107, 142, 321, 323
 Müşterî, 134, 135

N

Necâtî, 12, 14, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 30, 31, 32, 33, 38, 48, 51, 52, 60, 63, 68, 77, 78, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 104, 108, 109, 112, 115, 116, 117, 119, 121, 126, 138, 139, 140, 142, 143, 149, 150, 152, 154, 156, 157, 158, 159, 294, 295, 296, 301, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 323, 324, 325
 Nil nehri, 40
 Nûr sûresi, 43, 102

P

Potifar, 40

R

Revânî, 15, 23, 30, 31, 32, 33, 40, 49, 52, 56, 61, 64, 65, 66, 67, 72, 74, 78, 81, 86, 101, 104, 109, 111, 112, 123, 130, 137, 138, 139, 143, 153, 154, 155, 156, 157, 167, 294, 297, 300, 308, 312, 313, 316, 317, 323, 324
 Rızâyî, 31, 89, 101, 295, 323, 324
 Rûm, 64, 81, 324, 327

S

Sabrî, 31, 136, 318, 321
 Sa'yî, 23, 31, 126, 141, 306
 Selikî, 4, 13, 14, 28, 29, 31, 86, 105, 129, 216, 307
 Seyfî, 31, 102, 112, 135, 151, 316, 323

Ş

Şâm, 66, 140
 Şeffî'î, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 28, 29, 31, 32, 42, 46, 52, 56, 62, 64, 66, 77, 80, 81, 82, 83, 87, 92, 97, 102, 104, 110, 127, 128, 133, 134, 135, 142, 143, 144, 145, 146, 155, 158, 295, 306, 207, 308, 309, 311, 314, 316, 323, 324, 325
 Şîrîn, 56, 58, 59
 Şeh-zâde Mustafa, 56, 325, 286
 Şem'î, 31, 40, 48, 49, 65, 81, 82, 86, 90, 91, 93, 94, 106, 107, 118, 127, 131, 146, 147, 152, 297, 300, 303, 306, 310

T

Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, 31, 253, 303, 314,
 Taşlıcalı Yahyâ, 31, 60, 72, 73, 75, 120, 121, 169, 295, 304,
 Tevrat, 40

U

'Ubeydî, 32, 50, 107, 120, 318
 'Ulvi, 17, 23, 24, 32, 33, 40, 46, 92, 107, 113, 125, 127, 145, 148, 151, 308, 318
 'Ummân, 66

Ü

Üsküplü İshâk Çelebi, 38, 68, 69, 76, 83, 96, 103, 105, 109, 115, 124, 125, 126, 150, 299, 300, 306, 311, 315, 316

V

Vahdetî, 32, 58, 96, 313

Y

Yûsûf-ı Meddâh, 33, 34, 35, 36, 57, 322, 325

Z

Zâtî, 17, 30, 32, 33, 43, 51, 67, 87, 88, 91, 92, 93, 98, 102, 111, 115, 122, 130, 136, 142, 146, 154, 156, 295, 303, 305, 306, 308, 310, 312, 323, 331
 Zühre, 134, 135, 231
 Züleyhâ, 40

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

